

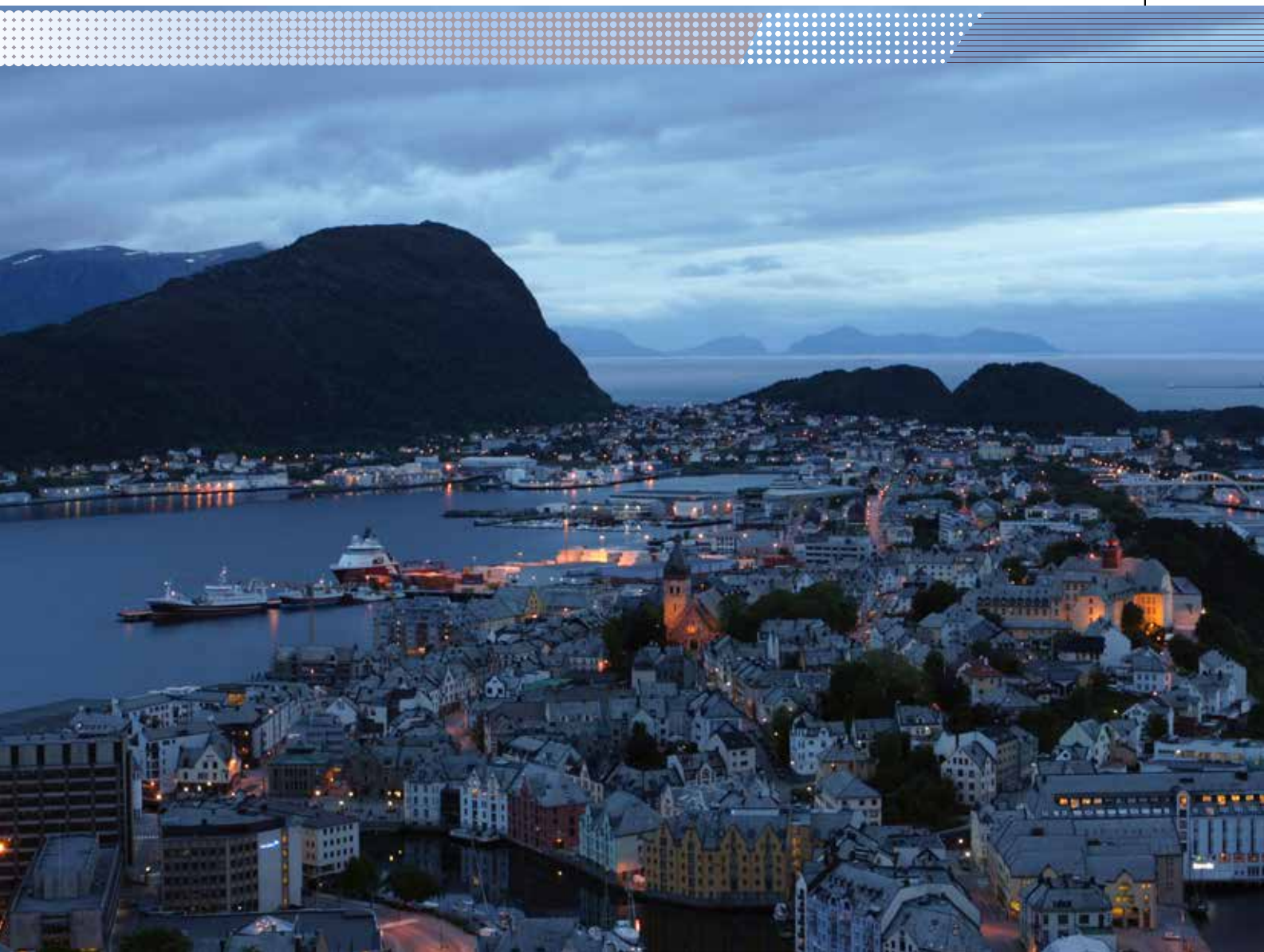

KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTET

Rapport

Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

November 2012

ISSN 0809-4071

Forord

Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) legger med dette fram sin høstrapport for 2012. Rapporten tar sikte på å gi informasjon om utviklingen i kommuneøkonomien de siste årene med særlig vekt på den økonomiske situasjonen i 2012.

I kapittel 1 legger utvalget fram sin forståelse av den aktuelle situasjonen i kommuneøkonomien.

I kapittel 2 beskrives utviklingen i kommuneøkonomien og kommunal tjenesteproduksjon. Omtalen av kommuneøkonomien i 2011 er basert på det samme tallgrunnlaget som er benyttet i Nasjonalbudsjettet 2013, som ble lagt fram 8. oktober 2012.

TBU oversendte 29. august 2012 et notat til konsultasjonsordningen med oppdaterte beregninger av merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen for 2012. Dette notatet er gjengitt som kapittel 8 i denne rapporten.

De fleste av de faglige begrepene som er brukt i denne rapporten er forklart i vedlegg 8.

Utvalgets forrige rapport ble lagt fram i april 2012 og ble sendt alle landets kommuner og fylkeskommuner. Utvalgets rapporter fra høsten 1998 og framover er lagt ut på Kommunal- og regionaldepartementets nettsider.

Eventuelle kommentarer til rapporten sendes til:

Teknisk beregningsutvalg, sekretariatet
Kommunal- og regionaldepartementet
Kommunalavdelingen
Postboks 8112 Dep
0032 Oslo

Internettadresse:

www.regjeringen.no/tbu

Innhold

Kapitler

1	Utvalgets situasjonsforståelse.....	1
2	Utviklingen i kommuneøkonomien og tjenestene de siste årene.....	3
2.1	Inntektsutviklingen i 2012.....	3
2.2	Kommunesektorens størrelse.....	4
2.3	Aktivitets- og inntektsutviklingen siden 2002.....	5
2.4	Endring i kommunesektorens omfang over en lengre periode (1990-2012).....	6
2.5	Nettofinansinvesteringer og økning i netto gjeld.....	8
2.6	Netto driftsresultat.....	9
2.7	Utviklingen i tjenestetilbud.....	11
3	Inntekter for kommuneforvaltningen.....	24
3.1	Samlede inntekter – realvekst 2002-2012.....	24
3.2	Frie inntekter – realvekst 2002-2012.....	27
3.2.1	<i>Skatteandel og eiendomsskatt.....</i>	<i>29</i>
3.3	Statlige overføringer til kommunesektoren.....	31
3.4	Kommuneøkonomien i 2013.....	32
4	Leveranser av offentlig finansierte tjenester.....	34
4.1	Kommunalt konsum og overføringer til ideelle organisasjoner.....	34
4.1.1	<i>Kommunalt konsum.....</i>	<i>34</i>
4.1.2	<i>Overføringer til ideelle organisasjoner.....</i>	<i>37</i>
4.2	Produksjonsindekser for kommunale tjenester 2011.....	37
4.3	Gebyrinntekter.....	40
4.3.1	<i>Gebyrer i kommuneforvaltningen.....</i>	<i>40</i>
4.3.2	<i>Prisendringer i kommunale gebyrer.....</i>	<i>41</i>
4.3.3	<i>Kommunevise variasjoner innen VAR-sektoren.....</i>	<i>43</i>
5	Aktivitet i kommunesektoren.....	45
5.1	Investeringer.....	45
5.2	Sysselsetting.....	46
5.2.1	<i>Sysselsetting i kommuneforvaltningen.....</i>	<i>46</i>
5.2.2	<i>Sektorfordelt sysselsetting etter kommunestørrelse.....</i>	<i>47</i>
6	Priser og kostnader.....	49
6.1	Kommunal deflator.....	49
6.2	Lønn og lønnsutvikling.....	49
7	Netto driftsresultat og andre regnskapsresultater.....	51
7.1	Netto driftsresultat for kommunesektoren samlet.....	51
7.2	Netto driftsresultat for kommunene.....	53
7.3	Netto driftsresultat fordelt på grupper av kommuner.....	58

<i>Kommunene gruppert etter innbyggertall</i>	58
<i>Kommunene gruppert etter landsdel</i>	59
<i>Kommunene gruppert etter korrigert inntekt</i>	60
<i>Kommuner i Robek sammenlignet med kommuner utenfor</i>	60
7.4 Netto driftsresultat for fylkeskommunene.....	62
7.5 Korrigert netto driftsresultat.....	65
8 Demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter	67

Vedlegg

Vedlegg 1	Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen 2010-2013 Nasjonalregnskapets gruppering.....	73
Vedlegg 2a	Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner. 2011. Kommuner og fylkeskommuner.....	76
Vedlegg 2b	Driftsutgifter 2011 etter funksjon og art. Kommunene, og fylkeskommunene.....	77
Vedlegg 3	Statlige overføringer til kommunesektoren i 2012 og 2013. 1000 kr.....	83
Vedlegg 4	Kommuneforvaltningens samlede inntekter 1996-2012.....	87
Vedlegg 5	Kommuneregnskapets og nasjonalregnskapets gruppering.....	89
Vedlegg 6	Kostnadsdeflator for kommunesektoren.....	92
Vedlegg 7	Skattesatser for kommuner og fylkeskommuner.....	93
Vedlegg 8	Definisjonskatalog.....	94
Vedlegg 9	Utvalgte hovedtall for kommuneforvaltningen.....	101
Vedlegg 10	Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner. 1999-2011. Hovedtall for drift, investering og finansiering 1999-2011.....	102
Vedlegg 11	Produksjonsindekser for kommunale tjenester for 2011.....	103
Vedlegg 12	Kommunenes inntekter fra konsesjonskraft og eiendomsskatt 1996-2011.....	113
Vedlegg 13	Utvalgets mandat og sammensetning.....	124

Kapitler

1 Utvalgets situasjonsforståelse

I Nasjonalbudsjettet 2013 anslås realveksten i kommunesektorens samlede inntekter og frie inntekter til 1,9 prosent i 2012. Inntektsveksten vil med dette bli noe lavere enn i 2010 og 2011, men vesentlige høyere enn det som ble lagt til grunn i budsjettopplegget for 2012 (1,1 prosent). Høyere inntektsvekst enn forutsatt har først og fremst sammenheng med god skatteinngang.

De senere årene har kommunesektorens inntekter økt, målt som andel av BNP for fastlands-Norge. Inntektsandelen økte fra 16 prosent i 2008 til 18 prosent i 2012. Størstedelen av denne økningen kom i 2009 som et resultat av negativ BNP-vekst og økte statlige overføringer som del av den finanspolitiske tiltakspakken mot finanskrisen. Men også etter at BNP-veksten tok seg opp i årene etter 2009, har sektorens inntekter økt som andel av BNP for fastlands-Norge. Dette har sammenheng med god realinntektsvekst, samt oppgaveoverføringer knyttet til forvaltningsreformen og samhandlingsreformen.

Aktivitetsveksten i kommunesektoren tok seg noe opp i 2012, men fra lave nivåer i 2010 og 2011. Aktivitetsveksten anslås til 1,6 prosent i 2012. Sysselsettingsveksten er stort sett redusert hvert år siden 2009, og denne trenden fortsatte i 2012. Investeringsveksten er anslått å øke til 3 prosent i 2012, etter å ha vært negativ i 2010 og 2011. Investeringene i kommunesektoren ligger fortsatt på et høyt nivå, og investeringene synes å være høye innenfor de fleste tjenestekområder. Høyt investeringsnivå og økende grad av lånefinansiering bidrar til betydelig negative netto finansinvesteringer. For 2012 anslås netto finansinvesteringer som andel av inntekter til -5,6 prosent, noe som er en svekkelse i forhold til 2011. Negative netto finansinvesteringer har bidratt at gjeldsnivået i kommunesektoren har økt kraftig de senere årene, fra vel 20 prosent av inntektene i 2007 til 43 prosent ved utgangen av 2011. Deler av gjelden er knyttet til gebyr-finansierte tjenester og rentekompensasjonsordninger, og den renteeksponerte delen av gjelden utgjør 30 prosent av inntektene. Selv om rentenivået ser ut til å bli værende lavt i flere år framover, bidrar gjeldsoppbyggingen til at kommunesektorens økonomi blir mer sårbar for framtidige renteøkninger.

Utvalget betrakter netto driftsresultat som hovedindikatoren for økonomisk balanse i kommunesektoren. Netto driftsresultat utgjorde om lag 3 prosent av inntektene for kommunesektoren i 2009 og 2010, men ble redusert til 2,5 prosent av inntektene i 2011. Flere forhold trekker i retning av økt netto driftsresultat i 2012. For det første ser veksten i driftsutgifter ser ut til å bli lavere enn veksten i driftsinntekter. I tillegg vil utviklingen i finansmarkedene trolig bidra til større gevinster på finansielle plasseringer enn i 2011. Utvalget anslår at netto driftsresultat vil bli opp mot 3 prosent av inntektene i 2012.

Sett i forhold til anslag på inntekter i 2012 i Revidert nasjonalbudsjett 2012, legger Regjeringens budsjettforslag for 2013 opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på 6,8 mrd. kroner og en reell vekst i de frie inntektene på 5 mrd. kroner. I forhold til anslag på regnskap for 2012 i Nasjonalbudsjettet 2013 innebærer forslaget en reell vekst i samlede og frie inntekter på henholdsvis 4,1 og 2,4 mrd. kroner.

Budsjettopplegget for 2013 legger opp til fortsatt vekst i tjenestetilbudet i kommunesektoren. Den demografiske utviklingen med flere barn i barnehage- og skolealder og flere eldre trekker isolert sett i retning av økte utgifter i kommunesektoren. Noen av merutgiftene knyttet til demografi vil dekkes av gebyrer og øremerkede tilskudd. De øvrige merutgifter knyttet til demografi og økte pensjonskostnader dekkes av den vekst i frie inntekter det legges opp til i budsjettopplegget for 2013. Effektivisering og omstilling av tjenesteproduksjonen bør fortsatt prioriteres.

Utvalgets medlem Bjarne Jensen har følgende merknad til situasjonsforståelsen:

Utvalgets oppsummeringer og vurderinger ikke gir et dekkende bilde av den økonomiske situasjon for kommunesektoren. Det bør være en balansert utvikling mellom kommunale tjenester og privat velstand. De siste årene har realinntektsøkningen for kommunene sett under ett vært vesentlig lavere enn i økonomien som helhet. Det har ført til at veksten i privat konsum de siste årene vært mellom 3 og 4 pst per år, mens veksten i kommunalt konsum som gjennomsnitt har vært ca 2 pst. I stedet for å fokusere på de utfordringer dette skaper driver flertallet i utvalget med en detaljdiskusjon av inntektsutvikling som kvaliteten i dataene ikke gir grunnlag for; jf. f.eks. følgende fra utvalgets situasjonsforståelse:

«Sett i forhold til anslag på inntekter i 2012 i Revidert nasjonalbudsjett 2012, legger Regjeringens budsjettforslag for 2013 opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på 6,8 mrd. kroner og en reell vekst i de frie inntektene på 5 mrd. kroner. I forhold til anslag på regnskap for 2012 i Nasjonalbudsjettet 2013 innebærer forslaget en reell vekst i samlede og frie inntekter på henholdsvis 4,1 og 2,4 mrd. kroner.»

Dette fører bl.a. til at hovedlinjene i utviklingen, at veksten i det kommunale tjenestetilbud sakker etter i forhold til privat økonomi og velstand, blir underkommunisert. Det er f.eks. svært gunstige opplegg for finansiering av investeringen av nye sykehjems og omsorgsboliger. Når kommunene likevel ikke bygger så mange nye plasser som regjeringen legger opp til skyldes det ikke vond vilje, men at de inntektsrammer som stilles til disposisjon for kommunene ikke er tilstrekkelig til å finansiere driften av flere sykehjemsplasser og omsorgsboliger.

I utvalgets mandat står det: *«Vurderingane bør gjelde både kommunane og fylkeskommunane sett under ett og så langt råd er og gjeva oversyn over variasjonane mellom dei ulike kommunar og fylkeskommunar»*. Det er store og systematiske forskjeller i den økonomiske utviklingen for grupper av kommuner. Tallgrunnlag for å vise denne utvikling er relativt enkelt tilgjengelig fra inntektsdataene i Kostra. Ca. 70 pst av kommunenes inntekter styres i dag i hovedsak av staten; det gjelder rammetilskudd og skatteinntekter. De tildeles i all hovedsak basert på befolkningsstørrelser. Stort sett er systemet slik at «pengene følger befolkningen». Siden det skjer en betydelig omfordeling av befolkningen fordelt på kommunegrupper skjer det også en omfordeling av inntekter fra kommuner hvor folketallet vokser lavere enn landsgjennomsnittet til kommuner med økende folketall i forhold til landsgjennomsnittet. I perioden 2002 til 2011 økte folketallet med 9,5 pst på landsbasis. I kommunene med mindre enn 2500 innbyggere; dvs. stort sett distriktskommuner sank folketallet med 4,6 pst i denne perioden. Kommunene med mellom 2500 og 5000 innbyggere hadde også som gruppe svakere befolkningsøkning enn landsgjennomsnittet. Den viktigste trend i denne endring er sterk vekst i de sentrale bykommuner, mens en del av distriktene får færre innbyggere. Dette betyr at for mange distriktskommuner reduseres inntektene i faste priser uten at de kommunale kostnader kan reduseres like mye. Den samlede effekt av endringene i kriteriene for fordeling av inntektene mellom kommunene i 2011 ser også ut til å ha svekket inntektene til distriktskommunene. Befolkningsutviklingen skaper også spesielle utfordringer i de sterkest voksende kommuner som får ekstra kostnader til etablering av nye tilbud. Disse befolkningsendringene fører til ekstra kostnader til kommunale tjenester som ikke tas hensyn til i utvalgets analyser og vurderinger.

2 Utviklingen i kommuneøkonomien og tjenestene de siste årene

Tabell 2.1 Utviklingen i kommuneøkonomien

	1990- 2001 ¹	2002- 2005 ¹	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ⁴
A. Kommunesektorens størrelse i landets økonomi									
Kommunalt konsum, pst. av BNP for Fastlands-Norge	15,3	12,9	12,3	12,0	12,6	13,6	13,8	14,0	13,9
Inntekter i kommunesektoren, pst. av BNP for Fastlands-Norge	20,5	16,4	16,2	15,7	15,9	17,4	17,6	17,8	18,0
Utførte timeverk i kommunesektoren, prosent av landet	18,5	15,1	14,6	14,4	14,4	15,0	15,2	15,3	15,2
Sysselsatte personer i kommunesektoren, prosent av landet	22,5	19,2	18,7	18,3	18,2	18,7	19,1	19,3	19,3
B. Endring i BNP og indikatorer for kommuneøkonomien									
BNP for Fastlands-Norge, prosent volumendring	3,1	2,9	5,0	5,3	1,5	-1,6	1,9	2,4	3,7
Inntekter i kommunesektoren, reell endring, prosent ²⁾	2,3	2,2	5,6	1,2	1,3	4,0	2,5	2,4	1,9
Kommunal deflator, prosent endring	3,5	3,4	3,6	4,4	6,4	3,9	3,4	3,9	3,2
Frie inntekter i prosent av samlede inntekter ⁵⁾	73,8	71,7	69,1	67,7	67,0	67,6	68,2	75,8	76,3
Frie inntekter, reell endring fra året før, prosent	0,9	1,2	6,2	-0,7	0,0	3,0	2,3	1,1	1,9
Aktivitetseendring i kommunesektoren, reell endring, prosent ⁶⁾	2,7	0,7	2,7	4,0	3,0	5,6	0,7	0,9	1,6
Utførte timeverk i kommunesektoren, prosent endring	1,7	0,1	1,2	2,9	3,3	2,8	2,0	2,1	1,5
Bruttoinvesteringer, prosent volumendring	5,4	1,0	9,2	14,6	3,1	10,0	-2,5	-2,0	3,0
Bruttoinvesteringer i prosent av inntekter	10,5	12,1	11,5	13,0	13,1	13,3	14,0	13,4	13,2
Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter	2,7	1,7	5,5	2,5	0,4	3,0	3,2	2,5	-
Nettofinansinvesteringer, prosent av inntekter	-1,3	-5,2	0,3	-4,4	-8,6	-6,8	-6,9	-4,9	-5,6
Netto gjeld, i prosent av inntekter ³⁾	20,3	17,4	17,4	20,5	31,2	34,7	39,6	43,0	-

¹⁾ Gjennomsnitt over perioden. Tallene fra 2002 er påvirket av overføring av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten fra 1. januar 2002. Denne funksjonsendringen førte til at kommunesektorens omfang ble redusert fra 2002. I del B av tabellen er inntekts- og aktivitetsvekst korrigert for sykehusoverdragelsen.

²⁾ Innenfor kommuneopplegget. Ved beregning av inntektsvekst er det korrigert for oppgaveendringer, blant annet sykehusreformen i 2002. Inntektsveksten er eksklusive ekstraordinært vedlikeholdstilskudd i 2009.

³⁾ Gjeldstallene er basert på tall for 4. kvartal fra finansielle sektorbalanser publisert av Statistisk sentralbyrå. Fordringer og gjeld knyttet til skatter er holdt utenom.

⁴⁾ Tallene for 2012 er basert på Nasjonalbudsjettet 2013.

⁵⁾ Kommuneopplegget for 2011 innebar overgang til rammefinansiering av barnehager. Sammen med innlemming av enkelte andre øremerkede ordninger bidro dette til å øke andelen frie inntekter med om lag 8 prosentpoeng fra 2010 til 2011.

⁶⁾ Beregnet aktivitetsvekst i 2009 og 2010 er medregnet det ekstraordinære vedlikeholdstilskuddet i 2009.

2.1 Inntektsutviklingen i 2012

Anslått inntektsvekst i tabell 2.1 bygger på beregninger i tilknytning til nasjonalbudsjettene. I tabell 2.2 er det gjort nærmere rede for den anslåtte realveksten i 2012 i kommunesektorens inntekter på ulike tidspunkter.

I Nasjonalbudsjettet 2012 ble realveksten i kommunesektorens samlede inntekter anslått til 4,0 mrd. kroner eller 1,1 prosent, regnet fra anslag på regnskap for 2011. Veksten i kommunesektorens frie inntekter ble anslått til 2,7 mrd. kroner eller 1,0 prosent.

Tabell 2.2 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2012. Anslag på ulike tidspunkt. Mrd. 2011-kroner og prosentvis vekst (anslag på regnskap)

	Samlede inntekter		Frie inntekter	
	Mrd.	Pst.	Mrd.	Pst.
Nasjonalbudsjettet 2012	4,0	1,1	2,7	1,0
Revidert nasjonalbudsjett 2012	5,1	1,4	3,5	1,2
Nasjonalbudsjettet 2013	6,9	1,9	5,4	1,9

I Revidert nasjonalbudsjett 2012 ble den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter fra 2011 til 2012 anslått til 5,1 mrd. kroner. Anslåtte skatteinntekter i 2012 ble i Revidert nasjonalbudsjett økt med 2,3 mrd. kroner i forhold til anslag i Nasjonalbudsjettet 2012.

Anslaget for den kommunale deflatoren i 2012 ble i Revidert nasjonalbudsjett nedjustert med ¼ prosentpoeng sammenliknet med Nasjonalbudsjettet 2012, som følge av at anslått lønnsvekst ble nedjustert fra 4 til 3¾ prosent.

I Nasjonalbudsjettet 2013 ble skatteanslaget for 2012 økt med ytterligere 2,6 mrd. kroner i forhold til anslaget i revidert nasjonalbudsjett, særlig knyttet til forholdsvis god vekst i forskuddstrekk. Kostnadsveksten i kommunesektoren i 2012 ble i Nasjonalbudsjettet 2013 oppjustert med 0,2 prosentpoeng till 3,2 prosent, på grunn av høyere anslag for lønnsveksten. Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter fra 2011 til 2012 ble i Nasjonalbudsjettet 2013 anslått til 6,9 mrd. kroner eller 1,9 prosent. Realveksten i kommunesektorens frie inntekter ble i Nasjonalbudsjettet 2013 anslått til 5,4 mrd. kroner eller 1,9 prosent.

I perioden januar-september 2012 har skatteinntektene samlet for kommuner og fylkeskommuner steget nominelt med 6,6 prosent fra samme periode i 2011. Etter oppjusteringen av anslåtte skatteinntekter i Nasjonalbudsjettet 2013 er det der lagt til grunn en nominell vekst i skatt på inntekt og formue på 6,5 prosent på årsbasis fra 2011 til 2012 samlet for kommuner og fylkeskommuner.

2.2 Kommunesektorens størrelse

Kommunesektoren forvalter en betydelig del av de økonomiske ressursene i norsk økonomi, jf. del A av tabell 2.1. Målt i forhold til BNP for Fastlands-Norge utgjør kommunesektorens inntekter om lag 18 prosent i 2012. Tabell 2.1 viser videre at målt i løpende priser har kommunalt konsum som andel av BNP for Fastlands-Norge holdt seg i underkant av 13 prosent i perioden 2002-2008, for så å øke til i underkant av 14 prosent etter 2009.

Målt i forhold til totalt antall utførte timeverk i norsk økonomi har den kommunale sysselsettingsandelen avtatt svakt fram til 2008, da andelen var 14,4 prosent. De to siste årene har timeverksandelen økt og anslås å utgjøre 15,2 prosent i 2012. Siden en relativt stor andel av de kommuneansatte jobber deltid, er kommunesektorens andel av totalsysselsettingen større målt i personer enn i timeverk. Målt i antall personer anslås den kommunale sysselsettingsandelen til vel 19 prosent i 2011, det samme som i 2002.

Økningen i kommunesektorens størrelse i 2009 og 2010 målt i forhold norsk økonomi må ses på bakgrunn av styrkingen av kommuneøkonomien gjennom 2009 og konjunkturedgangen i næringslivet i 2009 og tiltakene mot finanskrisen. Selv om aktiviteten i næringslivet har tatt seg

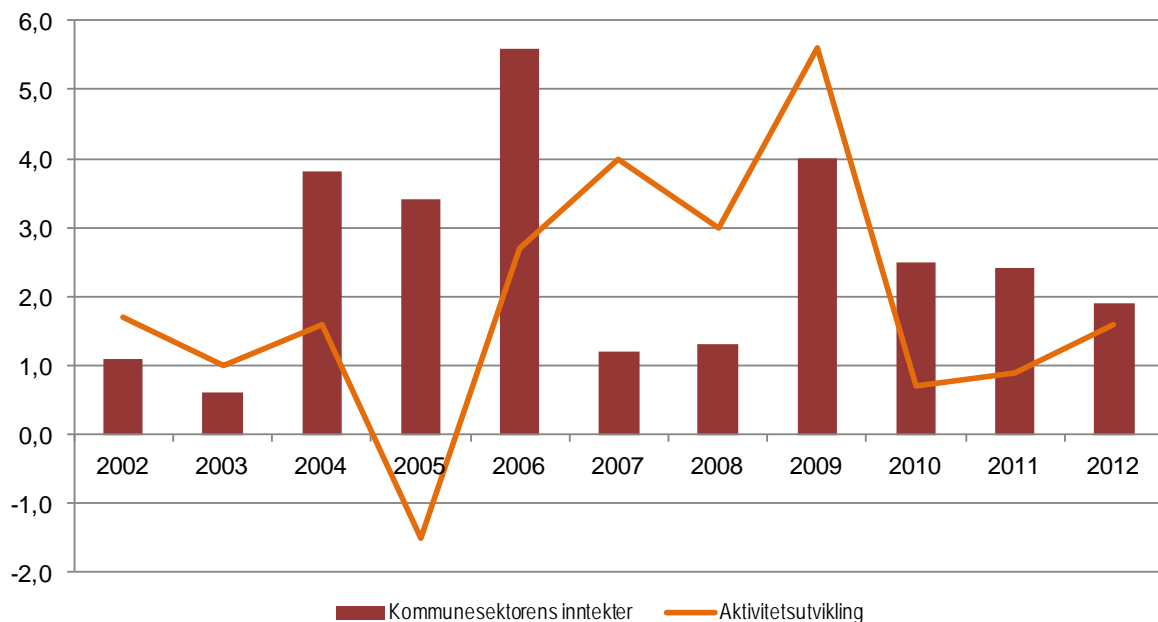
opp igjen etter 2009 har kommunesektorens andel av norsk økonomi holdt seg oppe eller økt etter 2009. Målt ved utførte timeverk og kommunalt konsum i 2011 og 2012 har den kommunale andelen vist en svak økning siden 2009. Målt ved inntektene som andel av BNP for fastlands-Norge er økningen i den kommunale andelen noe større. Inntektsandelen øker til tross for at realveksten i kommunesektorens inntekter ikke har vært høyere enn BNP for fastlands-Norge i perioden 2009-2012, jf. figur 2.2. Dette har flere forklaringer, blant annet at de siste årene har vært flere reformer med tilførsel av inntekter til kommunesektoren (forvaltningsreform i 2010, samhandlingsreform i 2012) der reformene behandles som oppgaveendringer og holdes utenom den beregnede realveksten i kommunesektorens inntekter. Et annet moment som over tid trekker opp den kommunale inntektsandelen er høyere prisvekst på kommunal tjenesteyting enn gjennomsnittet for norsk økonomi, jf. nærmere omtale i avsnitt 2.4.

2.3 Aktivitets- og inntektsutviklingen siden 2002

For å måle den samlede aktivitetsutviklingen i kommunesektoren benyttes en indikator der endring i sysselsetting (timeverk), endring i produktinnsats (faste priser) og endring i brutto realinvesteringer (faste priser) veies sammen. Aktivitetsindikatoren gir uttrykk for ressursbruken knyttet til løpende tjenesteproduksjon og nyinvesteringer.

Figur 2.1 viser aktivitetsvekst og inntektsvekst for kommuneforvaltningen etter 2002, dvs. etter at sykehusene ble flyttet ut av fylkeskommunene til staten. Det framgår av figur 2.1 at det særlig var høy aktivitetsvekst i perioden 2006-2009, ifølge tabell 2.1 drevet både av høy vekst i kommunal sysselsetting og høy vekst i investeringene.

Figur 2.1 Aktivitets- og inntektsutviklingen i kommunesektoren 2002–2012. Prosentvis volumendring fra året før

Særlig for årene 2007 og 2008 bidro høyere aktivitetsvekst enn inntekstvekst til store og økende budsjettunderskudd i sektoren. For måling av utslaget på underskuddet i 2009 er seriene i figur 2.1 ikke helt sammenliknbare fordi aktivitetsveksten er medregnet ekstraordinært

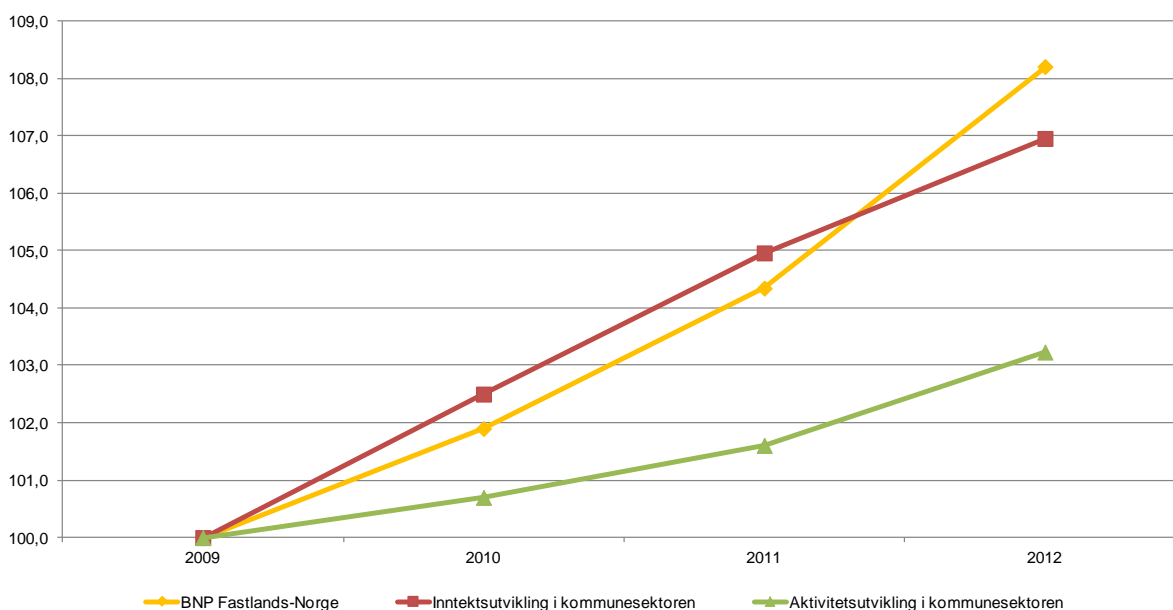
vedlikeholdstilskudd som følge av tiltak mot finanskrisen i 2009, mens dette tilskuddet er holdt utenom inntektsveksten.

Det framgår av figur 2.1 at det har vært en klar avdemping i aktivitetsveksten i kommuneforvaltningen i årene etter 2009. Det er anslått en aktivitetsvekst på 0,7 prosent i 2010 og 0,9 prosent i 2011. Veksten fra 2011 til 2012 anslås foreløpig til 1,6 prosent, hvorav veksten i utførte timeverk anslås til 1,5 prosent, jf. tabell 2.1.

Det framgår videre av figur 2.1 at den anslåtte årlige aktivitetsveksten etter 2009 har vært klart lavere enn den årlige realinntektsveksten i samme periode. Etter 2009 har den gjennomsnittlige årlige veksten i aktiviteten vært rundt 1 prosent, mens den gjennomsnittlige årlige realveksten i inntektene har vært rundt 2 prosent. Oppbremsingen i veksten i aktiviteten er særlig knyttet til lavere vekst i bruttorealinvesteringene, jf. tabell 2.1

Den overnevnte beskrivelsen av forholdet mellom aktivitets- og inntektsutviklingen de siste årene kan også illustreres med en figur 2.2 der vi setter 2009 som basisår. I figur 2.2 framgår også utviklingen i BNP for Fastlands-Norge, og en ser at etter finanskrisen i 2009 har realveksten i kommunesektorens inntekter nesten vært like høy som volumveksten i BNP for Fastlands-Norge.

Figur 2.2 Utvikling i BNP Fastlands-Norge, reell utvikling i inntekter og aktivitet i kommuneforvaltningen i perioden 2009-2012 . Volumindekser med 2009 = 100

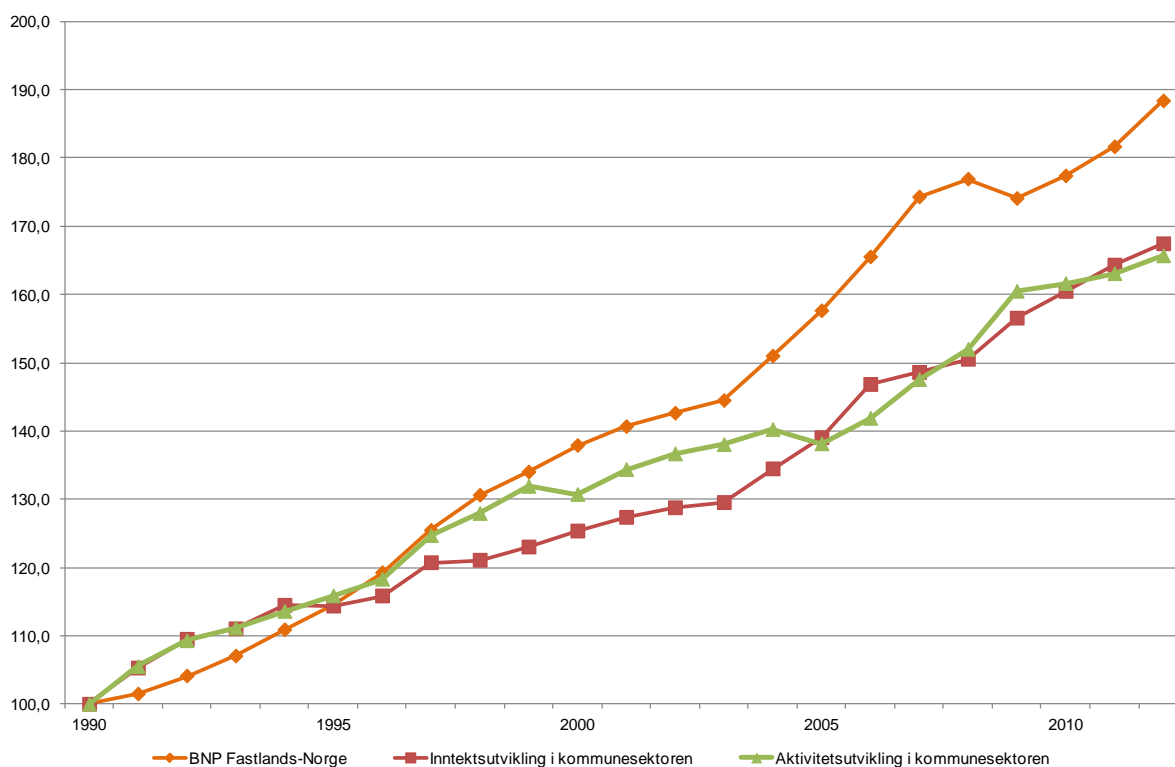
2.4 Endring i kommunesektorens omfang over en lengre periode (1990-2012)

Figur 2.3 illustrerer noen hovedtall for utviklingen i kommuneøkonomien over en lengre periode, dvs. over perioden 1990-2012. Det framgår at samlet for de siste 22 årene har BNP for fastlands-Norge vokst sterkere enn aktiviteten og realinntektene i kommunesektoren. I perioden 1990-2012 økte BNP for fastlands-Norge med 2,9 prosent som årlig gjennomsnitt,

mens inntektene til kommuneforvaltningen økte med 2,4 prosent pr. år i samme periode. Tallseriene for inntekter og aktivitet i kommunesektoren i figur 2.3 er korrigert for sykehusoverdragelsen til staten i 2002.

Et viktig formål med å tilføre kommunesektoren økte inntekter er å legge til rette for økt velferd og forbedret tjenestetilbud til landets innbyggere. Økt bruk av innsatsfaktorer, finansiert av økte inntekter, er ikke den eneste kilden til økt tjenesteproduksjon i kommunesektoren. Som i andre sektorer vil det over tid også være en viss produktivitetsøkning i produksjon av kommunale tjenester. Men kommunal tjenesteproduksjon er mer arbeidsintensiv enn økonomien for øvrig og det er vanlig å anta at effektivitetsutviklingen i denne typen tjenesteytende næringer, både i privat og offentlig sektor, gjennomgående er lavere enn i vareproduksjon. Produktivitetsveksten i denne type næringer er også vanskelig å måle. Volumutviklingen i tjenestetilbudet til innbyggerne vil ventelig ligge et sted mellom bnp-kurven og inntektskurven i figur 2.3

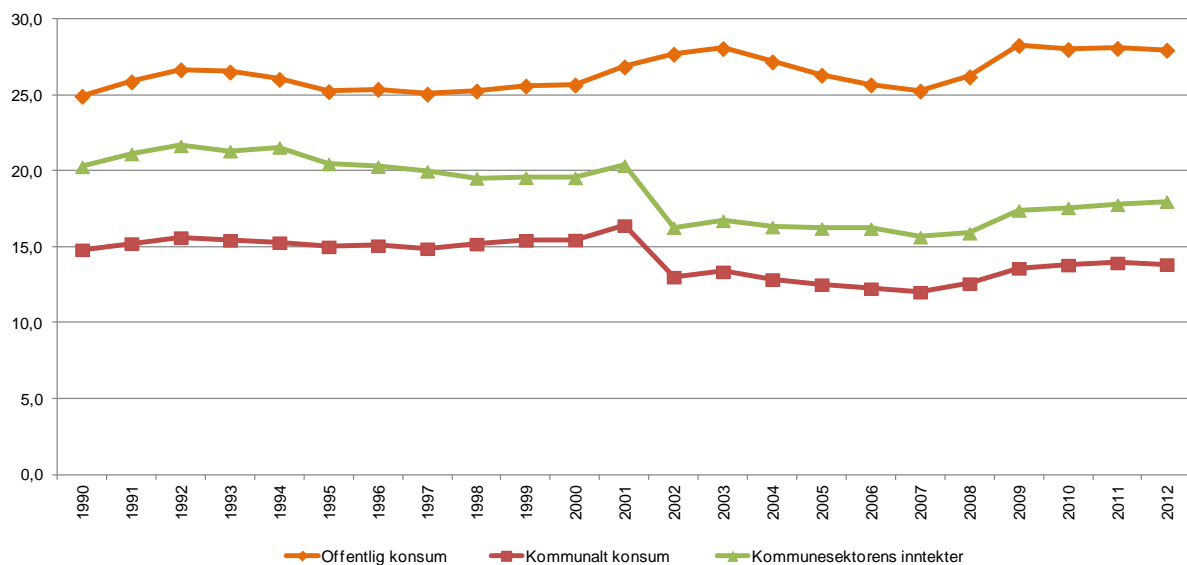
Figur 2.3 Inntekts- og aktivitetsutviklingen i kommunesektoren 1990-2012. Utviklingen i BNP for Fastlands-Norge. Volumindekser med 1990 = 100

Svak produktivitetsvekst er en medvirkende årsak til at kommunesektorens andel av norsk økonomi ikke er redusert, til tross for at realinntektene til og aktiviteten i kommunesektoren har steget mindre enn BNP for fastlands-Norge, jf. figur 2.4. Dersom en tar hensyn til overføringen av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten i 2002 er kommunalt konsum som andel av BNP for Fastlands-Norge om lag uendret eller litt stigende fra 1990 og fram til 2008. Etter 2009 har andelen for kommunalt konsum steget med drøyt 1 prosentpoeng av BNP for Fastlands-Norge.

Konstante eller stigende andeler for kommunale inntekter og kommunalt konsum, til tross for lavere inntekts- enn bnp-vekst, skyldes også at det over tid er reformer der kommunesektoren blir tilført økte inntekter og oppgaver, men der disse inntektene holdes utenom den beregnede inntektsveksten, for eksempel forvaltningsreformen i fylkeskommunene i 2010 og samhandlingsreformen i 2012.

Figur 2.4. Offentlig konsum, kommunalt konsum og kommunesektorens inntekter som prosent andel av BNP for Fastlands-Norge. 1990-2012

2.5 Nettofinansinvesteringer og økning i netto gjeld

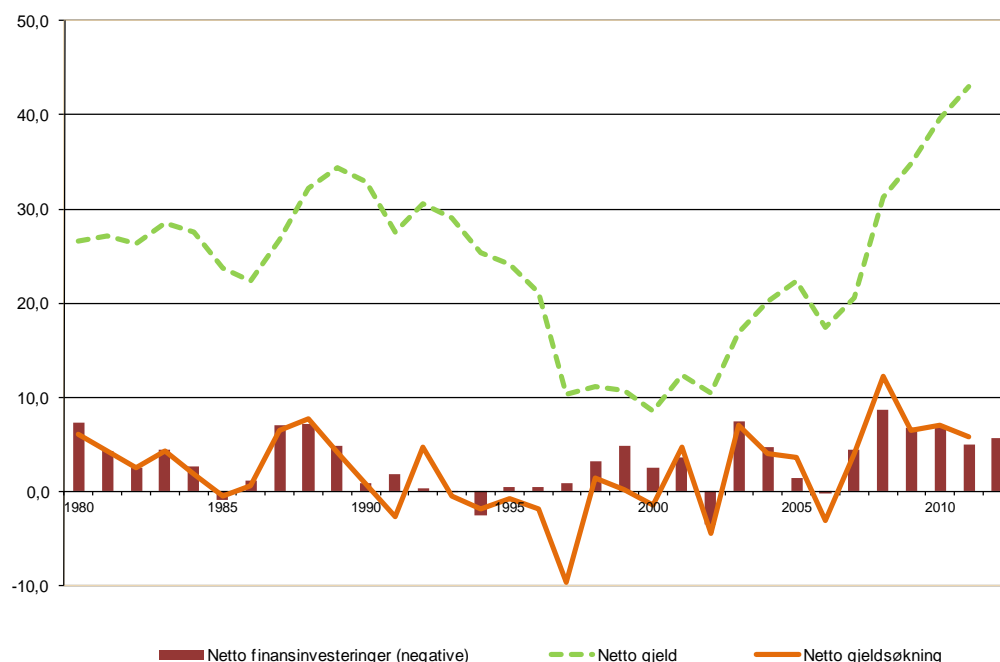
Nettofinansinvesteringer (tidligere benevnt overskudd før lånetransaksjoner) er i nasjonalregnskapet definert som samlede inntekter fratrukket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens lån og avdrag er holdt utenom.

Nettofinansinvestering, med tillegg for eventuelle omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommunesektorens netto fordringer.

Kommunesektoren har de senere årene hatt betydelige underskudd, dvs. negative nettofinansinvesteringer, og det er særlig det høye nivået på bruttoinvesteringene som har bidratt til store underskudd. I 2011 og 2012 har underskuddet avtatt noe målt i prosent av inntektene. Nettofinansinvesteringene var -24 mrd. kroner i 2010 og -18 mrd. kroner i 2011, tilsvarende hhv. 6,9 prosent. og 4,9 prosent av inntektene. For 2012 anslås underskuddet til 22 mrd. kroner eller 5,6 prosent av inntektene.

Figur 2.5 Nettofinansinvesteringer (negative), nettogjeld og netto gjeldsøkning i kommuneforvaltningen. Prosent av inntekter

Figur 2.5 viser utviklingen i netto gjeld (brutto gjeld fratrukket brutto fordringer), basert på statistikken for finansielle sektorregnskaper (Statistisk sentralbyrå). Som følge av store negative nettofinansinvesteringer de siste årene har netto gjeld steget til over 40 prosent av inntektene ved utgangen av 2011. Dette er høyere enn gjeldsnivået på slutten av 1980-tallet. For årene 1997-2000 var nettogjelden så lav som rundt 10 prosent av inntektene, blant annet som følge av flere år med positive omvurderinger av fordringsposter.

Selv om nettogjelden i kommuneforvaltningen har steget til over 40 prosent av inntektene er den samlede rentebelastende gjelden lavere enn dette. Deler av lånene er knyttet til tjenester der avdrag og rente finansieres gjennom kommunale gebyrer, slik som gebyrer knyttet til vann, avløp og renovasjon. Videre er det slik at staten dekker rentekostnader og noen avdrag på kommunale skole-, kirke og sykehjemsinvesteringer og til transporttiltak i fylkene.

I Nasjonalbudsjettet 2013 er det presentert beregninger som viser at den samlede netto rentebelastende gjelden for kommunesektoren ved utgangen av 2011 anslås til om lag 30 prosent av inntektene. Basert på dette anslaget vil en endring i det generelle rentenivået på 1 prosentpoeng endre kommunesektorens årlige netto renteutgifter med vel 1 mrd. kroner. Kommunesektoren har imidlertid også betydelige pensjonsmidler plassert i fond (livselskaper og andre pensjonsinnretninger), som motsvares av tilsvarende pensjonsforpliktelse. Sektoren har i denne sammenheng fordel av høyere rente.

2.6 Netto driftsresultat

Netto driftsresultat er utvalgets hovedindikator for den økonomiske balansen i kommuner og fylkeskommuner. Netto driftsresultat viser årets driftsoverskudd etter at renter og avdrag er betalt, og er et uttrykk for hva kommuner og fylkeskommuner har til disposisjon til avsetninger

og investeringer. Over tid bør netto driftsresultat for kommunesektoren under ett utgjøre om lag 3 prosent av inntektene. Kravet vil variere fra kommune til kommune, særlig knyttet til graden av lånefinansiering i den enkelte kommune. Utviklingen i driftsresultatet fra 2004 til 2011 framgår av tabell 2.3.

I kommunesektoren som helhet lå netto driftsresultat på om lag 3 prosent av inntektene i både 2009 og 2010. I begge år var netto driftsresultat påvirket av ekstraordinære forhold. I 2009 var netto driftsresultat holdt oppe av ekstraordinære gevinster på finansielle plasseringer. I 2010 fikk fylkeskommunene en kraftig økning i netto driftsresultat, fra 4,5 prosent av inntektene i 2009 til 8,8 prosent i 2010. Om lag 4/5 av økningen var knyttet til forvaltningsreformen som blant annet innebar at ansvaret for store deler av riksvegnettet ble overført fra staten. Kompensasjonen for nye oppgaver ble gitt i form av økte rammetilskudd som føres i driftsregnskapet, mens en betydelig del av utgiftsøkningen var knyttet til investeringer som utgiftsføres i investeringsregnskapet.

Tabell 2.3 Netto driftsresultat og brutto driftsresultat eksklusive avskrivninger i prosent av inntekter

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kommunesektoren								
Brutto driftsresultat	4,5	5,4	7,4	5,1	3,8	4,8	5,5	5,5
Netto driftsresultat	2,2	3,6	5,5	2,5	0,4	3,0	3,2	2,5
Kommunene utenom Oslo								
Brutto driftsresultat	4,6	5,8	7,5	5,4	4,1	5,0	5,3	5,6
Netto driftsresultat	2,0	3,5	5,2	1,9	-0,6	2,7	2,2	1,8
Fylkeskommunene utenom Oslo								
Brutto driftsresultat	5,4	4,8	6,9	5,0	3,3	5,9	10,2	7,1
Netto driftsresultat	4,3	4,0	5,3	4,0	2,9	4,5	8,8	5,5
Oslo kommune								
Brutto driftsresultat	2,5	4,0	7,7	3,6	2,3	1,8	0,6	3,1
Netto driftsresultat	1,1	3,6	8,0	4,6	3,9	3,2	1,1	3,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå

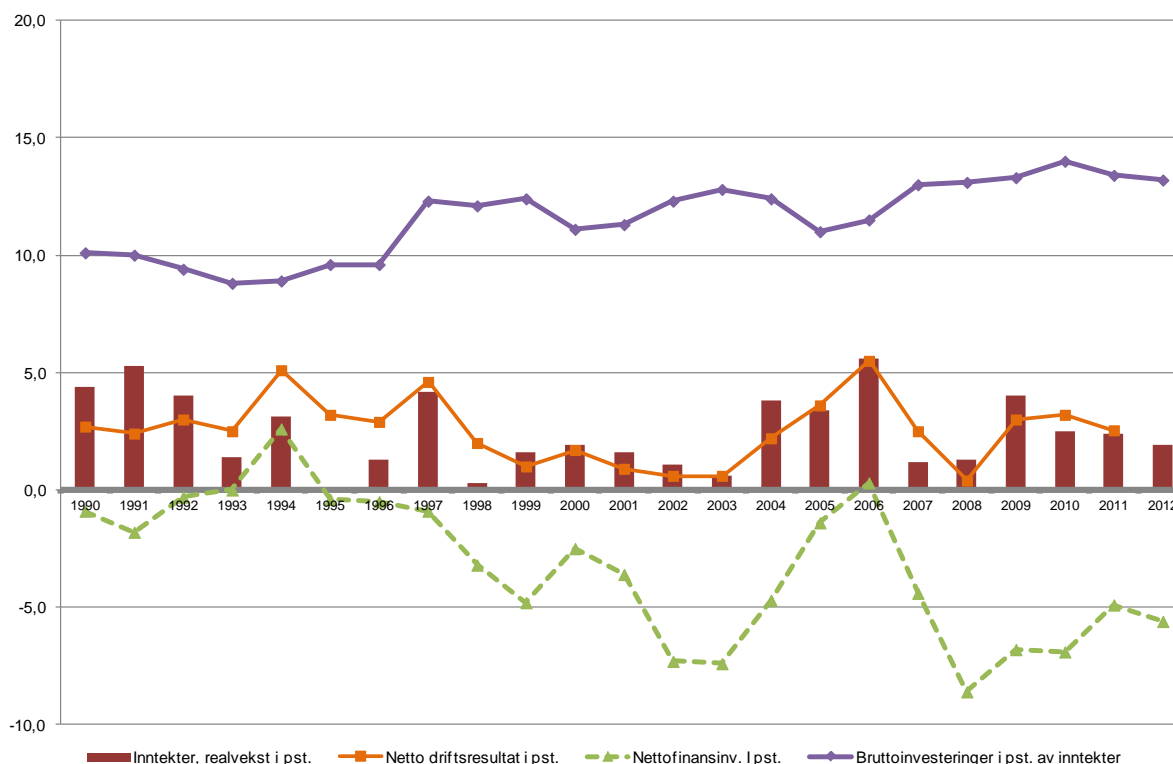
I kommunene utenom Oslo var veksten i driftsinntekter større enn veksten i driftsutgifter i 2011, noe som bidro til en styrking av brutto driftsresultat. Økning i netto renteutgifter og netto avdrag, samt tap på finansielle plasseringer, bidro på den andre siden til økte netto finansutgifter. Den samlede effekten av disse forholdene er at netto driftsresultat for 2011 kommer litt lavere enn i 2010, når Oslo kommune holdes utenom. For kommune er den underliggende økonomiske balansen noe forbedret. Det har sammenheng med at kommunene i 2010 hadde betydelige gevinster på finansielle plasseringer, mens de i 2011 kom ut med netto tap.

Netto driftsresultat i fylkeskommunene ble redusert fra 8,8 prosent i 2010 til 5,5 prosent i 2011. Den store nedgangen var noe uventet fordi forvaltningsreformen isolert sett skulle bidra til en mer varig heving av driftsresultat for fylkeskommunene. Nedgangen i driftsresultatene i 2011 gjelder de fleste fylkeskommunene, med unntak av Vestfold og Rogaland. Om lag 1/3 del av nedgangen i driftsresultatet kan knyttes til økt vedlikehold på fylkesveier. Andre områder med betydelig økte utgifter er næringsformål (funksjon 700) og diverse andre formål under samferdsel (721-miljøtiltak og 730-bilruter). Det er vanskelig å vurdere hva som er et rimelig nivå på netto driftsresultat i fylkeskommunene etter forvaltningsreformen.

For kommunesektoren som helhet utgjorde netto driftsresultat til 2,5 prosent av inntektene i 2011. Dette er en nedgang på om lag ½ prosentpoeng i forhold til 2009 og 2010.

Figur 2.6 viser utviklingen i kommunesektorens netto driftsresultat, realveksten i kommunesektorens inntekter, utviklingen i nettofinansinvesteringer, samt bruttoinvesteringene som andel av inntektene over perioden 1990-2012. Netto driftsresultat og inntektsutviklingen har i stor grad variert i takt. Likevel har det vært en tendens til økende budsjetunderskudd målt ved nettofinansinvesteringene. Dette skyldes i stor grad at investeringene har økt som andel av inntektene. Første halvdel av 1990-tallet utgjorde bruttoinvesteringene om lag 10 prosent av inntektene, men etter dette har denne andelen steget til rundt 13 prosent.

Figur 2.6 Utviklingen i kommunesektorens inntekter (reell prosentvis endring fra året før) 1990-2012, sammenliknet med utviklingen netto driftsresultat og bruttoinvesteringer (i prosent av driftsinntekter) og nettofinansinvesteringer i prosent av inntekter

2.7 Utviklingen i tjenestetilbud

I dette kapittelet redegjøres det for befolkningsutviklingen og en del sentrale indikatorer for utviklingen i de kommunale velferdstjenestene fra 2010 til 2011, og samlet sett for perioden 2006 til 2011. I tillegg gis det også en omtale av kommunesektorens samlede ressursbruk, og hvordan sektoren har prioritert de ulike sektorene innenfor de frie inntektene i perioden 2006-2011 etter at det er forsøkt å ta hensyn til den demografiske utviklingen.

Tallene er hentet fra KOSTRA, der endelige tall ble publisert 15. juni 2012, IPLOS, der foreløpige tall ble publisert 4. juli og Grunnskolen informasjonssystem (GSI). Indikatorene belyser utviklingstrekk innenfor barnehagesektoren, grunnskolen, barnevernet, pleie- og omsorgssektoren og videregående opplæring.

Barnehagesektoren har vært i sterk vekst de senere årene, og veksten fortsatte også inn i 2011. Ved utgangen av 2011 hadde 89,6 prosent av barn i aldersgruppen 1-5 år plass i barnehage, noe som er en svak økning fra 2010. I grunnskolen var både elevtallet og årstimer til undervisning noe høyere enn året før, der årstimer til spesialundervisning økte mest. Elevtallet i videregående opplæring var i sterk vekst i årene før 2009, men veksten har flatet ut de senere årene. Innen pleie og omsorg økte antall utførte årsverk med nærmere 3 000 i 2011 og det blir stadig flere yngre tjenestemottakere. Omfanget av barnevernstjenesten har økt kraftig i løpet av den siste femårsperioden, og denne utviklingen fortsatte også i 2011. I løpet av 2011 kom det til 500 flere årsverk i barnevernet, og i alt mottok i underkant av 53 000 barn og unge hjelp fra barnevernet i 2011.

Demografisk utvikling

Store deler av den kommunale og fylkeskommunale tjenesteproduksjonen er rettet mot bestemte aldersgrupper, og den demografiske utviklingen gir viktig informasjon om utviklingen i behovet for kommunale tjenester. Den demografiske utviklingen i perioden 2006-2011 beskrives i tabell 2.4.

Tabell 2.4: Demografisk utvikling 2006-2011

	2006	2010	2011	Absolutt endring 2006-11	Absolutt endring 2010-11	Prosentvis endring 2006-11	Prosentvis endring 2010-11
Barnehager:							
Antall barn 1-5 år	289 300	306 900	312 000	22 700	5 100	7,8	1,7
Antall barn 1-2 år	115 900	125 200	126 200	10 300	1 000	8,9	0,8
Grunnskole:							
Antall barn 6-15 år	623 400	617 400	616 400	-7 000	-1 000	-1,1	-0,2
Videregående opplæring:							
Antall unge 16-18 år	186 800	193 300	194 100	7 300	800	3,9	0,4
Barnevern:							
Antall barn og unge 0-17 år	1 098 800	1 114 400	1 118 200	19 400	3 800	1,8	0,3
Pleie- og omsorg:							
Antall eldre 67 år og over	611 600	637 000	654 600	43 000	17 600	7,0	2,8
Antall eldre 67-79 år	392 700	415 900	433 000	40 300	17 100	10,3	4,1
Antall eldre 80-89 år	186 300	182 900	181 600	-4 700	-1 300	-2,5	-0,7
Antall eldre 90 år og over	31 900	38 300	39 900	8 000	1 600	25,1	4,2
Totalt:							
Antall innbyggere i alt	4 681 100	4 920 300	4 985 900	304 800	65 600	6,5	1,3
Antall innbyggere 1-18 år og 67 år og over	1 711 100	1 754 800	1 777 100	66 000	22 300	3,9	1,3
Andel innbyggere 1-18 år og 67 år og over (prosent)	36,6	35,7	35,6	-0,9	-0,02		

Kilde: Statistisk sentralbyrå

De viktigste målgruppene for kommunale og fylkeskommunale tjenester er barn og unge 1-18 år og innbyggere 67 år og over. I løpet av de siste fem årene har antall innbyggere i disse gruppene økt med om lag 66 000, noe som indikerer et økt behov for kommunale tjenester. Antall barn og unge i grunnskolealder har gått noe ned, det samme har antall eldre mellom 80 og 89 år. I de øvrige aldersgruppene har det vært en økning. Veksten har vært særlig sterk blant de aller yngste og eldste innbyggerne (barn 1-5 år og innbyggere 90 år og over), og i aldersgruppen 67-79 år. Det samlede innbyggertallet har økt med i underkant av 305 000 de

siste fem årene. Andelen innbyggere i målgruppene for kommunale og fylkeskommunale tjenester ble redusert med ett prosentpoeng i samme periode.

I løpet av 2011 var det en kraftig vekst i antall barn i barnehagealder, mens antall barn og unge i henholdsvis grunnskolealder og med rett til videregående opplæring var om lag uendret. Samlet sett ble det i underkant av 18 000 flere eldre over 67 år fra 2010 til 2011. Veksten var svært sterk både i aldersgruppen 67-79 år og i gruppen 90 år og over, mens det ble færre eldre i aldersgruppen 80-89 år.

Barnehager

Antall barn i barnehagealder har i løpet av de siste fem årene økt kraftig, og samtidig har barnehagedekningen økt fra i overkant av 80 prosent i 2006 til i underkant av 90 prosent i 2011. Vel halvparten av barna har plass i en kommunal barnehage, og denne andelen har vært relativt stabil de siste fem årene. Økningen i dekningsgraden skyldes den sterke barnehageutbyggingen i denne perioden. De siste fem årene har i underkant av 48 000 flere barn fått plass i barnehage. For de eldste barna har dekningsgraden de siste årene stabilisert seg, mens dekningsgraden blant de yngste barna fortsatt øker noe.

De fem siste årene var det også en kraftig økning i andelen heltidsplasser. I snitt tilbrakte hvert barn med barnehageplass i underkant av 3 timer mer i barnehagen per uke i 2011 enn i 2006. Kapasitetsveksten var altså større enn det økningen i antall barn med barnehageplass tyder på. Målt ved antall oppholdstimer i kommunale barnehager økte kapasiteten med 27,9 prosent fra 2006 til 2011, mens veksten i antall barn med plass i barnehage var om lag 20,5 prosent.

Parallelt med den sterke utbyggingen av barnehageplasser har det også vært en kraftig økning i ressursinnsatsen, målt ved avtalte årsverk. Hvis en ser perioden siden 2006 under ett var veksten i ressursinnsatsen (30,4 prosent) på om lag samme nivå som kapasitetsveksten i sektoren målt ved korrigerede oppholdstimer i kommunale barnehager (32,5 prosent).

Andel styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning har de siste fem årene sett under ett gått nedover. Nedgangen de siste fem årene må ses i sammenheng med at antall barnehager og antall barnehageplasser økte kraftig i perioden, uten at antallet styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning økte i samme takt som utbyggingen av sektoren. Andelen assistenter med fagutdanning økte på sin side betydelig i perioden 2006 til 2011.

Tabell 2.5 Utvikling i barnehagesektoren 2006-2011 (private og kommunale)

	2006	2010	2011	Absolutt endring 2006-11	Absolutt endring 2010-11	Prosentvis endring 2006-11	Prosentvis endring 2010-11
Produksjon:							
Barn med plass i barnehage i alt:	234 800	277 000	282 600	47 800	5 600	20,4	2,0
- herav andel i kommunal barnehage	52,4	52,7	52,3	-0,1	-0,4		
Barn 0 år med plass i barnehage	1 900	2 600	2 600	700	-0	35,6	-0,2
Barn 1-2 år med plass i barnehage	71 600	98 700	100 300	28 700	1 600	40,1	1,6
Barn 3-5 år med plass i barnehage	160 800	175 300	179 200	18 400	3 900	11,4	2,2
Korrigerte oppholdstimer (kommunale barnehager, i 1000)*	334 900	435 900	443 800	108 900	7 900	32,5	1,8
Ukorrigerte oppholdstimer (kommunale barnehager, i 1000)	239 600	300 700	306 400	66 800	5 700	27,9	1,9
Andel barn med heltidsplass (41 timer eller mer per uke)	75,4	87,1	88,6	13,2	1,5		
Gjennomsnittlig oppholdstid per barn per uke	40,2	42,5	42,9	2,7	0,4		
Dekningsgrad:							
Andel av 1-5-åringene som har barnehageplass	80,3	89,3	89,6	9,3	0,3		
Andel av 0-åringene som har barnehageplass	3,3	4,2	4,3	1,0	0,1		
Andel av 1-2-åringene som har barnehageplass	61,8	78,8	79,5	17,7	0,7		
Andel av 3-5-åringene som har barnehageplass	92,8	96,5	96,5	3,7	0,0		
Ressursinnsats:							
Antall årsverk	54 900	70 200	71 600	16 700	1 400	30,4	2,0
Antall årsverk i kommunale barnehager	29 300	37 600	38 100	8 800	500	30,0	1,3
Kvalitet:							
Andel styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskoleutdanning	86,9	84,6	85,0	-1,9	0,5		
Andel assistenter med førskole-, fag- eller annen pedagogisk utdanning	19,1	24,2	25,1	6,0	0,9		

Kilde: Statistisk sentralbyrå

*Oppholdstimer i kommunale barnehager korrigert for alder og oppholdstidskategorier. Antall barn 0-2 år vektet med 2, antall barn 3 år vektet med 1, 5 og 4-6 åringer vektet med 1. Oppholdstid 0-8 timer vektet med 6, timer, 9-16 vektet med 13 timer, 17-24 timer vektet med 21 timer, 25-32 timer vektet med 29 timer, 33-40 timer vektet med 37 timer, og 41 timer eller mer vektet med 45 timer.

Den sterke veksten i barnehagesektoren fra de siste årene ble i stor grad videreført i 2011. Totalt fikk 5 600 flere barn plass i barnehage i løpet av 2011, og barnehagedekningen var ved utgangen av året på i underkant av 90 prosent. For de eldste barna er det tegn til at dekningsgraden stabiliseres, mens den fortsatt øker noe for de yngste barna. Barnas gjennomsnittlige oppholdstid per uke fortsatte å øke i 2011, slik at også i 2011 gikk en del av kapasitetsveksten i sektoren med til å gi barn som allerede hadde plass lengre oppholdstid.

Ressursinnsatsen fortsatte å øke i 2011, og avtalte årsverk vokste i takt med korrigert oppholdstid. Den svake økningen i andelen styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning fra 2009 til 2010 fortsatte inn i 2011, etter flere år med svak nedgang. Også andelen assistenter med fagutdanning økte i 2011.

Grunnskole

Utviklingen i grunnskolen har vært relativt stabil de siste fem årene. Elevtallet har gått noe ned, mens ressursinnsatsen, målt ved årstimer til undervisning har økt gjennom hele perioden. Økningen kan i stor grad knyttes til en økning i årstimer til spesialundervisning. I løpet av perioden har det også vært en økning i andelen av elevene som har plass i skolefritidsordningen (SFO). Gruppestørrelsen på både barne- og ungdomstrinnet reduseres noe fra 2006 til 2011. Dette kan indikere en høyere lærertetthet, men tallene er også påvirket av økningen i spesialundervisning i samme periode.

Tabell 2.6 Utvikling i grunnskoleopplæring 2006-2011 (privat og offentlig)

	2006	2010	2011	Absolutt endring 2006-11	Absolutt endring 2010-11	Prosentvis endring 2006-11	Prosentvis endring 2010-11
Produksjon:							
Elever i alt i grunnskolen	619 000	612 800	612 600	-6 400	-200	-1,0	0,0
Elever i private grunnskoler	14 900	16 300	16 700	1 800	400	12,1	2,5
Antall elever med plass i SFO	136 900	145 600	150 500	13 600	4 900	9,9	3,4
Antall elever med spesialundervisning	35 600	50 200	52 700	17 100	2 500	48,0	5,0
Dekningsgrad:							
Andel elever 6-9 år med plass i SFO*	55,5	60,6	62,2	6,7	1,6		
Ressursinnsats:							
Avtalte årsverk (kommunale)	86 900	93 500	94 500	7 600	1 000	8,7	1,1
Årstimer til undervisning i alt (i 1000)**	33 800	35 200	35 900	2 100	700	6,2	2,0
- Derav årstimer til spesialundervisning (i 1000)**	4 800	6 000	6 600	1 800	600	37,5	10,0
Årstimer til undervisn. i alt per elev**	54,6	57,5	58,5	3,9	1,0	7,1	1,8
Årstimer til spes.und. per elev med spes.und.***	:	118,8	124,5		5,7		4,8
Kvalitet:							
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 1.-7. årstrinn****	13,4	13,1	13,0	-0,3	-0,1		
Gjennomsnittlig gruppestørrelse 8.-10. årstrinn****	15,1	14,9	14,7	-0,4	-0,2		

Kilde: Statistisk sentralbyrå og GSI.

* Andel innbyggere 6-9 år i kommunal og privat SFO.

**Inkluder alle grunnskoler, alle eierforhold. Begrepene årstimer og årstimer per elev kan illustreres gjennom et eksempel. På en skole med 10 lærere hvor alle underviser 26 timer per uke i 38 uker, vil antall årstimer ved skolen være 9 880 (10x26x38). Og dersom skolen har 135 elever, blir årstimer per elev 73,2 (9 880/135).

*** Årstimer til spesialundervisning og elever med spesialundervisning i kommunale og private skoler.

**** Indikatoren viser beregnet gjennomsnittlig gruppestørrelse ved å se på forholdet mellom elevtimer og lærertimer (inkludert timer til spesialundervisning og særskilt språkopplæring). Elevtimer er det samlede antall timer elevene har krav på etter forskriftsfestet fag- og timefordeling, herunder eventuelle kommunale tillegg til nasjonal norm. Lærertimer er det samlede antall timer lærerne underviser. Selv om antall elever i en gitt undervisningssituasjon vil variere innenfor den enkelte skole og det enkelte årstrinn, gir indikatorene et bilde av hvor mange elever som i gjennomsnitt befinner seg i undervisningssituasjonen til den enkelte lærer.

Elevtallet i grunnskolen i alt flatet ut fra 2010 til 2011. Også økningen i det totale årstimetallet til undervisning fortsatte i, og mesteparten av denne økningen skyldes spesialundervisning. Antallet elever med spesialundervisning økte på alle alderstrinn fra 2010 til 2011, men veksten var relativt sett noe sterkere på mellom- og ungdomstrinnet enn på barnetrinnet. Også gjennomsnittlig antall timer med spesialundervisning per elev som mottok spesialundervisning økte i 2011, i gjennomsnitt fikk hver elev 5,7 timer mer med spesialundervisning enn i 2010. Andelen elever som mottar spesialundervisning, øker med alderstrinnene, fra i underkant av 6 prosent på barnetrinnet, til om lag 11 prosent på ungdomstrinnet. I overkant av 62 prosent av barn mellom seks og ni år hadde i 2011 plass i skolefritidsordningen (SFO), noe som er en økning på i overkant av 1,5 prosentpoeng fra året før.

Barnevern

Barnevernstjenestene har økt kraftig i omfang den siste femårsperioden. Både antallet årsverk, antall undersøkelser og antall barn som tar i mot hjelp fra barnevernet har økt, også når en ser det opp mot veksten i antallet barn og unge.

Økningen i barnevernet fortsatte også i 2011. I alt mottok i underkant av 53 000 barn og unge hjelp fra barnevernet i 2011, det er en økning på 4,6 pst. fra året før. Veksten har kommet både i form av hjelpetiltak og omsorgstiltak. Det har vært en kraftig økning i antall årsverk i

barnevernet de siste fem årene. Bare i 2011 kom det til 500 flere årsverk, noe som kan ha sammenheng med at det ble bevilget øremerkede midler til opprettelse av nye stillinger.

Tabell 2.7 Utvikling i barnevernet 2006-2011 (private og kommunale)

	2006	2010	2011	Absolutt endring 2006-11	Absolutt endring 2010-11	Prosentvis endring 2006-11	Prosentvis endring 2010-11
Produksjon:							
Antall undersøkelser	28 400	39 800	43 500	15 100	3 700	53,2	9,3
Antall barn med barneverntiltak av innbyggere 0-17 år	41 200	50 500	52 800	11 600	2 300	28,2	4,6
- herav hjelpetiltak	33 800	42 400	44 300	10 500	1 900	31,1	4,5
- herav omsorgstiltak	7 300	8 100	8 500	1 200	400	16,4	4,9
Dekningsgrad:							
Andel barn med undersøkelse av innbyggere 0-17 år	2,6	3,6	3,9	1,3	0,3		
Andel barn med barneverntiltak av innbyggere 0-17 år	3,8	4,5	4,7	0,9	0,2		
Ressursinnsats:							
Antall årsverk	3 000	3 500	4 000	1 000	500	33,3	14,3
Kvalitet:							
Stillinger med fagutdanning per 1 000 barn 0-17 år	2,5	2,9	3,3	0,8	0,4		
Andel undersøkelser med behandlingstid over tre måneder	27,0	24,1	24,6	-2,4	0,5		

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Når barnevernet får en melding, skal det innen én uke avklares om det skal settes i gang en undersøkelse eller om meldingen kan henlegges. En undersøkelse skal gjennomføres innen tre måneder (i særlige tilfeller kan fristen være seks måneder). Andelen undersøkelser der saksbehandlingstiden overskred fristen i lovverket på tre måneder har gått ned de siste fem årene, men det har vært en svak økning fra 2010 til 2011.

Pleie og omsorgstjenester

Omfanget av pleie- og omsorgstjenestene har økt de siste årene. Det økende behovet skyldes både at tjenestetilbudet har blitt bygd ut i takt med at det blir stadig flere eldre, særlig i aldersgruppen over 90 år, og at det har vært en sterk økning i antall yngre mottakere (under 67 år). De siste årene har antall mottakere av pleie- og omsorgstjenester under 67 år økt mer enn befolkningsveksten skulle tilsi.

Samlet sett har utviklingen de siste årene vist en betydelig endring i hvilke grupper som benytter de hjemmebaserte pleie- og omsorgstjenestene. Personer under 67 år utgjør en stadig større andel av mottakerne av hjemmetjenester, og utgjør i 2011 om lag 39 pst. Endring i sammensetningen av mottakergruppen med flere mottakere blant yngre (under 67 år) og de eldste (over 90 år) kan tyde på økt pleietyngde blant mottakerne.

Tabell 2.8 Utvikling i pleie- og omsorgssektoren 2006-2011 (private og kommunale)

	2006	2010	2011	Absolutt endring 2006-11	Absolutt endring 2010-11	Prosentvis endring 2006-11	Prosentvis endring 2010-11
Produksjon:							
Antall mottakere av hjemmetjenester*	171 200	174 600	177 100		2 500		1,4
- herav under 67 år	55 000	66 500	68 800		2 300		3,5
- herav 67-79 år	36 000	32 600	32 700		100		0,3
- herav 80-89 år	64 100	57 100	56 200		-900		-1,6
- herav 90 år og over	16 100	18 500	19 400		900		4,9
Timer i uken til pleie og bistand per hjemmetjenestemottaker i henhold til vedtak	...	7,7	7,9		0,2		2,6
Antall beboere i institusjon**	40 500	43 500	43 400		-100		-0,2
- herav under 67 år	1 900	4 500	4 700		200		4,4
- herav 67-79 år	7 500	7 400	7 500		100		1,4
- herav 80-89 år	20 400	19 600	19 100		-500		-2,6
- herav over 90 år	10 800	12 000	12 200		200		1,7
Antall plasser i alders- og sykehjem	41 100	41 300	41 300		0,0		0,0
- herav andel private plasser i prosent	9,5	10,1	9,6		-0,5		-5,0
Beboere i bolig med heldøgns bemanning		20 900	21 700		800		3,8
Dekningsgrad:							
Andel innbyggere 67-79 år som bor på institusjon**	1,9	1,8	1,7		-0,1		
Andel innbyggere 80-89 år som bor på institusjon**	10,9	10,7	10,5		-0,2		
Andel innbyggere 90 år og over som bor på institusjon**	33,8	31,3	30,4		-0,9		
Andel innbyggere 67-79 år som mottar hjemmetjenester	9,2	7,8	7,5		-0,3		
Andel innbyggere 80-89 år som mottar hjemmetjenester	34,4	31,2	30,9		-0,3		
Andel innbyggere 90 år og over som mottar hjemmetjenester	50,6	48,3	48,7		0,4		
Ressursinnsats:							
Årsverk i alt***	113 200	126 200	128 900	15 700	2 700	13,9	2,1
Kvalitet:							
Legetimer per beboer per uke i institusjon	...	0,37	0,39		0,02		
Fysioterapitimer per beboer per uke i institusjon****	...	0,32	0,34		0,02		
Legeårsverk per 1000 plasser i institusjon	7,0	9,8	10,3	3,3	0,5	46,7	5,5
Fysioterapiårsverk per 1000 plasser i institusjon****	8,0	8,9	9,4	1,4	0,5	17,0	5,5
Andel årsverk med fagutdanning	71	72	73	2,0	1,0		
Andel plasser i enerom i pleie- og omsorgsinstitusjoner	95,3	96,6	96,9	1,6	0,3		

Kilde: Statistisk sentralbyrå

* Brudd i tidsserien. Tallene for 2006 refererer seg til mottakere av hjemmetjenester, hentet fra innrapporterte KOSTRA-skjema. F.o.m. 2007 er dataserien definert som mottakere av kjernetjenester i IPLOS, og inkluderer da også antall personer som mottar avlastning utenfor institusjon og omsorgslønn, samt hjemmesykepleie, praktisk bistand og brukerstyrt personlig assistanse (BPA).

** Brudd i tidsserien på grunn av innføring av ny datakilde i 2007, nytt innhold f.o.m. 2007. Sykehjem og boform med heldøgns omsorg og pleie hjemlet etter kommunehelsetjenesteloven, og alders/ avlastningsboliger hjemlet etter sosialtjenesteloven.

*** Årsverksstatistikken er registerbasert personellstatistikk fra KOSTRA. Statistikken baserer seg i hovedsak på Rikstrykdeverkets Arbeidstaker/Arbeidsgiverregister. SSB supplerer A/A-statistikken med tall fra andre registre. Innrapportering til A/A-registeret skjer løpende gjennom året. Registerstatistikk gir ikke mulighet til å skille ut vikarer. Årsverk er beregnet ut fra avtalt arbeidstid.

****Omfatter kun fysioterapeuter med driftsavtale.

Antall mottakere av hjemmetjenester økte med om lag 1,4 pst. fra 2010 til 2011, og størst vekst var det blant de yngste og de eldste mottakerne. Antallet mottakere av hjemmetjenester øker ikke like mye som antallet innbyggere i aldersgruppen 67-79 og 80-89 år, slik at andelen av innbyggerne i disse aldersgruppene som mottar hjemmetjenester gikk noe ned i 2011. I underkant av 49 pst. av innbyggerne over 90 år mottok hjemmetjenester i 2011, noe som er en

økning fra året før. Brukere av hjemmetjenester fikk i gjennomsnitt 7,9 timer hjelp i uka i 2011, noe som er en svak økning fra 2010.

Antall beboere i institusjon er på om lag samme nivå i 2011 som i 2010, men det har vært en liten endring i alderssammensetningen. Det siste året har det blitt færre i aldersgruppen 80-89 år i institusjoner, mens det har vært en økning i antall beboere under 80 år og over 90 år. Andelen av innbyggerne i de eldste aldersgruppene som bor på institusjon har gått ned fra 2010 til 2011, og størst var nedgangen i aldersgruppen over 90 år.

Antallet plasser i alders- og sykehjem har holdt seg stabilt fra 2010 til 2011, mens andelen plasser i private alders- og sykehjem er noe redusert. Antall beboere i boliger til pleie- og omsorgsformål har økt med 1 600 fra 2010 til 2011, dette er en økning på 3,7 pst. Vi ser også at antall beboere i boliger med heldøgns bemanning har økt med om lag 800 beboere fra 2010 til 2011, samtidig som det er en del personer som mottar heldøgns tjenester i eget hjem.

Gjennom IPLOS-registeret får vi opplysninger om mottakernes bistandsbehov. Tallene må tolkes med en viss forsiktighet da andelen mottakere med uoppgitt bistandsbehov er på 8 pst. I 2011 hadde om lag 33 pst. av mottakerne over 90 år omfattende bistandsbehov. For de øvrige aldersgruppene er det mellom 17 og 25 pst. Det er en tendens til at andelen mottakere med avgrenset bistandsbehov går ned. Fire av fem mottakere av langtidsopphold i institusjon har omfattende bistandsbehov. Bistandsbehovet er større blant yngre enn eldre mottakere av hjemmesykepleie og praktisk bistand. Dette skyldes at mange eldre med høyt bistandsbehov får hjelp i form av langtidsplass i institusjon. Yngre brukere med omfattende bistandsbehov får tildelt flere timer hjemmesykepleie og praktisk bistand enn eldre brukere med tilsvarende behov.

Antall årsverk i alt har økt med 15 700 i perioden 2006 til 2011. Årsverk av leger i institusjon har økt betydelig de siste årene, og økningen fortsatte også fra 2010 til 2011. Også fysioterapidekningen på institusjoner fortsatte å øke fra 2010 til 2011, og antall fysioterapitimer per beboer på institusjon gikk noe opp. Andelen plasser i enerom i pleie- og omsorgsinstitusjoner har økt de senere årene. Andel årsverk med fagutdanning økte noe i løpet av de siste fem årene.

Videregående opplæring

Fram til 2009 var det en kraftig vekst i 16-18-åringene, og som følge av dette var den demografiske utfordringen større for fylkeskommunene enn for kommunene. I 2009 flatet imidlertid veksten i antallet unge i alderen 16-18 år ut, og veksten har vært lav i årene etter 2009. Andelen av 16-18-åringene som er i videregående opplæring har ligget relativt stabilt i overkant av 90 prosent.

Fra 2010 til 2011 var det en klar økning i antall lærlinger, etter at antallet gikk ned i perioden 2008 til 2010. Antallet elever i videregående skoler økte også i 2011, mens andelen av elevene som går i fylkeskommunale skoler ble noe redusert. Ressursinnsatsen ved de fylkeskommunale skolene, målt ved avtalte lærerårsverk korrigert for legemeldt sykefravær og fødselspermisjon, var noe høyere i 2011 enn året før, men veksten var svakere enn veksten i elevtallet.

De siste årene har andelen elever og lærlinger som har bestått videregående opplæring i løpet av fem år gått noe opp, og i 2011 var andelen på 70 pst. Andelen av elevene som fikk oppfylt

førstevalget til utdanningsprogram i 2011 gikk noe ned sammenlignet med året før, mens andelen elever som har sluttet i løpet av året gikk noe opp i 2011.

Tabell 2.9 Videregående opplæring 2006-2011 (private og offentlige)

	2006	2010	2011	Absolutt endring 2006-11	Absolutt endring 2010-11	Prosentvis endring 2006-11	Prosentvis endring 2010-11
Produksjon:							
Antall elever i videregående skole i alt	188 400	192 500	195 700	7 300	3 200	3,9	1,7
- herav i fylkeskommunale videregående skoler	176 800	178 500	180 600	3 800	2 100	2,1	1,2
Antall lærlinger	34 400	34 200	35 300	900	1 100	2,6	3,2
Antall elever i fagskoler	3300	5700	6000	2700	300	81,8	5,3
Dekningsgrad:							
Andel 16-18-åringer som er i videregående opplæring (både elever og lærlinger)	91,3	91,0	91,5	0,2	0,5		
Andel elever over 20 år*	9,7	8,5	8,5	-1,2	0,0		
Ressursinnsats:							
Avtalte årsverk i videregående opplæring, fylkeskommunale	32 200	33 700	33 900	1 700	200	5,3	0,6
Lærerårsverk i alt, fylkeskommunale skoler, minus fravær	20 500	21 200	21 200	700	0,0	3,4	0,0
Elever i fylkeskommunale skoler per lærerårsverk, minus fravær	8,8	8,7	8,8	0,0	0,1	0,0	1,1
Kvalitet:							
Andel elever med førstevalget til utdanningsprogram oppfylt	...	88,7	88,3		-0,4		
Andel elever og lærlinger som har bestått vgo. i løpet av 5 år	69,4	69,7	70,0	0,6	0,3		
Andel elever som har sluttet i løpet av året	4,6	4,8	4,7	0,1	-0,1		

Kilde: Statistisk sentralbyrå

* Tallene omfatter ikke egen innsamling for voksne.

Samlet ressursbruk og kommunesektorens prioriteringer

Tabell 2.10 viser utviklingen i ressursbruken på de ulike tjenesteområdene og hvordan kommunesektoren har prioritert mellom de ulike tjenesteområdene innenfor sine frie inntekter.

For å vise ressursbruken i kommunesektoren på de ulike tjenestene er det benyttet tall for brutto driftsutgifter. Utviklingen gjenspeiler hvordan omfanget av de ulike tjenestene har økt. Dette kan ha bakgrunn i demografisk utvikling, statlige føringer gjennom øremerkede tilskudd, lokalpolitiske prioriteringer osv.

For bedre å illustrere de lokale prioriteringene mellom de ulike tjenestene, er det benyttet netto driftsutgifter per innbygger i målgruppen for tjenesten. I begrepet nettoutgifter er driftsutgiftene oppgitt etter at driftsinntektene som kan knyttes direkte til tjenesten er trukket fra. Dette inkluderer bl.a. øremerkede tilskudd fra staten og brukerbetalinger. Netto driftsutgifter gir dermed uttrykk for hvor mye av kommunene og fylkeskommunene bruker av sine frie inntekter på de ulike tjenestene og hvordan de prioriterer de ulike formålene innenfor de frie inntektene.

For tjenester som i stor grad baserer seg på øremerkede tilskudd og brukerbetalinger, slik som tilfellet var for barnehagesektoren til og med 2010, vil ikke netto driftsutgifter reflektere den delen av utbyggingen som kan henføres til øremerkede tilskudd eller endringer i brukerbetalinger.

I tillegg er det også tatt hensyn til at den demografiske utviklingen i stor grad vil styre behovet for kommunale tjenester, og det er forsøkt å korrigere for endringer i innbyggertallet i de ulike målgruppene. De målgruppene som er benyttet her er for barnehagetjenester barn i alderen 1-5 år, for grunnskole aldersgruppen 6-15 år, for videregående opplæring ungdom i alderen 16-18 år, for pleie og omsorg eldre over 67 år, for barnevern barn og unge i alderen 0-17 år, for sosialtjenester voksne i alderen 20-66 år og for kommunehelsetjenesten og administrasjon hele befolkningen. Indikatoren illustrerer dermed i hvilken grad kommunesektoren innenfor de frie inntektene har funnet rom for å øke (eller valgt å redusere) ressursbruken på tjenesten ut over det som befolkningsutviklingen – gitt samme dekningsgrad – isolert sett skulle tilsi.

For pleie- og omsorgstjenesten benyttes innbyggere over 67 år som målgruppe, selv om også mange under 67 år mottar disse tjenestene (nærmere 4 av 10 tjenestemottakere er under 67 år). Indikatoren for denne sektoren gjenspeiler derfor ikke nødvendigvis prioriteringen av pleie- og omsorgstjenestene like godt som for de øvrige tjenestene.

Tabell 2.10: Utviklingen i de ulike tjenesteområdene i hhv. brutto driftsutgifter og i netto driftsutgifter per innbygger i de respektive målgruppene. 2006-2011 *

	Ressursbruk (brutto driftsutgifter)				Prioriteringer (netto driftsutgifter per innbygger i målgruppen)		
	Nivå 2011 (mrd. kr)	Andel (prosent)	Årlig realvekst 2006-2011 (prosent)	Realvekst 2010-2011 (prosent)	Netto drifts- utgifter, nivå 2011 (mrd. kr)	Årlig realvekst 2006-2011 (prosent)	Realvekst 2010-2011 (prosent)
Barnehage	38,6	10,8	8,7	4,0	33,9	... ^{**}	... ^{**}
Grunnskole	64,5	18,1	1,3	-0,6	58,4	1,7	-0,4
Videregående opplæring	27,5	7,7	1,4	0,7	27,0	0,8	-0,2
Barnevern	8,8	2,5	6,6	9,8	7,1	3,2	1,7
Pleie og omsorg	83,4	23,4	3,3	2,0	70,0	1,4	-1,3
- hvorav hjelp på institusjon	39,1	11,0	1,7	0,7			
- hvorav hjelp i hjemmet	39,7	11,2	5,0	3,3			
Sosialtjenesten	15,4	4,3	2,6	-1,4	12,5	-1,1	-0,9
Kommunehelse	12,1	3,4	3,5	4,3	9,7	3,8	3,2
Samferdsel ^{***}	23,0	6,5	13,2	7,5	19,7		
Administrasjon	24,6	6,9	2,7	3,8	22,6	0,7	3,4
Annet	58,2	16,3	2,1	5,1	49,8		
Totalt	356,0	100,0	3,4	2,7	310,6		

* Den kommunale deflatoren som er benyttet for å beregne realveksten er (prisvekst oppgitt fra året før) hhv. 4,4; 6,4; 3,9; 3,4 og 3,9 prosent for perioden 2006-2011, jf. også vedlegg 5 i vårrapporten 2012 fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi.

** De øremerkede tilskuddene til barnehage ble innlemmet i rammetilskuddet til kommunene i 2011. Netto driftsutgifter per innbygger i målgruppen er derfor ikke sammenlignbart med årene før innlemmingen.

*** Ikke korrigert for forvaltningsreformen som ble innført i 2010.

Tabell 2.10 viser at barnehagesektoren og barnevernet har vært prioriterte områder for kommunesektoren de siste årene, ressursbruken på disse sektorene har økt med henholdsvis 8,7 og 6,6 pst. i løpet av de siste fem årene. Barnehage er den sektoren som har hatt sterkest årlig vekst siden 2006, mens den sterkeste veksten det siste året har kommet i barnevernet. I begge disse sektorene har det vært en kraftig økning i de statlige, øremerkede tilskuddene, i perioden.

Barnevernet er den sektoren med sterkest vekst i ressursbruken fra 2010 til 2011, og for barnevernet ser vi også at kommunene har prioritert denne sektoren gjennom de frie inntektene. Netto driftsutgifter til barnevernet per innbygger under 18 år økte med 1,7 pst. fra 2010 til 2011.

Innen pleie- og omsorgssektoren har det de siste fem årene vært en sterkere vekst i ressursene til hjemmetjenestene enn i den institusjonsbaserte omsorgen. Den årlige realveksten i netto driftsutgifter til pleie og omsorg (per innbygger over 67 år) har vært om lag 1,4 prosent siden 2006, mens det i 2011 var en reduksjon.

Grunnskolen og videregående opplæring har hatt en svakere vekst i driftsutgiftene enn de øvrige tjenestoområdene de siste fem årene. For grunnskolen må dette ses i sammenheng med at det har blitt færre barn og unge i skolepliktig alder i perioden. For perioden samlet har det vært en økning i netto driftsutgifter per elev.

Utvalgets medlem Bjarne Jensen har følgende merknad til kapittel 2:

Dette kapitlet beskriver utviklingen i kommuneøkonomien og tjenestene de siste årene. Tallene viser at inntekts og aktivitetsutviklingen i kommunene sett under ett er vesentlig lavere enn i økonomien for øvrig. Inntektene til kommunene i Norge, både samlet og fordelingen på kommuner, styres direkte av staten gjennom systemet for kommunale skatteinntekter og rammetilskudd.

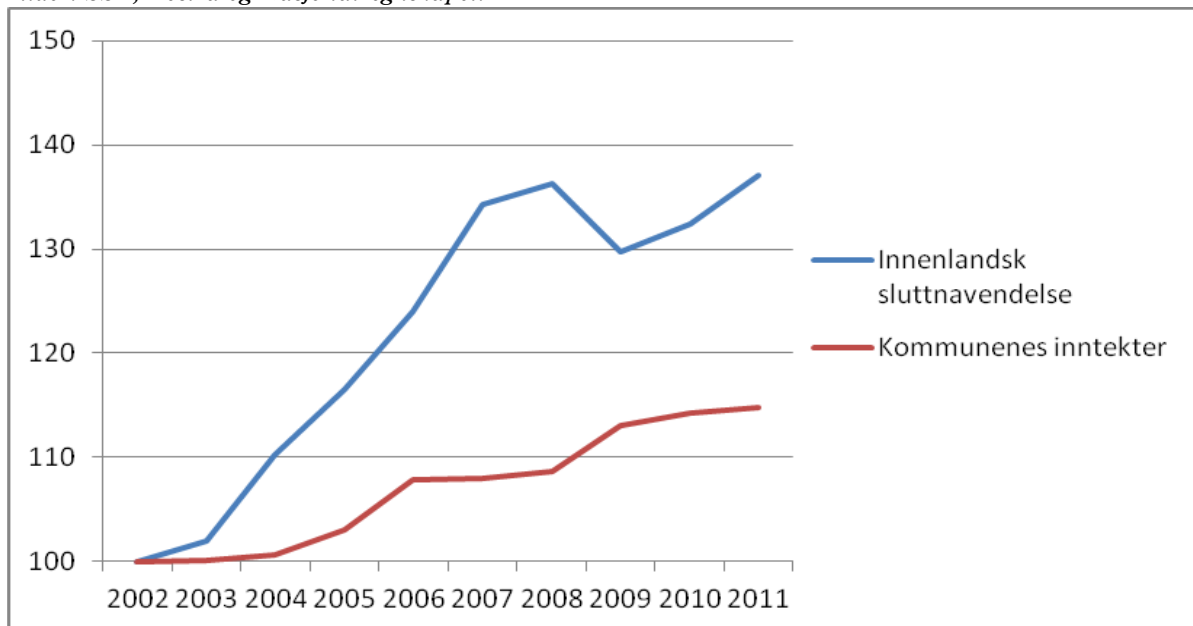
I oversiktene over utviklingen i kommunenes sysselsetting tas også med tall for antall personer sysselsatte i kommunesektoren. Dette tallet burde ikke brukes fordi det er et dårlig mål og overdriver aktiviteten i kommunene vesentlig. Det skyldes at det registreres langt mer bruk av deltid i kommunene enn i privat sektor (jf. tabell 2.1 i kap. 2 hvor sysselsettingen både målt i timeverk og antall personer er vist).

Dersom kommunene f.eks. skulle redusere bruken av deltid og i stedet bruke mer heltid, noe som er offisiell politikk, kunne en oppleve at dette tallet målte nedgang i sysselsettingen samtidig som arbeidsinnsatsen økte. Siden vi i offisielle statistikk også har tall for årsverk, som på en bedre måte belyser utviklingen i sysselsettingen, burde en unngå å bruke målet «sysselsatte personer» fordi det skaper forvirring og uklarhet om arbeidsinnsats og aktivitet i kommunesektoren. Det er vanskelig å fri seg fra den oppfatning at når målet «sysselsatte personer» brukes er det for å overdrive aktiviteten i kommunesektoren.

Når en vurderer aktiviteten i kommunesektoren i forhold til resten av økonomien bruker utvalget bare BNP fastlands Norge som sammenligningsgrunnlag. BNP fastlands Norge er et begrep som ikke kan brukes i internasjonale sammenligninger fordi ingen andre land måler på denne måten. Likevel brukes det til internasjonale sammenligninger f.eks. i Nasjonalbudsjettet 2013. Dette målet bidrar også til å overdrive den andel av ressursene kommunene bruker i Norge.

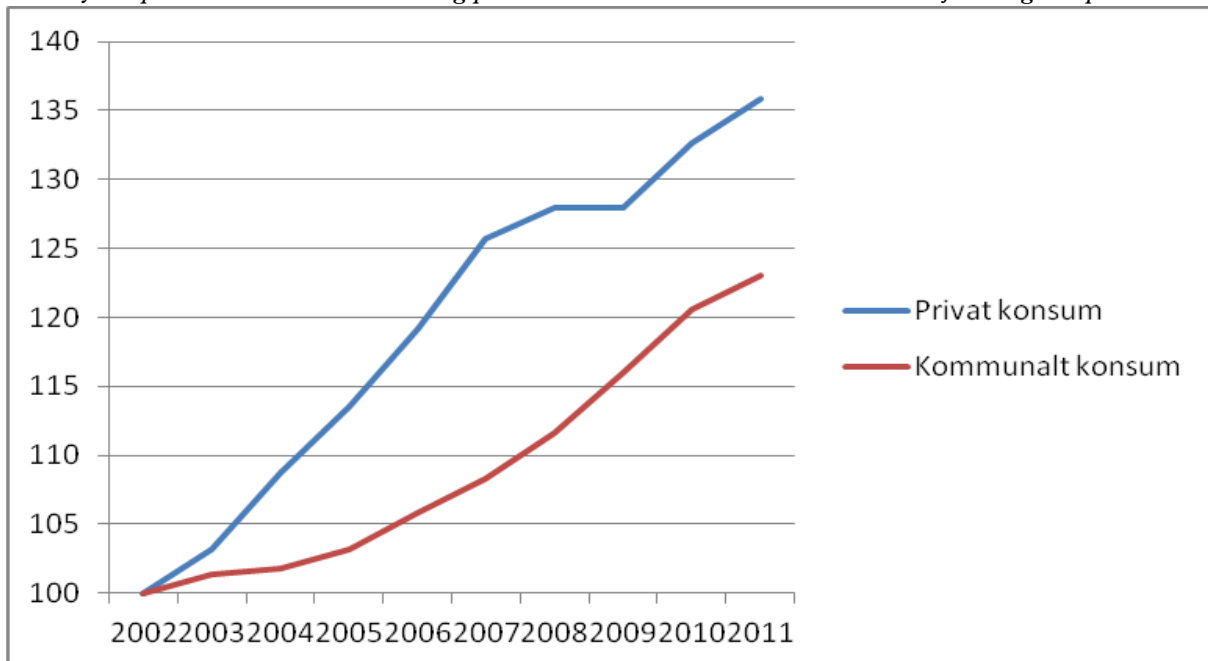
Siden Norge har et spesielt stort eksportoverskudd som følge av olje – og gassinntektene kan ikke et ukorrigert BNP brukes i sammenligningene. For å belyse ressursbruken i kommunesektoren i forhold til resten av økonomien burde en i stedet sammenligne med den del av BNP som brukes innenlands. Det er summen av privat konsum, offentlig konsum og bruttoinvesteringer i Norge. Da ville en også ha et mål som kunne brukes i internasjonale sammenligninger. I figuren nedenfor er vist hvordan realveksten har vært i ressursbruk i Norge sammenholdt med realvekst i kommunenes inntekter.

Realvekst i kommunenes inntekter per innbygger og samlet ressursbruk¹ per innbygger i Norge. 2002-2011.
Kilder: SSB, Kostra og Nasjonalregnskapet.

Etter dette utvalgsmedlemsvurdering er det en mangel i tallgrunnlaget at det ikke brukes en indikator som sammenholder veksten i kommunalt konsum med veksten i privat konsum. Tallgrunnlaget for en slik sammenligning er lett tilgjengelig i nasjonalregnskapet. Nedenfor er denne utviklingen vist for perioden 2002-2011.

Vekst i faste priser kommunalt konsum og privat konsum 2002-2011. Kilde SSB Nasjonalregnskapet

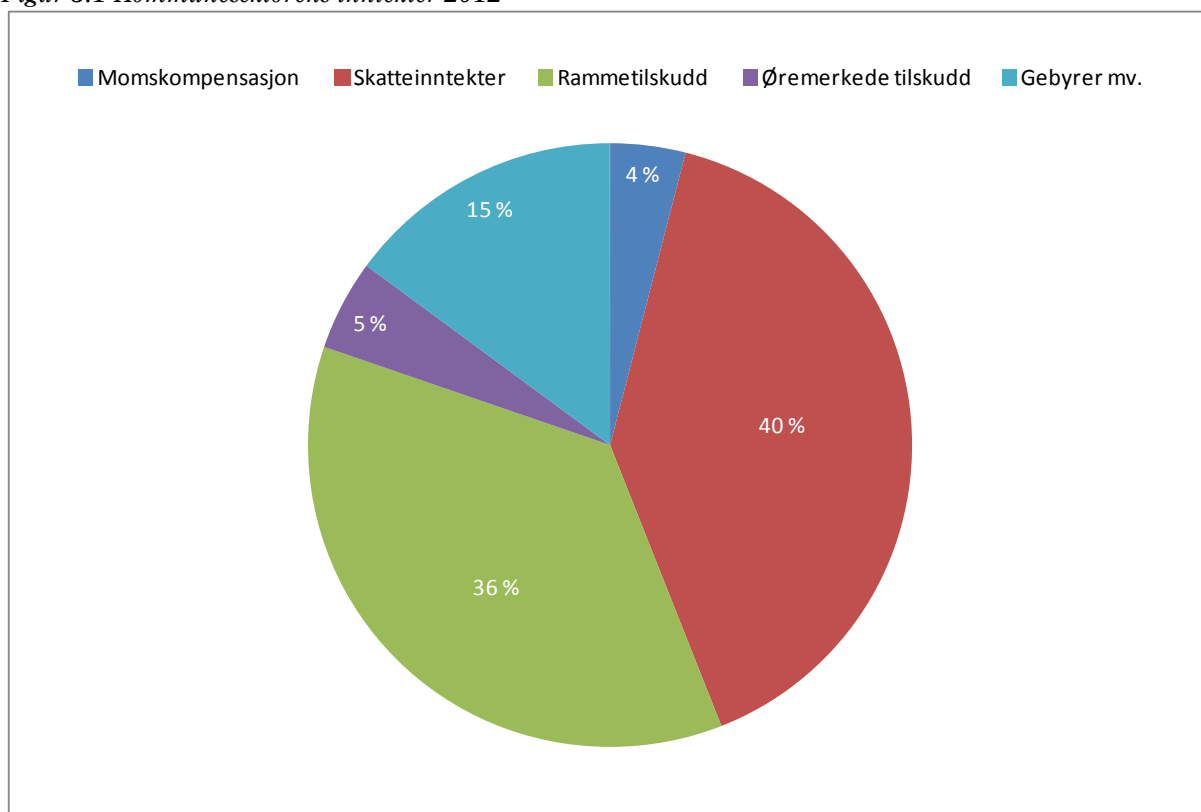

¹ Samlet ressursbruk i Norge er summen av privat konsum, offentlig konsum og bruttoinvesteringer i Norge. Det er det samme som bruttonasjonalprodukt fratrukket vårt store eksportoverskudd.

3 Inntekter for kommuneforvaltningen

Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer. Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Skatteinntekter og rammeoverføringer betegnes vanligvis som kommunesektorens frie inntekter. Figur 3.1 viser hvordan kommunesektorens inntekter er fordelt på de ulike inntektskildene. Tallene er for 2012.

Figur 3.1 Kommunesektorens inntekter 2012

I avsnitt 3.1 og 3.2 ser en på den reelle veksten i henholdsvis samlede og frie inntekter siden 2002. I avsnitt 3.3 omtales de statlige overføringene til kommunesektoren, og i 3.4 går det nærmere inn på kommunesektorens inntekter i 2013. For en omtale av kommunesektorens gebyrinntekter vises det til kapittel 4.3.

Framstillingen i dette kapitlet bygger på tallmaterialet i Nasjonalbudsjettet 2013.

3.1 Samlede inntekter – realvekst 2002-2012

I kapittel 2 er det redegjort for utviklingen i kommunesektorens inntekter de siste årene (jf. tabell 2.1). I dette kapitlet drøftes utviklingen i kommunesektorens samlede og frie inntekter nærmere. På grunn av overføring av ansvaret for sykehusene fra fylkeskommunene til staten 1. januar 2002 er startåret for tidsseriene satt til 2002.

Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer.

Korreksjonsposter i de frie inntektene blir dokumentert årlig i Kommunal- og regionaldepartementets budsjettproposisjon. For de samlede inntektene henvises det i tillegg til budsjettmateriale fra Finansdepartementet.

Prisutvikling

Ved korrigerende for prisutvikling benytter utvalget en deflator for kommunenes kjøp av varer og tjenester som er utarbeidet av Finansdepartementet. Det tas her hensyn til utviklingen i lønnskostnader per årsverk samt prisutviklingen for investeringsvarer og annen produktinnsats (se vedlegg 6 for en historisk oversikt over årlig prisvekst i kommunesektoren).

Oppgaveendringer, endringer i finansieringsform, regelendringer m.m.

Ved å korrigere for nye oppgaver og overføring av oppgaver mellom forvaltningsnivåer, endringer i finansieringsform og eventuelt regelendringer m.v., gjøres vekstratene i tidsseriene mest mulig sammenlignbare. Korreksjonene er dokumentert i Kommunal- og regionaldepartementets årlige budsjettproposisjon, og i budsjetttrunskrivene fra departementet. I beregningene av veksten i de samlede inntektene korrigeres det ikke for nye oppgaver, men ved beregning av veksten i de frie inntektene er det korrigert også for dette.

Utvikling i innbyggertallet

Flere innbyggere vil normalt innebære økt etterspørsel etter kommunale tjenester. For å fange opp den isolerte effekten av befolkningsvekst, kan det beregnes tall der inntektsveksten er korrigert for årlig endring i innbyggertallet.

Endring i alderssammensetning

Endring i alderssammensetningen vil innebære endret etterspørsel etter kommunale tjenester, fordi ulike aldersgrupper har ulike behov for tjenester. Ved å korrigere for endret alderssammensetning tas det hensyn til at befolkningen blir dyrere eller billigere som følge av endringer i alderssammensetningen. I korrigeringen brukes samme kostnadsnøkkel som i notatet om demografi som utvalget utarbeider til konsultasjonsordningen, jf. vedlegg 10.

Samlede inntekter

Samlede inntekter korrigeres for prisvekst og oppgaveoverføringer m.v. Det kan også beregnes tallserier der det i tillegg korrigeres for endringer i innbyggertall og endringer i befolkningens alderssammensetning.

Frie inntekter

Frie inntekter korrigeres for prisvekst, oppgaveendringer og innlemming av øremerkede tilskudd. Det kan også beregnes tallserier der det i tillegg korrigeres for endringer i innbyggertall og alderssammensetning.

Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Se for øvrig også vedlegg 4.

Frie inntekter er inntekter som kommunene fritt kan disponere uten andre bindinger enn gjeldende lover og forskrifter. Summen av skatt på inntekt, formue og eiendom, samt rammetilskudd inkluderes i inntektsbegrepet.

Den økonomiske virksomheten i kommunesektoren styres på lang sikt gjennom de inntektsrammene Stortinget fastsetter. Fra et *innbyggerperspektiv* er utviklingen i de samlede inntektene mest interessant, siden nivået på kommunesektorens samlede inntekter sier noe om hvor stor den kommunale tjenesteproduksjonen kan bli. Vekst i kommunesektorens samlede inntekter innebærer at innbyggerne kan få flere velferdstjenester levert fra kommunen. Dersom kommunene har fått tilført nye oppgaver som følges av økte inntekter, innebærer dette en økning i tjenestetilbudet for befolkningen. Dersom inntektsveksten skyldes at oppgaver *flyttes* fra staten til kommunesektoren, øker ikke dette innbyggernes samlede tilbud av offentlige tjenester. Det korrigeres derfor for oppgaveoverføringer, men ikke for helt nye oppgaver, når veksten i samlede inntekter beregnes.

De siste årene har befolkningen i Norge i snitt økt med i underkant av 1 prosent årlig i gjennomsnitt for 10 års perioden. For å sammenholde inntektsutviklingen med befolkningsutviklingen har utvalget beregnet tall der både de samlede og de frie inntektene er korrigert for befolkningsendringene. I tillegg er inntektene korrigert for endringer i befolkningssammensetningen, siden demografiske endringer skaper endringer i behovet for og etterspørselen etter tjenester.

Ved beregning av realvekst i samlede og frie inntekter benytter utvalget deflatoren for prisvekst i kommunesektoren som er utarbeidet av Finansdepartementet.

Utviklingen i de samlede inntektene i faste priser, det vil si korrigert for pris- og lønnsutviklingen, men ikke for oppgaveendringer m.m., vises i tabell 3.1 (og i vedlegg 4). Den faktiske inntektsveksten gir etter dette et uttrykk for hva sektoren har til rådighet til å finansiere nye oppgaver, reformer, demografiske endringer og generell velferdsøkning.

Tabell 3.1 Samlede inntekter for kommunesektoren 2002-2012. Mrd. 2012-kroner*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Sum inntekter kommuneopplegget	280.2	285.7	290.9	303.5	322.5	326.5	330.3	343.5	359.2	368.9	381.3

* Trekket som ble foretatt i rammetilskuddet f.o.m. 2004 til å finansiere momskompensasjonsreformen er inkludert i de samlede inntektene ut fra at kommunene får disse midlene tilbake gjennom momskompensasjonsordningen. Beregningene er ikke korrigert for oppgaveoverføringer.

Kilde: Finansdepartementet

Realveksten i de samlede inntektene for kommunesektoren fra 2002 til 2012 er i overkant av 104 milliarder kroner. Dette kan sies å være penger kommunesektoren har hatt til disposisjon for å finansiere økt etterspørsel grunnet befolkningsvekst, reformer og nye oppgaver, regelendringer samt generelle velferdsøkninger.

Tabell 3.2 viser utviklingen i samlede inntekter i faste priser, korrigert for oppgaveendringer, befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen. Linje 1 i tabellen viser utvikling i samlede inntekter korrigert for prisutvikling og oppgaveendringer, og er avledet av vekstratene for de samlede inntektene som er vist i tabell 2.1 i kapittel 2. I linje 2 er inntektsveksten i tillegg korrigert for utviklingen i antall innbyggere i Norge. I linje 3 er veksten også korrigert for endringer i befolkningens alderssammensetning.

Det er viktig å presisere at korrigeringen for endringer i alderssammensetningen bygger på uendrede gjennomsnittskostnader og forutsetter uendret standard, produktivitet og dekningsgrad på tjenestene. Det er ikke opplagt at kostnadene ved flere innbyggere og nye mottakere av kommunale tjenester er lik gjennomsnittskostnaden. I beregningene tas det heller ikke hensyn til mulige endringer i befolkningens helsetilstand og funksjonsevne, arbeidsledighet, innvandrerandel, bosettingsmønster m.m. Slike endringer vil kunne ha betydning for behovet for tjenester og dermed for kommunenes utgiftsbehov. På samme vis som når utvalget anslår mer- og mindreutgifter for kommunesektoren knyttet til den demografiske utviklingen, jf. kapittel 4 i utvalgets vårrapport for 2012, må også korrigeringene som er gjort her, betraktes mer som grove anslag enn som eksakte svar.

Tabell 3.2 Utvikling i kommunesektorens samlede inntekter 2002-2012 korrigert for oppgaveoverføringer, endringer i innbyggertallet og endringer i alderssammensetningen. Faste priser. 2002=100.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Gj.snittlig vekst (%)
1. Samlede inntekter, faste priser	100	100,6	104,3	107,9	114,0	115,7	116,9	121,6	124,6	127,6	130,1	2,7
2. Samlede inntekter, faste priser, korrigert for befolkningsvekst	100	99,9	103,1	106,0	111,2	111,8	111,6	114,6	116,0	117,3	118,0	1,7
3. Samlede inntekter, faste priser, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	100	102,4	104,8	109,7	110,2	110,3	113,8	115,7	117,2	118,3	1,7

Tabell 3.2 viser realvekst i samlede inntekter på om lag 30 prosent i perioden 2002-2012. Når det korrigeres for befolkningsvekst var veksten på 18 prosent. Her legges det til grunn at befolkningssammensetningen er den samme, og kostnadsøkningen er knyttet til en økning i antall innbyggere.

Veksten i de samlede inntekter var sterkest perioden 2004-2006. I 2007 og 2008 har veksten vært svakere, mens den har tatt seg opp igjen fra 2009. Veksten fortsetter i 2012. Den svake veksten i 2007 må ses i sammenheng med sterk inntektsvekst i 2006, blant annet som følge av uventet høy vekst i skatteinntektene.

3.2 Frie inntekter – realvekst 2002-2012

De samlede inntektene omfatter både frie inntekter og øremerkede tilskudd. Øremerkede tilskudd er bundne midler, mens de frie midlene kan kommunene og fylkeskommunene bruke fritt så lenge de oppfyller forpliktelser som stilles i lover og regelverk. De frie inntektene er derfor en indikator på kommunenes og fylkeskommunenes handlingsrom, og er dermed mest relevante ut fra et kommuneperspektiv. For at vekstprosentene skal bli sammenlignbare over tid, korrigeres de frie inntektene for nye oppgaver, overføring av oppgaver mellom forvaltningsnivåene, regelendringer og innlemminger av øremerkede tilskudd i rammetilskuddet. I dette avsnittet vises utviklingen i frie inntekter som andel av de samlede inntektene, og gjennomsnittlig årlig oppgavekorrigert vekst i de frie inntektene for kommuner og fylkeskommuner fra 2002 til 2012.

Utviklingen i forholdet mellom samlede inntekter og de frie inntektene gir viktig informasjon om i hvilken grad sektoren rammefinansieres. Fra 2002 til 2004 falt de frie inntektenes andel av de samlede inntektene fra 75,2 prosent til 69,3 prosent. Deretter har andelen vært mer stabil, og har ligget på om lag 67 prosent til og med 2010. På grunn av innlemmingen av tilskuddet til barnehager i de frie inntektene øker andelen til 76 prosent i 2011 jf. tabell 3.3. Nivået er det samme i 2012.

Tabell 3.3 viser også summen av frie inntekter og momskompensasjon som andel av de samlede inntektene. Regnet på denne måten er det en svakere nedgang i andelen av de samlede inntektene over tid. Innføringen av momskompensasjonsordningen var provenynøytral for sektoren samlet. Ordningen ble finansiert ved et trekk i rammeoverføringene til kommunesektoren ved innføringen i 2004, mens kommunesektoren får tilbakeført momskompensasjon for kjøp av momspliktige varer og tjenester. For den enkelte kommune vil ikke utbetalt momskompensasjon være lik trekk i rammetilskudd, og ordningen vil følgelig kunne medføre omfordelinger, det vil si gevinst eller tap. Momskompensasjonen fungerer som rammetilskudd i den forstand at den ikke har til hensikt å påvirke kommunenes prioritering mellom ulike tjenester. Momskompensasjonen virker forskjellig fra rammetilskudd i den forstand at det utbetalte beløpet påvirkes av kommunens aktivitet.

Tabell 3.3 Kommunesektorens frie inntekter som andel av de samlede inntektene. 2002-2012. Prosent

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Frie inntekter som andel av samlede inntekter	75.2	73.9	69.3	68.3	69.1	67.5	67.0	67.6	68.2	75.8	76.3
Frie inntekter og momskompensasjon som andel av samlede inntekter	75.4	74.6	73.0	73.0	73.0	71.6	71.4	72.0	72.4	79.8	80.2

I tabell 3.4 vises utviklingen i frie inntekter i faste priser, korrigert for oppgaveendringer, befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen. Momskompensasjon inngår ikke i tallene. Linje 1 i tabellen viser utvikling i frie inntekter korrigert for prisutvikling og oppgaveendringer, og er avledet av vekstratene for de frie inntektene som er vist i tabell 2.1 i kapittel 2. I linje 2 er inntektsveksten i tillegg korrigert for utviklingen i antall innbyggere i Norge. I linje 3 er veksten også korrigert for endringer i befolkningens alderssammensetning. Også her er det forutsatt uendrede gjennomsnittskostnader, jf. omtale i avsnitt 3.2.

Tabell 3.4 Utviklingen i kommunesektorens frie inntekter 2002-2012 korrigert for oppgaveoverføringer og oppgaveendringer, endringer i innbyggertallet og endringer i alderssammensetningen. Faste priser. 2002=100

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Gj.snittlig vekst (%)
1. Frie inntekter, faste priser	100	99.5	102.9	105.8	112.4	111.5	111.5	114.8	117.5	118.8	121.1	1.9
2. Frie inntekter, faste priser, korrigert for befolkningsvekst	100	98.9	101.7	103.9	109.6	107.8	106.5	108.3	109.5	109.2	109.8	0.9
3. Frie inntekter, faste priser, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	98.3	100.5	102.1	107.2	105.2	104.4	106.7	109.2	109.1	110.1	1.0

Realveksten i frie inntekter har vært på drøye 21 prosent i perioden 2002-2012, men som vi har sett i avsnitt 3.2 har den generelle befolkningsøkningen og endringer i alderssammensetningen medført økte utgifter for kommunesektoren.

Det framgår av tabell 3.4 at veksten i de frie inntektene, som veksten i de samlede inntektene, var sterkest i perioden 2004-2006. I 2007 og 2008 har det vært en reduksjon i de frie inntektene når det korrigeres for befolkningsvekst og alderssammensetning. Reduksjonen i 2007 må ses i sammenheng med at uventet høy vekst i skatteinntektene bidro til en sterk vekst i de frie inntektene i 2006. I 2009 ble det en relativt sterk vekst i de frie inntektene, og veksten fortsatte i 2010, mens det i 2011 var en liten nedgang sammenlignet med 2010 når det korrigeres for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen. I 2012 ligger det an til en vekst som løfter nivået til over 2010 nivået.

For perioden 2002-2012 er realveksten i kommunenes frie inntekter beregnet til drøye 20 prosent, mens fylkeskommunene har hatt en vekst på i overkant av 24 prosent, jf. tabell 3.5. Dette har vært et politisk ønske knyttet til at de demografiske utfordringene har vært større for fylkeskommunene enn for kommunene som følge av den sterke veksten i antall 16-18-åringer. Til sammen anslås økningen i innbyggertall og endringer i alderssammensetning å "spise opp" i underkant av 20 prosentpoeng av veksten i fylkeskommunenes frie inntekter og 9 prosentpoeng av veksten i kommunenes frie inntekter i perioden.

Tabell 3.5 Utviklingen i kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter i perioden 2002-2012, korrigert for oppgaveoverføringer og oppgaveendringer, befolkningsvekst og endringer i befolknings sammensetning. Faste priser. 2002=100¹

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Gj.snittlig vekst (%)
Kommunene:												
1. Frie inntekter	100	99.3	102.6	105.2	111.8	110.9	110.8	114.0	116.4	117.9	120.2	1.9
2. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst	100	98.7	101.4	103.4	109.0	107.2	105.8	107.5	108.4	108.4	109.1	0.9
3. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	98.2	100.6	102.4	107.8	106.4	105.8	108.3	110	110.2	111.2	1.1
Fylkeskommunene:												
1. Frie inntekter	100	100.4	104.0	108.2	114.7	114.3	114.6	118.3	122.2	122.3	124.3	2.2
2. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst	100	99.8	102.7	106.3	111.9	110.4	109.5	111.5	113.8	112.4	112.8	1.2
3. Frie inntekter, korrigert for befolkningsvekst og endringer i alderssammensetningen	100	99.1	100.5	102.4	105.1	101.4	99.9	101.9	103.8	103.6	104.7	0.5

¹Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel

3.2.1 Skatteandel og eiendomsskatt

Som ledd i budsjettopplegget for kommunesektoren legges det opp til en fordeling av frie inntekter på skatteinntekter og rammetilskudd. Kommunesektorens andel av landets samlede skatteinntekter bestemmes ved fastsettelsen av den kommunale skattøren. Skattøren for kommuner og fylkeskommuner vedtas av Stortinget ved behandlingen av statsbudsjettet det enkelte år. Skattøren er tilpasset det nivået på skatteinntektene til kommunesektoren som er lagt til grunn i budsjettopplegget.

Skatteandelen er den andelen av kommunesektorens samlede inntekter som er skatteinntekter (inkl. selskapsskatt). Ved behandlingen av kommuneproposisjonen for 2001 la Stortinget til grunn en gradvis opptrapping av skatteandelen fra 44 prosent til 50 prosent. Etter 2006 er skatteandelen gradvis redusert, og i 2012 er skatteandelen anslått til 40 prosent. Utviklingen i skatteandelen er vist i tabell 3.6.

Tabell 3.6 Skatteinntektenes andel av kommunesektorens samlede inntekter. Prosent

År	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Skatteandel	44.2	46.8	47.5	47.6	47.3	49.5	49.7	47.8	47.2	44.1	43.5	40.2	40.0
Herav eiendomsskatt og andre produksjonsskatter	1.6	1.4	1.8	1.8	1.9	2.3	2.3	2.4	2.5	2.3	2.3	2.3	2.2

Skatteandelen økte gradvis fra 44,2 prosent i 2000 til 49,7 prosent i 2006, for deretter å avta i de påfølgende årene. I 2012 anslås skatteandelen til 40 prosent. Skatteandelen avhenger dels av

fordelingen av frie inntekter på skatteinntekter og rammeoverføringer i budsjettoplegget, dels av den faktiske utviklingen i skatteinntektene i de enkelte år. I budsjettopleggene gjennom perioden 2006-2010 kom den årlige veksten i frie inntekter i hovedsak som rammeoverføringer i budsjettframleggene. I 2006 bidro imidlertid uforutsette økte skatteinntekter til senere å trekke opp skatteandelen.

Eiendomsskatten er en del av de frie inntektene og regnes med i skatteandelen. I løpet av perioden har det vært en økning både i antall kommuner som har innført eiendomsskatt og omfanget av eiendomsskatten. I 2011 benyttet 316 kommuner eiendomsskatt, mot 309 kommuner året før. Av disse hadde 163 kommuner eiendomsskatt i hele kommunen, mot 145 kommuner året før. Dette er mer enn en tredobling siden 2007 da 55 av 272 kommuner hadde eiendomsskatt i hele kommunen.

Tabell 3.7 Eiendomsskatt 2007-2011.

	2007	2008	2009	2010	2011
Antall innbyggere i kommuner med eiendomsskatt	2 813 983	2 859 996	2 979 839	3 027 932	3 052 238
Kommuner med eiendomsskatt	272	291	299	309	316
Kommuner med eiendomsskatt kun på verk og bruk	137	146	133	129	116
Kommuner med eiendomsskatt på verk, bruk og områder utbygd på byvis	80	66	54	35	25
Kommuner med eiendomsskatt i hele kommunen	55	79	112	145	163
Gjennomsnittlig eiendomsskatt på en enebolig på 120 kvadratmeter (kr)	1 668	2 179	2 336	2 579	2 703
Eiendomsskatt, totalt (mill kr)	5 571	6 119	6 494	7 103	7 555
Eiendomsskatt fra annen eiendom (mill kr)	3 423	3 680	3 793	4 079	4 414
Eiendomsskatt fra boliger og fritidseiendommer (mill kr)	2 149	2 439	2 701	3 024	3 140

Kilde: KOSTRA

Kommunene fikk til sammen 7,6 milliarder i inntekter fra denne skatten i 2011, en økning på 451 millioner kroner eller i overkant av 6 prosent fra 2010. Det blir skrevet ut eiendomsskatt for stadig større områder av Norge, og flere eiere av boliger og fritidseiendommer utenfor områder utbygd på byvis må belage seg på å betale eiendomsskatt. Inntektene fra eiendomsskatt utgjorde i underkant av 2,4 prosent av kommunenes totale brutto driftsinntekter i 2011, den samme andelen som i 2010.

I gjennomsnitt betalte en eier av en enebolig på 120 kvadratmeter nær et kommunesenter cirka 2 700 kroner i eiendomsskatt i 2011, mot cirka 2 600 kroner i 2010. Høyeste rapporterte skattebeløp på slike eiendommer i 2011 var 6 500 kroner, og det laveste var 200 kroner. I 2011 var den gjennomsnittlige skattesatsen 5,9 promille, tilsvarende som i 2010. Den generelle skattesatsen skal ligge mellom 2 og 7 promille av taksten på eiendommen. Innenfor denne rammen er det kommunene som bestemmer nivået på skattesatsen. Det første året det blir utskrevet eiendomsskatt i en kommune, kan ikke skattesatsen være høyere enn 2 promille. Skattesatsen kan heller ikke økes med mer enn 2 promille årlig.

65 kommuner valgte å benytte muligheten til å ha en differensiert skattesats for boliger og fritidseiendommer. 64 av kommunene som har slik differensiering, oppgir å gi en lavere skattesats for boliger og fritidseiendommer enn resten av eiendommene. 86 kommuner valgte et bunnfradrag for boliger og fritidseiendommer. Fritak fra eiendomsskatt for nye boliger ble benyttet av 73 kommuner i 2011.

3.3 Statlige overføringer til kommunesektoren

Regjeringens forslag til kommuneopplegg for 2013 innebærer at de statlige overføringene til kommunesektoren anslås å øke fra 187 milliarder kroner i 2012 til vel 197 milliarder kroner i 2013, dvs. med 5,5 prosent (nominelle priser).

Tabell 3.8 Statlige overføringer til kommuneforvaltningen 2011-2013. Mill. kroner og endring i prosent

	Mill. kroner			Endring i pst.	
	2011	2012 ¹	2013 ²	11-12	12-13
1. Rammeoverføringer (kap. 571 og 572)	127 164	138 433	143 467	8,9	3,6
2. Øremerkede tilskudd innenfor kommuneopplegget	15 415	16 533	17 348	7,3	4,9
Herav:					
Omsorgsboliger/sykehjemsplasser, investeringstilskudd og rente- og avdragskompensasjon (kap. 586.63, 586.64)	1 984	2 024	1 862	2,0	-8,0
Ressurskrevende tjenester (kap. 575)	4 657	5 350	5 850	14,9	9,3
3. Øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget	28 083	30 137	34 470	7,3	14,4
Herav:					
Flyktninger og asylsøkere	7 429	8 056	8 824	8,4	9,5
Momskompensasjon (kap. 1632.61)	14 562	15 000	18 500	3,0	23,3
4. Diverse ³	1 658	1 924	2 005	16,0	4,2
Statlige overføringer i alt (sum 1-4)	172 320	187 027	197 290	8,5	5,5

¹ Vedtatt budsjett etter stortingsbehandling av Revidert nasjonalbudsjett 2012

² Regjeringens forslag til statsbudsjett 2013.

³ Omfatter overføringer fra andre statsregnskap og 70-poster på statsbudsjettet

Rammeoverføringene utgjør sammen med skatteinntektene kommunesektorens frie inntekter. Utviklingen i rammeoverføringene må ses i sammenheng med det samlede økonomiske opplegget for kommunesektoren. Av betydning her er særlig forholdet mellom frie inntekter og øremerkede tilskudd innenfor det samlede kommuneopplegget, og forholdet mellom rammeoverføringer og skatteinntekter innenfor de frie inntektene. Det er en målsetting ved utformingen av kommuneopplegget at skatteinntektene skal utgjøre 40 prosent av kommunesektorens samlede inntekter.

Rammeoverføringene anslås å øke med 3,6 prosent i 2013, mot 8,9 prosent i 2012. Den sterkere økningen i 2012 må bl.a. ses i sammenheng med samhandlingsreformen som ble iverksatt i 2012. Som ledd i reformen ble rammetilskuddet til kommunene styrket med om lag 5,6 milliarder kroner i 2012.

Av øremerkede tilskudd innenfor kommuneopplegget øker tilskuddet til ressurskrevende tjenester fortsatt sterkt. Det skyldes både vekst i antall tjenestemottakere og realvekst i utgift per mottaker. Tilskuddet utgjør nå om lag 1/3 av de samlede øremerkede tilskuddene innenfor kommuneopplegget.

Momskompensasjon er refusjon til kommunesektoren for anskaffelser som er merverdiavgiftspliktige. Bakgrunnen for den sterke økningen som er lagt til grunn for 2013 er avviklingen av momsritaket for leveranser til offentlig vei og bane. Kommunesektoren kompenseres for avviklingen av fritaket med en tilsvarende økning av momskompensasjonen. I vedlegg 3 gis det en mer detaljert oversikt over de statlige overføringene til kommunesektoren.

3.4 Kommuneøkonomien i 2013

Omtalen av Regjeringens økonomiske opplegg for 2013 er basert på framstillingen i Nasjonalbudsjettet 2013 og Kommunal- og regionaldepartementets budsjettproposisjon for 2013.

I Kommuneproposisjonen 2013 ble det signalisert en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter fra 2012 til 2013 på mellom 5¼ og 6 mrd. kroner. Det ble lagt opp til at mellom 4¾ og 5 mrd. kroner av denne veksten skulle komme som frie inntekter. Det ble understreket at veksten i inntektene etter vanlig praksis regnes fra det nivået på kommunesektorens inntekter i 2012 som ble anslått i Revidert nasjonalbudsjett 2012.

Regjeringens budsjettforslag for 2013 innebærer en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på 6,8 mrd. kroner eller 1,8 prosent, regnet i forhold til anslaget for kommunesektorens inntekter i 2012 i Revidert nasjonalbudsjett 2012. Regnet i forhold til anslag på regnskap for 2012 innebærer opplegget en reell økning i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 4,1 mrd. kroner eller 1,1 prosent.

Realveksten i kommunesektorens frie inntekter anslås til 5 mrd. kroner, fra 2012 til 2013, regnet i forhold til inntektsanslaget for 2012 i Revidert nasjonalbudsjett 2012. Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med 4 200 mill. kroner til kommunene og 800 mill. kroner til fylkeskommunene. Realveksten i de frie inntektene anslås til 2.4 mrd. kroner regnet i forhold til anslag på regnskap for 2012.

I tillegg til den anslåtte veksten i frie inntekter får kommunesektoren økte midler bla. til nominell videreføring av maksimalprisen i barnehager, videre opptrapping av minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager, valgfag på ungdomstrinnet, samt økte midler til barnehager i forbindelse med foreslått omlegging av kontantstøtteordningen. Disse midlene bevilges som frie inntekter, men regnes ikke med i den oppgitte veksten i frie inntekter siden midlene er knyttet til nye oppgaver. Midlene regnes imidlertid med i veksten i de samlede inntektene.

I 2012 ble det opprettet et nytt øremerket stimuleringsstilskudd til dagaktivitetsplasser for personer med demens. Det ble satt av 150 mill. kroner til formålet. Regjeringen foreslår å ytterligere øke tilskuddet med 100 mill. kroner i 2013. Den øremerkede tilskuddsordningen til kommunalt barnevern videreføres og styrkes med 205 mill. kroner. Regjeringen foreslår også å fase inn ytterligere 1 milliard kroner (investeringsramme) i rentekompensasjonsordningen for skole- og svømmeanlegg i 2013. I tråd med Nasjonal Transportplan 2010-2019 ble det innført en rentekompensasjonsordning for transporttiltak i fylkene. Det er foreslått en låneramme på 2 mrd. kroner i 2013.

Ved beregning av realveksten i kommunesektorens inntekter er det lagt til grunn en prisvekst på kommunal tjenesteyting (deflator) på 3,3 prosent fra 2012 til 2013, blant annet basert på en anslått lønnsvekst på 4 prosent.

Skatt på alminnelig inntekt fra personlige skattytere deles mellom staten, kommuner og fylkeskommuner. Fordelingen bestemmes ved at det fastsettes maksimalsatser på skattørene for kommunene og fylkeskommunene.

I Kommuneproposisjonen ble det signalisert at skattørene for 2013 skal fastsettes ut fra et mål om at skatteinntektene for kommunesektoren skal utgjøre 40 pst. av de samlede inntektene. For å sikre dette foreslås at både de kommunale og fylkeskommunale skattørene holdes uendret fra 2012 til 2013 på h.h.v. på 11,6 pst. for kommunene og 2,65 pst. for fylkeskommunene.

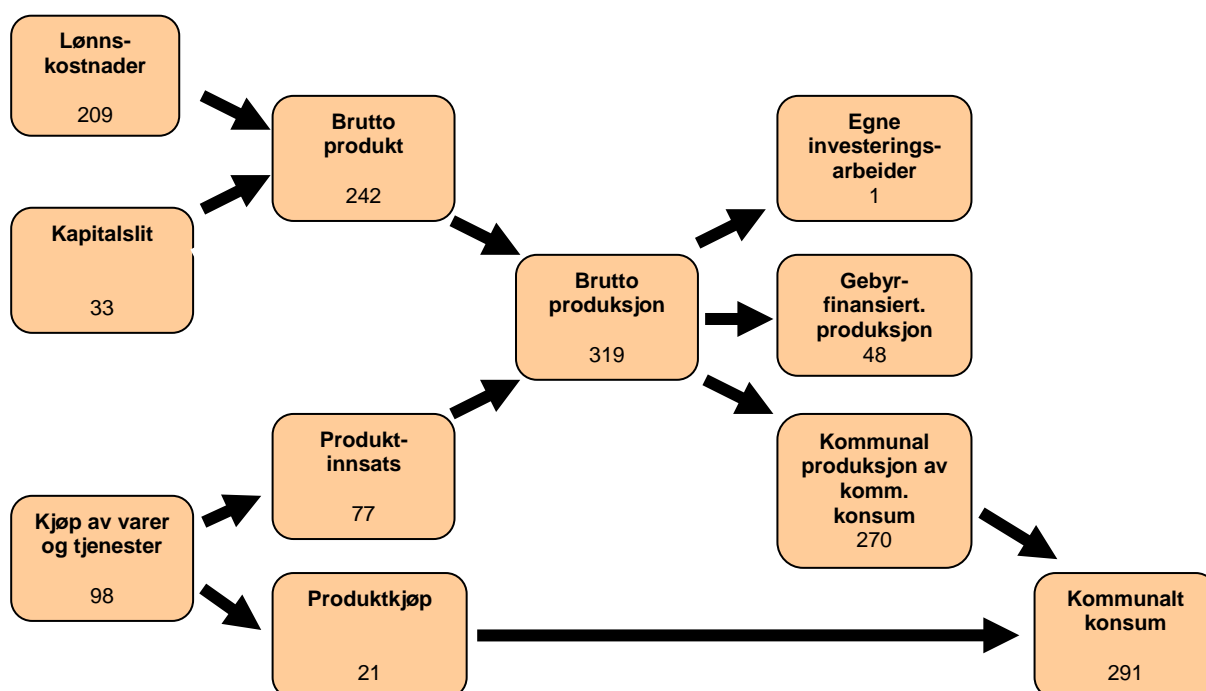
4 Leveranser av offentlig finansierte tjenester

4.1 Kommunalt konsum og overføringer til ideelle organisasjoner

4.1.1 Kommunalt konsum

Kommunenes utgifter til de varer og tjenester de tilbyr brukerne er ikke sammenfallende med kommunenes egenproduksjon. Det skyldes for det første at kommunale tjenester delvis finansieres av brukerne, og for det andre at kommunene kan velge å kjøpe tjenestene fra private leverandører i stedet for å produsere dem selv. I 2011 var omtrent 7,2 prosent av det kommunale konsumet betaling for tjenester skaffet til veie fra private produsenter. Denne andelen øker langsomt, og er siden 2002 nesten doblet.

Figur 4.1 Sammensetningen av kommunalt konsum i 2011 (milliarder kroner)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Kommunalt konsum er utgifter til varer og tjenester disponert av kommuneforvaltningen, og omfatter både utgiftene til egenproduksjon og kjøp av tjenester fra private produsenter (produktkjøp). Den siste delen omfatter tjenester levert direkte til mottakeren for å erstatte kommunal egenproduksjon. Eksempler på dette er kommunale utgifter til private barnehager og utgifter til skoleskyss. Samlet kommunalt konsum verdsettes som summen av driftskostnadene i forbindelse med egenproduksjon (lønnskostnader, kjøp av varer og tjenester samt kapitalslit) fratrukket gebyrene (brukernes betalinger knyttet til kjøp av kommunale tjenester), pluss produktkjøpet.

I forhold til forrige utgave av høstrapporten er enkelte størrelser påvirket av at det er gjennomført en revisjon av nasjonalregnskapet. Revisjonen innebar omklassifisering av visse utgifter, og dette påvirket særlig beløpene for produktkjøp (og dermed konsum og kommunal produksjon), og overføringer til ideelle organisasjoner. Den klart viktigste endringen er at kjøp

som erstatter egenproduksjon innen deler av pleie og omsorg nå klassifiseres som overføringer til ideelle organisasjoner, mens de tidligere var klassifisert som produktkjøp til husholdninger.

Tabell 4.1 Produksjon og konsum i kommunal forvaltning 2007-2011. Milliarder kroner

	2007	2008	2009	2010*	2011*
Produksjon i kommunal forvaltning	236.0	259.7	280.9	300.8	319.2
Gebyrinntekter (-)	37.9	40.5	43.4	45.8	49.0
Produktkjøp (+)	13.3	15.4	17.7	19.2	20.9
= kommunalt konsum	211.4	234.7	255.2	274.3	291.0

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Ser man på konsumet gruppert etter internasjonal standard for formålsgruppering av offentlige utgifter (COFOG), er den største kommunale utgiftsgruppen sosial beskyttelse. Sosial beskyttelse har i perioden vi ser på økt fra ca. 29 til ca 32 prosent. Den nest største andelen av utgiftene er utdanning som utgjør en knapp tredjedel av det totale kommunale konsumet. Fra en høy andel på ca. 35 prosent av de totale offentlige utgiftene i 2007 har andelen til utdanning falt til under 32 prosent i 2011. Både innen helse og alminnelig offentlig tjenesteyting ser vi en moderat nedgang i andelen av de kommunale utgiftene. I 2010 økte andelen til næringsøkonomiske formål. Dette skyldes at fylkene gjennom forvaltningsreformen i 2010 fikk vesentlig høyere samferdselsutgifter.

Tabell 4.2 Kommunalt konsum 2007-2011 i løpende priser (milliarder kroner) og fordeling på formål (prosent)

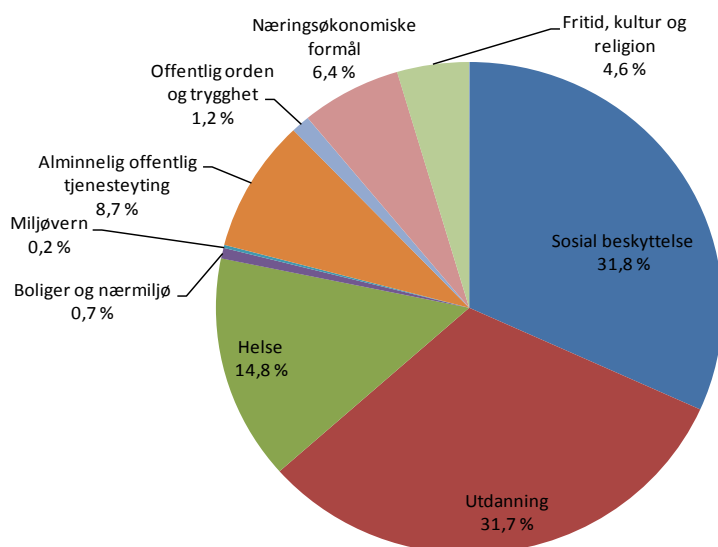
	2007	2008	2009	2010*	2011*
Totalt kommunalt konsum (mrd. kr.)	211.4	234.7	255.2	274.3	291.0
Alminnelig offentlig tjenesteyting	10.1	10.0	10.1	9.4	8.7
Forsvar	:	:	:	:	:
Offentlig orden og trygghet	1.2	1.1	1.1	1.1	1.2
Næringsøkonomiske formål	4.3	4.2	4.2	6.5	6.4
Miljøvern	0.0	0.2	0.2	0.2	0.2
Boliger og nærmiljø	0.3	0.5	0.6	0.7	0.7
Helse	15.5	15.2	15.0	14.4	14.8
Fritid, kultur og religion	4.5	4.6	4.6	4.5	4.6
Utdanning	34.8	33.9	33.4	32.6	31.7
Sosial beskyttelse	29.3	30.3	30.7	30.5	31.8

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 4.2 illustrerer fordelingen av kommunalt konsum mellom ulike formål i 2011. Det fremkommer klart av figuren at de tre formålsgruppene sosial beskyttelse, utdanning og helse skiller seg klart ut. Formålsgruppen sosial beskyttelse inkluderer for eksempel barnehager, barnevernstjenester, skolefritidsordning, sosialtjenester, samt pleie og omsorg for hjemmeboende eldre og funksjonshemmede. Formålsgruppen helse omfatter blant annet pleie og omsorg for eldre og funksjonshemmede på institusjon, samt utgifter til helsesentre, legevakt og tannhelsetjeneste.

Figur 4.2 Fordelingen av kommunalt konsum på formål for 2011, i prosent

For å si noe om hvordan kommunale tjenester skaffes til veie, er et utgangspunkt å se på hvor stor andel av det kommunale konsumet som er produsert av kommunene selv kontra den andelen som er levert av private produsenter, produktkjøpet. Produktkjøp utgjorde i 2011 ca. 21 milliarder kroner. Dette tilsvarer en andel på 7 prosent av totalt kommunalt konsum. Denne andelen har vært svært stabil i perioden 2007-2011, som illustrert i tabell 4.3.

Tabell 4.3 Kommunalt konsum 2007 - 2011 i løpende priser. Milliarder kroner

	2007	2008	2009	2010*	2011*
Kommunalt konsum	211.4	234.7	255.2	274.3	291.0
Herav egenproduksjon	198.1	219.2	237.5	255.1	270.2
Andel egenproduksjon	0.94	0.93	0.93	0.93	0.93
Andel produktkjøp	0,06	0,07	0,07	0,07	0,07

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tjenestene som kommunene kjøper fra private produsenter, fordeler seg noe annerledes på formål enn totalkonsumet. Innenfor formålsgruppen utdanning, som jo legger beslag på hver tredje utgiftskrone, se figur 4.2, inngår kun en liten andel private undervisningstjenester.

Det er gruppen sosial beskyttelse som utgjør hoveddelen av produktkjøpet. Formålsgruppen sosial beskyttelse inkluderer for eksempel barnehager, skolefritidstilbud, aktivisering av og servicetjenester overfor eldre og funksjonshemmede og transporttilbud for funksjonshemmede. Av produktkjøpet på nesten 21 milliarder i 2011, var rundt 77 prosent knyttet til denne gruppen. Av det øvrige produktkjøpet er det formålsgruppen helse som er den største posten. Det er tilskudd til allmennleger og fysioterapeuter som utgjør hoveddelen her. Disse produktkjøpene har økt relativt jevnt i perioden. Ser man bort fra denne økningen er det ingen store endringer i sammensetningen av produktkjøpet gjennom perioden.

Innenfor enkelte tjenestemråder foretar ikke den kommunale sektoren noen kjøp av private tjenester. Det gjelder formålene alminnelig offentlig tjenesteyting, offentlig orden og trygghet samt næringsøkonomiske formål.

4.1.2 Overføringer til ideelle organisasjoner

For en rekke tjenester ser vi en økt forskjell mellom kommunal produksjon og kommunalt konsum. Dette skyldes at leveranser fra private aktører har økt. I tillegg til direkte kjøp av varer og tjenester fra private aktører overfører også kommunene midler til ideelle organisasjoner, for eksempel private sykehjem. Tjenestene produsert av de private sykehjemmene inngår ikke i det kommunale konsumet, men er skilt ut som overføringer til ideelle organisasjoner. Siden en stor del av midlene til disse enhetene kommer fra kommunene, bør også disse overføringene trekkes inn når kommunenes utgifter til erstatning for egenproduksjon skal belyses.

En kan imidlertid ikke ta utgangspunkt i konsumet i ideelle organisasjoner siden disse også mottar midler fra en rekke andre givere. For å supplere bildet av kommunale utgifter til leveranser av tjenester fra private, har vi derfor valgt å skille ut de kommunale overføringene til ideelle organisasjoner. Tallene er gjengitt i tabell 4.4.

Tabell 4.4 Kommunale overføringer til ideelle organisasjoner, 2007-2011. Milliarder kroner.

	2007	2008	2009	2010*	2011*
Overføringer til ideelle organisasjoner	9.5	10.2	11.2	11.9	12.4

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.4 viser at overføringene i perioden 2007-2011 økte fra 9,5 milliarder kroner til 12,4 milliarder kroner. Dette er en økning på nesten 3 milliarder kroner. Sammenligner vi dette beløpet med produktkjøpet fra tabell 4.1, ser vi at produktkjøpet har økt med ca. 7,5 milliarder kroner. Produktkjøpet har i denne perioden økt med mer enn det dobbelte av overføringene til de ideelle organisasjonene. Det meste av veksten i overføringene skyldes overføringer til ideelle organisasjoner innen pleie- og omsorg.

Når det gjelder sammensetningen av overføringene, har de en noe annen fordeling enn produktkjøp. Ca. 89 prosent av overføringene er nokså likt fordelt mellom formålene helse, kultur og sosial beskyttelse. De resterende 11 prosent av overføringene er fordelt mellom overføringer til private skoler og miljøvern.

4.2 Produksjonsindekser for kommunale tjenester 2011

I dette avsnittet presenteres beregninger av en produksjonsindeks for kommunale tjenester basert på data for 2011. Produksjonsindeksen er et samlemål for kommunenes tjenestetilbud basert på produksjonsindikatorer for utvalgte sektorer og sier noe om nivået på produksjonen i forhold til størrelsen på målgruppen for tjenestene. Indeksen er ment å vise hvor godt tjenestetilbud som blir gitt til innbyggerne i ulike målgrupper. En slik indeks for det samlede tjenestetilbudet kan være et nyttig supplement til mer detaljerte studier av tjenesteproduksjonen i enkeltsektorer. Eksempelvis vil produksjonsindeksen være mindre følsom for forskjeller i prioritering enn produksjonsindikatorer for de enkelte tjenester.

I utvalgets rapport fra april 2009 ble det presentert en ny og forbedret produksjonsindeks for kommunene basert på data for 2007. Produksjonsindeksen ble forbedret ved å inkludere flere kvalitetsindikatorer, ved å inkludere kultursektoren og ved å ta hensyn til flere etterspørselsfaktorer enn alder i definisjonen av målgrupper. Ved beregning av målgrupper for de ulike sektorer benyttes en behovsindikator avledet fra delkostnadsnøkene i inntektssystemet. Blant de nye kvalitetsindikatorerne var andel ansatte med førskolelærerutdanning i barnehagesektoren, læringsmiljø (fysisk læringsmiljø og trivsel) og PC-tetthet i grunnskolen, samt andel ansatte med fagutdanning i barnevernet. Antall

grunnskolepoeng (korrigert for sosioøkonomiske faktorer) er den viktigste produksjonsindikatoren for grunnskolen. Ved overgang til rammefinansiering av barnehager fra 2011 ble det innført en delkostnadsnøkkel for barnehage i inntektssystemet. I beregningen av produksjonsindeksen for 2011 er det også for barnehagesektoren er tatt hensyn til flere etterspørselsfaktorer enn alder.

Produksjonsindeksen oppdateres årlig med beregning av delindekser for barnehage, grunnskole, primærhelsetjeneste, pleie og omsorg, barnevern, sosialkontortjenester og kultur, i tillegg til en samlet produksjonsindeks som omfatter alle disse tjenestene. I alt 359 kommuner har levert tilstrekkelige data til å inngå i beregningene for 2011. Manglende data for læringsmiljø i grunnskolen er den viktigste enkeltårsaken til at produksjonsindeksen ikke kan beregnes for mer enn vel 80 prosent av kommunene.

Tabell 4.5 viser produksjonsindeksen og delindeksene for kommunene gruppert etter korrigert inntekt per innbygger. Inntektene omfatter inntekts- og formuesskatt, rammeoverføringer, eiendomsskatt, konsesjonskraftsinntekter og hjemfallsinntekter. Kostnadsnøkklene i inntektssystemet er benyttet for å korrigere for forskjeller i beregnet utgiftsbehov. Både indeksene og korrigert inntekt er normalisert slik at veide gjennomsnitt (innbyggertall som vekt) er lik 100 for kommunene som inngår i analysen.

Tabell 4.5 Produksjonsindekser for kommunene gruppert etter korrigert inntekt, 2011

	Barne- hage	Grunn- skole	Prim. helsetj.	Pleie & omsorg	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.
90-95	102.2	99.4	93	94.8	103.8	100	73.2	96.8	93.2
95-100	100.6	99.9	97.8	99.4	103.8	99.8	90.6	99.4	97.1
100-105	98.2	100.4	101.4	101	89.9	96.4	130.9	101.2	102.1
105-110	97.1	100.2	106.8	103.2	90.6	101.8	97.3	100.7	106.3
110-125	101.7	99.8	115.1	108.2	126.8	116	100.2	105.9	116.2
Over 125	99.8	103.5	141.6	125.1	117.2	115.1	151.4	116.1	143.7
Standardavvik	6.9	4.5	29.1	16.4	31.8	25.5	48.9	8.7	16.1
Korrelasjon korr. innt.	-0.08	0.28	0.51	0.46	0.08	0.17	0.45	0.59	1.00
Antall kommuner	359	359	359	359	359	359	359	359	359

Merknad: Produksjonsindekser og korrigert inntekt er normalisert slik at de veide gjennomsnittene (med antall innbyggere som vekter) for kommunene som inngår er lik 100.

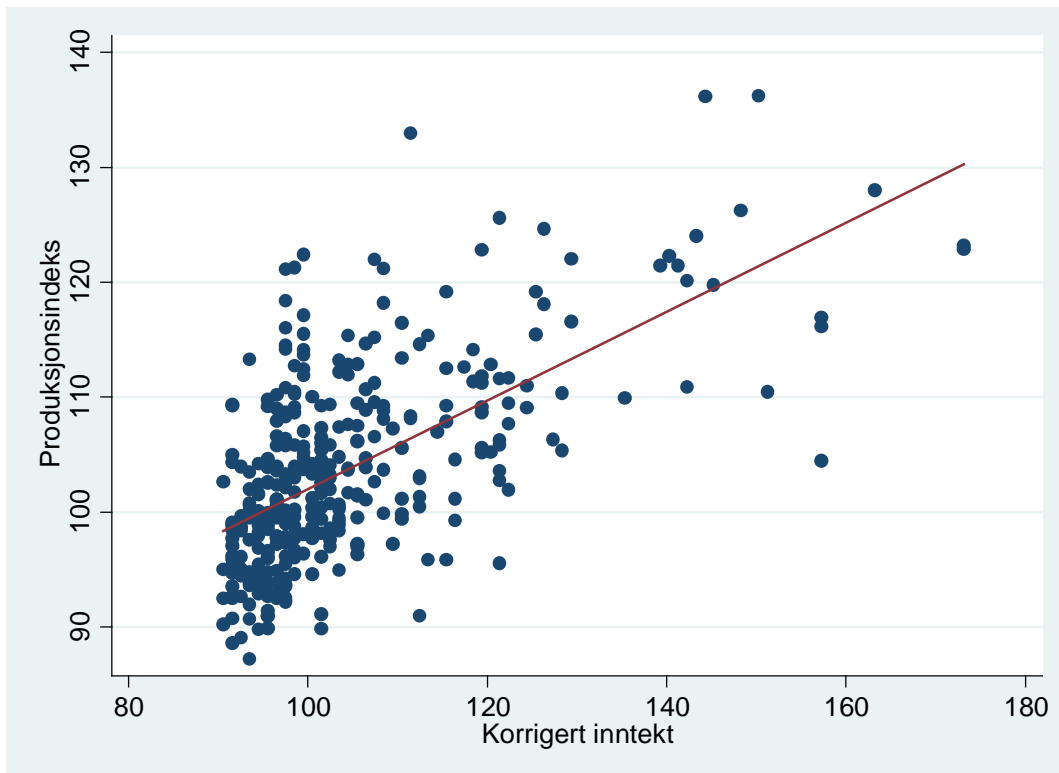
I tråd med resultatene fra tidligere år viser analysene en klar sammenheng mellom produksjonsindeksen og økonomiske rammebetingelser. Kommuner med høy korrigert inntekt har gjennomgående høyere verdi på produksjonsindeksen enn kommuner med lav korrigert inntekt. Korrelasjonen med korrigert inntekt er klart høyere for samlet produksjonsindeks enn gjennomsnittlig korrelasjon for delindeksene. Det har sammenheng med at kommunevise forskjeller i prioritering slår sterkere ut i delindeksene enn i totalindeksen. Dette kommer også til uttrykk ved at standardavviket til totalindeksen er lavere enn gjennomsnittlig standardavvik for delindeksene.

Det er delindeksene for primærhelsetjeneste, pleie og omsorg og kultur som viser sterkest sammenheng med korrigert inntekt. Det er innenfor disse tjenestene at kommuneøkonomien er avgjørende for tjenestetilbudet. Delindeksen for barnehage er praktisk talt ukorrelert med korrigert inntekt, mens delindeksene for sosialkontortjenester og barnevern bare er svakt korrelert med korrigert inntekt. For barnevern og sosialkontortjenester har de svake korrelasjonene trolig sammenheng med at tilbudet innen disse tjenesteområdene i større grad

er styrt av behov enn av økonomiske rammebetingelser. Barnehagereformen har medført at barnehagedekningen i stor grad er blitt frikoblet fra kommunale inntekter.

Sammenhengen mellom produksjonsindeks og korrigert inntekt er også illustrert i figur 4.3 hvor produksjonsindeksen er plottet mot korrigert inntekt.¹ Den rette linja i figuren er regresjonslinja og den positive helningen viser en klar sammenheng mellom produksjonsindeksen og økonomiske rammebetingelser målt ved korrigert inntekt. Samtidig framgår det at det er betydelig variasjon rundt regresjonslinja, det vil si at produksjonsindeksen varierer mye mellom kommuner med om lag samme nivå på korrigert inntekt.

Figur 4.3 Sammenheng mellom produksjonsindeks og korrigert inntekt, 2011

I enkelte sammenhenger har variasjonen i produksjonsindeksen mellom kommuner med om lag samme inntektsnivå blitt tolket som en indikasjon på effektivitetsforskjeller kommunene imellom. Utvalget vil påpeke at en slik anvendelse av indeksen har sine begrensninger og må gjøres med varsomhet. I praksis vil det være svakheter ved produksjonsindeksen og ved korrigert inntekt. Det har sammenheng med at produksjonsindeksen ikke fanger opp alle aspekter ved tjenestetilbudet, samt at det ikke er fullt samsvar mellom hvilke inntekter som inngår i korrigert inntekt (omfatter kun frie inntekter) og finansieringen av de tjenester som inngår i produksjonsindeksen (omfatter også tjenester som finansieres av øremerkede tilskudd og brukerbetaling). I tillegg kan tjenestetilbudet være holdt oppe av et svakt driftsresultat.

I vedlegg 11 gjøres det nærmere rede for oppbyggingen av produksjonsindeksen og det rapporteres produksjonsindekser for enkeltkommuner og fylkesvise gjennomsnitt. Tall for enkeltkommuner vil også bli lagt ut på Kommunal- og regionaldepartementets nettsider på www.regjeringen.no/produksjonsindeks.

¹ For å gi et best mulig bilde av majoriteten av kommunene er Sirdal, Aurland og Aukra utelatt fra figuren.

4.3 Gebyrinntekter

4.3.1 Gebyrer i kommuneforvaltningen

Etter skatteinntekter og overføringer fra staten er gebyrene kommuneforvaltningens største inntektspost. I perioden 2009-2011 utgjorde gebyrene om lag 13 prosent av de løpende inntektene.

Gebyrer er inntekter som kommer fra ulike kilder, som for eksempel billettsalg, avgifter, samt egenandeler og andre brukerbetalinger for kommunale tjenester². Da inntektene er av svært ulik karakter, er det av interesse å se på brukerbetalinger for kommunale tjenester separat. Brukerbetalinger er ofte knyttet til faste avtaler/abonnementer for generelle kommunale tjenester. Her inngår blant annet egenbetalinger for hjemmetjenester, vederlag for opphold på institusjon, oppholdsbetaling i barnehager og skolefritidsordning, samt egenandeler for diverse andre individrettede kommunale tjenester³. I tillegg omfatter brukerbetalingene avgiftspliktige kommunale årsgebyrer knyttet til bolig (vann, avløp, feiing og renovasjon).

Gebyrer ut over brukerbetalinger er salgs- og leieinntekter av varierende og tilfeldig karakter, som inntekter fra billettsalg, husleie og festeavgifter, skjenkeavgift samt avgiftspliktig konsesjonskraft og andre avgiftspliktige salgsinntekter⁴.

Kommunene har, innenfor rammen av gjeldende lover og forskrifter, en viss frihet til å fastsette satser for brukerbetaling og avgifter på kommunale tjenester. For tjenester der virksomheten har karakter av myndighetsutøvelse, eller kommunen langt på vei har monopol på tjenestene, kommer selvkostprinsippet til anvendelse. Det vil si at kommunen ikke kan sette en pris som overstiger produksjonskostnadene. De står imidlertid fritt til å ta en lavere pris, noe som i så fall innebærer at kommunen prioriterer en indirekte subsidiering av brukerne av tjenestene. Unntaket er renovasjonsavgiftene, der kommunene er pålagt å prise til selvkost.

Totale gebyrer etter nasjonalregnskapets definisjoner omfatter de ordinære gebyrene i tillegg til at det beregnes inntekter av egne bygg- og anleggsarbeider. Tabell 4.6 viser gebyrinntekter og brukerbetalinger i kommuneforvaltningen i 2009-2011.

---

² Det vil si artene 600-650 i KOSTRA-kontoplanen

³ Art 600 og 640 i KOSTRA-kontoplanen

⁴ Artene 620, 629, 630 og 650

Tabell 4.6 Gebyrer og brukerbetalinger* i kommuneforvaltningen. Millioner kroner

	2009		2010**		2011**		Endring 2010-11, (prosent)		Andel av total i 2011 (prosent)	
	Gebyrer	Herav bruker- betaling	Gebyrer	Herav bruker- betaling	Gebyrer	Herav bruker- betaling	Gebyrer	Bruker- betal- ing	Gebyrer	Bruker- betal- ing
Administrasjon	1 277	35	1 279	29	1 268	26	-0.8	-11.1	2.6	0.1
Barnehager	3 300	3 149	3 420	3 255	3 608	3 334	5.5	2.4	7.3	11.5
Undervisning	1 362	155	1 478	202	1 574	216	6.5	7.1	3.2	0.7
Grunnskole	231	33	247	33	235	28			0.5	0.1
Videregående skole	494	42	555	76	535	79			1.1	0.3
Andre undervisningsformal	637	80	676	93	804	108			1.6	0.4
Skolefritidsordning	2 363	2 320	2 483	2 438	2 662	2 545	7.2	4.4	5.4	8.8
Helse- og sosialtjenester	12 005	6 332	12 568	6 686	13 393	6 880	6.6	2.9	27.2	23.8
Kommunehelsetjenester	681	377	673	355	695	369			1.4	1.3
Tannhelsetjenester	517	476	549	504	580	518			1.2	1.8
Pleie og omsorg	6 543	5 340	6 812	5 664	7 222	5 824			14.7	20.1
Andre sosiale tjenester	4 264	139	4 535	163	4 896	169			10.0	0.6
Tekniske tjenester mv.	19 320	13 843	20 756	14 745	22 658	15 531	9.2	5.3	46.1	53.7
Vann	4 612	4 209	4 840	4 455	5 255	4 695			10.7	16.2
Avløp / kloakk	5 741	5 373	6 135	5 656	6 476	5 943			13.2	20.5
Renovasjon	4 611	3 761	4 959	4 177	5 234	4 428			10.6	15.3
Brannvern / feiing	710	364	779	389	870	411			1.8	1.4
Samferdsel	2 064	16	2 327	9	2 894	9			5.9	0.0
Andre tekniske tjenester	1 583	120	1 716	60	1 928	45			3.9	0.2
Næringsøkonomiske formål	373	86	425	75	379	63	-10.9	-16.3	0.8	0.2
Kultur og idrett	1 959	302	2 079	313	2 353	334	13.1	7.0	4.8	1.2
Sum ordinære gebyrer	41 960	26 221	44 489	27 743	47 895	28 928	7.7	4.3		
Egne bygg- og anleggsarbeider	1 427	-	1 293	-	1 148	-				
Totale gebyrer	43 387	26 221	45 782	27 743	49 196	28 928	7.5	4.3		

* Gebyrer er artene 600 til 650, og brukerbetalinger er artene 600 og 640 i KOSTRAS kontoplan

** Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Gebyrinntektene utgjorde totalt om lag 49 milliarder kroner i 2011, og veksten var noe under 8 prosent i 2011. Tjenesteområdene med de største gebyrinntekter er tekniske tjenester (som inkluderer VAR-tjenestene) med 22,7 milliarder kroner og helse- og omsorgstjenester med 13,4 milliarder. De nevnte gebyrene utgjorde til sammen nær 75 prosent av kommuneforvaltningens totale gebyrer. Når vi ser på brukerbetalingerne er det de samme områdene som representerer mye av totalbeløpet. For mange av de tekniske tjenestene representerer brukerbetalingerne det meste av gebyrinntekten.

I tillegg utgjør brukerbetalinger for barnehageplass og skolefritidsordning betydelige beløp, og også disse kjennetegnes ved at nesten hele gebyrinntekten består av brukerbetalinger. Antall barn i kommunale barnehager har økt hele tiden denne tabellen gjelder, og antall barn i alderen 1-2 år med barnehageplass øker også.

Utviklingen i gebyrinntektene i tabell 4.6 kan dekomponeres i prisendringer og volumendringer. I kapittel 4.3.2 går det nærmere inn på utviklingen i priskomponenten.

4.3.2 Prisendringer i kommunale gebyrer

Barnehage

Fra januar 2011 ble finansieringen av barnehagene delt mellom foreldrebetaling og kommunale tilskudd. Finansieringen er underlagt nasjonale bestemmelser om maksimalsatser for foreldrebetaling og likebehandling av kommunale og private barnehager. Kommunene bevilger

midler til drift av egne barnehager samt tilskudd til drift av private barnehager. Tidligere var finansieringen av barnehagene tredelt gjennom øremerkede statstilskudd, kommunale tilskudd og foreldrebetaling.

Tabell 4.7 viser utviklingen i brukerbetaling i kommunale barnehager fra 2002. Prisendringene er basert på en utvalgsundersøkelse som er en delundersøkelse til konsumprisindeksen. Med barnehagesats menes i tabell 4.7 brukerbetaling (foreldrebetaling) som inkluderer fast sats for fulltidsopphold, kostpenger og betaling for å dekke andre utgifter, eksempelvis utflukter. Tabellen viser at endringen i brukerbetalingen i perioden 2002-2012 representerer en årlig prisreduksjon på 2,3 prosent. Brukerbetalingene gikk betydelig ned i perioden fram til (januar) 2006, og etter et år med prisøkning var satsene for brukerbetalingen nesten uendrede, men satsene har økt litt igjen de siste par årene.

Tabell 4.7 Brukerbetalinger i kommunale barnehager og konsumprisindeks. Prosentvis endring siste 12 mnd per januar og gjennomsnittlig årlig prisendring

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Jan 12 - aug 12	Årlig snitt
Barnehagesats	-4.1	-1.3	-7.1	-1.0	-15.7	2.6	-0.1	-0.3	0.8	0.9	1.6	0.0	-2.3
KPI	1.3	5.0	-1.8	1.1	1.8	1.2	3.7	2.2	2.5	2.0	0.5	-0.3	1.8

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Vi ser av tabellen over at den kraftigste nedgangen i brukerbetalingene for de kommunale barnehagene var i 2006, i det barnehagesatsen gikk ned med over 15 prosent fra januar 2005 til januar 2006. Dette skyldtes i hovedsak Stortingets vedtak om å senke maksimalsatsen fra 2 750 til 2 250 kroner fra 1. januar 2006. Fra 1. januar 2007 økte satsen til 2 330 kroner per måned, og denne gjelder fortsatt. Økningen i barnehagesatsene de senere årene kommer fra flere forhold, blant dem økning i betaling for kostpenger og andre utgifter. I tillegg kan forhold vedrørende betalingsregimer virke inn. For eksempel kan faktisk pris endres hvis antall intervaller vedrørende inntektsbaserte betalingssatser endres, eller inntektsgrensene av andre årsaker flyttes.

Bakgrunns materialet fra Statistisk sentralbyrå viser at på landsbasis betalte familier med årsinntekt på 250 000 kroner i snitt 2 145 kroner i måneden, eksklusiv kostpenger og andre tilleggsutgifter, for fulltidsopphold i kommunal barnehage i januar 2012. Familier med årsinntekt på 500 000 kroner betalte i snitt 2 297 kroner. Satsene på laveste inntektsnivå varierer kraftig, noe som skyldes at en del kommuner har et inntektsgradert betalingssystem. Pr. januar 2012 har over 22 prosent av kommunene et slikt inntektsgradert betalingssystem. En inngående analyse - Undersøking om foreldrebetaling i barnehagar, januar 2012 - publiseres årlig av Statistisk sentralbyrå⁵.

Bolig

Tabell 4.8 viser utviklingen for kommunale gebyrer knyttet til bolig. Dette er gebyrer for vann, avløp, renovasjon (VAR) og feiing. I perioden fra januar 2003 til januar 2007 var det svak økning i VAR-gebyrene. Etter et par år med høye vekstprosent, i 2008 og 2009, ser vi igjen en normalisering til tidligere nivåer på rundt 4,5 prosent per år.

⁵ Statistisk sentralbyrå, Rapportar 19/2012

Tabell 4.8 Gebyrer tilknyttet bolig. Prosentvis prisendring siste 12 måneder per januar og gjennomsnittlig årlig prisendring*

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Årlig snitt
Vann	6.4	1.3	2.6	-0.8	3.9	6.6	8.1	4.0	4.9	4.4	4.1
Avløp	5.0	1.1	0.2	-1.5	2.9	6.3	7.5	4.9	4.3	4.4	3.5
Renovasjon	2.6	1.3	2.7	1.7	3.2	4.7	6.1	7.9	8.3	1.3	4.0
Feiing	5.3	6.0	4.8	3.1	3.3	4.1	6.3	8.0	3.4	6.8	5.1

* Statistikken om kommunale gebyrer knyttet til bolig er basert på KOSTRA-data

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Pleie og omsorg

Når det gjelder kommunenes adgang til å ta betalt for pleie- og omsorgstjenester, regulerer staten dette gjennom to ulike regelverk, ett for hjemmetjenester og ett for tilbud i institusjon. Alle som ikke bor i institusjon dekker egne boutgifter og betaler egenandeler for helsetjenester inntil frikortgrensen. For kommunale tjenester er hjemmesykepleie og personrettet praktisk bistand fritatt for egenandeler. Kommunen kan kreve betaling for praktisk bistand, som f.eks. rengjøring, innkjøp og matlagning. Kommunen står i utgangspunktet fritt til å fastsette nivået på egenandelene. Egenandelene må imidlertid ikke være høyere enn kostnaden ved å produsere tjenesten. Vederlaget kan heller ikke settes høyere enn at vedkommende beholder tilstrekkelig midler til å dekke personlige behov og bære sitt ansvar som forsørger.

Forskriften for vederlag ved opphold i institusjon skiller mellom langtids- og korttidsopphold. Beboere med langtidsopphold betaler for et samlet bolig- og tjenestetilbud uten hensyn til omfanget av de tjenester som ytes. Regelverket innebærer at brukeren kan pålegges å betale 75 prosent av inntekter inntil folketrygdens grunnbeløp (G) fratrukket et fribeløp for opphold i institusjon. Av inntekter utover folketrygdens grunnbeløp betales inntil 85 prosent. Vederlaget skal ikke overstige de reelle oppholdsutgiftene. For korttidsopphold betaler alle en fast døgnpris fastsatt av departementet.

Verken for brukerbetalingen innen skolefritidsordningen eller innen pleie og omsorg finnes det tilgjengelig datamateriale som belyser prisendringene.

4.3.3 Kommunevise variasjoner innen VAR-sektoren

Kommunenes inntekter under VAR-området er underlagt regler om selvkostprising, dvs. at kommunen ikke kan kreve inn mer i gebyrer enn det som det koster å produsere tjenesten. I praksis vil dette løses ved at i år der gebyrinntektene overstiger selvkost, vil det overskytende settes av på bundne fond og vice versa, slik at selvkost kan ses samlet over en 3-5-årsperiode.

For vann og avløp setter selvkost en øvre grense for gebyrnivået. For renovasjon skal gebyrene tilsvare selvkost. Forskjeller i gebyrnivået mellom kommunene kan skyldes at kostnaden ved å produsere tjenesten varierer mellom kommunene, eksempelvis som følge av effektivitet, bosettingsmønster, grunnforhold, rensekraft, topografi osv. For vann og avløp vil gebyrene også avhenge av i hvilken grad kommunen eventuelt ønsker å prioritere tjenesten innenfor de frie inntektene, slik at innbyggerne ikke må ta hele kostnaden gjennom gebyrene.

Kommunene skal i KOSTRA oppgi stipulert årsgebyr eksklusiv merverdiavgift for en standardbolig på 120 m² bruksareal, eventuelt for et forbruk på 150 m³ innenfor vann og avløp dersom vannmåler er mest utbredt i kommunen.

Tabell 4.9 gir en indikasjon på de samlede gebyrene for VAR-tjenestene. Tallene viser at uveid landsgjennomsnitt er knapt 8 800 kroner. Det er store variasjoner i gebyrnivået i kommunene, fra knapt 4 600 kroner årlig til vel 17 500 kroner. I tabellen er de kommunene som har rapportert på området, gruppert etter innbyggertall. I alt inngår 385 kommuner, som til sammen omfatter 95 prosent av befolkningen, i tabellen. Selvkostgrad viser hvor stor del av vann- og avløpstjenesten som er vedtatt finansiert gjennom gebyrer fra innbyggerne. Indikatoren beskriver altså i hvilken grad kommunene utnytter inntektspotensialet sitt eller i stedet velger å delfinansiere vann- og avløpstjenesten gjennom å bruke av de frie inntektene.

Tabell 4.9 Gjennomsnittlig årsgebyr og standardavvik (vann, avløp og renovasjon), selvkostgrad (vann og avløp) og korrigerte frie inntekter i prosent av landsgjennomsnittet, gruppert etter kommunestørrelse*

Kommunegruppe	Antall kommuner	Antall innbyggere	Gebyr (kr)	Standard-avvik (kr)	Selvkost-grad (pst.)	Andel kommuner med full selvkost** (pst.)	Korrigert inntekt (landet=100)
< 2071 innb.	76	100 069	9 807	1 998	92	55	118
2071 - 3980 innb.	77	222 164	9 589	2 034	97	79	106
3980 - 7267 innb.	79	436 262	9 186	1 805	99	89	102
7267 - 20 000 innb.	84	1 042 322	8 123	1 441	100	99	97
> 20 000 innb.	47	1 761 988	6 980	1 279	100	100	97
Bergen, Stavanger, Trondheim	3	559 899	5 246	592	99	100	102
Kraftkommuner	18	36 007	7 982	1 090	84	50	174
Oslo	1	599 230	5 910		99	100	103
Sum/gjennomsnitt landet	385	4 757 941	8 792	1 993	97	82	100

* Inntekt er korrigeret for variasjon i utgiftsbehov. Det er oppgitt uveide gjennomsnitt i kolonnene for gebyrbeløp, korrigeret inntekt og selvkostgrad.

** Her oppgitt andelen av kommunene i gruppen som har en selvkostgrad over 95 prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Kommunal- og regionaldepartementet

Tendensen er at gebyrene er lavere i større kommuner enn i mindre. Dette vil være naturlig ut fra at drifts- og investeringsutgiftene, og derigjennom også kapitalkostnadene, målt per innbygger normalt vil være høyere i mindre sentrale strøk. Gebyrnivået varierer mer blant de mindre kommunene, noe som er naturlig ut fra at det er her også vil være større variasjoner i bosettingsmønster, topografi og selvkostgrad enn blant de større kommunene.

Av kommunene som inngår i tallgrunnlaget, finansierer om lag 4 av 5 kommuner vann- og avløpstjenestene fullt ut eller tilnærmet fullt ut (> 95 prosent) gjennom gebyrene fra innbyggerne. Om lag én av 30 kommuner belaster innbyggerne for mindre enn to tredeler av selvkost gjennom årsgebyrene og finansierer det resterende ved hjelp av frie inntekter.

Det er i første rekke mindre kommuner og kraftkommunene som prioriterer vann- og avløpstjenestene innenfor rammen av de frie inntektene, mens tendensen er at større kommuner i større grad finansierer tjenestene fullt ut gjennom gebyrer. Dette må ses i sammenheng med inntektsnivået i den enkelte kommune. Selv om enkelte kommuner med et relativt lavt inntektsnivå ikke dekker inn selvkost fullt ut gjennom brukerbetaling og motsatt, viser tabell 4.9 en tendens til at kommuner med høye inntekter belaster innbyggerne for en mindre andel av de samlede kostnadene innen vannforsyning og avløpstjenester, mens kommuner med lavere inntekter i større grad utnytter inntektspotensialet fullt ut.

5 Aktivitet i kommunesektoren

I dette kapitlet omtales investeringene og sysselsettingen i kommunal forvaltning. For en omtale av den samlede aktivitetsutviklingen i kommunal sektor henvises det til kapittel 2.

5.1 Investeringer

Kommuneforvaltningens investeringer, målt ved bruttoinvesteringer i fast realkapital, har ligget på et relativt høyt nivå de siste årene. Bruttoinvesteringer er definert som anskaffelser av fast realkapital fratrukket salg, og har økt kraftig de foregående årene. Imidlertid var økningen i 2010 svært liten hvis vi ser bort fra forvaltningsreformen. Tabell 5.1 viser kommuneforvaltningens bruttoinvesteringer i fast realkapital fordelt på tjenesteområder for de tre siste årene.

Tabell 5.1 Kommuneforvaltningens anskaffelser av fast realkapital. Millioner kroner

	Samlede investeringsutgifter			Endring 2010-, (prosent)	Andel av total i 2011 (prosent)
	2009	2010*	2011*		
Administrasjon	2 217	2 471	2 359	-4.5	4.7
Barnehager	3 215	2 218	1 998	-9.9	4.0
Undervisning	13 484	12 997	12 438	-4.3	25.0
Grunnskole	9 141	9 000	8 447		17.0
Videregående skole	4 189	3 813	3 843		7.7
Andre undervisningsformal	154	184	148		0.3
Skolefritidsordning	26	33	32	-3.0	0.1
Helse- og sosialtjenester	5 335	5 723	6 246	9.1	12.5
Kommunehelsestjenester	310	223	234		0.5
Tannhelsestjenester	148	99	165		0.3
Pleie og omsorg	2 349	2 821	2 874		5.8
Andre sosiale tjenester	2 529	2 580	2 973		6.0
Tekniske tjenester mv.	12 123	18 112	19 498	7.7	39.2
Vann	2 935	2 831	3 006		6.0
Avløp / kloakk	3 214	3 415	3 473		7.0
Renovasjon	669	769	750		1.5
Brannvern / feiing	387	557	435		0.9
Samferdsel	4 284	9 805	11 170		22.4
Andre tekniske tjenester	634	736	664		1.3
Næringsøkonomiske formål	898	709	665	-6.3	1.3
Kultur og idrett	6 079	6 447	6 555	1.7	13.2
Sum	43 377	48 709	49 790	2.2	
Sum i faste 2009-priser	43 374	47 199	46 259	-2.0	

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 5.1 viser at bruttoinvesteringene var på knapt 50 milliarder i 2011, mot litt under 49 milliarder kroner i 2010. Dette er for 2011 en moderat økning på drøyt 2 prosent sammenlignet med året før. I faste 2009-priser er totale investeringer redusert.

Investeringsbildet i kommuneforvaltningen ble noe endret i kjølvannet av forvaltningsreformen i 2010, da fylkene fikk ansvaret for større andeler av veinettet. Totale investeringer til fylkesveier økte dermed betydelig fra 2009 (eldste år i tabellen) til 2010. Denne oppgangen fortsatte også i 2011, og representerte i 2011, sammen med helse- og andre sosiale tjenester, de

eneste økningene av betydning. Det er bygging av kommunalt disponerte boliger som økte mye i forhold til de to foregående årene.

Undervisning representerer med sin andel på ca. 25 prosent fortsatt en betydelig andel av kommuneforvaltningens totale investeringer. De siste to årene har imidlertid investeringer til undervisning sunket, etter flere år med økning i investeringene.

Grunnlagsdata viser videre at det i praksis var fylkene som økte sine totale investeringer, mens det i kommunene var minimal vekst fra 2010 til 2011.

5.2 Sysselsetting

I kapittel 5.2 ser vi på utviklingen i sysselsettingen i kommuneforvaltningen ved hjelp av sysselsettingstall fra nasjonalregnskapet og registerbasert sysselsettingsstatistikk. Kommuneforvaltningen sammenlignes med statsforvaltningen og andre sektorer.

5.2.1 Sysselsetting i kommuneforvaltningen

I dette delkapitlet belyses nivå og utvikling i samlet sysselsetting i kommuneforvaltningen ved hjelp av nasjonalregnskapet¹. Antall timeverk som er utført i kommuneforvaltningen, statsforvaltningen og øvrige sektorer er vist i tabell 5.2. Timeverkene gjelder arbeid utført innenfor effektiv normalarbeidstid, med tillegg for utført overtid og fradrag for fravær pga. sykdom, permisjon, ferie og eventuelle arbeidskonflikter. Utenlandske lønnstakere som er sysselsatt i innenlandsk produksjonsaktivitet er også inkludert.

Tabell 5.2: Utførte timeverk etter sektor og næring. Lønnstakere og selvstendige. Millioner kroner

	2009	2010*	2011*	Absol. endring 2010-11	Prosentvis endring 2010-11	Andel av timeverk i alt 2011
Kommuneforvaltningen	551.7	563.0	575.1	12.1	2.1	15.3
Offentlig administrasjon	80.6	78.3	78.7	0.4	0.5	
Undervisning	160.6	165.7	167.6	1.9	1.2	
Helse- og sosialtjenester	297.5	305.1	314.5	9.4	3.1	
Vann, avløp og renovasjon	8.0	8.7	8.8	0.0	0.6	
Kultur og idrett	5.1	5.2	5.5	0.3	5.6	
Statsforvaltningen	404.8	410.9	416.1	5.2	1.3	11.1
Andre sektorer	2 716.0	2 727.7	2 770.3	42.5	1.6	73.6
Timeverk i alt	3 672.5	3 701.6	3 761.4	59.8	1.6	100.0

* Foreløpige tall.

Kilde: Nasjonalregnskapet (Statistisk sentralbyrå).

Tabell 5.2 viser at 15,3 prosent av alle utførte timeverk i 2011 ble utført i kommuneforvaltningen. Denne andelen har steget de siste årene, fra 14,4 prosent i 2007 og 2008. Se for øvrig omtale i kapittel 2.2. Til sammenligning var statsforvaltningens andel av timeverkene 11,1 prosent i 2011. Dette betyr at drøyt én firedel av alle timeverk blir utført i offentlig forvaltning. Vi ser videre at den prosentvise veksten i timeverkene i kommuneforvaltningen var høyere enn i staten og andre sektorer i 2011. Antall timeverk i alt steg med 1,6 prosent fra 2010 til 2011, mens det i kommuneforvaltningen var en vekst på 2,1 prosent.

¹ <http://www.ssb.no/nr/>

Helse- og sosialtjenester er det klart største tjenesteområdet i kommuneforvaltningen. Mer enn halvparten av timeverkene i sektoren er knyttet til dette tjenesteområdet. Det er også helse- og sosialtjenester som økte klart mest i antall timeverk i 2011. Økningen tilsvarte 3,1 prosent sammenlignet med året før. Den største timeverksveksten har også de foregående årene kommet innenfor helse- og sosialtjenester. Det presiseres at definisjonen av helse- og sosialtjenester i nasjonalregnskapet omfatter mer enn pleie- og omsorgssektoren i KOSTRA. Blant annet inkluderer kategorien barnehager, barnevern og primærhelsetjenesten. Dette må tas i betraktning når utviklingen i næringen skal vurderes.

Undervisningssektoren er det andre dominerende tjenesteområdet i kommuneforvaltningen. Om lag 30 prosent av sektorens timeverk utføres her. I 2011 økte disse med 1,2 prosent. Offentlig administrasjon, som blant annet inkluderer brannvern, veier, og bistand og tilrettelegging for næringslivet, foruten ordinær administrasjon slik det defineres i KOSTRA, økte med 0,4 prosent. I området kultur og idrett ser man den relativt største veksten, men her er de absolutte tallene svært små.

Boks 5.1 Om statistikkgrunnlaget

SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk er basert på flere ulike registre der de viktigste er NAVs arbeidstakerregister, Skattedirektoratets lønns- og trekkoppgaverregister og selvangivelsesregister, registeret over vernepliktige fra Vernepliktsverket, registeret over sivilarbeidere fra Siviltjenesteadministrasjonen og Enhets-/Bedrifts- og foretaksregisteret.

Sysselsatte er definert som antall lønnstakere og selvstendig næringsdrivende i alderen 15-74 år som utførte arbeid av minst én times varighet på referansetidspunktet, og personer som har et slikt arbeid, men som var midlertidig fraværende på grunn av sykdom, ferie, lønnet permisjon eller lignende. For sysselsatte med flere arbeidsforhold i referanseuken, blir bare hovedarbeidsforholdet medregnet. Definisjonen av sysselsatte personer benyttet i Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) tilsvarer definisjonen i registerstatistikken.

Registerstatistikken og AKU viser noe lavere samlet sysselsetting enn nasjonalregnskapet. Viktigste årsak til avvik er at registerstatistikken og AKU måler sysselsetting for bosatte i Norge, mens nasjonalregnskapet også inkluderer utenlandske lønnstakere i innenlandsk produksjonsaktivitet, herunder utenlandske sjømenn på norskeide skip. I sysselsettingsberegningene for offentlig forvaltning i nasjonalregnskapet er det benyttet en indirekte metode med omregning av lønnskostnader fra offentlige regnskaper til årsverkstall og sysselsatte personer. Dette sammenholdes og avstemmes delvis mot registerstatistikk. Ved avstemning av samlet sysselsetting i Norge utnytter nasjonalregnskapet hovedsakelig informasjon fra AKU.

5.2.2 Sektorfordelt sysselsetting etter kommunestørrelse

Nasjonalregnskapet kan ikke brukes til å studere sysselsetting på kommunenivå. Til dette formålet må i stedet Statistisk sentralbyrås registerbaserte sysselsettingsstatistikk² benyttes. I og med at disse to statistikkene baseres på ulike kilder, vil man få noen avvik i tallene. Forskjellene på de to statistikkene omtales i boks 5.1.

---

² <http://www.ssb.no/regsys/>

Tabell 5.3 viser hvordan sysselsettingen fordeler seg mellom ulike sektorer avhengig av størrelsen på bostedskommunen. Som nevnt tidligere arbeider en betydelig andel av de kommuneansatte deltid. Den relative fordelingen mellom kommuneforvaltningen og øvrige sektorer er derfor noe annerledes i tabell 5.3 sammenlignet med tabell 5.2. Andelen sysselsatte som arbeider i kommuneforvaltningen øker med avtagende innbyggertall. I kommuner med under 3 000 innbyggere arbeider over en fjerdedel i kommunal sektor. I fem kommuner arbeider over 40 prosent av de sysselsatte i kommuneforvaltningen, og den største av disse har ca. 1300 innbyggere. Oslo er i den andre enden av skalaen, da det i denne kommunen er mindre enn 12 prosent av de sysselsatte som arbeider i kommuneforvaltningen.

Mønsteret er motsatt for statsforvaltningen. Andelen sysselsatte i statsforvaltningen øker med økende kommunestørrelse. I Oslo arbeidet i overkant av 14 prosent av de sysselsatte i statsforvaltningen, og i de øvrige kommunene med over 50 000 innbyggere arbeidet 13,1 prosent i statsforvaltningen. I denne kommunegruppen hadde Tromsø den største andelen sysselsatte i statsforvaltningen på i overkant av 24 prosent.

Tabell 5.3: Sysselsatte personer fordelt etter sektor og størrelse på bostedskommune, 2011. Andeler i pst.

	Kommuner*	Fylkes- kommuner	Stats- forvaltningen	Andre sektorer	I alt	Andel av totalt sysselsatte
Hele landet	17.6	1.8	10.6	70.0	100.0	100.0
Oslo	12.2	0.4	14.4	73.0	100.0	12.7
Over 50 000 innb	14.9	1.9	13.1	70.1	100.0	24.3
20-50 000 innb	16.8	2.1	11.1	70.1	100.0	22.7
10-20 000 innb	18.7	2.0	9.3	70.0	100.0	16.0
5-10 000 innb	21.1	2.1	7.3	69.5	100.0	12.6
3-5 000 innb	24.0	1.8	5.6	68.6	100.0	6.0
Under 3 000 innb	27.6	1.5	5.3	65.5	100.0	5.6

*Inkludert Oslo

Andelen som ikke er sysselsatt i offentlig forvaltning utgjorde på landsbasis 70 prosent. Sysselsettingen i andre sektorer viser mye av det samme hovedmønsteret som statsforvaltningen. Imidlertid er det ulikheter på to punkter. De fire kommunegruppene med innbyggertall fra 5 000 og oppover (men eks. Oslo) er veldig like med rundt 70 prosent ansatt i andre sektorer. Andelen faller noe i gruppen av kommuner med 3000-5000 innbyggere, og andelen faller enda mye mer når kommunestørrelsen er mindre enn 3000 innbyggere.

6 Priser og kostnader

6.1 Kommunal deflator

Kostnadsdeflatoren for kommunesektoren utarbeides i Finansdepartementet i forbindelse med utformingen av det økonomiske opplegget for sektoren. Den beregnes som et veidd gjennomsnitt av anslått lønnsvekst og kjøp av varer og tjenester i driften og til investeringer. Beregningen av pristall for kommunene er en integrert del av tallarbeidet i tilknytning til nasjonalbudsjettene, og utgjør en del av grunnlaget for vurderinger av utviklingen og utsiktene for norsk økonomi.

Deflatoren benyttes blant annet til å beregne realveksten i kommunesektorens inntekter. Fordi anslag på den kommunale deflatoren for det enkelte år vil være usikre, vil det også være usikkerhet knyttet til beregnet realvekst i kommunesektorens inntekter.

I Nasjonalbudsjettet 2012, som ble lagt fram i oktober 2011, ble den kommunale deflatoren beregnet til 3¼ prosent, blant annet basert på en anslått årslønnsvekst på 4 prosent. Anslaget for den kommunale deflatoren ble nedjustert i Revidert Nasjonalbudsjett 2012 med ¼ prosentpoeng, som følge av at anslått lønnsvekst ble nedjustert fra 4 til 3¾ prosent. Kostnadsveksten i kommunesektoren i 2012 ble i Nasjonalbudsjettet 2013 oppjustert med 0,2 prosentpoeng til 3,2 prosent, på grunn av høyere anslag for lønnsveksten.

Vedlegg 6 viser utviklingen i deflatoren og de ulike kostnadskomponentene de siste årene. En mer detaljert oversikt over vare- og tjenestegrupper og anslått prisvekst de siste årene ble gitt i aprilrapporten 2011.

6.2 Lønn og lønnsutvikling

Lønnskostnadene er den klart største utgiftsposten i kommunesektoren. I dette avsnittet ses det nærmere på gjennomsnittlig årslønn og årslønnsvekst i kommunesektoren, men også årslønnsvekst for noen av de andre forhandlingsområdene.

Tabell 6.1 Årslønnsvekst per årsverk i prosent og lønn per årsverk 2011 for noen store forhandlingsområder.

Forhandlingsområde	Gjennomsnittlig årslønnsvekst			Lønn per årsverk 2011	Lønn heltidsansatte 2011
	2001-2006	2006-2011	2011		
Alle gruppene/områdene	4,2	4,8	4,2	454 400	
Industri i alt (NHO)	4,3	4,9	4,6	485 300	
Industriarbeidere (NHO)	3,8	4,6	4,4	391 800	
Industrifunksjonærer (NHO)	4,7	5,1	4,7	604 200	
Varehandel (Virke)	4,2	3,7	3,6		411 300
Finanstjenester	5,6	5,1	4,9		582 900
Statsansatte	4,4	5,0	4,2	470 800	
Kommuneansatte (KS inkl bedr.medl) *)	4,3	4,8	4,3	415 700	
Undervisningspersonell i komm.sekt *)	4,5	4,3	4,3	464 900	
Helseforetak (Spekter)	4,4	4,8	4,0	470 800	
Øvrige bedrifter (Spekter)	4,2	4,6	4,1	441 200	

*) I 2004 og 2005 inngår undervisningsstillinger utenom Oslo både i tallene for undervisningspersonell og kommuneansatte. Fra og med 2004 omfatter tallene for kommuneansatte også ansatte i Oslo kommune inkludert undervisningspersonell.

Kilde: Etter inntektsoppgjørene 2012, Rapport fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, juni 2012.

Tabell 6.1 viser at gjennomsnittlig årslønnsvekst for alle grupper i 2011 var på 4,2 prosent. Det var ansatte innen finanstjenester som hadde den høyeste årslønnsveksten med 4,9 prosent,

mens ansatte innenfor varehandel (Virke) hadde den laveste veksten med 3,6 prosent. Kommuneansatte hadde en årslønnsvekst på 4,3 prosent. Undervisningspersonell i kommunal sektor hadde 4,3 pst, mens statsansatte hadde en årslønnsvekst på 4,2 prosent. Tallene for statsansatte inkluderer virkningen av ny arbeidstidsavtale for politi og lensmann etaten samt brudd i tidsserien.

I perioden 2001 til 2006 hadde ansatte i finanstjenester en noe sterkere årslønnsvekst enn de øvrige forhandlingsområdene med 5,6 prosent, mens industriarbeidere hadde lavere årslønnsvekst enn de andre områdene med 3,8 prosent. I perioden 2006 til 2011 var den årlige årslønnsveksten høyest for arbeidstakere innen finanstjenester og industrifunksjonærer med 5,1 prosent og lavest for varehandelen med 3,7 prosent. Kommuneansatte hadde i denne perioden en årslønnsvekst på 4,8 prosent, som også var lik gjennomsnittlige lønnsvekst for alle gruppene. Tallene for kommuneansatte i denne perioden er eksklusiv undervisningspersonell frem til 2003, og inklusiv undervisningspersonell fra og med 2004.

Tabell 6.2 viser gjennomsnittlig månedsførtjeneste (grunnlønn pluss faste og variable tillegg) per 1.12.11 og prosentvis vekst fra 1.12.10 til 1.12.11 for kommunalt ansatte fordelt på tjenestested. Tallene for lønnsveksten i tabell 6.1 og 6.2 er derfor ikke direkte sammenliknbare. I tabell 6.1 ser vi på gjennomsnittlig årslønnsvekst, mens vi i tabell 6.2 ser på endringer i månedsførtjenesten per 1.12 de enkelte år.

Tabell 6.2 Kommunal forvaltning. Antall avtalte årsverk og gjennomsnittlig månedsførtjeneste x 12 per 1.12.11. Prosentvis vekst i månedsførtjeneste fra året før og gjennomsnittlig årlig vekst 1.12.06-1.12.11. Fordelt på kommunale sektorer

	Årsverk per 1.12.11	Månedsførtj.x12 per 1.12.11	Gj.snittlig årlig prosentvis vekst 1.12.06-1.12.11	Prosentvis vekst 1.12.10-1.12.11
I alt	345 200	417 300	4,6	2,7
Av dette:				
Sentraladm	23 200	439 700	5,4	3,7
Grunnskole	76 900	432 500	4,1	2,3
Videregående	30 800	463 500	4,4	2,7
Barnehager	38 300	356 600	4,6	3,0
Pleie/omsorg	126 100	411 500	4,9	2,5
Kultur	6 600	405 300	4,9	2,6
Teknisk	21 900	417 600	5,3	3,8

*) Årsverkstallene i denne tabellen vil avvike fra årsverkstallene i tabell 2.5 pga grupperingsforskjeller og forskjeller i statistikkilde.
Kilde: Lønns- og personalstatistikk. PAI/KS

I kommuneforvaltningen var gjennomsnittlig månedsførtjeneste per 1.12.11 høyest innenfor videregående skole og sentraladministrasjonen, og lavest i barnehager.

Den størst økningen i månedsførtjenesten fra 2010 til 2011 var innen teknisk sektor og sentraladministrasjonen med hhv. 3,8 og 3,7 prosent, mens den laveste veksten hadde grunnskole med 2,3 prosent. De siste 5 årene har det vært størst lønnsøkning innenfor sentraladministrasjonen med en gjennomsnittlig årlig vekst på 5,4 prosent og lavest innenfor grunnskole og videregående skole med henholdsvis 4,1 prosent og 4,4 prosent. Veksttallene for grunnskole og videregående opplæring er påvirket av strukturendringene innenfor skolesektoren ved at eldre lærere som går av med pensjon erstattes av yngre lærere med langt lavere lønn. Antall årsverk skoleledere har også sunket hvert år de siste fire årene, men nedgangen har vært avtakende. Dette trekker lønnsnivået ned i skoleverket og fører til lavere lønnsvekst.

7 Netto driftsresultat og andre regnskapsresultater

Netto driftsresultat for kommunesektoren ble i 2011 på 2,5 prosent. Dette var en nedgang på 0,7 prosentpoeng fra 2010. Brutto driftsresultat¹ i 2011 var på 5,5 prosent; det samme som i 2010. Hele nedgangen i netto driftsresultat skyldtes dermed at kommunesektorens netto finansutgifter økte i forhold til inntektene.

I kommunene utenom Oslo gikk netto driftsresultat ned fra 2,3 til 1,8 prosent. I Oslo gikk netto driftsresultat opp fra 1,1 til 3,1 prosent, mens fylkeskommunene (utenom Oslo) hadde en reduksjon fra 8,8 prosent til 5,5 prosent.

Nedgangen i netto driftsresultat for kommunene utenom Oslo skyldtes først og fremst at netto renteutgifter (inkl. utbytte og finansielle gevinster og tap) og avdrag gikk opp. Men samtidig økte driftsutgiftene mindre enn driftsinntektene, og dette trakk i motsatt retning. I 2011 hadde 26 prosent av kommunene negativt netto driftsresultat, en økning fra 21 prosent i 2010. Antall kommuner i ROBEK er nå på 47, noe som er en nedgang fra 50 kommuner i 2010.

Utvalget anbefaler at netto driftsresultat for kommunesektoren sett under ett over tid bør utgjøre om lag tre prosent av driftsinntektene. I den siste tiårsperioden har netto driftsresultat i gjennomsnitt vært på 2,4 prosent.

7.1 Netto driftsresultat for kommunesektoren samlet

Tabell 7.1 viser utviklingen i brutto driftsresultat, netto driftsresultat og renter og avdrag i årene 2007-2011 for kommunesektoren samlet. Brutto driftsresultat (utenom avskrivninger) utgjorde 5,5 prosent av driftsinntektene og var uendret fra 2010 til 2011, mens netto driftsresultat ble svekket fra 3,2 prosent til 2,5 prosent. Årsaken til svekkelsen kom av netto renter og avdrag økte med 0,6 prosentpoeng til 3,0 prosent.

Tabell 7.1 Utviklingen i brutto driftsresultat, netto renteinntekter fratrukket avdrag og netto driftsresultat målt i prosent av totale driftsinntekter. Kommunene og fylkeskommunee samlet. 2007-2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Brutto driftsresultat ¹	5,1	3,8	4,8	5,5	5,5
Netto renter og avdrag	-2,6	-3,4	-1,8	-2,4	-3,0
Netto driftsresultat	2,5	0,4	3,0	3,2	2,5

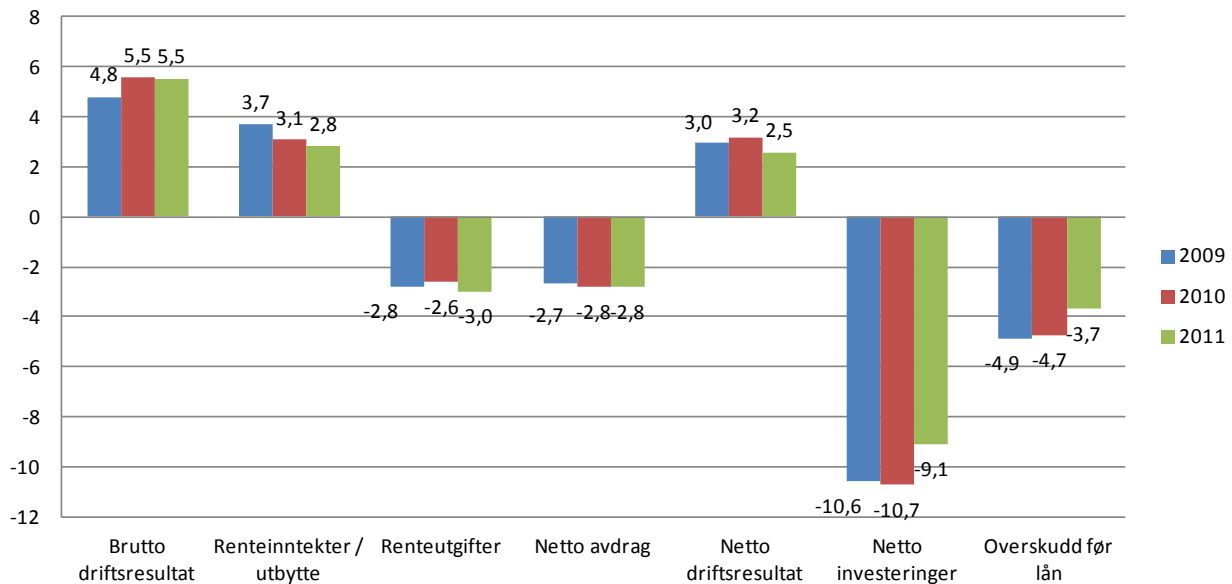
¹ Brutto driftsresultat eks. avskrivninger

Figur 7.1 viser utviklingen i brutto driftsresultat, netto driftsresultat og underskudd før lån og avsetninger for årene 2009-2011. Når netto driftsresultat fra 2010 til 2011 gikk ned med 0,7 prosentpoeng i forhold til driftsinntektene, kom 0,4 prosentpoeng som følge av høyere renteutgifter (inkl. finansielle tap) og 0,3 prosentpoeng som følge av lavere renteinntekter (inkl. utbytte og finansielle gevinster).

Figur 7.1 viser også utviklingen i overskudd før lån. Overskudd før lån betyr isolert sett en nedgang i kommunenes nettogjeld, mens underskudd før lån isolert sett betyr en økning i nettogjelden. I

¹ Før avskrivninger

Figur 7.1 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kommune- og fylkeskommunekassene 2009-2011

2011 var underskudd før lån på 3,7 prosent av driftsinntektene, mens det var på 4,7 prosent i 2010. Nedgangen i underskuddet før lån på 1,0 prosentenheter skyldtes at netto investeringsutgifter gikk ned med 1,6 prosentpoeng, mens økningen i renteutgiftene og nedgangen i renteinntektene på henholdsvis 0,4 og 0,3 prosent trakk i motsatt retning. Brutto driftsresultat var det samme både i 2010 og 2011.

Mange kommuner har skilt deler av driften ut i foretak, og det må tas hensyn til dette for å få en mest mulig helhetlig oversikt over kommunesektoren. Dette er en av årsakene til at SSB de siste årene har prioritert å få opp kvaliteten på konsernregnskap. For regnskapsåret 2011 fikk SSB inn regnskap fra over 90 prosent av særbedriftene som inngår i konsernene. I ASSS-samarbeidet mellom de 10 største kommunene i Norge har man tatt konsekvensen av ulik kommunal organisering, og her brukes kun konsernregnskap når man sammenligner økonomitall. Kvaliteten på konsernregnskap har blitt og vil bli bedre over tid, ikke minst når konserntallene tas mer og mer i bruk. I fremtidige kapitler om netto driftsresultat vil utvalget prioritere konserntall fremfor tall for kommunekassene, men i årets rapport fokuseres det fortsatt på kommunekassetall.

Tabell 7.2 Utviklingen i brutto og netto driftsresultat i prosent av totale driftsinntekter for konsern og kasse i kommunesektoren i alt. 2009-2011

	Konsern		Kasser	
	Brutto driftsres.	Netto driftsres.	Brutto driftsres.	Netto driftsres.
2009	5,8	3,4	4,8	3,0
2010	6,4	3,5	5,5	3,2
2011	6,5	3,0	5,5	2,5

I tabell 7.2 sammenlignes netto og brutto driftsresultat for 2009-2011 mellom kommunekasser og kommunekonsern. Tallene for konsern består av regnskapene til kommuner og fylkeskommuner

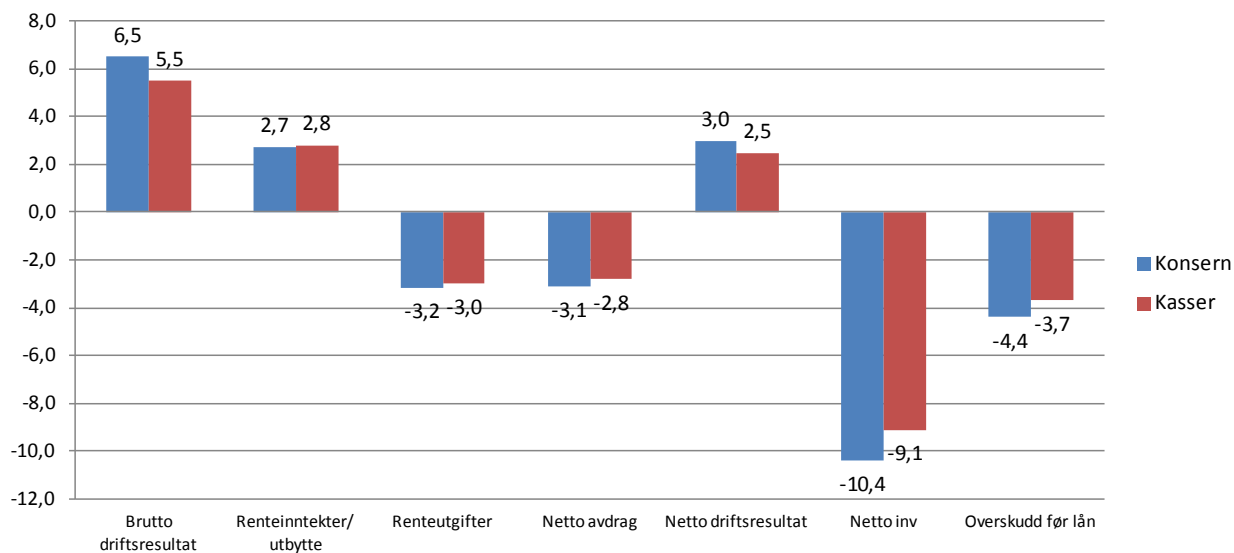
pluss regnskapene til fylkeskommunale og kommunale foretak (KF), interkommunale samarbeider og interkommunale selskaper (IKS).

Kommunekonsernene har høyere netto driftsresultat enn kommunekassene. I 2011 var netto driftsresultatet for konsernene på 3,0 prosent som var 0,5 prosentpoeng høyere enn resultatet for kommunekassene. Brutto driftsresultat var 1 prosentpoeng høyere i konsernene, mens netto finansutgifter og avdrag var 0,5 prosentpoeng høyere i konsernene.

Også i 2009 og 2010 var brutto og netto driftsresultat høyere i konsernene enn kommunekassene. Netto driftsresultat har vært om lag 0,3-0,5 prosentpoeng høyere i konsernene enn kommunekassene, mens brutto driftsresultat har vært om lag 1 prosentpoeng høyere. Årsaken til at det er større forskjeller i brutto driftsresultat enn netto skyldes at rente- og avdragsbelastningen er størst i konsernene.

Det at det er høyere rente og avdragsutgifter i konsernene har sammenheng ved at nettoinvesteringene i konsernene er høyere enn i kommunekassene. Dette går frem av figur 7.2 der det foretas en sammenlikning av tall fra kommunekasser og konsern i 2011. I konsernene var netto investeringsutgifter på 10,4 prosent av driftsinntektene mot 9,1 prosent i kommunekassene. Underskudd før lån var også høyere i konsernene enn i kommunekassene med hhv. 4,4 og 3,7 prosentpoeng.

Figur 7.2 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kasser og konsern for kommunesektoren i alt, 2011.

7.2 Netto driftsresultat for kommunene

Kommunene hadde i 2011 et brutto driftsresultat på 5,3 prosent av driftsinntektene. Dette var en økning på 0,6 prosentpoeng i forhold til 2010. Samtidig var netto driftsresultat uendret på om lag 2,0 prosent, fordi netto renter og avdrag økte med om 0,7 prosentpoeng fra 2010 til 2011. Kommunene hadde i 2010 avkastning på finansielle plasseringer på 0,4 prosent av driftsinntektene, mens de i 2011 kom ut med netto tap på 0,1 prosent.

Tabell 7.3 Brutto og netto driftsresultat i prosent av totale driftsinntekter for kommunene. 2007-11

	2007	2008	2009	2010	2011
Brutto driftsresultat	5,1	3,9	4,6	4,7	5,3
Netto renteutgifter og avdrag	2,8	3,9	1,8	2,6	3,3
- herav netto finansielle gevinster		-0,9*	0,6	0,4	-0,1
Netto driftsresultat	2,3	0,0	2,70	2,1	2,0

* Tall samlet inn av KS

Endringen i avkastningen på aksjer (aksjefond m.m.) i løpet av regnskapsåret skal føres som inntekt/utgift i driftsregnskapet og inngår i netto driftsresultat. Avkastningen av fondene har de siste årene svingt mye på grunn av svingningene i finansmarkedene. Derfor har også finansinntektene svingt mye for en del kommuner. Kommuner og fylkeskommuner som har finansielle plasseringer som en langsiktig investering, vil endringer i verdien det enkelte år ikke nødvendigvis ha realøkonomisk effekt. Så lenge kommunene ikke kommer i konflikt med budsjettbalansekravene i kommuneloven, vil det først og fremst være verdien på et eventuelt salgstidspunkt som er av betydning.

Dette er årsaken til at TBU i sitt økonominotat til det første konsultasjonsmøtet i 2012 skrev at den underliggende økonomiske balansen er noe forbedret for kommunene fra 2010 til 2011. Netto driftsresultat for kommunene var på rundt 2,0 prosent både i 2010 og 2011, samtidig som avkastningen på finansielle plasseringer ble om lag 0,5 prosentpoeng svakere i 2011 enn året før.

Kommunene utenom Oslo hadde i 2011 et netto driftsresultat på 1,8 prosent av driftsinntektene. Dette var en nedgang på 0,5 prosentpoeng i forhold til 2010, jf. tabell 7.4. Nedgangen i netto driftsresultat skyldtes at netto renteutgifter og avdrag økte med 0,7 prosentpoeng i forhold til inntektene, mens økningen i brutto driftsresultat (eks. avskrivninger) på 0,3 prosentpoeng trakk i motsatt retning.

I Oslo kommune var netto driftsresultat på 3,1 prosent av driftsinntektene i 2011, mot 1,1 prosent i 2010. Økningen i netto driftsresultat i Oslo på 2,0 prosentpoeng skyldtes at brutto driftsresultat (eks. avskrivninger) gikk opp med 2,5 prosentpoeng, mens en nedgang i netto renteinntekter fratrukket avdrag på 0,5 prosentpoeng trakk i motsatt retning.

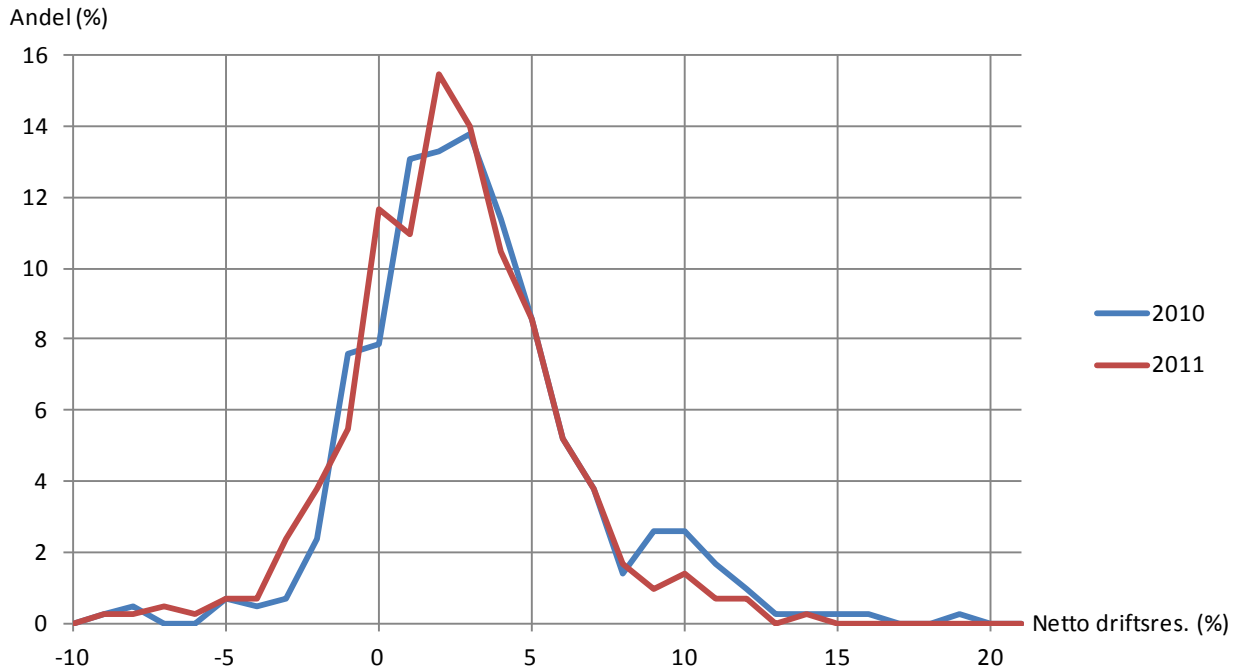
Tabell 7.4 Utviklingen i brutto og netto driftsresultat¹ i prosent av totale driftsinntekter for hhv. kommunene utenom Oslo og Oslo. 2007-2011

	Kommunene uten Oslo		Oslo	
	Brutto driftsres.	Netto driftsres.	Brutto driftsres.	Netto driftsres.
2007	5,4	1,9	3,6	4,6
2008	4,1	-0,6	2,3	3,9
2009	5,0	2,7	1,8	3,2
2010	5,3	2,2	0,6	1,1
2011	5,6	1,8	3,1	3,1

¹ Brutto driftsresultat eks. avskrivninger

Figur 7.3 viser hvordan netto driftsresultat varierte kommunene imellom i 2010 og 2011. Figuren viser at det var betydelige forskjeller kommunene i mellom både i 2010 og 2011. I 2011 hadde om lag 50 prosent av kommunene utenom Oslo netto driftsresultat på mellom -1 og 3 prosent og om lag 67 prosent av kommunene netto driftsresultat på mellom -2 og 4 prosent. Resten av kommunene hadde høyere eller lavere netto driftsresultat enn dette. Det var derimot små forskjeller i spredningen mellom 2010 og 2011.

Figur 7.3 Spredning i netto driftsresultat, i prosent av driftsinntekter. Andel kommuner i prosent. Kommunekassene utenom Oslo, 2010 og 2011¹

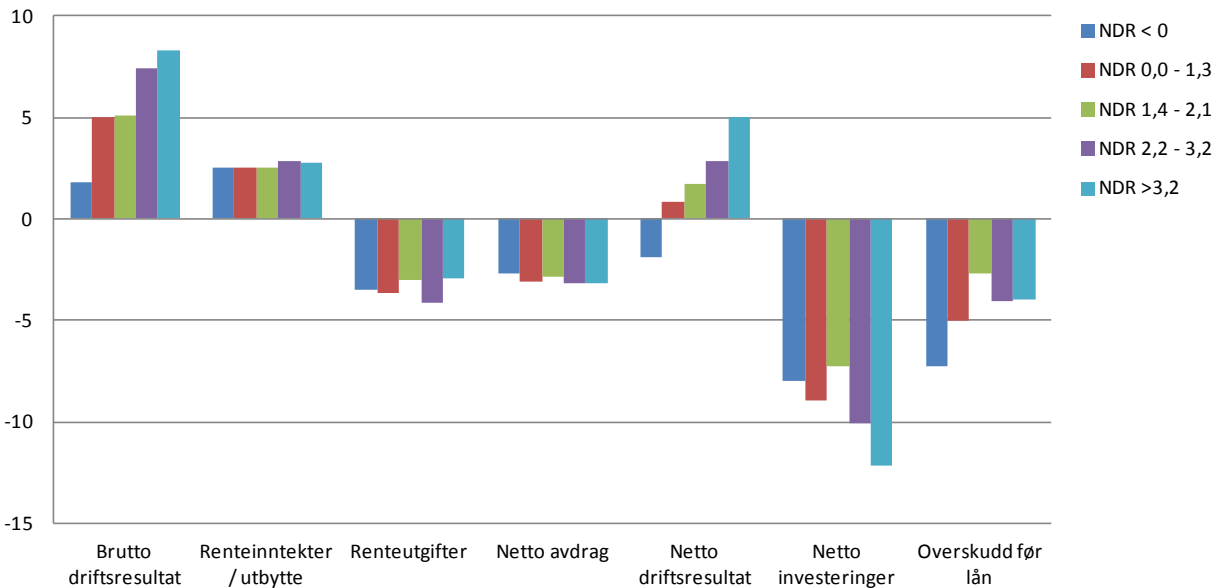
¹ Figuren viser kun de kommuner som har netto driftsresultat mellom -10 prosent og 20 prosent. I 2011 var det 1 kommune som hadde høyere netto driftsresultat enn 20 prosent.

I figur 7.4 er kommunene utenom Oslo sortert i fem grupper etter netto driftsresultat i 2011. En gruppe består av kommunene med negativt netto driftsresultat, mens de andre gruppene er inndelt slik at hver gruppe har om lag like mange innbyggere.

Figur 7.4 viser at kommuner med lavt netto driftsresultat også hadde lavt brutto driftsresultat og vice versa. Det kan også leses av figur 7.4 at det var kommunene med de høyeste netto driftsresultatene som hadde de høyeste netto investeringsutgiftene. Investeringsutgiftene er likevel ikke høyere enn at disse kommunene kommer ut med relativt lave underskudd før lån. Figuren viser videre at det var relativt små forskjeller i renteutgifter og avdrag mellom gruppene.

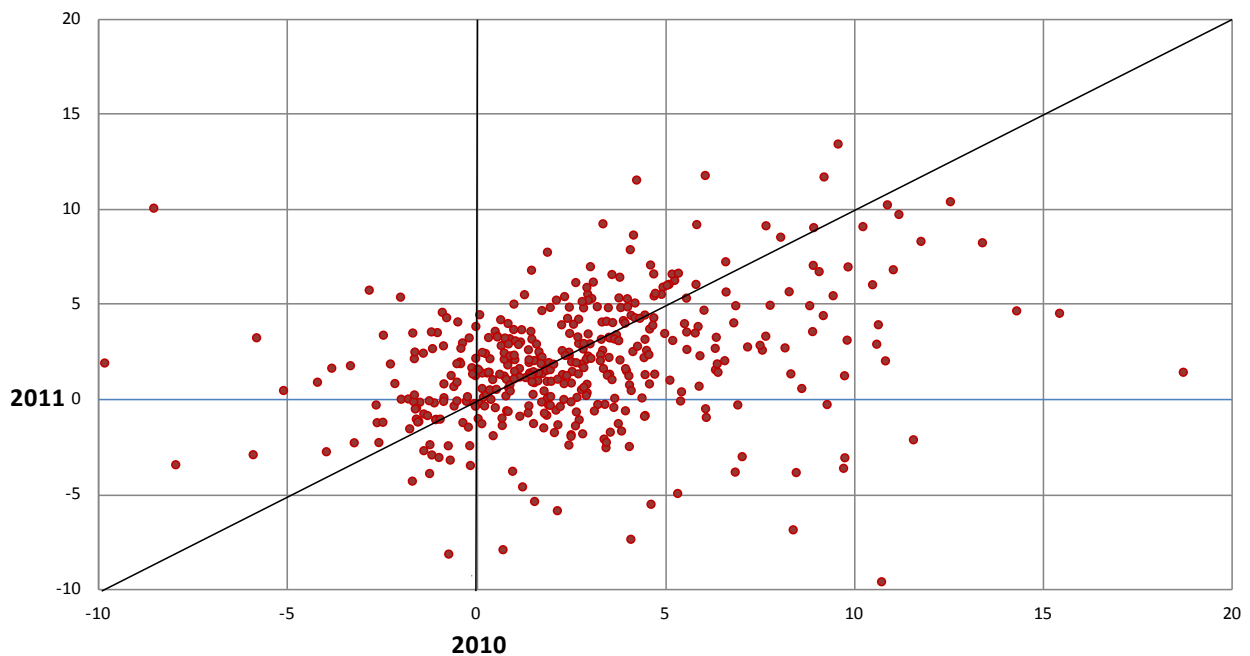
Det er interessant å se på i hvilken grad det er de samme kommunene som har høye og lave netto driftsresultater fra år til år. I figur 7.5 er kommunene plottet inn slik at den vannrette aksene (x-aksen) viser netto driftsresultat i 2010 og den lodretteaksen (y-aksen) viser netto driftsresultat i 2011.

Figur 7.4 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kommune utenom Oslo sortert etter netto driftsresultat i 2011

Kommunene til venstre for y-aksen hadde negativt netto driftsresultat i 2010. Kommunene til venstre for y-aksen som samtidig ligger under x-aksen hadde negativt netto driftsresultat i både 2010 og 2011, mens kommunene som ligger til venstre for y-aksen og over x-aksen hadde negativt netto driftsresultat i 2010 og positivt netto driftsresultat i 2011. Figur 7.5 viser at om lag 50 prosent av kommunene som hadde negativt netto driftsresultat i 2010 hadde snudd dette til positivt netto driftsresultat i 2011.

Figur 7.5 Netto driftsresultat. 2010 og 2011. Kommunene utenom Oslo. Andel av driftsinntektene

¹To kommuner hadde et netto driftsresultat i 2010 og/eller i 2011 på over 20 prosent og inngår ikke i figuren.

Samtidig viser figur 7.5 at om lag 1/5 av kommunene med positivt netto driftsresultat i 2010 kom ut med negativt netto driftsresultat i 2011. Dette gjaldt kommunene som ligger til høyre for y-aksen og under x-aksen. Kommunene som ligger til høyre for y-aksen og over x-aksen hadde positive netto driftsresultater i både 2010 og 2011.

Det er videre en tendens til at det er flere kommuner med svake driftsresultater i 2010 som har bedret netto driftsresultat i 2011 enn kommuner med høye netto driftsresultater i 2010 som har gjort det samme.

Samlet sett hadde 48 prosent av kommunene høyere netto driftsresultat i 2011 enn i 2010. Av kommunene med negativt netto driftsresultat i 2010 hadde 81 prosent av kommunene høyere netto driftsresultat i 2011, mens tilsvarende andel for kommunene med positivt netto driftsresultat i 2010 var 77 prosent.

Tabell 7.5 viser antall kommuner med negative netto driftsresultat i et eller flere av årene fra 2007 til 2011 fordelt på kommunestørrelse.

Tabell 7.5 Antall kommuner og prosentvis andel kommuner i hver gruppe med negativt netto driftsresultat 2007-2011. Kommunene er gruppert etter innbyggertall. Kommunene eksklusive Oslo

Innbyggertall	Antall kommuner					Prosentvis andel av alle kommunene i gruppen				
	2007	2008	2009	2010	2011	2007	2008	2009	2010	2011
<3000	37	65	26	37	42	23	41	16	23	27
3 000 - 5 000	20	33	14	20	17	27	45	20	29	25
5 000 - 10 000	39	48	13	12	27	42	55	13	14	30
10 000 - 20 000	15	32	12	9	11	27	58	26	15	19
20 000 - 50 000	12	21	9	8	10	34	55	24	21	26
>50 000	1	9	1	2	2	8	75	8	17	17
I alt	124	208	75	88	109	29	49	18	21	26

I 2011 hadde 26 prosent av kommunene (109 kommuner) negativt netto driftsresultat, mens det i 2010 var 21 prosent av kommunene (88 kommuner) som hadde negativt netto driftsresultat. Det var blant kommuner med 5 000-10 000 innbyggere at andelen kommuner med negativt driftsresultat var størst i 2011, mens andelen kommuner med negativt netto driftsresultat var lavest blant kommuner med over 50 000 innbyggere. Av kommunene med 5 000-10 000 innbyggere hadde 30 prosent (27 kommuner) negativt netto driftsresultat, mens 17 prosent (2 kommuner) av kommunene med over 50 000 innbyggere hadde negativt netto driftsresultat. Det var blant kommunene med 5 000-10 000 innbyggere at det var størst økning i antall kommuner med negativt netto driftsresultat fra 2010 til 2011, der antallet ble mer enn fordoblet fra 12 i 2010 til 27 i 2011. Denne kommunegruppen gikk fra å ha lavest andel kommuner med negativt netto driftsresultat i 2010 med 14 prosent til å være den kommunegruppen med høyest andel i 2011 med 30 prosent.

I tabell 7.6 undersøker vi i hvilken grad det er de samme kommunene som hadde negativt netto driftsresultat i de forskjellige årene. I 2011 hadde 109 kommuner et negativt netto driftsresultat. Av disse hadde 15 kommuner negativt netto driftsresultat hvert av de siste tre årene. Til sammen er det 191 kommuner som har hatt negativt netto driftsresultat minst et av de siste tre årene og 54

kommuner der summen av netto driftsresultat de tre siste årene var mindre enn null. Det betyr at det er 232 kommuner som ikke har hatt negativt netto driftsresultat i noen av de tre siste årene. Det er blant kommunene med mer enn 50 000 innbyggere at andelen kommuner som ikke hatt negativt netto driftsresultat de siste 3 årene er størst, med 75 prosent (9 kommuner), mens andelen er lavest blant kommuner med 3 000-5 000 innbyggere, med 52 prosent (36 kommuner).

Tabell 7.6 Antall kommuner med negativt netto driftsresultat i hhv. alle de tre siste årene, i to av de tre siste årene og i et av de siste tre årene, og hvilken andel dette utgjør av kommunegruppen. Kommunene er gruppert etter innbyggertall

	Under 3 000	3 000- 5 000	5 000- 10 000	10 000- 20 000	20 000- 50 000	Over 50 000	I alt (prosent)	I alt (antall)
1. Andel kommuner som hadde negativt netto driftsresultat i 2011	27	25	30	19	26	17	26	109
2. Andel kommuner med negativ sum netto driftsresultat de tre siste årene (2009, 2010 og 2011)	10	20	9	10	23	8	13	54
3. Andel kommuner med neg. nto. driftsres alle de tre siste årene	4	6	3	0	5	0	4	15
4. Andel kommuner med neg. nto. driftsres. i to av de siste tre årene.	14	10	8	15	16	17	13	53
5. Andel kommuner med neg. nto. driftsres. i ett av de siste tre årene.	28	32	34	27	26	8	53	123
6. Andel kommuner med negativt netto driftsresultat i minst et av 3 siste årene. Summen av (3-5)	46	48	46	42	47	25	45	191
7. Andel kommuner som ikke har hatt negativt netto driftsresultat i noen av de 3 siste årene(2008, 2009 og 2010)	54	52	54	58	53	75	55	232
8. Antall kommuner i alt i	155	69	90	59	38	12	423	423

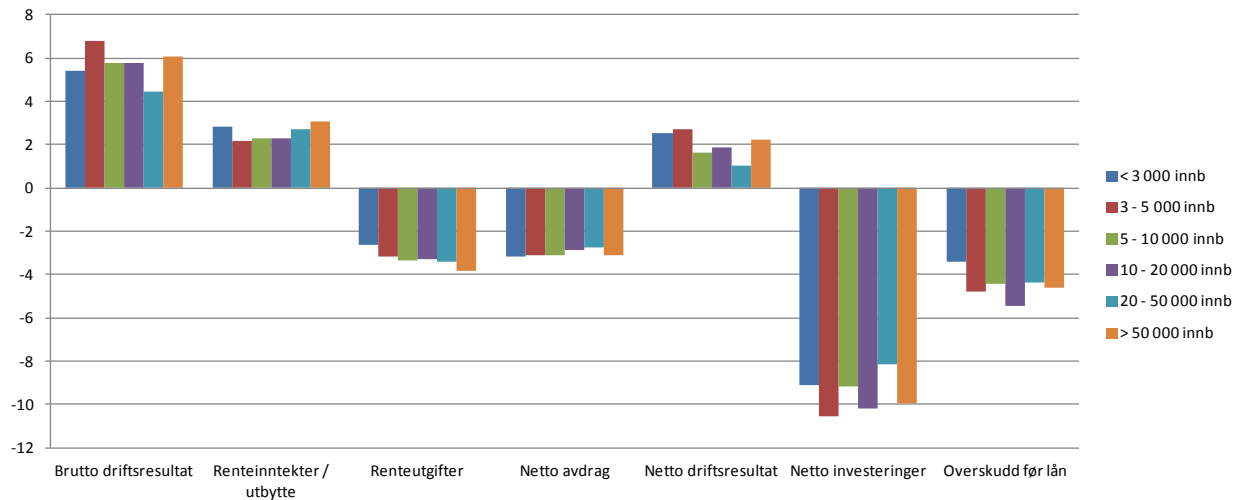
7.3 Netto driftsresultat fordelt på grupper av kommuner

Kommunene gruppert etter innbyggertall

Figur 7.6 viser i hvilken grad brutto driftsresultat, netto driftsresultat og underskudd før lån og avsetninger varierte etter kommunestørrelse i 2011. Hovedbilde er at det ikke er veldig store forskjeller på resultatene når man ser på kommuner fordelt på innbyggertall.

I 2011 var det kommuner med under 5 000 innbyggere som hadde de høyeste netto driftsresultatene. I 2011 var gjennomsnittlig netto driftsresultat i disse kommunene på 2,7 prosent. Kommunene med mellom 3 000 og 5 000 innbyggere hadde høyest brutto driftsresultat med 6,8 prosent.

Figur 7.6 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Kommune utenom Oslo sortert etter innbyggertall i 2011

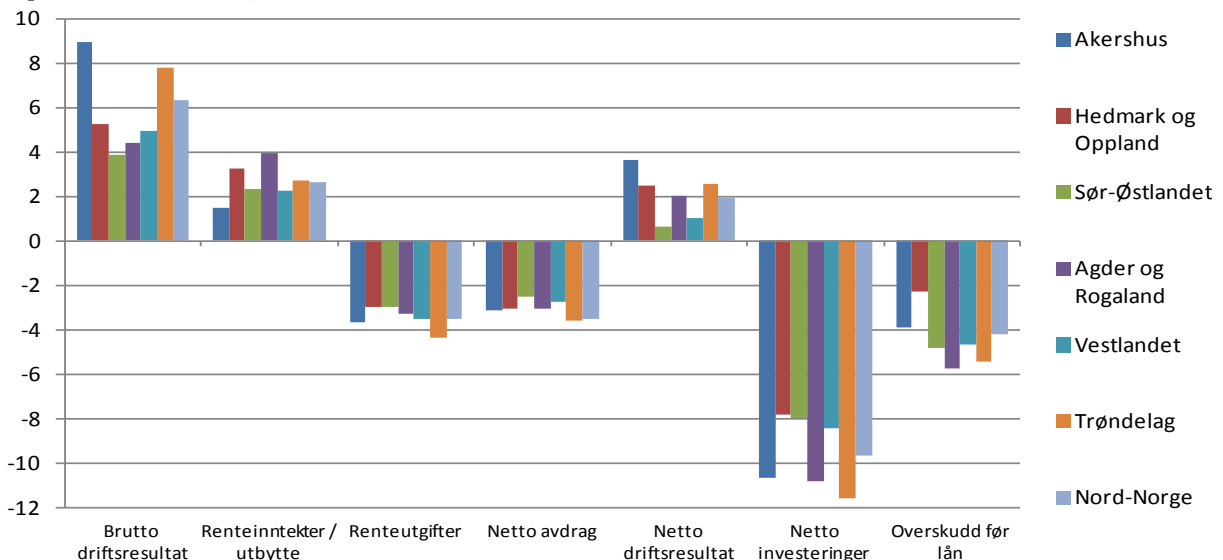
Det var kommunene med mellom 20 000 og 50 000 innbyggere som hadde de laveste netto driftsresultatene i 2011. I denne kommunegruppen var netto driftsresultat på 1,0 prosent. Kommunene med mellom 20 000 og 50 000 innbyggere hadde også lavest brutto driftsresultat med 4,5 prosent.

Underskudd før lån var lavest i kommunene med mindre enn 3 000 innbyggere med 3,4 prosent av driftsinntektene. Underskudd før lån var høyest i kommunene med mellom 10 000 og 20 000 innbyggere med 5,4 prosent av driftsinntektene.

Kommunene gruppert etter landsdel

I 2011 var netto driftsresultat høyest i kommunene i Akershus med 3,6 prosent. De relativt høye netto driftsresultatene i kommunene Akershus har sitt utspring i høye brutto driftsresultat.

Figur 7.7 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter. 2011. Kommune utenom Oslo sortert etter landsdel

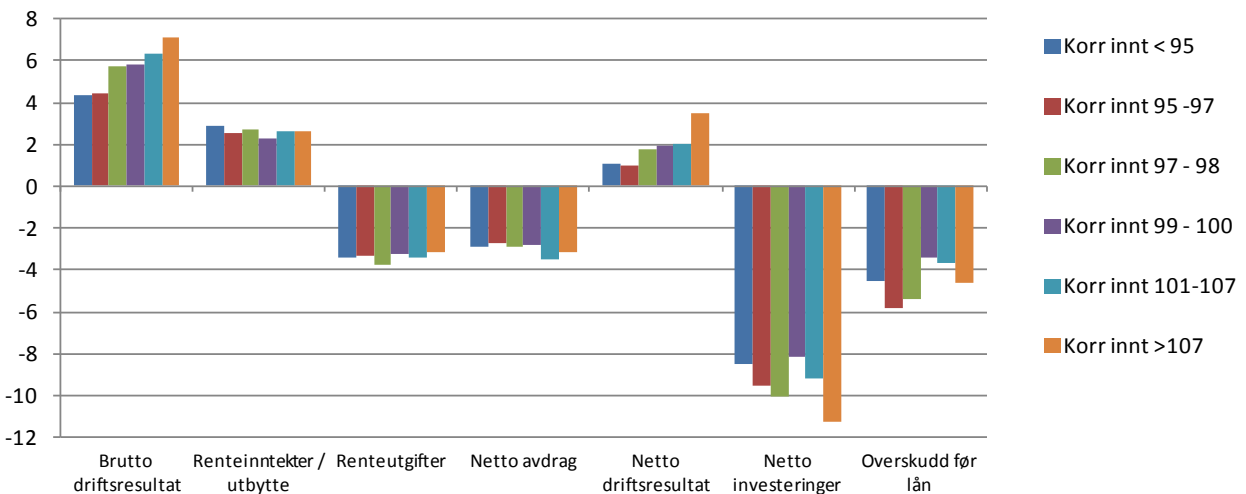
Netto driftsresultat var lavest i kommunene på Sør-Østlandet med 0,7 prosent. Det var relativt lave brutto driftsresultater som var den viktigste årsaken til dette.

Underskudd før lån var høyest i kommunene i Agder og Rogaland og i kommunene i Trøndelag. Det var relativt høye netto investeringsutgifter som var den viktigste årsaken til dette. Underskudd før lån var lavest i kommunene i Hedmark og Oppland. Det var relativt lave netto investeringsutgifter som var den viktigste årsaken til de relativt lave underskuddene i kommunene i Hedmark og Oppland.

Kommunene gruppert etter korrigert fri inntekt

I figur 7.8 grupperes kommunene etter korrigerede frie inntekter (skatt på inntekt og formue og rammetilskudd) per innbygger i prosent av landsgjennomsnittet. Intervallene er satt opp slik at hver gruppe omfatter om lag like mange innbyggere. Korrigerede frie inntekter innebærer at frie inntekter er korrigert for beregnet utgiftsbehov ved hjelp av kostnadsnøkler i inntektssystemet. Figur 7.8 viser at det er en tendens til at kommuner med relativt høye korrigerede frie inntekter har høyere brutto og netto driftsresultat enn kommuner med relativt lave korrigerede frie inntekter. En ser også at det er mindre forskjeller i netto driftsresultat enn i brutto. Dette skyldes at det er en tendens til at netto renteutgifter og avdrag er høyere i kommuner med høy korrigert inntekt enn i kommuner med lav. Dette kan indikere at kommuner med høy korrigert fri inntekt har kortere avdragstid på lån enn lavinntektskommuner.

Figur 7.8 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter. Kommune utenom Oslo sortert etter korrigert frie inntekter i 2011 (landsgjennomsnittet=100)

De største forskjellene finner vi når det gjelder netto investeringsutgifter, der det er en tendens til at kommuner med høy korrigert inntekt også har høye netto investeringsutgifter og sannsynligvis høyere lån. Det er kommuner med korrigert inntekt mellom 95-97 og 97-99 som har det største underskuddet før lån.

Kommuner i Robek sammenlignet med kommuner utenfor

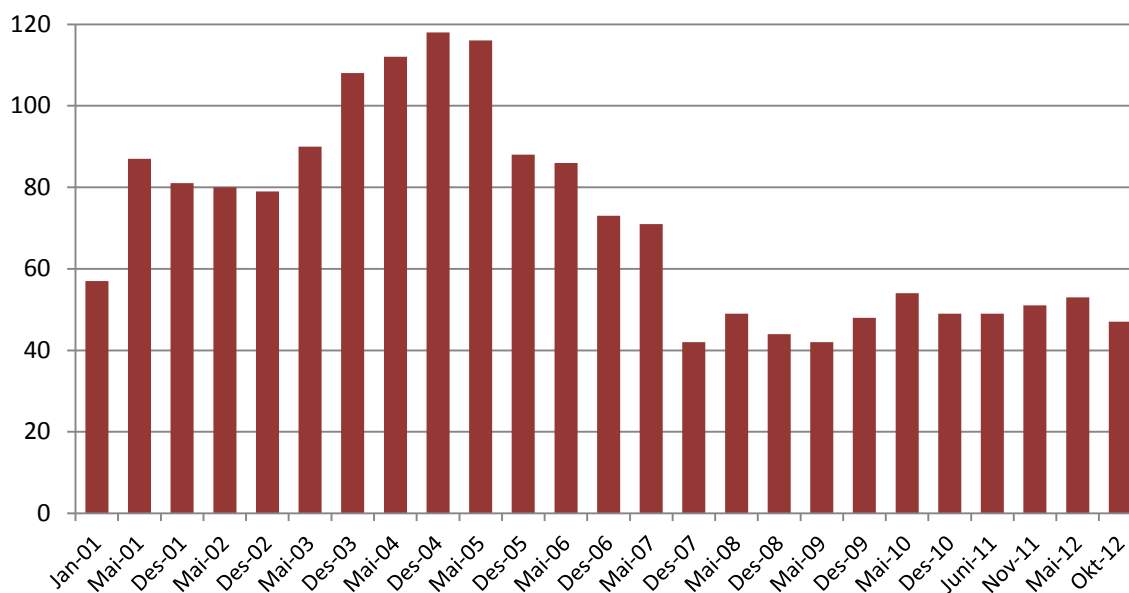
Kommuner og fylkeskommuner som er i en vanskelig finansiell situasjon, blir underlagt noe sterkere statlig kontroll enn de øvrige. Disse kommunene og fylkeskommunene er ført opp i

Register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK). Det finnes fire kriterier for når en kommune blir ført opp i registeret: Kommunestyret må ha vedtatt et budsjett eller en økonomiplan som ikke er i balanse, det må ha vedtatt å dekke inn et tidligere underskudd over mer enn to år, eller kommunen har ikke klart å følge opp den opprinnelig vedtatte inndekningsplanen. Kommuner som oppfyller ett eller flere av disse kriteriene, blir meldt inn.

Formålet med reglene er å fange opp kommunene og fylkeskommunene som er i en vanskelig situasjon og bidra til at økonomisk balanse gjenoprettes. For kommunene som er i Robek, skal fylkesmannen godkjenne vedtak om låneopptak og langsiktig leie samt gjennomføre lovlighetskontroll av årsbudsjettet. Robek innebærer altså en viss styrking av den statlige kontrollen, slik det ble praktisert overfor samtlige norske kommuner før loven ble endret og registeret opprettet 1. januar 2001.

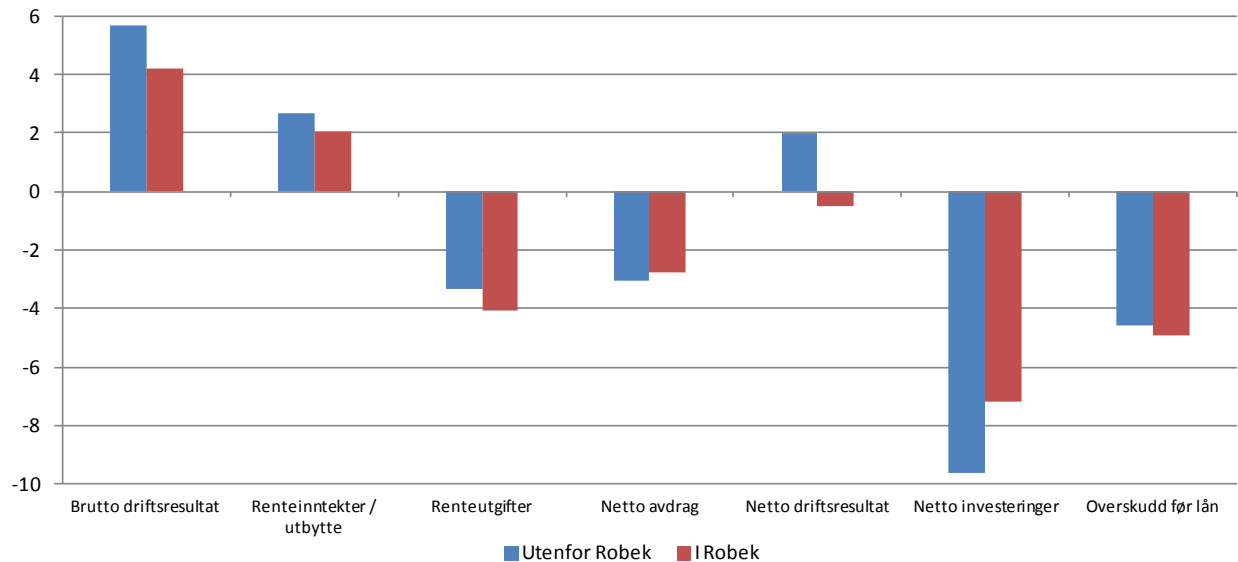
Etter Kommunal- og regionaldepartementets retningslinjer for fylkesmennenes skjønnsstildeling til kommunene, har fylkesmannen også anledning til å gi skjønnsmidler til kommuner ut fra at de er i en vanskelig økonomisk situasjon. I slike tilfeller skal imidlertid alltid skjønnsstildelingen være knyttet opp mot en forpliktende plan fra kommunen for å komme i økonomisk balanse. Planen skal inneholde konkrete tiltak for å styrke økonomien. Fylkesmannen vil følge opp kommunen og har anledning til å holde tilbake midler, eventuelt gradvis utbetale skjønnsstilskudd, hvis kommunen ikke følger sin vedtatte plan.

Figur 7.9 Antall kommuner oppført i ROBEK. Januar 2001- oktober 2012

Ved utgangen av oktober 2012 var i alt 47 kommuner oppført i Robek, jf. figur 7.9. Samlet sett hadde kommunene i ROBEK et netto driftsresultat på 1,4 prosent i 2010 og på -0,5 prosent i 2011. Nedgangen i netto driftsresultat skyldtes at netto renteutgifter og avdrag økte med 0,8 prosentpoeng i forhold til inntektene, mens brutto driftsresultat (eks. avskrivninger) ble redusert med 1,1 prosentpoeng. Det akkumulerte merforbruket for disse kommunene økte fra -4,3 prosent av driftsinntektene i 2010 til -4,4 prosent ved utgangen av 2011.

Figur 7.10 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter. Kommune utenom Oslo sortert etter om kommunene er i Robek kommuner eller ikke

I figur 7.10 grupperes kommunene etter om kommunene er i Robek eller ikke. Figuren gir en god beskrivelse på hva det vil si å være i Robek. De fleste kommunene i Robek kommer inn på bakgrunn av at tidligere underskudd ikke har blitt dekket inn i løpet av to år, og figuren viser som ventet at netto driftsresultat er lavere i Robek-kommunene. Kommunene i Robek har i snitt svakere likviditet og høyere gjeld, og følgelig er netto renteutgifter også høyere i disse kommunene. Netto avdrag er til tross for høyere gjeld lavere hos Robek-kommunene enn de øvrige, noe som indikerer at de har lengre avdragstid på lånene sine.

Et svakere netto driftsresultat innebærer at Robek-kommunene i mindre grad kan finansiere nye investeringer med egne midler; eventuelle driftsoverskudd må brukes til å dekke tidligere underskudd. Samtidig kan ikke kommunene ta opp nye lån uten godkjenning fra fylkesmannen. I sum innebærer dette at disse kommunene har vært nødt til å stramme inn på investeringsutgiftene, og en ser av figuren at Robek-kommunene har lavere netto investeringsutgifter. De hadde likevel større underskudd før lån, og dermed større netto gjeldsøkning, enn andre kommuner.

7.4 Netto driftsresultat for fylkeskommunene

Fylkeskommunene hadde netto driftsresultat på 5,5 prosent av driftsinntektene i 2011. Dette var 3,3 prosentpoeng lavere enn i 2010. I likhet med netto driftsresultat viste også brutto driftsresultat (utenom avskrivninger) en reduksjon fra 2010 til 2011. Brutto driftsresultat var på 7,1 prosent i 2011. Dette var 3,1 prosentpoeng lavere enn i 2010. Tallene for 2010 er påvirket av forvaltningsreformen og tilpasningen til denne. Forklaringen på resultatene i 2011 er mer sammensatt, men nedgangen i netto driftsresultat på 3,3 prosentpoeng fra 2010 til 2011 kan forklares med tilsvarende reduksjon av brutto driftsresultat. Årsaken til reduksjonen i brutto driftsresultatet kan blant annet forklares av:

- økning i utgifter innenfor samferdsel.
- netto økning i bruk av bundne driftsfond i forhold til 2010.

Etter forvaltningsreformen har andelen av fylkeskommunenes utgifter som går til samferdsel økt kraftig. I 2009 var andelen av netto driftsutgifter til samferdsel på 23,3 prosent. I 2010 økte andelen til 30,3 prosent som en direkte konsekvens av overførselen av nye fylkesveier. I 2011 var andelen økt til 30,9 prosent. I fra 2010 til 2011 har det vært en reell økning i utgiftene til samferdsel på over 800 millioner kr. Mesteparten av denne økningen kommer innen veiformål, men også noe på kollektivtransport. Satsingen på veiformål må sees i lys av stort vedlikeholdsetterslep på nye og gamle fylkesveier.

Fylkeskommunene får øremerkede midler til regional utvikling. De midlene som ikke formidles videre i løpet av regnskapsåret må kostnadsføres i bundne driftsfond. De årene hvor fylkeskommunene får mer tilskudd enn det som brukes vil det bli en økning i brutto driftsresultatet og vica versa. I 2011 har fylkeskommunene brukt mer av de øremerkede midlene enn året før, og dette vil isolert sett føre til økte driftsutgifter og redusert netto driftsresultat. I 2010 var endringen i de bundne driftsfondene i fylkeskommunene på 0,8 prosent av driftsinntektene, mens de i 2011 var på 0,1 prosent. Endringer i bundne driftsfond slår særskilt ut for enkelte fylkeskommuner.

Til tross for at fylkeskommunene hadde en liten økning i pensjonskostnader utover lønnsvekst i 2011, var det lavere pensjonspremier i 2011 enn i 2010. Fylkeskommunene kostnadsførte et tilnærmet likt beløp i regnskapet som det de betalte i premie til livselskapene og statens pensjonskasse. Dermed påvirker ikke pensjon netto driftsresultatet for fylkeskommunene i 2011.

Der er foreløpig vanskelig å vurdere hva som er et rimelig nivå på netto driftsresultat i fylkeskommunene etter forvaltningsreformen.

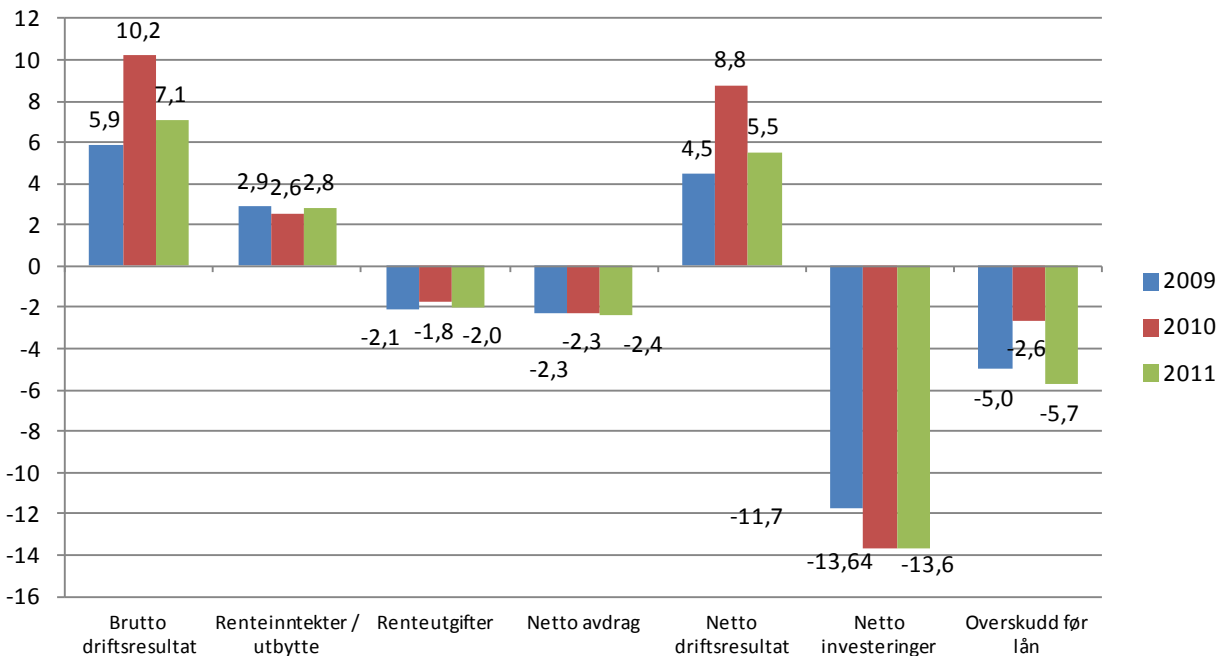
Tabell 7.7 Brutto og netto driftsresultat målt i prosent av totale driftsinntekter for fylkeskommunene 2007-2011

	2007	2008	2009	2010	2011
Brutto driftsresultat	5,0	3,3	5,9	10,2	7,1
Netto driftsresultat	4,0	2,9	4,5	8,8	5,5

Figur 7.11 viser utviklingen i brutto driftsresultat, netto driftsresultat og underskudd før lån og avsetninger i fylkeskommunene i årene 2009-2011. Figuren viser at brutto og netto driftsresultat har blitt redusert med om lag like mye fra 2010 til 2011.

Figur 7.11 viser også utviklingen i overskudd før lån. Overskudd før lån betyr isolert sett en nedgang i kommunenes nettogjeld, mens underskudd før lån isolert sett betyr en økning. Figuren viser at underskuddet før lån ble økt fra 2,6 prosent av driftsinntektene i 2010 til 5,7 prosent i 2011. Økningen i underskudd før lån kom som følge av reduksjonen i brutto driftsresultat på 3,1 prosentpoeng. Det er fortsatt svært høye investeringsutgifter; både i 2010 og 2011 var de på 13,7 prosent av driftsinntektene. Det høye investeringsnivået i 2010 har også ført til at avdragene og renteutgiftene har økt fra 2010 til 2011 med 0,3 prosentpoeng av driftsinntektene.

Figur 7.11 Netto driftsresultat, brutto driftsresultat, renter, avdrag, netto investeringsinntekter og overskudd før lån i prosent av totale driftsinntekter Fylkeskommunekassene 2009-2011

I 2011 hadde Sogn og Fjordane det høyeste netto driftsresultat av fylkeskommunene med 12,9 prosent. Det var kun to fylkeskommuner som fikk et forbedret netto driftsresultat fra 2010 til 2011. Det var Vestfold og Rogaland med hhv. 2,2 og 0,8 prosentpoeng.. For begge disse fylkeskommunene skyldtes økningen i netto driftsresultat i hovedsak at brutto driftsresultat var blitt forbedret.

Netto driftsresultat i 2011 var lavest i Møre og Romsdal med 2,6 prosent, en nedgang fra 5,5 prosent i 2010. Nedgangen skyldtes en reduksjon i brutto driftsresultat på 6,9 prosentpoeng, men samtidig hadde de en økning i renteinntekter/utbytte slik at netto renter og avdrag økte med 3,9 prosentpoeng. Akershus og Nordland er de to fylkeskommunene som har hatt størst reduksjon i netto driftsresultat med 7,7 prosentpoeng fra 2010 til 2011. For begge disse fylkeskommunene skyldtes reduksjonen i netto driftsresultat i hovedsak at brutto driftsresultat har blitt tilsvarende redusert. Akershus fylkeskommune hadde et ekstraordinært høyt netto driftsresultat i 2010. Dette kom blant annet som følge av endringer i føring av spillemidler, etablering av regionale forskningsfond og at det var budsjettert med at en stor del av utbyttet fra Akershus Energi skulle avsettes til finansiering av investeringer. Netto driftsresultatet for Nordland fylkeskommune i 2011 ble kraftig redusert som følge av bruk av bundne driftsfond. Driftsfondet ble redusert med 200 millioner, hvilket utgjør nesten 4 prosent av driftsinntektene.

Sett i forhold til driftsinntektene var avdrag og netto renteutgifter i 2009 høyest i Vestfold med 5,3 prosent av driftsinntektene og lavest i Akershus som hadde netto renteinntekter fratrukket avdrag på 3,2 prosent av driftsinntektene. I tillegg til Akershus hadde Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag høyere renteinntekter enn sum renteutgifter og avdrag.

Tabell 7.8 Brutto driftsresultat, netto renter og avdrag og netto driftsresultat målt i prosent av totale driftsinntekter i fylkeskommunene 2009-2011

	2009			2010			2011		
	Brutto drifts-res.	Netto renter og avdrag	Netto drifts-res.	Brutto drifts-res.	Netto renter og avdrag	Netto drifts-res.	Brutto drifts-res.	Netto renter og avdrag	Netto drifts-res.
Østfold	4,3	-0,1	4,2	9,3	0,6	9,9	6,9	-0,6	6,3
Akershus	1,0	3,8	4,9	8,3	3,1	11,5	0,6	3,2	3,8
Hedmark	3,9	-1,7	2,3	10,4	-1,1	9,3	5,4	-1,6	3,8
Oppland	5,3	-0,2	5,1	10,9	-0,6	10,3	8,6	-1,3	7,3
Buskerud	5,9	0,0	5,9	9,8	0,6	10,4	7,4	-0,8	6,6
Vestfold	7,3	-5,2	2,2	8,2	-5,1	3,1	10,6	-5,3	5,3
Telemark	8,4	-4,3	4,1	10,8	-4,2	6,7	8,3	-4,4	4,0
Aust-Agder	1,6	-1,2	0,3	10,8	-1,4	9,4	10,5	-1,3	9,1
Vest-Agder	12,4	-3,8	8,6	13,6	-3,9	9,7	10,1	-4,0	6,1
Rogaland	6,0	-2,0	3,9	9,8	-2,4	7,5	10,8	-2,5	8,2
Hordaland	3,9	-3,6	0,3	9,2	-3,7	5,5	8,0	-4,5	3,5
Sogn og Fjordane	7,8	-2,4	5,4	15,8	-1,1	14,7	14,7	-1,9	12,9
Møre og Romsdal	6,2	-2,2	4,0	8,1	-2,6	5,5	1,2	1,3	2,6
Sør-Trøndelag	10,4	-4,9	5,6	15,1	-3,7	11,4	12,1	-4,0	8,1
Nord-Trøndelag	0,2	6,0	6,2	3,3	3,5	6,7	1,6	3,0	4,6
Nordland	7,7	-1,0	6,7	12,7	-1,5	11,2	5,2	-1,7	3,5
Troms	8,5	-1,0	7,5	7,4	-0,6	6,7	5,4	-0,3	5,1
Finnmark	9,6	-3,5	6,1	11,8	-2,9	8,9	7,6	-3,1	4,6
Totalt	5,9	-1,4	4,5	10,2	-1,4	8,8	7,1	-1,5	5,5

7.5 Korrigert netto driftsresultat

For å gi en klarere sammenheng mellom langsiktig balanse for kommuneøkonomien og nivået på netto driftsresultat, har utvalget innført begrepet korrigert netto driftsresultat. I vår- og høstrapporten 2009 har utvalget videreutviklet begrepet korrigert netto driftsresultat. I den forbindelse har man sett på hvordan investeringsinntekter, prisstigning og realinntektsvekst påvirker betingelsene for formuesbevaring.

Beregningene tar utgangspunkt i begrepene absolutt formuesbevaring, relativ formuesbevaring og langsiktig økonomisk likevekt, og utvalget presenterte flere tilnærminger for beregning av formuesutvikling og korrigert netto driftsresultat i kommuneforvaltningen. Absolutt formuesbevaring innebærer at formuens absolutte verdi opprettholdes, mens relativ formuesbevaring innebærer at formuen øker i takt med inntektene. I tillegg definerte utvalget begrepet absolutt kommunal formuesbevaring, der det også tas hensyn til at balansekravene i kommuneloven gjør et skille mellom drifts- og investeringsinntekter.

I dette kapitlet beregner utvalget korrigert netto driftsresultat med utgangspunkt i betingelsen om absolutt kommunal formuesbevaring. Betingelsen er sterkere enn et rendyrket krav om absolutt formuesbevaring, siden investeringsinntektene holdes utenom. På den annen side vil kravet normalt være svakere enn en betingelse om relativ formuesbevaring. Det vises til utvalgets høstrapport 2009 for en nærmere drøfting av de ulike betingelsene.

Den eneste forskjellen mellom den nye definisjonen av korrigert netto driftsresultat og det som ble brukt tidligere, er at den nye definisjonen også tar hensyn til at inflasjon endrer realverdien av fordringer og gjeld. Siden den norske kommunesektoren har netto gjeld, vil inflasjon bidra til at realverdien av netto gjeld reduseres.

I beregningene av korrigert netto driftsresultat tar utvalget dessuten utgangspunkt i regnskapstall for kommune- og fylkeskommunekonsern, mens bergningene i resten av kapitlet er basert regnskapstall bare for kommune- og fylkeskommunekassene. Konserntallene inneholder også tall for kommunale foretak og interkommunale selskap og tilsvarende for fylkeskommunene. Begrunnelsen for å bruke konserntall her er at tallene for kapitalslit og netto gjeld som hentes fra nasjonalregnskapet er basert på konserntall.

Tabell 7.9 Kommuner og fylkeskommuner. Beregning av korrigert netto driftsresultat. Konsern. 2007-2010

	2008	2009	2010	2011
1. Brutto driftsinntekter	312 984	343 696	366 055	388 854
2. Brutto driftsutgifter (eks. avskrivninger)	298 577	323 913	342 489	363 536
3. Brutto driftsresultat (1-2)	14 407	19 783	23 566	25 318
4. Netto avdrag	8 792	9 679	10 770	11 775
5. Netto finans	3 120	-1 861	-340	1 863
6. Utlån	157	183	174	160
7. Netto driftsresultat (3-4-5-6)	2 338	11 782	12 962	11 520
8. Kapitalslit (nasjonalregnskapet)	23 517	24 633	30 863	33 045
9. Netto inflasjonsgevinst/gjeld	7 641	5 039	4 699	5 624
10. Korrigert netto driftsresultat (7+4-8+9)	-4 746	1 867	-2 432	-4 126
Nøkkeltall				
<i>Netto driftsresultat i prosent av inntekt</i>	<i>0,7</i>	<i>3,4</i>	<i>3,5</i>	<i>3,0</i>
<i>Korrigert netto driftsresultat i prosent av inntekt</i>	<i>-1,5</i>	<i>0,5</i>	<i>-0,7</i>	<i>-1,1</i>
<i>Avvik netto og korrigert netto driftsresultat</i>	<i>2,3</i>	<i>2,9</i>	<i>4,2</i>	<i>4,0</i>

Absolutt kommunal formuesbevaring vil være oppfylt når korrigert netto driftsresultat er lik null eller høyere. Forskjellen mellom netto driftsresultat og korrigert netto driftsresultat viser hva netto driftsresultat må ligge på for at kravet til absolutt kommunal formuesbevaring skal være oppfylt.

Tabell 7.9 viser at korrigert netto driftsresultat var på -1,1 prosent av driftsinntektene i 2011. Dette er en nedgang fra -0,7 prosent i 2010. I 2011 tilsvarte avviket mellom netto driftsresultat og korrigert netto driftsresultat 4,0 prosent av driftsinntektene. Den økte forskjellen mellom korrigert og ordinært netto driftsresultat fra og med 2010 har sammenheng med forvaltningsreformen, der fylkeskommunene har overtatt en stor del av tidligere riksveier.

Absolutt kommunal formuesbevaring har et visst preg av å være et minimumskrav. Prinsippet sikrer ikke at formuen øker i takt med kommunesektorens inntektsvekst, slik den historisk synes å ha gjort. Videre vil den formuesutvikling som følger av kravet være avhengig av hvordan staten legger opp til at investeringene i kommunesektoren skal finansieres.

8 Demografisk utvikling og kommunesektorens utgifter

29. august 2012

Notat fra TBU til 3. konsultasjonsmøte mellom staten og kommunesektoren om statsbudsjettet 2013

1 Sammendrag

I notat til 1. konsultasjonsmøte av 6. mars 2012 anslo TBU at den demografiske utviklingen vil medføre merutgifter for kommunesektoren til drift av såkalte nasjonale velferdstjenester på om lag 3,5 mrd. kroner i 2013. Avslutningsvis uttalte utvalget følgende:

”SSB vil oppdatere sine befolkningsframskrivninger sommeren 2012, basert på folketall per 1. januar 2012. Utvalget vil legge fram nye beregninger av merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen for 2013 i etterkant av SSBs oppdatering.”

I dette notatet oppdateres beregningene av kommunesektorens merutgifter i 2013 knyttet til den demografiske utviklingen på grunnlag av SSBs nyeste befolkningsframskrivning (jf. avsnitt 2).

2 Metode for beregning av mer- og mindretgifter

Utvalgets beregninger av hvordan kommunesektorens utgifter påvirkes av den demografiske utviklingen tar utgangspunkt i analyser av hvordan kommunesektorens utgifter faktisk fordeler seg på tjenester til de ulike aldersgruppene. De bygger altså ikke på noen sentralt fastsatt norm for tjenestetilbudet. Med utgangspunkt i denne fordelingen beregnes det en utgift per person i hver gruppe. Deretter beregnes mer- eller mindretgifter for den enkelte aldersgruppe som produktet av utgift per person og anslått endring i antall personer. Endelig beregnes de samlede mer- eller mindretgifter som summen av mer- og mindretgifter for alle aldersgruppene.

Beregningsopplegget bygger på forutsetninger som det er viktig å presisere. Blant annet legges det til grunn konstante gjennomsnittskostnader, mao. uendret standard og uendret produktivitet i tjenesteproduksjonen. Videre legges det til grunn konstant dekningsgrad for tjenestene. Høyere dekningsgrad eller høyere standard vil isolert sett trekke i retning av økte utgifter, mens økt produktivitet vil trekke i retning av reduserte utgifter.

I beregningene tas det ikke hensyn til mulige endringer i befolkningens helsetilstand og funksjonsevne, arbeidsledighet, innvandrерandel, bosettingsmønster m.m. Slike endringer vil kunne ha betydning for behovet for tjenester og dermed for kommunenes utgiftsbehov.

Beregningene tar utgangspunkt i hoveddelen av kommunesektorens faktiske driftsutgifter. Beregningene benytter de nye kostnadsnøklene til kommunene, som ble presentert i kommuneproposisjonen for 2012. De delene av kommunenes og fylkeskommunenes brutto driftsutgifter som inngår i kostnadsnøkkelen for inntektssystemet er medregnet. Dette innebærer at driftsutgifter knyttet til bl.a. kulturformål, kirken, næringsformål og tekniske tjenester (herunder kommunale veier og brannvesen) ikke omfattes av utgiftsframskrivningen.

Beregning av mer-/mindretgifter for 2013 tar utgangspunkt i anslått utgiftsnivå for kommunesektoren i 2012. Det er tatt utgangspunkt i regnskapstall for 2010 (KOSTRA-tall),

framskrevet til 2012 med anslått vekst i kommunesektorens frie inntekter, inkludert midler til kommunal medfinansiering og utskrivingsklare pasienter (samhandlingsreformen) I 2012 overføres 5,567 mrd. kroner til kommunene i forbindelse med samhandlingsreformen. I beregningene av bruttodriftsutgifter til samhandlingsreformen er dette beløpet først deflatert ned til 2010 kroner, og så framskrevet med den anslåtte veksten i frie inntekter fra 2010 til 2012 på linje med de andre sektorene.

Midlene til samhandling fordeles i inntektssystemet etter en egen delkostnadsnøkkel som består av alderskriterier (0-17 år, 18-49 år, 50-66 år, 67-79 år, 80-89 år og 90 år og over). Gruppene 67-79 år, 80-89 år og 90 år og over er aldersgrupper som TBU bruker i dag. Derimot så er gruppene 0-17 år, 18-49 år og 50-66 år grupper som dels går på tvers av aldersinndelingen TBU bruker (jmfør gruppene i tabell 4.3). I innvektingen av disse gruppene er det gjort noen forenklinger. Eksempelvis er vekten fra gruppa 0-17 år fra samhandlingsnøkkel i TBU nøkkelen fordelt mellom gruppene 0-2 år, 3-5 år og 6-15 år, mens 16-17 år er lagt på gruppa 16-18 år selv om dette da vil overvurdere vekten av 16-18-åringene noe. Utslagene av disse forenklingene er relativt beskjedne.

Kommunenes brutto driftsutgifter til de tjenester som inngår i den kommunale kostnadsnøkkel, inkludert samhandlingsreformen, er anslått til 257 mrd. kroner i 2012. Fylkeskommunenes brutto driftsutgifter til de tjenester som inngår i den fylkeskommunale kostnadsnøkkel er anslått til 50 mrd. kroner. De samlede utgiftene som ligger til grunn for beregningene er således anslått til 307 mrd. kroner i 2012.

Kommunesektorens brutto driftsutgifter til disse formålene og hvilken andel de utgjør av de samlede driftsutgiftene til nasjonale velferdstjenester er vist i tabell 1. Beregning av mer- og mindreutgifter for 2012 i pkt. 3 tar utgangspunkt i anslått utgiftsnivå for 2012 i tabell 1.

Tabell 1 Kommunesektorens driftsutgifter til nasjonale velferdstjenester¹⁾. Anslag 2012

	Mrd. kr	Andel
Driftsutgifter relatert til kommunal kostnadsnøkkel	257	0,837
Driftsutgifter relatert til fylkeskommunal kostnadsnøkkel	50	0,163
Sum	307	1,000

¹⁾ Med nasjonale velferdstjenester menes de tjenester som inngår i de kommunale og fylkeskommunale kostnadsnøkkelene.

Fordelingen av kommunesektorens utgifter på de ulike aldersgruppene er basert på en forenkling av kostnadsnøkkelene i inntektssystemet for kommunesektoren. Kostnadsnøkkel for kommunene omfatter barnehage, grunnskole, helse- og sosialsektoren, kommunal administrasjon, landbruk og miljøvern og samhandlingsreformen.

Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene omfatter videregående opplæring, tannhelsetjenesten og samferdsel. For kommuner og fylkeskommuner konstrueres en forenklet kostnadsnøkkel hvor de andre kriteriene i kostnadsnøkkelene utover alderskriteriene er tatt ut¹. Alderskriteriene er deretter økt proporsjonalt slik at de summerer seg til 1.

¹ I delkostnadsnøkkel for barnehager er ett av kriteriene antall barn 1-2 år uten kontantstøtte. Dette kriteriet er i de forenklete kostnadsnøkkelene i tabell 3 tatt inn i aldersgruppen 0-2 år.

De forenklede kostnadsnøkklene for kommuner og fylkeskommuner er vist i tabell 2. I tillegg er disse kostnadsnøkklene vektet sammen til én felles kostnadsnøkkel, hvor driftsutgiftene til de enkelte sektorene er brukt som vekter, jf. tabell 1.

Tabell 2 Forenklede kostnadsnøkler

Aldersgruppe	Kommune	Fylkeskommune	Sammenvektet kostnadsnøkkel
0-2 år	0.088	0.018	0.077
3-5 år	0.125	0.018	0.107
6-15 år	0.372	0.058	0.321
16-18 år	0.013	0.756	0.134
19-22 år	0.018	0.013	0.017
23-34 år	0.038	0.038	0.038
35-66 år	0.104	0.069	0.098
67-74 år	0.050	0.015	0.044
75-79 år	0.021	0.006	0.019
80-89 år	0.104	0.008	0.088
90 år og over	0.067	0.002	0.057
Sum	1,000	1,000	1,000

Når for eksempel aldersgruppa 6-15 år har en vekt på 0,372 i den kommunale kostnadsnøkkel, er tolkningen at 37,2 prosent av kommunenes utgifter til tjenestene som er omfattet av beregningene, kan knyttes til denne aldersgruppa.

3 Beregnede mer- og mindretgifter i 2013 knyttet til den demografiske utviklingen

Utvalgets anslag på merutgifter foretatt til 1. konsultasjonsmøte i mars 2012 bygde på befolkningsframskrivning foretatt av SSB i juni 2011. Framskrivningen tok utgangspunkt i registrert folkemengde 1. januar 2011. Utvalget la til grunn alternativ MMMM (middels fruktbarhet, levealder og nettoinnvandring) som hovedalternativ for utgiftsberegningene. Dette alternativet ga forventet befolkningsvekst gjennom 2012 på om lag 67 900 personer.

I tillegg foretok utvalget alternative utgiftsberegninger med hhv. lav og høy netto innvandring.

SSB publiserte en ny befolkningsframskrivning i juni 2012 med utgangspunkt i registrert folkemengde 1. januar 2012. Alternativ MMMM i den nye framskrivningen gir en befolkningsvekst på om lag 65 760 gjennom 2012. Fordelingen på aldersgrupper er vist i tabell 3. Sammenlikning med framskrivningen av juni 2011 framgår også. I den nye framskrivningen fra SSB er befolkningsveksten i 2012 noe lavere enn i fjorårets framskrivning.

Tabell 3 Anslått befolkningsendring fra 1.1.2012 til 1.1.2013. Alternativ MMMM

Aldersgruppe	Framskrivning i juni 2011, bygger på folketall per 1.1.11		Framskrivning i juni 2012, bygger på folketall per 1.1.12		Differanse mellom framskrivningene
	Absolutt endring	Pst. endring	Absolutt endring	Pst. endring	Absolute tall
0-2 år	1 851	1.0	337	0.2	-1 514
3-5 år	3 792	2.0	3 750	2.0	-42
6-15 år	1 628	0.3	1 356	0.2	-272
16-18 år	2 354	1.2	2 325	1.2	-29
19-22 år	2 767	1.0	2 362	0.9	-405
23-34 år	21 941	2.8	21 467	2.8	-474
35-66 år	14 776	0.7	14 853	0.7	77
67-74 år	17 944	5.9	18 328	6.1	384
75-79 år	490	0.4	392	0.3	-98
80-89 år	-1 049	-0.6	-1 012	-0.6	37
90 år og over	1 398	3.5	1 602	4.0	204
Sum	67 892	1.4	65 760	1.3	-2 132

Kilde: Statistisk sentralbyrå

I tabell 4 er mer- og mindreutgifter knyttet til de enkelte aldersgruppene beregnet med utgangspunkt i framskrivningen som SSB gjorde i juni 2012 (alternativ MMMM). De nye befolkningsframskrivningene antyder en absolutt vekst på 65 760, mot 67 892 i anslaget fra februar. I tillegg anslås at veksten i antall barn i barnehagealder og grunnskolealder blir mindre, og at veksten i den mindre kostnadskrevende aldersgruppa 22-66 år blir større.

Tabell 4 Kommunesektorens driftsutgifter fordelt på aldersgrupper. Endring fra 2012 til 2013. SSBs middelalternativ (alt. MMMM).

	Kostnads- nøkkel	Samlede utg. (mrd. 2012-kr)	Utgift per innb. (2012-kr)	Anslått endring i folketall 2012-2013	Mer-/mindreutgift (mill. 2012-kr)
0-2 år	0.077	23.6	126 224	337	43
3-5 år	0.107	32.9	177 213	3 750	665
6-15 år	0.321	98.6	159 921	1 356	217
16-18 år	0.134	41.2	212 409	2 325	494
19-22 år	0.017	5.2	19 604	2 362	46
23-34 år	0.038	11.8	15 131	21 467	325
35-66 år	0.098	30.2	14 355	14 853	213
67-74 år	0.044	13.6	44 785	18 328	821
75-79 år	0.019	5.8	44 553	392	17
80-89 år	0.088	27.1	148 984	-1 012	-151
90 år og over	0.057	17.4	435 707	1 602	698
Sum	1,000	307.3	61 636	65 760	3 338

Av de samlede merutgiftene på om lag 3,3 mrd. kroner, anslås det at vel 0,6 mrd. kroner kan knyttes til fylkeskommunene. En vesentlig del av fylkeskommunenes utgifter er knyttet til videregående opplæring for aldersgruppa 16-18 år. Økningen i denne aldersgruppen antas å bli forholdsvis sterk i 2012.

Tabell 5 Kommunesektorens driftsutgifter fordelt på aldersgrupper. Endring fra 2012 til 2013. Alternativer med hhv. lav og høy nettoinnvandring

	Utgift per innb. (2012-kr)	Lav nettoinnvandring		Høy nettoinnvandring	
		Anslått endring i folketall 2012-2013	Mer-/mindreutgift (mill. 2012-kr)	Anslått endring i folketall 2012-2013	Mer-/mindreutgift (mill. 2012-kr)
0-2 år	126 224	-51	-6	695	88
3-5 år	177 213	3 302	585	4 159	737
6-15 år	159 921	128	20	2 479	396
16-18 år	212 409	1 868	397	2 747	583
19-22 år	19 604	986	19	3 631	71
23-34 år	15 131	15 419	233	26 916	407
35-66 år	14 355	11 208	161	18 121	260
67-74 år	44 785	18 298	819	18 357	822
75-79 år	44 553	392	17	392	17
80-89 år	148 984	-1 012	-151	-1 012	-151
90 år og over	435 707	1 602	698	1 602	698
Sum	61 636	52 140	2 794	78 087	3 930

Gitt forutsetningene omtalt i pkt. 2 og en befolkningsutvikling med lav nettoinnvandring, kan merutgiftene knyttet til den demografiske utviklingen anslås til 2,8 mrd. kroner, dvs. om lag 0,5 mrd. kroner lavere enn middelalternativet.

Med forutsetninger om høy nettoinnvandring kan merutgiftene anslås til 3,9 mrd. kroner, dvs. om lag 0,6 mrd. kroner mer enn middelalternativet.

Utvalget vil legge fram nye beregninger av merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen for 2013 til 1. konsultasjonsmøte i 2013, når de endelige befolkningstallene per 1. januar 2013 foreligger. Utvalget vil også gå igjennom metoden for demografiberegningene i løpet av høsten 2012.

Vedlegg

Vedlegg 1

Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen 2010-2013. Nasjonalregnskapets gruppering

Tabell 1.1 Inntekter og utgifter i kommuneforvaltningen i alt, 2010-2013. Mill. kroner og endring i prosent.

	Millioner kroner				Endring i prosent		
	2010	2011*	2012**	2013**	10/11*	11/12**	12/13**
A. Inntekter i alt	364 335	393 835	412 450	432 338	8,1	4,7	4,8
Løpende inntekter	362 362	391 268	410 176	430 061	8,0	4,8	4,8
Gebyrer	45 782	49 043	50 917	52 897	7,1	3,8	3,9
Renter og utbytte mv.	11 768	18 818	12 237	11 839	59,9	-35,0	-3,3
Produksjonsskatter	7 613	8 107	8 220	8 330	6,5	1,4	1,3
<i>Eiendomsskatt</i>	7 102	7 563	7 670	7 770	6,5	1,4	1,3
<i>Andre produksjonsskatter</i>	511	544	550	560	6,5	1,1	1,8
Skatt på inntekt og formue	138 222	135 503	144 320	152 070	-2,0	6,5	5,4
Overføringer fra staten	152 941	172 320	187 027	197 290	12,7	8,5	5,5
Andre innenl. overføringer	4 556	5 971	5 949	6 128	31,1	-0,4	3,0
Frie banktjenester	1 480	1 506	1 506	1 506	1,8	0,0	0,0
Kapitalinntekter	1 973	2 567	2 274	2 278	30,1	-11,4	0,2
Salg av fast realkapital	48	70	74	78	45,8	5,1	5,4
Salg av fast eiendom	1 925	2 497	2 200	2 200	29,7	-11,9	0,0
B. Utgifter i alt	388 334	412 028	434 575	454 016	6,1	5,5	4,5
Løpende utgifter	337 165	358 664	379 092	395 679	6,4	5,7	4,4
Lønnskostnader	195 367	208 670	220 484	231 596	6,8	5,7	5,0
Produktinnsats	74 669	77 455	79 559	83 351	3,7	2,7	4,8
Produktkjøp husholdningene	19 242	20 861	21 636	22 685	8,4	3,7	4,8
Renter	10 494	12 256	11 571	10 569	16,8	-5,6	-8,7
Produksjonssubsidier	12 621	13 733	14 243	14 787	8,8	3,7	3,8
Stønader til husholdningene	10 273	10 292	10 674	11 082	0,2	3,7	3,8
<i>Sosialhjelpsstønader</i>	4 893	4 772	4 949	5 138	-2,5	3,7	3,8
<i>Andre stønader</i>	5 380	5 520	5 725	5 944	2,6	3,7	3,8
Overføringer ideelle organisasjoner	11 879	12 387	12 847	13 325	4,3	3,7	3,7
Overføringer til staten	2 620	3 010	8 077	8 284	14,9	168,3	2,6
Kapitalutgifter	51 169	53 364	55 483	58 338	4,3	4,0	5,1
Anskaffelse fast realkapital	48 757	49 860	52 383	55 238	2,3	5,1	5,4
Kjøp av fast eiendom	1 022	1 199	1 100	1 100	17,3	-8,3	0,0
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	1 390	2 305	2 000	2 000	65,8	-13,2	0,0
C. Nettofinansinvestering	-23 999	-18 193	-22 125	-21 678	-24,2	21,6	-2,0

* foreløpige tall

** anslag

Kilde: SSB og Finansdepartementet

Tabell 1.2 Inntekter og utgifter i kommunene inkl. Oslo, 2009-2011. Mill. kroner og endring i prosent.

	2009*	2010*	2011*	Endring i prosent	
				09/10	10/11
A. Brutto inntekter (B+C)	294 164	304 323	330 845	3,5	8,7
B. Løpende inntekter	291 908	302 635	328 368	3,7	8,5
Gebyrer	41 260	43 276	45 950	4,9	6,2
Formuesinntekter	10 207	7 943	14 288	-22,2	79,9
<i>Renter</i>	4 300	3 723	4 310	-13,4	15,8
<i>Utbytte</i>	4 585	4 310	7 326	-6,0	70,0
<i>Uttak fra forretningsdrift</i>	1 323	-90	2 652	-106,8	-3060,3
<i>Bompenger, leieinntekter grunn mv</i>	0	0	0		
Skatter i alt	118 787	126 726	123 768	6,7	-2,3
<i>Produksjonsskatter</i>	7 008	7 613	8 108	8,6	6,5
<i>Eiendomsskatt</i>	6 495	7 086	7 563	9,1	6,7
<i>Andre produksjonsskatter</i>	513	527	545	2,7	3,4
<i>Skatt på inntekt og formue</i>	111 779	119 113	115 660	6,6	-2,9
Overføringer fra staten	116 335	119 285	137 667	2,5	15,4
Overføring fra fylkeskommunen	1 756	1 688	2 308	-3,9	36,7
Andre innenlandske løpende overføringer	3 563	3 717	4 387	4,3	18,0
C. Kapitalinntekter	2 256	1 688	2 477	-25,2	46,7
Salg av fast realkapital	569	42	66	-92,7	58,6
Salg av fast eiendom	1 686	1 646	2 411	-2,4	46,4
D. Brutto utgifter (E+F)	313 952	327 150	345 544	4,2	5,6
E. Løpende utgifter	275 001	287 711	305 908	4,6	6,3
Lønnskostnader	165 191	173 603	185 651	5,1	6,9
Produktinnsats	58 943	60 616	62 752	2,8	3,5
Produktkjøp til husholdninger	15 787	17 223	18 629	9,1	8,2
Renter	9 481	9 476	11 040	0,0	16,5
Overføringer til private	23 643	24 965	25 841	5,6	3,5
<i>Produksjonssubsidier</i>	4 748	4 792	5 257	0,9	9,7
<i>Stønader til husholdninger</i>	9 276	9 951	9 923	7,3	-0,3
<i>Sosialhjelpsstønader</i>	4 949	4 878	4 750	-1,4	-2,6
<i>Andre stønader til husholdninger</i>	4 326	5 073	5 173	17,2	2,0
<i>Ideelle organisasjoner</i>	9 619	10 222	10 662	6,3	4,3
Overføringer til staten	1 578	1 389	1 485	-12,0	6,9
Overføringer til fylkeskommunen	380	439	511	15,5	16,4
F. Kapitalutgifter	38 951	39 439	39 636	1,3	0,5
Anskaffelse av fast realkapital	37 665	37 826	37 923	0,4	0,3
Kjøp av fast eiendom	1 171	964	1 092	-17,7	13,3
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	116	649	621	460,2	-4,3
G. Nettofinansinvesteringer (A-D)	-19 789	-22 826	-14 700		
Memo: Bruttoinvesteringer eksklusiv eiendom	37 096	37 784	37 857	1,9	0,2

* Foreløpige tall

Kilde: SSB

Tabell 1.3 Inntekter og utgifter i fylkeskommunene eks. Oslo. 2009-2011. Mill. kroner og endring i prosent.

	Millioner kroner			Endring i prosent	
	2009*	2010*	2011*	09/10	10/11
A. Brutto inntekter (B+C)	49 168	60 659	64 303	23,4	6,0
B. Løpende inntekter	48 914	60 373	64 212	23,4	6,4
Gebyrer	2 127	2 506	3 094	17,8	23,5
Formuesinntekter	1 764	3 825	4 530	116,9	18,4
<i>Renter</i>	588	523	740	-11,1	41,6
<i>Utbytte</i>	679	778	1 124	14,7	44,4
<i>Uttak fra forretningsdrift</i>	497	499	676	0,4	35,5
<i>Bompenger, leieinntekter grunn mv</i>	0	2 025	1 990		-1,7
Skatter i alt	17 783	19 109	19 842	7,5	3,8
Produksjonsskatter	0	0	0	-	-
Skatt på inntekt og formue	17 783	19 109	19 842	7,5	3,8
Overføringer fra staten	26 197	33 656	34 653	28,5	3,0
Overføring fra kommunene	380	439	511	15,5	16,4
Andre innenlandske løpende overføringer	663	839	1 584	26,5	88,8
C. Kapitalinntekter	254	285	91	12,1	-68,3
Salg av fast realkapital	6	7	4	6,5	-33,3
Salg av fast eiendom	248	279	86	12,3	-69,1
D. Brutto utgifter (E+F)	51 596	61 831	67 796	19,8	9,6
E. Løpende utgifter	44 049	50 101	54 068	13,7	7,9
Lønnskostnader	20 716	21 764	23 018	5,1	5,8
Produktinnsats	9 802	12 573	13 198	28,3	5,0
Produktkjøp til husholdninger	1 868	2 019	2 232	8,1	10,6
Renter	1 004	1 018	1 216	1,4	19,4
Overføringer til private	8 133	9 807	10 571	20,6	7,8
<i>Produksjonssubsidier</i>	6 213	7 829	8 477	26,0	8,3
<i>Stønader til husholdninger</i>	299	322	369	7,7	14,6
<i>Sosialhjelpsstønader</i>	13	15	22	16,0	53,1
<i>Andre stønader til husholdninger</i>	286	307	347	7,4	12,8
<i>Ideelle organisasjoner</i>	1 621	1 656	1 726	2,2	4,2
Overføringer til staten	770	1 232	1 525	59,9	23,8
Overføring til kommunene	1 756	1 688	2 308	-3,9	36,7
F. Kapitalutgifter	7 547	11 730	13 728	55,4	17,0
Anskaffelse av fast realkapital	6 288	10 931	11 938	73,8	9,2
Kjøp av fast eiendom	46	59	107	27,7	82,1
Kapitaloverføringer til næringsvirksomhet	1 213	741	1 684	-38,9	127,4
G. Nettofinansinvesteringer (A-D)	-2 428	-1 172	-3 493		
Memo: Bruttoinvesteringer eksklusiv eiendom	6 282	10 925	11 933	73,9	9,2

* Foreløpige tall

Kilde: SSB

Vedlegg 2a**Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner. 2011
Kommuner og fylkeskommuner***Tabell 2.1 Hovedtall for drift, investering og finansiering. Millioner kroner*

	2011			Sum	2010 Sum
	Kommuner eks. Oslo	Oslo	Fylkes- kommunene		
Drift					
1. Brutto driftsinntekter	278 326	42 340	60 571	381 237	358 037
2. Brutto driftsutgifter	262 786	41 046	56 289	360 121	338 185
3. Brutto driftsresultat (1-2)	15 541	1 293	4 282	21 116	19 852
4. Renteinntekter	7 323	1 703	1 716	10 742	10811
4.a - herav utbytte	3 107	1 069	7	4 183	5126
4.b - herav gevinst omløpsmidler	485	0	23	508	1481
5. Renteutgifter	9 457	740	1 198	11 395	9335
5.a - herav tap finansielle omløpsmidler	897	0	243	1 140	220
6. Netto renter	-2 134	963	518	-654	1 476
7. Avdragsinntekter	193	11	0	203	204
8. Avdragsutgifter	8 395	947	1 448	10 790	10 024
9. Netto avdrag	-8 202	-936	-1 448	-10 587	-9 820
10. Utlån	137	23	0	160	183
11. Netto driftsresultat (3+6+9-10)	5 067	1 297	3 351	9 715	11 325
Investering					
12. Brutto investeringsutgifter	33 010	3 067	12 158	48 235	48 196
13. Tilskudd, refusjoner, salg fast eiendom	6 870	2 862	3 892	13 624	9 919
Finansiering					
14. Overskudd før lån (3+6-12+13)	-12 734	2 051	-3 468	-14 149	-16 949
15. Bruk av lån (netto)	22 025	-328	5 203	26 900	31 283
16. Netto premieavvik	-432	542	-575	-465	-3 841
17. Netto anskaffelse av midler (15+13+11-12+16)	520	1 306	-287	1 539	490
Nøkkeltall					
Brutto driftsresultat i prosent av innt.	5,6 %	3,1 %	7,1 %	5,5 %	5,5 %
Renter/avdrag i prosent av innt.	3,7 %	-0,1 %	1,5 %	2,9 %	2,3 %
Netto driftsresultat i prosent av innt.	1,8 %	3,1 %	5,5 %	2,5 %	3,2 %
Brutto inv i prosent av innt.	11,9 %	7,2 %	20,1 %	12,7 %	13,5 %
Oversk før lån i prosent av innt.	-4,6 %	4,8 %	-5,7 %	-3,7 %	-4,7 %
Lån i prosent av innt.	66,7 %	-10,7 %	42,8 %	55,8 %	64,9 %

	Kjøp av varer og tjenester til egen- og produksjon				Fordelte utgifter og internsalg				Brutto drifts-utgifter (=1+2+3+4+5-6-7-8)				Netto drifts-utgifter (= 9-10-11-12-13)			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14		
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	(590)	(690-790)	(710)	(729)	(=1+2+3+4+5-6-7-8)	(600+640)	(620-630, 650-670)	(700,730-780)	(800-895)			
273 Kommunalt sysselsettningstillegg	380 436	125 633	240 595	152 674	3 051	31 960	16 496	9 878	844 055	411	43 280	90 945	24 038	685 381		
276 Kvalifiseringsordningen	1 313 301	46 443	18 742	25 685	78	730	12 996	2 087	1 388 436	43	1 610	37 278	9 718	1 339 787		
281 Økonomisk sosialhjelp	33 437	80 934	19 396	4 526 541	273	51 470	1 220	4 842	4 603 049	2 795	11 461	381 179	33 893	4 173 721		
283 Bistand til etablering og opprettholdelse av egen bolig m.v	158 039	33 060	15 068	802 136	2 058	2 233	4 999	4 180	998 949	456	19 575	171 342	573 849	233 727		
285 Tjenester utenfor ordinært kommunalt ansvarsområde	680 459	395 966	280 557	362 302	22 821	80 017	26 993	32 139	1 602 956	15 754	83 830	661 131	96 469	745 772		
Sosialtjeneste	6 600 346	1 794 077	1 277 375	6 379 079	54 371	301 627	287 250	165 344	15 351 027	131 683	270 319	2 047 996	942 911	11 958 118		
244 Barneverntjeneste	2 302 360	523 260	207 702	90 420	9 428	53 346	158 588	61 195	2 860 041	4 498	3 122	373 827	103 917	2 374 677		
251 Barneverntillegg i familien	408 883	247 634	227 370	255 741	402	16 509	9 804	4 694	1 109 023	220	49	54 177	6 272	1 048 305		
252 Barneverntillegg utenfor familien	2 334 655	1 060 045	1 086 311	458 676	719	102 062	27 617	15 454	4 795 273	1 078	5 964	1 058 213	96 215	3 633 803		
Barnevern	5 045 898	1 830 939	1 521 383	804 837	10 549	171 917	196 009	81 343	8 764 337	5 796	9 135	1 486 217	206 404	7 056 785		
234 Aktivisering og service tjenester overfor eldre og funksjonshemmede	3 073 254	984 841	507 971	214 559	52 057	111 762	134 162	86 082	4 500 676	154 831	294 311	274 155	47 419	3 729 960		
253 Bistand, pleie, omsorg i institusjoner for eldre og funksjonshemmede	28 626 389	7 734 320	4 319 058	638 669	181 113	4 419 260	1 569 715	563 611	34 946 963	5 188 751	421 640	977 831	168 852	28 189 889		
254 Bistand, pleie og omsorg til hjemmeboende	36 448 624	4 047 810	2 647 194	345 287	68 504	1 621 131	1 967 660	254 118	39 714 510	527 315	266 597	4 239 635	637 490	34 043 473		
261 Institusjonslokaler	716 773	1 504 367	909 947	312 549	958 217	76 091	36 952	296 116	3 992 694	2 353	115 902	51 822	8 743	3 813 874		
Pleie og omsorg	68 865 040	14 271 338	8 384 170	1 511 064	1 259 891	6 228 244	3 708 489	1 199 927	83 154 843	5 873 250	1 098 450	5 543 443	862 504	69 777 196		
265 Kommunalt disponerte boliger	424 534	2 053 825	245 499	431 863	764 698	-124 448	17 966	212 965	3 813 936	9 444	3 475 385	146 978	418 948	-236 819		
275 Introduksjonsordningen	1 533 392	229 435	39 676	79 571	167	142 185	15 509	8 152	1 716 395	8	11 246	62 704	110 011	1 532 426		
Kommunale boliger	1 957 926	2 283 260	285 175	511 434	764 865	17 737	33 475	221 117	5 530 331	9 452	3 486 631	209 682	528 959	1 295 607		
290 Interkommunale samarbeid (§ 27-samarbeid)	734 244	316 967	59 005	70 129	482	195 340	29 678	35 512	920 297	6 552	67 225	789 370	53 370	3 780		
Interkommunalt samarbeid	734 244	316 967	59 005	70 129	482	195 340	29 678	35 512	920 297	6 552	67 225	789 370	53 370	3 780		
301 Plansaksbehandling	871 661	274 786	14 743	84 986	17 660	34 251	27 488	40 774	1 161 323	6 415	160 376	75 681	11 716	907 135		
302 Byggesaksbehandling og søksjonering	971 089	188 377	12 831	36 916	12 192	40 718	31 951	13 949	1 134 787	16 652	1 025 250	25 752	3 648	63 485		
303 Kart og oppmåling	694 416	279 657	38 483	46 692	39 328	34 927	16 979	38 314	1 008 356	15 570	513 014	39 292	3 094	437 386		
315 Boligbygging og fysisk bomiljøtiltak	65 992	82 172	4 419	26 443	47 659	6 059	1 663	5 339	213 624	586	66 992	24 163	3 568	118 315		
335 Rekreasjon i tettsted	337 019	415 036	45 219	73 806	95 715	72 756	10 959	61 053	822 027	242	53 233	31 838	14 857	721 857		
360 Naturforvaltning og friluftsliv	241 467	265 188	35 859	136 172	47 732	21 470	4 823	43 534	656 591	2 769	85 858	158 901	55 750	353 313		
Fysisk planlegging, miljø med mer	3 181 644	1 505 216	151 554	405 015	260 286	210 181	93 863	202 963	4 996 708	42 234	1 904 723	355 627	92 633	2 601 491		
320 Kommunal næringsvirksomhet	373 017	720 773	115 269	362 335	175 527	350 956	8 495	24 386	1 363 084	57 661	1 712 913	44 019	1 199 614	-1 651 123		
325 Tilrettelegging og bistand for næringslivet	311 563	371 143	171 247	809 310	100 440	24 656	8 001	72 529	1 658 517	3 821	282 045	273 445	751 430	347 776		
329 Landbruksforvaltning og landbruksbasert næringsutvikling	387 340	75 268	116 802	66 148	753	3 583	7 669	7 171	627 888	794	21 735	150 223	22 392	432 744		

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Lønn og sosiale utgifter (010-099)	Kjøp av varer og tjenester til egen-produksjon (100-290)	Kjøp som erstatter egen-produksjon (300-380)	Overføringer (400-480)	Avskrivninger (590)	Fordelte utgifter og internsalg (690-790)	Refusjon sykkelønn (710)	Moms-komp drift (729)	Brutto drifts-utgifter (=1+2+3+4+5-6-7-8)	Brukerbetaling (600+640)	Andre salgs- og leieinntekter (620-630, 650-670)	Overføringer med krav til motytelse (700,730-780)	Overføringer uten krav til motytelse (800-895)	Netto drifts-utgifter (= 9-10-11-12-13)
Bistand næringslivet, landbruk med mer	1 071 920	1 167 184	403 318	1 237 793	276 720	379 195	24 165	104 086	3 649 489	62 276	2 016 693	467 687	1 973 436	-870 603
330 Samferdselsbedrifter/ transporttillak	62 564	70 379	69 198	50 740	68 163	10 064	2 103	7 208	301 669	1 175	146 379	50 756	11 136	92 223
333 Kommunale veier, nyanlegg, drift og ved-likehold	840 203	2 269 914	146 683	268 973	658 913	171 555	23 009	227 057	3 763 065	3 253	820 690	148 336	76 911	2 713 875
334 Kommunale veier, miljø- og trafikksikkerhetstiltak	107 075	789 228	68 023	135 996	163 279	18 666	3 448	122 923	1 118 564	31	68 229	58 603	2 293	989 408
Veier med mer	1 009 842	3 129 521	283 904	455 709	890 355	200 285	28 560	357 188	5 183 298	4 459	1 035 298	257 695	90 340	3 795 506
338 Forebygging av branner og andre ulykker	376 041	105 875	204 971	30 255	10 904	14 106	13 211	9 667	691 062	362 164	87 514	21 151	2 702	217 531
339 Beredskap mot branner og andre ulykker	1 603 250	385 414	1 042 675	263 643	103 657	98 374	31 882	59 970	3 208 413	12 472	175 755	123 395	7 654	2 889 137
Brann- og ulykkesvern	1 979 291	491 289	1 247 646	293 898	114 561	112 480	45 093	69 637	3 899 475	374 636	263 269	144 546	10 356	3 106 668
340 Produksjon av vann	260 613	501 327	453 655	17 888	283 758	-22	6 740	695	1 509 828	396 517	40 109	21 872	558	1 050 772
345 Distribusjon av vann	689 102	1 243 216	202 871	27 393	782 506	108 265	15 726	1 709	2 819 388	4 185 240	192 173	43 414	1 733	-1 603 172
350 Avløpsrensing	339 414	636 463	779 429	15 164	349 071	45 033	9 690	906	2 063 912	628 029	41 262	43 250	522	1 350 849
353 Avløpsnett/innsamling av avløpsvann	703 166	1 245 171	198 572	28 376	886 815	104 984	18 279	2 995	2 935 842	4 830 400	147 044	70 400	1 672	-2 113 674
354 Tømming av slamavskillere, septiktanker o.l	28 472	91 627	198 373	782	3 900	4 277	1 058	68	317 751	303 545	27 676	140	182	-13 792
355 Innsamling av husholdningsavfall	159 801	308 444	1 705 305	15 383	62 083	21 045	5 763	2 798	2 221 410	3 457 732	96 104	33 543	2 853	-1 368 822
357 Gjennvinning og sluttbehandling av husholdningsavfall	177 421	411 414	827 614	16 669	76 146	165 376	8 223	508	1 335 157	62 664	134 672	6 042	1 227	1 130 552
Vann, avløp og renovasjon (VAR)	2 357 989	4 437 662	4 365 819	121 655	2 444 279	448 958	65 479	9 679	13 203 288	13 864 127	679 040	218 661	8 747	-1 567 287
231 Aktivitetstilbud barn og unge	683 687	297 059	38 470	194 225	17 427	33 292	27 972	35 439	1 134 165	11 566	41 169	66 946	52 495	961 989
365 Kulturminnevern	47 171	37 993	13 844	19 798	2 836	5 385	872	5 319	110 066	13	5 014	21 221	8 410	75 408
370 Bibliotek	974 390	373 251	29 301	94 804	34 456	30 163	32 739	45 749	1 397 551	583	29 264	65 168	9 794	1 292 742
373 Kino	107 740	165 526	4 495	27 499	13 295	1 532	2 959	3 016	311 048	21	223 454	8 719	546	78 308
375 Musée	82 286	74 041	50 388	184 893	15 951	6 524	2 069	5 186	393 780	69	25 285	10 338	1 968	356 120
377 Kunstformidling	59 001	80 161	28 898	389 899	10 364	16 902	2 049	5 767	543 605	2 298	39 194	46 994	18 979	436 140
380 Idrett og tilskudd til andres idrettsanlegg	216 191	165 409	61 053	740 879	134 044	15 779	9 189	35 327	1 257 281	1 536	138 785	71 187	191 775	853 998
381 Kommunale idrettsbygg og idrettsanlegg	559 511	867 503	255 460	321 984	552 201	146 651	19 069	158 938	2 232 001	6 468	281 532	52 786	21 310	1 869 905
385 Andre kulturaktiviteter og tilskudd til andres kultur- og idrettsbygg	509 438	366 549	57 360	665 046	67 523	29 511	15 701	48 601	1 572 103	4 539	182 054	100 032	49 362	1 236 116
286 Kommunale kulturbygg	165 858	476 154	103 875	180 317	128 552	33 793	5 695	82 417	932 851	485	116 209	20 706	278	795 173
Kultur	3 405 273	2 903 646	643 144	2 819 344	976 649	319 532	118 314	425 759	9 884 451	27 578	1 081 960	464 097	354 917	7 955 899
390 Den norske kirke	6 961	84 736	16 223	2 133 374	10 223	6 773	201	5 055	2 239 488	878	5 415	20 637	26 735	2 185 823
392 Andre religiøse formål	213	189	3 440	217 272	101	0	0	30	221 185	-	332	240	1	220 612
393 Kirkegårder, gravlunder og krematorier	127 738	73 745	6 168	173 786	11 232	12 441	3 719	8 444	368 065	686	91 413	4 835	1 608	269 523
Kirke	134 912	158 670	25 831	2 524 432	21 556	19 214	3 920	13 529	2 828 738	1 564	97 160	25 712	28 344	2 675 958

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
	Lønn og sosiale utgifter (010-099)	Kjøp av varer og tjenester til egenproduksjon (100-290)	Kjøp som erstatter egenproduksjon (300-380)	Overføringer (400-480)	Avskrivninger (590)	Fordelte utgifter og internsalg (690+790)	Refusjon sykelønn (710)	Moms-komp drift (729)	Brutto drifts-utgifter (=1+2+3+4+5+6-7-8)	Brukerbetaling (600+640)	Andre salgs- og leieinntekter (620-630, 650-670)	Overføringer med krav til motytelse (700,730-780)	Overføringer uten krav til motytelse (800-895)	Netto drifts-utgifter (= 9-10-11-12-13)
I alt	190 498 136	56 843 697	43 103 681	22 522 488	11 400 352	14 589 298	9 312 256	5 929 034	294 537 766	27 050 337	13 941 289	19 908 742	6 057 529	227 579 869
Prosentvis fordeling:														
Adm og fellesutgifter	6,9 %	15,5 %	3,2 %	8,2 %	10,1 %	34,5 %	5,6 %	21,8 %	6,6 %	0,0 %	8,0 %	5,8 %	3,4 %	7,4 %
Oppvekst (barnehage/skole)	38,9 %	20,6 %	46,3 %	13,5 %	27,2 %	5,5 %	41,6 %	26,4 %	35,9 %	23,2 %	3,8 %	25,8 %	7,9 %	41,0 %
Helse, sosial og eldreomsorg	45,9 %	35,0 %	33,2 %	40,8 %	12,3 %	46,9 %	48,0 %	27,5 %	40,5 %	23,6 %	11,9 %	53,7 %	36,8 %	43,3 %
Tekniske oppgaver med mer	4,9 %	17,4 %	14,2 %	6,0 %	32,5 %	8,0 %	2,8 %	11,4 %	9,6 %	52,8 %	28,3 %	8,9 %	4,2 %	3,5 %
Kirke og kultur	1,9 %	5,4 %	1,6 %	23,7 %	8,8 %	2,3 %	1,3 %	7,4 %	4,3 %	0,1 %	8,5 %	2,5 %	6,3 %	4,7 %
Bolig, sysselsetting, næringsliv med mer	1,6 %	6,1 %	1,6 %	7,8 %	9,1 %	2,7 %	0,6 %	5,5 %	3,1 %	0,3 %	39,5 %	3,4 %	41,3 %	0,2 %
I alt	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Tabell 2.2 Fylkeskommunene inkl. Oslo

	Kjøp av varer og tjenester til egen-produksjon			Kjøp som erstatter egen-produksjon			Fordelte utgifter og internsalg			Moms-komp drift			Brutto drifts-utgifter			Overføringer			Netto drifts-utgifter (= 9-10-11-12-13)
	(010-099)	(100-290)	(300-380)	(400-480)	(590)	(690-790)	(710)	(729)	(= 1+2+3+4+5+6-7-8)	(600-640)	(620-630, 650-670)	(700,730-780)	(800-895)	(9-10-11-12-13)					
400 Politisk styring	224 785	91 379	5 126	79 073	58	1 006	881	7 563	390 971	18	537	2 607	389	387 420					
410 Kontroll og revisjon	33 830	13 771	29 422	2 986	0	20	725	1 415	77 849	-	3 624	1 137	860	72 228					
420 Administrasjon	1 544 491	695 595	33 168	301 001	101 872	197 757	44 005	105 155	2 329 210	804	46 132	91 510	15 805	2 174 959					
421 Forvaltningsutgifter i eiendomsforvaltning	73 648	64 118	1 084	3 951	673	2 135	1 792	3 759	135 788	2	12 875	2 079	391	120 441					
430 Administrasjonslokaler	34 432	179 419	2 705	30 941	46 885	14 069	3 166	30 333	246 814	33	51 040	4 852	14	190 875					
Administrasjon	1 911 186	1 044 282	71 505	417 952	149 488	214 987	50 569	148 225	3 180 632	857	114 208	102 185	17 459	2 945 923					
460 Tjenester utenfor ordinært fylkeskommunalt ansvarsområde	60 512	39 946	1 633	142 511	869	662	2 895	1 247	240 667	3 068	19 414	106 395	42 969	68 821					
465 Interfylkeskommunale samarbeid	15 106	7 290	4 570	10 713	0	11 940	147	1 088	24 504	2 350	3 048	19 305	1 543	-1 742					
470 Årets premieavvik	-392 547	-20	0	2	0	0	0	2	-392 567	-	-	13 474	-	-406 041					
471 Amortisering av tidl års premieavvik	274 941	0	0	0	0	0	0	0	274 941	-	-	-	360	274 581					
480 Diverse fellesutgifter	57 671	62 757	12 864	89 162	1 253	24 573	1 250	6 422	191 462	1	6 473	34 001	21 223	129 764					
490 Interne serviceenheter	17 955	28 112	0	1 494	108	17 473	905	1 210	28 081	-	27 982	96	-	3					
Fellesutgifter (internt service)	33 638	138 085	19 067	243 882	2 230	54 648	5 197	9 969	367 088	5 419	56 917	173 271	66 095	65 386					
510 Skolekaler og internater	1 218 632	1 217 358	1 164 619	401 894	885 282	-6 203	59 656	257 752	4 576 580	5 488	83 982	65 528	12 713	4 408 869					
515 Fellesutgifter og støttefunksjoner knyttet til videregående opplæring	1 500 832	1 049 698	38 395	174 131	74 892	73 519	48 553	164 462	2 551 414	12 785	74 835	97 753	11 663	2 354 378					
520 Pedagogisk ledelse, pedagogisk fellesutgifter og gjesteelevoppgjør	2 405 298	551 278	270 556	105 173	37 895	114 322	61 215	70 557	3 124 106	16 770	41 290	392 590	49 949	2 623 507					
521 Studiespesialisering	4 286 075	258 827	2 683	23 347	9 856	11 683	145 750	21 028	4 402 327	20 459	24 557	31 981	3 433	4 321 897					
522 Bygg- og anleggsteknikk	640 401	74 913	1 063	13 589	5 083	2 317	22 308	13 284	697 140	887	15 133	3 671	1 019	676 430					
523 Elektrofag	722 366	63 734	485	12 055	1 498	1 645	16 797	11 532	770 164	1 869	4 298	3 277	40	760 680					
524 Design og håndverksfag	436 247	33 335	571	5 875	1 323	1 552	19 397	5 664	450 738	1 286	7 111	3 286	50	439 005					
525 Restaurant- og matfag	350 993	63 895	157	9 908	1 293	6 179	13 456	9 430	397 181	2 060	21 901	2 382	801	370 037					
526 Helse- og sosialfag	1 150 831	56 046	596	7 338	1 801	6 942	40 914	6 394	1 162 362	1 777	7 523	5 351	56	1 147 655					
527 Idrettsfag	648 820	64 896	620	5 784	1 051	2 057	18 860	5 458	694 796	2 289	6 453	7 203	2 146	676 705					
528 Teknisk og industriell produksjon	917 831	120 887	915	20 529	8 277	5 915	22 535	19 660	1 020 329	911	17 734	7 466	155	994 063					
529 Musikk, dans og drama	549 971	44 138	3 326	2 941	1 260	566	17 828	2 844	580 398	1 133	3 543	4 052	288	571 382					
530 Medier og kommunikasjon	564 045	45 183	134	7 071	5 542	934	18 340	6 813	595 888	1 930	3 025	2 014	582	588 337					
531 Naturbruk	355 816	133 295	2 368	6 308	7 955	5 473	12 181	5 881	482 207	982	104 462	12 768	4 889	359 106					
532 Service og samferdsel	517 593	27 375	557	2 852	1 450	2 904	18 099	2 626	526 198	785	3 246	2 367	1	519 799					
554 Fagskoler	369 041	108 605	21 645	26 072	2 240	7 196	9 196	8 729	502 482	8 519	9 602	61 011	12 320	411 030					
559 Landslinjer	160 919	52 297	154	12 065	4 608	2 486	4 304	8 683	214 570	298	11 631	119 079	50 479	33 083					
560 Spesialundervisning og særskilt tilpasset opplæring	2 433 739	183 326	315 299	25 771	1 629	41 425	96 570	15 449	2 806 320	380	9 924	91 633	10 110	2 694 273					
590 Andre undervisningsformål	1 196 178	545 413	233 304	122 969	9 615	97 323	36 307	52 796	1 921 053	65 035	548 500	514 024	148 299	645 195					
Videregående skoler	20 425 628	4 694 499	2 057 447	985 672	1 062 550	378 235	682 266	689 042	27 476 253	145 643	998 750	1 427 436	308 993	24 595 431					
570 Fagopplæring i arbeidslivet	311 084	130 347	1 954 619	41 538	36	14 559	4 102	4 040	2 414 923	1 621	10 698	274 582	7 782	2 120 240					
581 Voksenopplæring etter opplæringsloven	290 131	135 368	26 929	15 049	362	76 503	6 921	3 294	381 121	2 719	27 042	26 572	9 978	314 810					
Voksenopplæring/fagopplæring	601 215	265 715	1 981 548	56 587	398	91 062	11 023	7 334	2 796 044	4 340	37 740	301 154	17 760	2 435 050					
660 Tannhelsejenneste - Fellesfunksjoner	71 132	270 529	131 053	208 665	56 590	-592	1 605	41 271	695 685	19	6 081	16 286	1 566	671 733					
665 Tannhelsejenneste - Pasientbehandling	1 464 776	222 203	66 931	32 037	7 050	-158 277	73 199	26 598	1 851 477	417 772	33 970	31 253	776	1 367 706					

Vedlegg 3**Statlige overføringer til kommunesektoren i 2012 og 2013. 1000 kr.***Tabell 3.1 Statlige overføringer til kommunesektoren 2012 og 2013. 1000 kroner*

Øremerket tilskudd			Vedtatt budsjett	Forslag budsjett
Kap.	Post	Navn	RNB 2012	2013
225		Tiltak i grunnpoplæringen		
	60	Tilskudd til landslinjer	178 774	184 495
	62	Tilskudd til de kommunale sameskolene i Snåsa og Målselv	20 909	21 578
	63	Tilskudd til samisk i grunnpoplæringen	52 487	52 919
	66	Tilskudd til leirskoleopplæring	42 618	43 982
	67	Tilskudd til opplæring i finsk	8 160	7 958
	68	Tilskudd til opplæring i kriminalomsorgen	230 339	238 984
	69	Kompensasjon for investeringskostnader ved grunnskole-reformer	246 937	231 297
226		Kvalitetsutvikling i grunnpoplæringen		
	60	Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner	36 050	37 204
	62	Tilskudd for økt lærertetthet		157 000
227		Tilskudd til særskilte skoler		
	60	Tilskudd til Moskvaskolen	1 339	2 044
	61	Tilskudd til voksenopplæring i Andebu kommune	4 500	4 644
	62	Tilskudd til Fjellheimen leirskole	5 361	5 533
231		Barnehager		
	60	Driftstilskudd til barnehager	10 000	0
	61	Investeringsstilskudd	47 000	10 000
	62	Tilskudd til tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehage		
	64	Tilskudd til midlertidige lokaler	19 400	6 500
	65	Skjønnsmidler til barnehager		
286		Forskningsfond		
	60	Regionale forskningsfond, tilskudd til forskning	219 000	0
287				
	60	Regionale forskningsfond, tilskudd til forskning		219 000
		Sum	1 122 874	1 223 138
Kulturdepartementet				
314		Kultur og samfunn		
	60	Tilskudd til livssynsnytrale seremonirom		10 000
320		Allmenne kulturformål		
	60	Den kulturelle spaserstokken og kulturkort for ungdom	19 250	3 900
		Sum	19 250	13 900
Justisdepartementet				
430		Kriminalomsorgens sentrale forvaltning		
	60	Refusjoner til kommunene, forvaringsdømte mv.	72 000	102 304
440		Politidirektoratet - politi- og lensmannsetaten		
	60	Tilskudd til kommuner til SLT-tiltak	5 000	5 160
		Sum	77 000	107 464
Kommunal- og regionaldepartementet				
551		Regional utvikling og nyskaping		
	60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 550 950	1 525 950
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	628 600	557 700
552		Nasjonalt samarbeid for regional utvikling		
	62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling	30 000	30 000
575		Ressurskrevende tjenester		
	60	Toppfinansieringsordning (tidl. kap.761.64)	5 350 218	5 850 000

Øremerket tilskudd			Vedtatt budsjett	Forslag budsjett
Kap.	Post	Navn	RNB 2012	2013
581		Bolig- og bomiljøtiltak		
	61	Husleietilskudd	2 500	2 500
582		Rentekompensasjon skoleanlegg og kirkebygg		
	60	Rentekompensasjon - skole- og svømmeanlegg	546 000	439 700
	61	Rentekompensasjon - kirkebygg	48 750	49 200
586		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser		
	63	Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 103 500	1 013 900
	64	Investeringsstilskudd	920 900	847 800
		Sum	10 181 418	10 316 750
<i>Arbeids- og inkluderingsdepartementet</i>				
621		Tilskudd til sosiale tjenester og og sosial inkludering		
	62	Kvalifiseringsprogrammet		
	63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte	178 525	163 330
		Sum	178 525	163 330
<i>Helse- og omsorgsdepartementet</i>				
718		Rusmiddelforebygging		
	63	Rusmiddeltiltak	15 462	15 957
719		Annet folkehelsearbeid		
	60	Kommunetilskudd	6 277	6 459
761		Tilskudd forvaltet av Helsedirektoratet		
	60	Kompetansetiltak i kommunene	193 425	202 215
	61	Tilskudd til vertskommuner	958 903	952 588
	62	Dagaktivitetstilbud	150 000	254 800
	63	Tilskudd til rusmiddeltiltak		
	66	Tilskudd til brukerstyrt personlig assistanse	84 334	87 129
	67	Tilskudd til særskilte utviklingstiltak	136 712	111 087
762		Primærhelsetjeneste		
	60	Helsestasjonstjenesten og skolehelsetjenesten	26 381	57 225
	61	Fengselshelsetjenesten	126 800	130 858
	62	Øyeblikkelig hjelp	131 000	270 192
	63	Allmennlegetjenester	67 000	123 144
763		Rustiltak		
	61	Kommunalt rusarbeid	419 602	86 029
764		Psykisk helse		
	60	Psykisk helsearbeid	199 600	226 179
783		Personell		
	61	Turnustjeneste	125 134	129 138
		Sum	2 640 630	2 653 000
<i>Barne- og likestillingsdepartementet</i>				
840		Krisetiltak		
	60	Tilskudd til krisesentre		
	61	Tilskudd til incestsentre	70 000	72 240
	62	Tilskudd til kommuner		
846		Forsknings- og utredningstiltak		
	60	Tilskudd til likestillingsarbeid i kommunal sektor	1 900	1 900
854		Tiltak i barne- og ungdomsvernet		
	60	Kommunalt barnevern	286 860	464 755
	61	Utvikling i kommunene		26 446
855		Statlig forvaltning av barnevernet		
	60	Tilskudd til kommunene	180 297	186 067
857		Barne- og ungdomstiltak		
	60	Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn	62 493	64 333
		Sum	601 550	815 741
<i>Fiskeri- og kystdepartementet</i>				

Øremerket tilskudd			Vedtatt budsjett	Forslag budsjett
Kap.	Post	Navn	RNB 2012	2013
1050		Diverse fiskeriformål		
	60	Tilskudd til fylkeskommuner		180 000
1062		Kystverket		
	60	Tilskudd til fiskerihavneanlegg	37 320	60 000
		Sum	37 320	240 000
<i>Landbruks- og matdepartementet</i>				
1143		Statens landbruksforvaltning		
	60	Tilskudd til veterinærdekning	126 118	130 154
		Sum	126 118	130 154
<i>Samferdselsdepartementet</i>				
1320		Statens vegvesen		
	61	Rentekompensasjon for transporttiltak	125 000	140 000
	62	Tilskudd til rassikring på fylkesveger	538 400	550 800
1330		Særskilte transporttiltak		
	60	Særskilt tilskudd til kollektivtransport	493 100	758 900
1351		Persontransport med tog		
	60	Kompensasjon for ansvarsoverføring kjøp av persontransport med tog		
		Sum	1 156 500	1 449 700
<i>Miljøverndepartementet</i>				
1400		Miljøverndepartementet		
	61	Framtidens byer	19000	37 000
	62	Den naturlige skolesekken		3 500
	65	Groruddalen	31000	32 000
1427		Direktoratet for naturforvaltning		
	60	Tilskudd til lokalt utviklingsfond	6 000	6 000
	65	Handlingsplaner for friluftslivet	2 000	0
1441		Klima- og forurensningstiltak		
	69	Oppryddingstiltak	37 300	26 250
		Sum	95 300	104 750
<i>Fornyings- og administrasjonsdepartementet</i>				
1540		Nasjonale minoriteter		
	60	Tiltak for rom	5 803	5 800
		Sum	5 803	5 800
<i>Forsvarsdepartementet</i>				
1795		Kulturelle og allmenntilretteleggende formål		
	60	Tilskudd til kommuner	1 696	0
		Sum	1 696	0
<i>Olje- og energidepartementet</i>				
1820		Norges vassdrags- og energidirektorat		
	60	Tilskudd til skredforebygging	24 000	14 000
		Sum	24 000	14 000
<i>Folketrygden</i>				
2755		Helsetjeneste i kommunene		
	62	Tilskudd til fastlønnsordning fysioterapeuter	265 000	290 000
		Sum	265 000	290 000
		Sum øremerkede tilskudd (kommuneopplegget)	16 513 734	17 513 827
Øremerkede tilskudd til flyktninger og asylsøkere (utenfor kommuneopplegget)¹⁾				
225		Tilskudd i grunnopplæringen		
	64	Tilskudd til opplæring av barn og unge asylsøkere	133 498	125 316
231		Barnehager		
	63	Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder	122 108	126 015

Øremerket tilskudd			Vedtatt budsjett	Forslag budsjett
Kap.	Post	Navn	RNB 2012	2013
490		Utlendingsdirektoratet		
	60	Vertskommunetilskudd (tidl. kap. 690.60)	252 472	246 394
821		Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere		
	60	Integreringstilskudd (tidl. kap. 651.60)	4 512 341	5 090 852
	61	Særskilt tilskudd ved bosetting av enslige, mindreårige flyktninge	360 900	314 268
	62	Kommunale innvandrertiltak (tidl. kap. 651.62)	109 278	172 823
822		Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere		
	60	Tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere (tidl. kap. 653.60)	1 645 648	1 648 676
854		Tiltak i barne- og ungdomsvernet		
	64	Tilskudd ved bosetting av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger		
	65	Refusjon av kommunale utgifter til barneverntiltak knyttet til enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger	920 000	1 100 000
		Sum	8 056 245	8 824 344
Andre poster utenfor kommuneopplegget¹⁾				
1632		Kompensasjon for merverdiavgift		
	61	Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner	15 400 000	18 500 000
		Sum	15 400 000	18 500 000
		Sum øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget	23 456 245	27 324 344
Rammeoverføringer til kommunesektoren				
571		Rammetilskudd til kommuner		
	60	Innbyggertilskudd	105 448 073	109 678 586
	61	Distriktstilskudd Sør-Norge	360 789	373 080
	62	Nord-Norge og Namdalstilskudd (tidl. Nord-Norgetilskudd)	1 392 318	1 446 422
	63	Småkommunetilskudd (tidl. regionaltilskudd)	895 028	929 742
	64	Skjønnstilskudd	2 256 000	2 175 000
	66	Veksttilskudd	81 766	60 233
	67	Storbytilskudd	381 354	401 506
		Sum rammeoverføringer kommuner	110 815 328	115 064 569
572		Rammetilskudd til fylkeskommuner		
	60	Innbyggertilskudd	26 652 862	27 316 533
	62	Nord-Norge-tilskudd	555 759	577 270
	64	Skjønnstilskudd	409 000	509 000
	65	Tilskudd til barnevern/hovedstadstilskudd		
		Sum rammeoverføringer fylkeskommuner	27 617 621	28 402 803
		Sum rammeoverføringer	138 432 949	143 467 372

1) Øremerkede tilskudd utenfor kommuneopplegget medregnes ikke ved beregning av vekst i kommunesektorens inntekter

Vedlegg 4

Kommuneforvaltningens samlede inntekter 1996-2012

Tabell 4.1. Kommuneforvaltningens inntekter i henhold til nasjonalregnskapets definisjoner.

Alle tall er i millioner kroner i løpende priser, bortsett fra linje 8 og 9 som viser kommuneopplegget i faste 2012-priser.

	Regnskap													Anslag			
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 (6)	2003	2004 (7)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Skatteinntekter	80 751	85 185	88 640	89 968	93 634	107 644	90 882	96 944	101 255	107 745	120 271	122 550	129 919	136 570	145 835	143 610	152 540
1.1 Skatt på inntekt og formue	77 187	81 789	85 469	86 861	90 295	104 435	87 474	93 204	97 157	102 693	114 785	116 350	123 076	129 561	138 222	135 503	144 320
1.2 Eiendomsskatt og andre prod.skatte	3 564	3 396	3 171	3 107	3 339	3 209	3 408	3 740	4 098	5 052	5 486	6 200	6 843	7 009	7 613	8 107	8 220
2. Overføringer fra staten ¹⁾	68 852	73 648	79 263	86 363	93 878	99 198	97 341	82 143	85 981	92 129	101 076	110 430	121 767	142 533	152 941	172 182	186 627
2.1 Rammetilskudd	42 701	46 242	46 699	49 199	54 186	52 944	53 063	53 425	47 052	48 573	53 931	57 804	62 226	72 768	82 765	127 164	138 433
2.2 Ørem. tilsk. innenf. k.oplegget 2)	19 863	21 271	26 121	30 883	33 457	36 124	14 632	17 619	21 480	24 030	29 420	32 970	37 357	39 285	41 399	17 073	18 457
2.3 Øremerkede tilsk. utenf. k. oppl. 3)	6 288	6 136	6 443	6 281	6 234	10 129	29 646	9 592	9 393	8 812	7 945	8 807	9 762	16 938	14 089	13 383	14 737
2.4 Momskompensasjon								1 506	8 056	10 714	9 780	10 849	12 421	13 542	14 688	14 562	15 000
3. Gebyrer ⁴⁾	20 882	22 491	23 333	25 624	27 629	30 576	29 767	31 269	33 186	34 446	35 108	37 862	40 487	43 387	45 782	49 043	50 917
4. Renteinntekter mv.	4 518	6 359	6 307	8 705	10 838	14 575	13 340	15 538	14 753	14 154	14 439	16 749	15 739	13 402	13 248	20 324	13 743
5. Andre innenlandske løpende overføringer	2 398	2 416	2 641	2 679	2 750	2 902	2 956	2 773	3 039	3 426	3 506	4 319	4 292	4 226	4 556	5 971	5 949
6. Sum inntekter (1+2+3+4+5)	177 401	190 099	200 184	213 339	228 729	254 895	234 286	228 667	238 214	251 900	274 400	291 910	312 204	340 118	362 362	391 130	409 776
7. Sum innt. kommuneopplegget (7-2.3-4)	166 595	177 604	187 434	198 353	211 657	230 191	191 300	203 537	214 068	228 934	252 016	266 354	286 703	309 778	335 025	357 423	381 296
8. Kommuneopplegget, faste priser 5)	315 826	326 574	326 681	333 699	340 095	347 955	277 247	284 456	289 617	302 175	321 082	325 048	328 835	341 965	357 674	369 039	381 296
9. Kroner per innbygger, faste priser	71 898	73 926	73 489	74 511	75 519	76 912	60 903	62 143	62 873	65 121	68 591	68 616	68 518	70 389	72 694	74 030	75 459

1) Se også vedlegg 3

2) Inkluderer overføringer fra andre statsregnskap og 70-poster på statsbudsjettet.

3) Tilskuddene under pkt. 2.3 (tilskudd til arbeidsmarkeds tiltak, flyktninger, flom/hjemfall, kirkelov, sletting av sykehusgjeld m.v.) fastlegges ut fra andre vurderinger enn hensynet til kommunesektorens økonomi. De holdes derfor utenfor når veksten i kommunesektorens inntekter beregnes

4) Eksklusive bygg- og anleggsgebyrer til og med 2001

5) Prisveksten for kommunesektorens kjøp av varer og tjenester, se vedlegg 6

6) Inntektsnedgangen må ses i sammenheng med statens overtakelse av sykehusene. Engangsbevilgning på 21,6 mrd. kr til sletting av gjeld m.v. i forbindelse med sykehusreformen er holdt utenom kommuneopplegget (inngår i pkt. 2.3)

7) Reduksjonen i rammetilskuddet må bl.a. ses i sammenheng med at ansvaret for barnevern, familievern og rusomsorg ble overtatt av staten i 2004.

Videre er ny moms kompensasjonsordning finansiert ved trekk i rammetilskuddet

Tabell 4.2 Utriklingen i kommunesektorens frie inntekter 1996-2012

	Regnskap											Anslag					
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
I. Frie innt. (tab.4.1 linje 1+2.1). Mill. kr	123 452	131 427	135 339	139 167	147 820	160 588	143 945	150 369	148 307	156 318	174 202	180 354	192 145	209 338	228 600	270 774	290 973
II. Skatteinntekter i pst. av frie inntekter	65,4	64,8	65,5	64,6	63,3	67,0	63,1	64,5	68,3	68,9	69,0	67,9	67,6	65,2	63,8	53,0	52,4
III. Rammetilskudd i pst. av frie inntekter	34,6	35,2	34,5	35,4	36,7	33,0	36,9	35,5	31,7	31,1	31,0	32,1	32,4	34,8	36,2	47,0	47,6
IV. Frie inntekter i pst. av samlede inntekter	74,1	74,0	72,2	70,2	69,8	69,8	75,2	73,9	69,3	68,3	69,1	67,7	67,0	67,6	68,2	75,8	76,3

Tabell 4.3 Endringer i kommunesektorens inntekter i prosent fra året før. 1997-2012

	Regnskap											Anslag				
	1997	1998	1999	2000	2001	2002 1)	2003 2004 2)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
1. Skatteinntekter	5,5	4,1	1,5	4,1	15,0	-15,6	6,7	4,4	6,4	11,6	1,9	6,0	5,1	6,8	-1,5	6,2
1.1 Skatt på inntekt og formue	6,0	4,5	1,6	4,0	15,7	-16,2	6,6	4,2	5,7	11,8	1,4	5,8	5,3	6,7	-2,0	6,5
1.2 Eiendomsskatt og andre prod.skatter	-4,7	-6,6	-2,0	7,5	-3,9	6,2	9,7	9,6	23,3	8,6	13,0	10,4	2,4	8,6	6,5	1,4
2. Overføringer fra staten	7,0	7,6	9,0	8,7	5,7	-1,9	-15,6	4,7	7,2	9,7	9,3	10,3	17,1	7,3	12,6	8,4
2.1 Rammetilskudd	8,3	1,0	5,4	10,1	-2,3	0,2	0,7	-11,9	3,2	11,0	7,2	7,7	16,9	13,7	53,6	8,9
2.2 Ørem. tilsk. innenf. k.opplegget 2)	7,1	22,8	18,2	8,3	8,0	-59,5	20,4	21,9	11,9	22,4	12,1	13,3	5,2	5,4	-58,8	8,1
2.3 Øremerkede tilsk. utenf. k.oppl. 3)	-2,4	5,0	-2,5	-0,7	62,5	192,7	-67,6	-2,1	-6,2	-9,8	10,8	10,8	73,5	-16,8	-5,0	10,1
2.4 Momskompensasjon							434,9		33,0	-8,7	10,9	14,5	9,0	8,5	-0,9	3,0
3. Gebyrer	7,7	3,7	9,8	7,8	10,7	-2,6	5,0	6,1	3,8	1,9	7,8	6,9	7,2	5,5	7,1	3,8
4. Renteinntekter mv.	40,7	-0,8	38,0	24,5	34,5	-8,5	16,5	-5,1	-4,1	2,0	16,0	-6,0	-14,8	-1,1	53,4	-32,4
5. Andre innenlandske løpende overføringer	0,8	9,3	1,4	2,7	5,5	1,9	-6,2	9,6	12,7	2,3	23,2	-0,6	-1,5	7,8	31,1	-0,4
6. Sum inntekter (1+2+3+4+5)	7,2	5,3	6,6	7,2	11,4	-8,1	-2,4	4,2	5,7	8,9	6,4	7,0	8,9	6,5	7,9	4,8
7. Sum innt. kommuneopplegget (7-2.3-4)	6,6	5,5	5,8	6,7	8,8	-16,9	6,4	5,2	6,9	10,1	5,7	7,6	8,0	8,2	6,7	6,7
8. Kommuneopplegget, faste priser	3,4	0,0	2,1	1,9	2,3	-20,3	2,6	1,8	4,3	6,3	1,2	1,2	4,0	4,6	3,2	3,3
9. Kroner per innbygger, faste priser	2,8	-0,6	1,4	1,4	1,8	-20,8	2,0	1,2	3,6	5,3	0,0	-0,1	2,7	3,3	1,8	1,9

1) Se note 6 tabell 4.1

2) Se note 7 tabell 4.1

Vedlegg 5

Kommuneregnskapets og nasjonalregnskapets gruppering

1 Innledning

Offentlig forvaltning og offentlige og private foretak fører sine regnskaper etter ulike regnskapsforskrifter. Ved å konvertere regnskapstallene over i nasjonalregnskapets gruppering oppnår man imidlertid en felles inndeling som gjør det mulig å sammenstille de ulike delene av økonomien. En oppstilling av kommuneforvaltningens inntekter og utgifter etter nasjonalregnskapets grupperinger er derfor nødvendig, f.eks. for å sammenlikne med utviklingen i øvrige deler av offentlig sektor. For å vurdere utviklingen i kommunesektoren over tid, kan det også være en fordel å bruke nasjonalregnskapets tall. Nasjonalregnskapets tall blir, i tillegg til løpende priser, også utarbeidet i faste priser. Dermed får man tidsserier for volumutviklingen av investeringer, vareinnsats/produktinnsats, lønninger mv. I tillegg kan det i nasjonalregnskapet være korrigert for endringer i kommuneregnskapsforskriftene som ellers ikke vil gi sammenlignbare tall over tid.

Tabellene etter kommuneregnskapets oppstillingsmåte gir tall etter de samme begrep som finnes i den enkelte kommunes og fylkeskommunes regnskap. Disse tabellene gir derfor endringstall som kan sammenlignes med utviklingen i egen kommune.

Med forbehold om virkningen av de ulikeheter i omfang mv. som nevnes i punkt 2 nedenfor, gir de to tabellsett opplysninger som kan utfylle hverandre i beskrivelse og analyse av utviklingen i kommunal økonomi.

2 Omfang av kommunesektoren i de to tabellsett

Med basis i forskriftene av 15. desember 2000 vil kommuneforvaltningen i nasjonalregnskapet omfatte den virksomhet som kommunene fører på de ulike kostrafunksjonene med unntak av funksjonene 320 (Kommunal næringsvirksomhet), 330 (Samferdselsbedrifter/transporttiltak) og 373 (Kino). Kommunal næringsvirksomhet, kinoer etc. regnes i nasjonalregnskapet som forretningsdrift. Hos fylkeskommunene er funksjon 710 (Fylkeskommunal næringsvirksomhet) holdt utenfor og behandlet som forretningsdrift i nasjonalregnskapet. Som en del av kommuneforvaltningen regnes også kommunale og fylkeskommunale foretak (KF/FKF) og interkommunale selskaper som anses drive med forvaltningsvirksomhet.

Nasjonalregnskapets noe bredere definisjon og oppdeling av kommuneforvaltningen som forvaltningssektor, medfører f.eks. at lønnskostnadene i en rekke kommunale foretak grupperes sammen med lønnskostnadene i kommunene. Tilsvarende gjelder for tallene for bruttoinvesteringer.

Tabellene etter kommuneregnskapets oppstillingsmåte omfatter bare de ordinære fylkes- og kommunekasser. Felleskommunal virksomhet er her bare med i form av de tilskudd som blir bokført i kommunekassenes regnskap. De ulikheter i omfang som er nevnt over er imidlertid ikke så omfattende at de to tabellsett ikke kan sees i sammenheng.

3 Ulike underskuddsbegrep

I tabeller etter nasjonalregnskapets gruppering er "underskudd før lånetransaksjoner" en viktig indikator ved vurdering av utviklingen i kommuneforvaltningen. I oppstillinger etter kommuneregnskapets føringsmåte er det tilsvarende begrep "underskudd før lån og avsetning".

4 Sammenhengen mellom nasjonalregnskapets artsinndeling og kostraarter

For at den enkelte kommune- og fylkeskommune også skal kunne sammenlikne utviklingen i egen kommune med tall etter nasjonalregnskapets gruppering gis det her en oversikt over sammenhengen mellom de to grupperingene. De funksjonene som er definert som kommuneforvaltningens forretningsdrift ifølge nasjonalregnskapets gruppering holdes utenfor. Summering over alle andre funksjoner i kostra vil generelt kunne frembringe følgende nasjonalregnskapsarter:

Lønnskostnader	Artene 010 - 099 i kostra, fratrukket sykelønnsrefusjoner (710).
Produktinnsats	Kostraartene 100 - 270, minus artene 200 (inventar og utstyr) og 209 (medisinsk utstyr) som i nasjonalregnskapets gruppering defineres som investeringer. I tillegg trekkes art 690 (fordelte utgiftene) fra. Enkelte av artene i 200-serien behandles som investeringer dersom de stammer fra investeringsregnskapet (kontoklasse 0). I tillegg inkludere produktinnsats den beregnede størrelsen <i>indirekte målte finansielle tjenester</i> .
Gebyrer	Summering av artene 600 - 650 i kostra. Salg av driftsmidler (art 660) behandles i nasjonalregnskapet som salg av realkapital.
Renteinntekter/ formuesinntekter	Art 900 (renter) + art 905 (utbytte og eieruttak).

Andre nasjonalregnskapsarter vil være litt vanskeligere å følge. Når det gjelder overføringer til private (art 470) skiller nasjonalregnskapet mellom flere ulike overføringstyper, og hvilken funksjon som er brukt vil da være med å bestemme overføringstype. I andre tilfeller vil kontoklasse være med å bestemme omkodingene til nasjonalregnskapsarter. Dette gjelder særlig skillet mellom produktinnsats og bruttoinvesteringer.

5 Enkelte avledede begreper

I tabeller og kommentarer som bygger på nasjonalregnskapets grupperinger blir det ofte brukt en del begreper som er avledet fra de som er ført opp under punkt 4. De viktigste av disse er:

a) **Konsum i kommuneforvaltningen** = Lønnskostnader
+ Produktinnsats
+ Kapitalslit
+ Produktkjøp til husholdninger
- Gebyrer
+ Driftsresultat i VAR-sektoren
(funksjonene 340 - 357)

b) **Bruttoprodukt** = Lønnskostnader
+ Kapitalslit
+ Driftsresultat i VAR-sektoren

Kapitalslitet fremkommer ikke direkte i kommuneregnskapet, men er beregnet ut fra størrelsen på verdien av den oppsamlede realkapital i kommuneforvaltningen.

c) **Nettoinvesteringer** = Bruttoinvesteringer
- Kapitalslit

Vedlegg 6

Kostnadsdeflator for kommunesektoren

Tabell 6.1 Kommunal deflator. Prosent endring fra året før

	2005 ¹⁾	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ²⁾	2013 ³⁾
Deflator	2,5	3,6	4,4	6,4	3,9	3,4	3,9	3,2	3,3
Syssetning, lønnsvekst og pensjonskostnader	3,0	3,5	5,2	7,2	5,0	3,6	4,7		
Årslønnsvekst	3,4	3,9	4,8	6,7	4,6	3,7	4,3		
Bidrag fra pensjonskostnader	-0,4	-0,4	0,4	0,5	0,4	-0,2	0,4		
Kjøp av varer og tjenester, prisvekst	1,7	3,6	3,0	5,1	2,1	3,1	2,5		
Lønnsandel i prosent	63,8	64,7	63,7	62,6	62,8	62,4	61,6		

¹⁾ Deflatoren for 2005 er eksklusiv virkningen av en økning i momssatsene fra 1. januar 2005 med 1 prosentpoeng, som antas å trekke opp prisene på varekjøp med ½ prosentpoeng.

²⁾ Anslag i Nasjonalbudsjettet 2013

³⁾ Anslag i Nasjonalbudsjettet 2013

Tabell 6.2 Nasjonale prisindekser for produktinnsats, bruttoinvestering i fast realkapital 1989-2003. Veid samlet prisendring (TBUs indikator). Prosent endring fra året før.

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ³⁾	2001 ⁴⁾	2002	2003
Veid samlet prisendring (deflator)	3,8	2,4	3,5	2,0	0,8	2,3	2,9	3,7	3,1	5,5	3,6	4,7	6,3	4,3	3,7
Lønnskostnader per årsverk utenom tiltak ¹⁾	5,4	3,6	5,2	3,7	0,7	2,6	3,4	4,9	3,7	7,2	4,8	4,7	8,0	6,0	4,4
Lønn per årsverk utenom tiltak	5,4	4,5	4,7	3,6	2,7	2,2	2,9	4,5	3,7	5,9	5,0	4,4	4,5		
Sosiale utgifter mv., vekstbidrag ²⁾	0,0	-0,9	0,5	0,1	-2,0	0,4	0,5	0,4	0,0	1,3	-0,2	0,3	3,5	8,0	3,2
Produktinnsats	3,1	1,8	0,8	-0,4	1,6	1,8	1,9	2,6	3,0	2,6	1,5	5,1	2,7	0,8	3,2
Bruttoinvestering	-1,3	-1,8	-0,5	-1,7	-1,1	1,1	2,1	-1,2	0,1	2,4	1,0	3,6	3,3	1,6	0,9

¹⁾ Når det forekommer arbeidstidsforkortelser, må det korrigeres for endring i normalarbeidstid per full uke.

²⁾ Vekstbidrag utover årslønnsveksten fra endrede satser for arbeidsgiveravgift og kommunale pensjonspremier mv.

³⁾ Deflatoren for 2000 er påvirket av økt ferienesats pga. utvidet ferie fra 2001.

⁴⁾ Deflatoren for 2001 er påvirket av utvidet ferie, ny arbeidstidsavtale for lærere og økte kommunale pensjonspremier.

Vedlegg 7

Skattesatser for kommuner og fylkeskommuner

Tabell 7.1 Maksimalskattøren på alminnelig inntekt fra personlige skattytere¹⁾

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Kommuner	13,50	13,50	13,00	12,25	11,75	11,50	10,75	11,50	11,20	12,20
Fylkeskommuner	7,50	7,50	7,25	7,00	7,00	6,75	6,25	6,60	6,45	6,90
Kommuneforvaltningen	21,00	21,00	20,25	19,25	18,75	18,25	17,00	18,10	17,65	19,10
Fellesskatt	7,00	7,00	7,75	8,75	9,25	9,75	11,00	9,90	10,35	8,90
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00

	2002 ²⁾	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ³⁾
Kommuner	12,40	13,00	13,20	13,20	13,30	12,25	12,05	12,80	12,80	11,30	11,60	11,60
Fylkeskommuner	1,90	3,24	2,60	3,00	2,90	2,70	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65	2,65
Kommuneforvaltningen	14,30	16,24	15,80	16,20	16,20	14,95	14,70	15,45	15,45	13,95	14,25	14,25
Fellesskatt	13,70	11,76	12,20	11,80	11,80	13,05	13,30	12,55	12,55	14,05	13,75	13,75
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00

¹⁾ Fra 1979 har maksimalsatsene vært brukt i samtlige kommuner og fylkeskommuner

²⁾ Den betydelige reduksjonen i den fylkeskommunale skattøren i 2002 er knyttet til sykehusreformen

³⁾ Forslag i Nasjonalbudsjettet 2013

Tabell 7.2 Maksimalskattøren på alminnelig inntekt fra etterskuddspliktige skattytere¹⁾

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998 ²⁾
Kommuner	7,00	7,00	5,50	5,50	4,75	4,25	0,00
Fylkeskommuner	4,00	4,00	4,00	2,75	2,50	2,50	0,00
Kommuneforvaltning	11,00	11,00	9,50	8,25	7,25	6,75	0,00
Fellesskatt	17,00	17,00	18,50	19,75	20,75	21,25	28,00
Alminnelig inntekt	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00

¹⁾ Tidsangivelsen for etterskuddsskatter gjelder inntektsår. Innbetalingen av etterskuddsskatt foretas året etter inntektsåret

²⁾ Kommunal/fylkeskommunal etterskuddsskatt ble omgjort til statlig skatt fra inntektsåret 1998 med budsjettvirkning i 1999.

Vedlegg 8

Definisjonskatalog

Aktivitetsutvikling

For å måle utviklingen i den samlede aktiviteten i kommuneforvaltningen bruker utvalget der endringer i sysselsetting målt i timeverk, produktinnsats i faste priser og brutto realinvesteringer i faste priser veies sammen. Som vekter brukes de andelene som lønnskostnader (inkludert pensjonsutgifter), produktinnsats og brutto realinvesteringer utgjør av samlede utgifter for de tre kostnadsartene. Den nevnte indikatoren fanger ikke opp endringer i andre utgiftsarter enn de som er nevnt ovenfor, for eksempel overføringer til private og renteutgifter.

Avskrivninger

Avskrivninger, som er et uttrykk for verdiforringelsen på kommunale anleggsmidler, føres i driftsregnskapet, men blir eliminert før regnskapsmessig resultat fastsettes. I brutto driftsresultat gis imidlertid avskrivningene resultateffekt, og kan følgelig brukes for sammenligning med det resultatorienterte regnskapssystem, som primært brukes i privat næringsliv. I KOSTRA blir det benyttet en lineær avskrivningsfunksjon der verdsettingen av kapitalen er basert på anskaffelseskostnaden. Det blir ikke korrigert for at inflasjon påvirker verdien av kapital som er anskaffet på forskjellige tidspunkt. I KOSTRA belastes avskrivninger den enkelte funksjonen (Kontoklasse 1, art 590). Avskrivningene har en motpost (funksjon 860, art 990), slik at de ikke får virkning for beregning av netto driftsresultat.

Brutto driftsresultat

Driftsinntekter fratrukket driftsutgifter eksklusive renter og avdrag. Brutto driftsresultat bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene.
Se gjerne under begrepet "netto driftsresultat" i tillegg.

Brutto driftsresultat = Brutto driftsinntekter - brutto driftsutgifter

Brutto driftsinntekter = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene (600..890)-690-790).

Brutto driftsutgifter = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene (((010..480)+590)-690-790).

Bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge (BNP)

Verdiskapningen i samfunnet måles i nasjonalregnskapet ved bruttonasjonalproduktet.

Ved internasjonale sammenlikninger benyttes vanligvis BNP pr. innbygger som en indikator for velstandsnivået i et land. I BNP for Fastlands-Norge medregnes kun fastlandsøkonomien, dvs petroleumsvirksomhet og utenrikssjøfart er holdt utenom.

Brutto investeringsutgifter

Brutto investeringsutgifter viser investeringsutgifter i investeringsregnskapet korrigert for fordelte utgifter og internsalg. Brutto investeringsutgifter omfatter alle utgifter til investeringer i fast eiendom, utgifter til vedlikehold etter GKRS sitt regelverk samt utgifter til annet inventar og utstyr. Denne definisjonen bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene (Kontoklasse:0, artene (010...500)-690-790).

Deflator

Veid samlet prisendring i kommunesektoren i prosent fra året før. I deflatoren inngår endringer i lønnskostnader, produktinnsats og bruttoinvesteringer. Deflatoren benyttes av Finansdepartementet og TBU ved beregning av realvekst i kommunesektorens inntekter.

Driftsinntekter

Driftsinntektene er summen av skatteinntekter, rammetilskudd, øremerkede tilskudd til løpende drift og gebyrer/salgs- og leieinntekter. Det korrigeres for dobbeltføringer som skyldes viderefordeling av utgifter/internkjøp mv (690 og 790). Driftsinntektene er kontoklasse 1 (driftsregnskapet), alle funksjoner og artene ((600... 890) - 690 - 790)". Art 690 er 'Fordelte utgifter' og art 790 er 'Internsalg'. Definisjonen bygger på Kostra.

Driftsutgifter

Driftsutgiftene er summen av lønnsutgifter inkl. sosiale utgifter, inventar og utstyr til driftsformål, andre kostnader til driftsformål, stønader, subsidier og overføringer til stat/andre kommuner/andre fylkeskommuner. Driftsutgiftene er kontoklasse 1, alle funksjoner og artene (010... 480) + 590 - 690 - 790". Art 590 er avskrivninger. Art 690 er 'Fordelte utgifter' og art 790 er 'Internsalg'. Driftsutgiftene (brutto) viser således de samlede driftsutgiftene inkludert avskrivninger korrigerert for dobbeltføringer som skyldes viderefordeling av utgifter/internkjøp. Definisjonen bygger på Kostra.

Eiendomsskatt

Ny lov om eiendomsskatt ble innført f.o.m. 1.1.2007. Det er kun kommuner som kan skrive ut eiendomsskatt. Eiendomsskatt kan skrives ut i "hele kommunen" eller i "klart avgrensede område som helt eller delvis er utbygd på byvis, eller der slik utbygging er i gang". Kommunene kan også velge å skrive ut eiendomsskatt bare på "verker og bruk". Utskriving av eiendomsskatt på verker og bruk kan også skje i tillegg til utskrivning av eiendomsskatt i områder utbygd på byvis. Kraftanlegg er eksempel på verk og bruk. Herunder hører også vassfall, inklusive kraftstasjoner, overføringsanlegg, fordelingsnett etc. Skatten skrives ut på grunnlag av takst over eiendommen. Skattesatsen må ligge i intervallet mellom 2 og 7 promille. Satsøkninger fra år til år er begrenset til to promilleenheter.

Fast realkapital

Omfatter både materiell produksjonskapital (boliger, andre bygninger, anlegg, transportmidler, maskiner, annet produksjonskapital, livdyr- og frukttrebestand mv.) og immateriell produksjonskapital (lete- og undersøkelseskostnader, EDB-software, varemerke og annen immateriell kapital). Lagerkapital og verdigjenstander (f.eks. edle metaller og antikviteter), som ikke kan brukes gjentatte ganger i produksjonen, regnes ikke som fast realkapital. Det gjør heller ikke naturkapital som ikke er produsert. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Frie inntekter

Frie inntekter er inntekter som kommunene kan disponere uten andre bindinger enn gjeldende lover og forskrifter. Summen av ordinære skatter på inntekt og formue (eksklusive eiendomsskatt) og rammetilskudd inkluderes i inntektsbegrepet. Frie inntekter for ett år kan korrigeres for variasjoner utgiftsbehov (se under "korrigererte frie

inntekter”). Utvikling i frie inntekter over flere år kan korrigeres for oppgaveendringer, prisutvikling og befolkningsutvikling.

Kapitalslit

Uttrykk for den verdiforringelse av realkapital som skjer i løpet av året. Kapitalslitet fremkommer ikke direkte fra kommuneregnskapet, men kan beregnes ut fra størrelsen på verdien av den oppsamlede realkapital i kommuneforvaltningen.

Kapitalutgifter

Kapitalutgiftene omfatter kjøp av fast eiendom og anskaffelse av fast realkapital (bygninger og anlegg, utstyr og inventar).

Kommunalt konsum

Konsum i kommuneforvaltningen beregnes som summen av lønnskostnader, produktinnsats (inkl. reparasjoner og vedlikehold), kapitalslit, produktkjøp til husholdningene, driftsresultat i markedsrettet virksomhet for visse kapitler fratrukket gebyrer. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets definisjoner.

Kommuneforvaltningen

Kommuneforvaltningen er en sektor i nasjonalregnskapet og omfatter kommuner, fylkeskommuner, kommunale og fylkeskommunale foretak (KF/FKF), interkommunale selskaper (IKS) og kirkelige fellesråd. Den gjelder likevel ikke den virksomhet som føres på KOSTRA-funksjonene 320, 330, 373 og 710. Dette regnes som markedsrettede aktiviteter og holdes utenfor forvaltningen. Se for øvrig vedlegg 5.

Korrigerte frie inntekter

Frie inntekter korrigert for variasjon i utgiftsbehovet. Kommuner med ulik demografisk eller geografisk struktur, vil ha ulikt nivå på kostnadene ved produksjon av samme tjeneste. Indeks som brukes ved korrigering er kostnadsnøkkelen i inntektssystemet. Korrigerte frie inntekter beregnes både med og uten eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter i inntektsgrunnlaget.

KOSTRA

KOSTRA (KOMMune-STat-Rapportering) er et nasjonalt informasjonssystem som gir styringsinformasjon om kommunal virksomhet. Informasjon om kommunale tjenester og bruk av ressurser på ulike tjenesteområder registreres og sammenstilles for å gi relevant informasjon til beslutningstakere både nasjonalt og lokalt. Informasjonen skal tjene som grunnlag for analyse, planlegging og styring, og herunder gi grunnlag for å vurdere om nasjonale mål oppnås. KOSTRA skal forenkle rapporteringen fra kommunene til staten ved at data rapporteres bare en gang, selv om de skal brukes til ulike formål.

Langsiktig lånegjeld

Langsiktige lån har normalt lengre løpetid enn ett år. Lån beregnet for videreformidling til andre instanser/innbyggere, såkalte formidlingsutlån, inngår. Langsiktig gjeld er kontoklasse 2, kapittel (41...45), sektor (00...99). Data hentes fra kommunens balanseregnskap.

Løpende utgifter

Løpende utgifter er definert som lønnskostnader, produktinnsats (vareinnsats), produktkjøp til husholdninger, renteutgifter, overføringer fra kommuneforvaltningen til private og staten, samt utgifter til kommunale foretak.

Nasjonalregnskapet

Formålet med nasjonalregnskapsstatistikken er å gi et avstemt og helhetlig bilde av samfunnsøkonomien. Nasjonalregnskapet gir både en sammenfattet beskrivelse av økonomien under ett, og en detaljert beskrivelse av transaksjonene mellom de ulike deler av økonomien og mellom Norge og utlandet. Statistikk fra en rekke områder stilles sammen og bearbeides i nasjonalregnskapet. Det norske nasjonalregnskapet utarbeides i tråd med internasjonale retningslinjer, noe som sikrer sammenlignbarhet med andre land.

Det årlige realregnskapet gir tall for produksjon, produktinnsats, bruttoprodukt, inntektskomponenter og sysselsetting fordelt på næringer, og dessuten tall for konsum, investeringer, realkapital, eksport og import. Det institusjonelle sektorregnskapet beskriver alle økonomiske transaksjoner som berører de institusjonelle sektorene, det vil si finansielle foretak, ikke-finansielle foretak, offentlig forvaltning, husholdninger og utlandet.

Netto driftsresultat

Driftsinntekter fratrukket driftsutgifter, renter og avdrag. Forskjellen mellom brutto og netto driftsresultat viser hvor stor andel av kommunenes inntekter som går med til å betjene renter og avdrag. Netto driftsresultat viser hva kommunene og fylkeskommunene sitter igjen med til avsetninger og investeringer. Netto driftsresultat bygger på regnskapsoppstillingen i kommuneregnskapene.

Netto driftsresultat = Brutto driftsresultat + resultat eksterne finansieringstransaksjoner + motpost avskrivninger

Brutto driftsresultat = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene
((600..890)-690-790) - (((010..480)+590)-690-790).

Resultat eksterne finansieringstransaksjoner = Kontoklasse 1, alle funksjoner, artene
(900+905+920) - (500+510+520).

Motpost avskrivninger = Kontoklasse 1, funksjon 860, art 990

Netto gjeld

Netto gjeld omfatter brutto gjeld (kortsiktig og langsiktig) fratrukket finansielle fordringer (bankinnskudd, aksjer og andeler mv.)

Netto renter og avdrag

Netto renter og avdrag er differansen mellom brutto driftsresultat og netto driftsresultat. Se under begrepene "brutto driftsresultat" og "netto driftsresultat".

Nominell vekst

Vekst i løpende kroner fra et år til et annet, det vil si vekst som inkluderer prisstigning.

Næringskatter

Overføringer til offentlig forvaltning fra innenlandske produsenter i form av skatter og avgifter som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som ikke varierer i takt med produksjonen av produkter. De viktigste næringskattene er knyttet til utvinning av råolje og naturgass (produksjonsavgift, arealavgift mv.). Definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Overskudd før lånetransaksjoner

Overskudd før lånetransaksjoner måles som samlede inntekter fratrukket samlede utgifter, der utgifter til bruttorealinvesteringer er medregnet, mens låne- og avdragsutgifter er holdt utenom. Overskuddet før lånetransaksjoner, sammen med evt. omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommunesektorens netto fordringsposisjon. Dersom overskudd før lånetransaksjoner er negativt, kalles det gjerne underskudd før lånetransaksjoner. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produksjonsskatter

Produksjonsskatter er summen av produktskatter og næringskatter. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produktinnsats (vareinnsats)

Verdien av anvendte innsatsvarer og -tjenester i produksjonsaktivitet, unntatt kapitalslit (bruk av fast realkapital). Tidligere betegnet som "vareinnsats". Det foreligger mer presise definisjoner, i første rekke for avgrensningene mot bruttoinvestering i fast realkapital og mot lønnskostnader. Produktinnsatsen gjelder anvendte, og ikke innkjøpte, varer og tjenester. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Produktskatter

Overføringer fra innenlandske produsenter til offentlig forvaltning i form av skatter og avgifter som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. De viktigste produktskattene er merverdiavgift, investeringsavgift, bilavgift og bensinavgift. Tidligere betegnet som "varetilknyttede avgifter". Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Realinvesteringer

Tilvekst i realkapital.

Realkapital

Denne posten inneholder alle transaksjoner knyttet til bruttoinvesteringer i realkapital og kapitaloverføringer som resulterer i reallokering av formue. Med realkapital mener vi materiell og immateriell fast realkapital, lagerkapital, verdigjenstander, samt ikke-produsert kapital som naturkapital og immateriell produksjonskapital som patenter mv. Kapitaloverføringer representerer overdragelse av finans- eller realkapitalformue uten noen form for motytelse. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Reell vekst

Vekst i faste priser fra et år til et annet, det vil si vekst eksklusive prisstigning. Se også under begrepet "deflator".

Samlede inntekter innenfor kommuneopplegget

Kommuneforvaltningens samlede inntekter innenfor kommuneopplegget er summen av skatteinntekter, overføringer fra staten, gebyrer og andre innenlandske løpende overføringer fratrukket tilskudd til folketrygden. Skatteinntektene omfatter skatt på inntekt og formue, eiendomsskatt og andre produksjonsskatter. Overføringer fra staten

omfatter rammeoverføringer og øremerkede overføringer innenfor kommuneopplegget. Se også TBUs faste vedlegg 4.

Samlede inntekter

Kommuneforvaltningens samlede inntekter er summen av samlede inntekter innenfor kommuneopplegget, øremerkede overføringer utenfor kommuneopplegget og renteinntekter. Se under "samlede inntekter innenfor kommuneopplegget" for en nærmere definisjon av dette begrepet. Se også TBUs faste vedlegg 4.

Skatt på inntekt og formue

Omfatter alle tvungne, ikke-gjengjeldte betalinger i kontanter eller naturalier som offentlig forvaltning og utlandet regelmessig pålegger institusjonelle enheters inntekt og formue, samt enkelte periodiske avgifter som beregnes på inntekt eller formue. Skatter på inntekt og formue deles inn i inntektsskatter, og andre løpende skatter. Denne definisjonen bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Skattøre

Kommunale og fylkeskommunale skattører angir hvilken andel av skatt på alminnelig inntekt for personlige skatteyttere som tilfaller henholdsvis kommuner og fylkeskommuner. Skattørene vedtas årlig av Stortinget ved behandling av statsbudsjettet.

Sysselsatte normalårsverk

Definert som antall heltidssysselsatte personer, pluss antall deltidssysselsatte omregnet til heltidssysselsatte. Antall sysselsatte normalårsverk for lønnstakere framkommer etter omregning til heltid med andel av full stilling eller dellønnsbrøk som vektet. Antall normalårsverk for selvstendige er beregnet med basis i arbeidstid for mannlige selvstendige.

Sysselsatte personer

Antall personer som er sysselsatt i innenlandsk produksjonsvirksomhet. Sysselsatte personer omfatter personer som arbeider deltid, personer som er inne til førstegangsmilitær- eller sivilarbeidstjeneste, og personer som er midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid pga. sykdom, ferie, permisjon mv. Utenlandske lønnstakere i innenlandsk produksjonsvirksomhet, herunder utenlandske sjømenn på norskeide og innleide skip, er også inkludert i sysselsettingsbegrepet. Sysselsatte personer er gjennomsnittstall over et år (eller kvartal), og er fordelt på næring, yrkesstatus (lønnstakere eller selvstendige), og kjønn.

Underskudd før lånetransaksjoner

Se under begrepet "overskudd før lånetransaksjoner".

Utførte timeverk

Antall timeverk utført av alle sysselsatte i innenlandsk produksjonsvirksomhet innenfor effektiv normalarbeidstid, med tillegg for utført overtid og fradrag for fravær pga. sykdom, permisjon, ferie og

eventuelle arbeidskonflikter. Antall utførte timeverk er også påvirket av kalendermessige forhold (bevegelige helligdager og skuddår). Antall arbeidsdager vil kunne variere med inntil 3 dager fra ett år til neste pga slike kalendermessige forhold.

Utgifter i kommunesektoren

Summen av løpende utgifter og kapitalutgifter. Begrepet bygger på nasjonalregnskapets gruppering.

Vedlegg 9

Utvalgte hovedtall for kommuneforvaltningen

Tabell 9.1 Utgifter, bruttoprodukt og konsum i kommuneforvaltningen i prosent av bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge.

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*
Utgifter i alt	22,4	22,0	21,7	21,7	21,5	21,4	21,8	21,5	22,7	18,8	19,4	18,3	17,5	17,1	17,3	18,1	19,3	19,5	19,6
Bruttoprodukt	13,5	13,4	13,2	13,4	13,1	13,3	13,5	13,5	14,0	11,3	11,4	10,9	10,6	10,3	10,1	10,5	11,2	11,4	11,6
Konsum	15,4	15,3	15,0	15,1	14,9	15,2	15,4	15,5	16,4	13,0	13,4	12,9	12,5	12,3	12,0	12,6	13,6	13,8	14,0

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 9.2 Sysselsetting i kommuneforvaltningen

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*
Utførte timeverk	577,8	588,0	590,5	604,2	611,0	625,8	636,3	633,6	633,3	506,3	494,0	496,6	499,1	505,1	519,5	536,5	551,7	563,0	575,1
I pst. av utførte timeverk i alt	18,7	18,8	18,7	18,8	18,6	18,6	18,7	18,8	19,0	15,3	15,3	15,1	14,9	14,6	14,4	14,4	15,0	15,2	15,3
Sysselsatte personer (1000)	463,6	474,1	485,0	496,4	505,3	519,3	531,4	536,1	549,4	450,9	450,3	446,0	446,1	455,9	464,0	475,9	487,8	497,7	510,0
Årsverk, heltidsekvivalenter, for lønntakere og selvstendige (1000)	358,9	366,4	373,6	382,0	388,2	397,7	405,8	409,2	415,0	335,0	336,4	335,0	340,8	351,7	364,6	379,2	391,2	395,2	404,2

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Vedlegg 10**Inntekter og utgifter etter kommuneregnskapets definisjoner 1999-2011
Hovedtall for drift, investering og finansiering 1999-2011***Tabell 10.1 Hovedtall for drift, investering og finansiering. Millioner kroner.*

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Drift													
1. Driftsinntekter	227 408	241 237	251 413	212 406	221 711	231 540	246 441	269 225	282 535	306 267	335 569	358 037	381 237
2. Driftsutgifter	218 842	231 302	241 793	205 695	216 068	221 154	232 973	249 164	268 104	294 658	319 503	338 185	360 123
3. Brutto driftsresultat (1-2)	8 566	9 935	9 620	6 711	5 643	10 385	13 468	20 061	14 431	11 610	16 066	19 852	21 114
4. Netto renter	-230	-1 409	62	-516	-1 664	-954	-2 060	-2 019	-544	2 245	-2 884	-1 476	653
5. Netto avdrag	6 616	7 228	7 356	6 057	5 979	6 234	6 654	7 188	7 819	8 181	8 906	10 003	10 747
6. Netto driftsresultat (3-4-5)	2 180	4 116	2 202	1 170	1 328	5 105	8 874	14 892	7 156	1 184	10 044	11 325	9 714
Investeringer													
7. Brutto investeringsutgifter	26 565	26 189	31 104	29 546	31 068	29 472	26 474	28 832	34 971	39 530	43 849	48 196	48 235
8. Tilskudd, refusjon, salg av fast eiendom	7 272	7 947	12 024	7 860	7 697	7 053	6 970	8 955	8 957	7 119	8 560	9 919	13 624
Finansiering													
9. Overskudd før lån (3-4-7+8)	-10 497	-6 898	-9 522	-14 459	-16 065	-11 080	-3 976	2 203	-11 040	-23 047	-16 339	-16 949	-14 150
10. Bruk av lån netto	16 245	21 540	23 760	9 761	18 161	17 246	18 285	16 611	21 154	23 197	28 709	31 283	26 900
11. Netto premieavvik					-1 816	-1 870	293	-2 412	-2 820	-4 477	-2 802	-3 841	-466
12. Netto anskaffelse av midler (10+8+6-7+11)	-775	7 974	6 882	-10 755	-3 884	-1 938	7 948	9 214	-524	-12 507	662	490	1 537
Netto driftsresultat i prosent av driftsinntektene	1,0	1,7	0,9	0,6	0,6	2,2	3,6	5,5	2,5	0,4	3,0	3,2	2,5

Vedlegg 11

Produksjonsindekser for kommunale tjenester for 2011

Det er i tidligere rapporter fra utvalget blitt presentert beregninger av en produksjonsindeks for kommunale tjenester basert på KOSTRA-data for årene 2000-2010. Produksjonsindeksen er et samlemål på kommunenes tjenesteproduksjon basert på indikatorer for tjenestetilbudet for de ulike sektorer. Dette vedlegget rapporter oppdaterte beregninger av produksjonsindeksen basert på data for 2011.

Den produksjonsindeksen som beregnes er basert på delindekser for barnehage, grunnskole, primærhelsetjeneste, pleie og omsorg, barnevern, sosialkontortjenester og kultur. De øvrige sektorer (administrasjon, teknisk sektor, samferdsel, bolig og næring) er utelatt fordi det er vanskelig å finne gode indikatorer på tjenesteproduksjonen. De tjenestene som er inkludert i totalindeksen utgjorde om lag 75 prosent av kommunenes brutto driftsutgifter i 2011.

Tabell 11.1 gir en oversikt over kriterier og vekter i delindeksene og hvilken vekt de enkelte delindekser har i totalindeksen. Produksjonsindeksen som beregnes for 2011 består i hovedsak av de samme indikatorene som den nye og forbedrede produksjonsindeksen som først ble rapportert i utvalgets rapport fra april 2009 (kapittel 3). Vektene i delindeksene og totalindeksen er imidlertid oppdatert i forhold til utviklingen i budsjettandeler. I alt 359 kommuner har levert tilstrekkelige data til å kunne inngå i analysen for 2011. Det er lavere enn i tilsvarende analyse for 2010 som omfattet 372 kommuner.

Tabell 11.2 rapporterer sektorindekser, samlet produksjonsindeks og korrigert inntekt for de 359 kommunene som inngår i analysen, samt fylkesvise gjennomsnitt. Både sektorindekser, samlet produksjonsindeks og korrigert inntekt er normalisert slik at veide gjennomsnitt (med antall innbyggere som vekter) er lik 100 for kommunene som inngår i analysen. Også de fylkesvise gjennomsnittene er veid med innbyggertall som vekter. I tillegg vises netto driftsresultat for 2011. For sektorindeksene og samlet produksjonsindeks indikerer en indeksverdi over 100 at tjenestetilbudet er bedre enn gjennomsnittet, mens en verdi lavere enn 100 indikerer at tjenestetilbudet er dårligere enn landsgjennomsnittet. En verdi på 110 indikerer for eksempel at tjenestetilbudet er 10 prosent bedre enn landsgjennomsnittet.

Det bør understrekes at produksjonsindeksene sier noe om nivået på produksjonen i forhold til størrelsen på målgruppen, og at de i seg selv ikke sier noe om hvor effektiv den enkelte kommune er. For at totalindeksen skal si noe om effektivitet må den relateres til hvor store ressurser den enkelte kommune disponerer, og delindeksene kan bare si noe om effektivitet dersom de relateres til hvor store ressurser som er allokert til den enkelte sektor sett i forhold til målgruppen. En kommune med samlet produksjonsindeks lavere enn 100 vil kunne være effektiv dersom produksjonen er høy relativt til de ressurser kommunen disponerer, og en kommune med delindeks lavere enn 100 vil kunne være effektiv dersom produksjonen er høy relativt til mengden av ressurser som er allokert til sektoren.

Tabell 11.1: Oversikt over indikatorer og vektorer i delindeksene* og samlet produktionsindeks, 2011

Sektor / Indikator	Vekt
Barnehage (BH)	0,165
Korrigerte oppholdstimer i kom. og priv. barnehager i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,8
Andel ansatte med førskolelærerutdanning	0,1
Antall m ² leke og uteareal per barn i alle barnehager	0,1
Grunnskole (GS)	0,280
Grunnskolepoeng	0,754
Læringsmiljø	0,141
Antall PC per elev i grunnskolen	0,047
Andel innbyggere i alderen 6-9 år med plass i kommunale SFO	0,029
Andel av brukerne av kommunale SFO med fulltids plass	0,029
Primærhelsetjeneste (PH)	0,052
Antall timer per uke av leger i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,437
Antall timer per uke av fysioterapeuter i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,372
Årsverk utført av helsesøstre i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,191
Pleie og omsorg (PO)	0,355
Mottakere av hjemmetjenester i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,403
Beboere i institusjon i alt i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,397
Andelen av institusjonsplasser som er i enerom	0,099
Andel tjenestemottakere med minst to hjemmetjenester	0,101
Barnevern (BV)	0,037
Barn omfattet av barnevernsundersøkelse i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,261
Barn 0-17 år omfattet av tiltak i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,539
Andel ansatte med fagutdanning	0,200
Sosialkontortjenester (SK)	0,062
Antall mottakere av økonomisk sosialhjelp i forhold til behovskorrigert innbyggertall	0,5
Gjennomsnittlig utbetaling per stønadsmåned	0,5
Kultur (KU)	0,049
Bokbestand ved bibliotekene per innbygger	0,246
Utlån av bøker per innbygger	0,246
Antall kinoseter (antall forestillinger * antall seter) per innbygger	0,055
Besøk kino per innbygger	0,055
Støtte til aktivitetsstilbud til barn og unger per innbygger 6-18 år	0,398

* Tilhørende sektorvekt er angitt med høyrejusterte, fete bokstaver

Tabell 11.2 Produksjonsindekser, frie inntekter per innbygger korrigert for variasjoner i utgiftsbehov, og netto driftsresultat. Landsgjennomsnitt=100 for produksjonsindeksene og korrigert inntekt. Netto driftsresultat oppgitt i prosent av samlede driftsinntekter. Tall fra 2011

	Kommune	Barne- age	Grunn- skole	Prim.- helse	Pleie/ oms.	Barne- vern	Sosial- kontor	Kultur	Samlet	Korr. innt.	Netto dr.res.
101	Halden	103.7	99.3	93.1	104.7	92.9	116.9	52.2	100.2	97.5	-8.1
104	Moss	102.7	102.9	110.8	101.1	96.7	95.5	47.3	99.2	97.5	1.6
105	Sarpsborg	101.3	97.3	93.4	94.5	83.0	112.9	71.3	95.9	95.5	0.4
106	Fredrikstad	102.8	100.1	90.4	97.2	91.2	102.0	88.1	98.2	94.5	2
111	Hvaler	108.8	99.3	78.1	108.6	144.1	119.2	28.1	102.5	95.5	-3.8
118	Aremark	103.0	104.5	118.3	112.3	112.6	122.4	127.1	110.2	98.5	-7.9
119	Marker	97.4	101.8	122.9	106.4	136.4	129.1	151.9	109.2	91.5	0.2
122	Trøgstad	100.1	102.7	87.8	95.6	114.3	87.0	174.8	102.0	93.5	1.4
123	Spydeberg	99.8	99.4	96.6	107.0	131.0	114.0	203.0	109.2	95.5	1.2
124	Askim	97.9	102.8	85.8	101.3	118.7	89.5	91.8	99.8	97.5	3.5
125	Eidsberg	103.9	93.7	90.7	90.5	109.5	108.7	76.1	94.8	91.5	1.3
127	Skiptvet	102.0	100.2	78.1	81.3	140.6	84.1	147.7	95.5	97.5	1.4
128	Rakkestad	110.2	101.9	108.8	93.6	122.4	91.3	63.3	98.9	91.5	1.6
135	Råde	110.0	91.7	93.4	102.8	138.6	91.2	38.2	97.8	96.5	2
136	Rygge	107.9	99.4	96.6	106.3	93.2	96.5	31.9	99.4	97.5	-1.3
137	Våler	105.8	100.2	109.7	115.1	121.0	75.6	56.1	104.0	92.5	-1.5
138	Hobøl	100.7	97.9	108.6	77.2	116.2	83.1	121.5	92.5	96.5	0
	Østfold	103.0	99.5	95.1	98.6	99.1	103.3	76.1	98.6	95.6	
211	Vestby	102.8	100.2	85.1	111.8	91.7	92.1	52.5	100.8	93.5	5.5
213	Ski	97.8	101.5	100.5	99.4	78.7	93.9	76.6	97.6	93.5	4.3
214	Ås	105.1	106.5	33.8	108.4	81.4	82.9	67.0	98.8	94.5	0.9
215	Frogn	94.3	103.5	80.4	91.1	104.6	92.2	39.5	92.6	96.5	2.4
216	Nesodden	97.4	104.9	94.7	89.9	85.0	97.1	67.5	94.8	93.5	6.1
217	Oppegård	93.6	106.0	111.0	101.2	99.8	96.1	64.1	99.6	98.5	5.6
219	Bærum	90.4	104.2	106.2	97.8	73.7	95.2	68.6	96.3	105.5	5.3
220	Asker	95.5	103.7	73.7	98.8	76.6	87.2	61.2	95.0	103.5	2.6
221	Aurskog-Høland	94.7	95.9	94.9	95.0	110.5	116.5	45.9	94.7	91.5	-0.2
226	Sørums	100.0	94.6	87.7	97.2	110.4	71.3	87.5	94.8	96.5	-3.7
227	Fet	91.2	105.2	82.9	81.6	101.8	108.2	30.5	89.7	94.5	3.3
228	Rælingen	99.8	100.2	90.2	88.6	112.8	85.3	36.2	91.9	93.5	3.2
229	Enebakk	100.8	102.7	92.2	81.8	99.4	81.0	57.7	90.7	91.5	4.6
230	Lørenskog	92.4	100.3	94.8	93.2	67.9	101.4	53.2	92.7	96.5	3.4
231	Skedsmo	97.8	101.4	96.5	102.6	73.0	118.4	59.5	98.9	95.5	4.9
233	Nittedal	103.7	100.0	86.8	98.1	100.8	76.9	44.4	95.1	94.5	5.4
234	Gjerdrum	105.9	101.8	94.8	84.3	85.4	85.6	41.8	91.4	95.5	-0.9
235	Ullensaker	108.0	97.6	80.6	86.8	93.3	102.3	67.4	93.2	94.5	1.3
236	Nes	102.8	98.3	76.6	96.3	103.2	85.5	43.0	93.9	95.5	5
238	Nannestad	97.8	93.8	81.1	101.0	131.1	85.7	47.9	95.0	90.6	3.2
239	Hurdal	102.2	98.1	101.9	75.3	158.2	104.4	47.2	91.0	95.5	6.3
	Akershus	96.8	101.9	90.9	96.7	86.5	95.0	60.0	95.6	98.0	
301	Oslo	94.3	101.4	103.1	98.1	80.1	90.2	189.1	102.0	102.5	3.1
402	Kongsvinger	109.7	94.4	90.0	92.5	121.6	117.1	61.2	96.8	94.5	1.4
403	Hamar	100.3	102.5	112.7	106.3	95.8	109.1	101.6	104.1	99.5	0.9
412	Ringsaker	102.5	97.1	106.3	102.7	101.4	124.0	62.5	100.6	93.5	4.2
415	Løten	98.3	100.4	124.5	124.5	124.6	118.4	58.2	109.8	95.5	5.4

417	Stange	103.0	99.0	98.6	98.9	100.2	94.4	69.0	97.9	96.5	3.3
418	Nord-Odal	102.4	99.4	118.0	98.4	108.0	135.9	58.7	101.1	96.5	1.1
419	Sør-Odal	110.6	100.4	100.7	104.0	126.7	132.9	65.5	104.6	95.5	1.8
420	Eidskog	112.5	95.0	97.1	106.0	127.6	148.4	31.5	103.3	100.5	7
423	Grue	102.0	100.8	105.0	96.3	119.3	148.1	42.9	100.4	101.5	1.3
426	Våler	99.1	101.5	120.9	104.0	149.7	131.0	76.6	105.4	101.5	3.6
427	Elverum	100.2	97.0	112.8	93.1	103.6	109.3	44.9	95.4	94.5	0.7
428	Trysil	96.6	101.4	118.7	104.0	130.3	126.2	74.5	103.7	101.5	3
429	Åmot	91.3	96.3	116.0	106.0	136.6	151.5	124.2	106.2	105.5	0.1
430	Stor-Elvdal	99.4	97.6	122.2	137.7	219.3	153.1	92.5	121.1	97.5	1.7
432	Rendalen	116.3	99.2	161.7	107.0	119.3	131.1	271.3	119.2	115.4	6.6
434	Engerdal	100.1	96.1	128.8	119.6	151.2	135.1	165.9	114.7	106.5	-1.8
436	Tolga	93.8	108.0	145.1	113.0	77.0	166.5	162.2	114.5	97.5	2.2
437	Tynset	99.3	102.2	131.4	100.8	124.6	126.5	78.2	103.9	106.5	3.2
438	Alvdal	100.3	102.7	115.3	111.9	98.7	123.1	103.8	107.4	103.5	1.6
439	Folldal	104.3	99.3	153.8	104.2	81.4	138.7	159.7	109.4	105.5	-0.3
441	Os	93.5	94.9	114.3	100.4	158.9	120.6	143.5	104.0	100.5	4.9
	Hedmark	102.4	98.8	109.8	102.6	112.2	120.3	74.8	102.0	97.6	
501	Lillehammer	98.1	99.1	111.9	92.5	97.2	105.5	70.1	96.2	97.5	1.4
502	Gjøvik	103.0	102.5	119.7	93.8	86.5	117.2	89.5	100.1	94.5	0.1
511	Dovre	101.5	105.1	111.9	114.5	116.7	161.3	127.7	113.2	103.5	1.9
512	Lesja	91.0	110.4	104.6	101.2	139.6	101.5	103.2	103.8	104.5	-1.7
513	Skjåk	92.9	100.0	145.7	122.9	104.4	149.4	141.2	114.6	112.4	9.2
514	Lom	85.6	99.0	121.7	120.9	115.7	142.8	202.4	114.1	97.5	7.9
516	Nord-Fron	94.6	95.5	108.5	105.6	126.5	123.1	108.8	103.1	112.4	4.1
517	Sel	94.8	97.4	105.8	98.7	129.2	147.0	107.0	102.6	101.5	0.7
519	Sør-Fron	99.2	91.8	177.5	126.6	107.1	111.1	85.0	111.3	107.5	1.4
520	Ringebu	91.3	89.6	110.0	88.9	93.8	106.6	73.3	91.1	101.5	11.6
521	Øyer	93.0	101.4	101.7	90.2	121.7	127.9	59.2	96.4	99.5	1.4
522	Gausdal	100.0	90.7	96.7	133.3	118.2	84.8	39.6	105.8	98.5	2.6
528	Østre Toten	96.3	97.4	111.4	87.1	96.6	105.2	54.8	92.6	92.5	1.5
529	Vestre Toten	88.2	95.5	113.3	98.2	92.4	106.7	37.6	93.9	93.5	0.2
532	Jevnaker	89.3	101.2	90.8	89.7	157.7	96.7	61.1	94.5	92.5	2.5
533	Lunner	94.1	99.2	92.9	86.9	112.6	119.2	63.6	93.6	93.5	1.3
534	Gran	97.8	97.1	101.2	99.5	106.3	117.0	71.2	98.6	92.5	4
536	Søndre Land	96.5	102.8	120.8	142.6	153.7	73.5	84.8	116.0	97.5	-0.8
538	Nordre Land	98.9	92.9	138.9	125.8	148.7	94.0	73.1	109.1	98.5	-0.8
540	Sør-Aurdal	94.1	97.1	100.7	107.9	132.2	130.8	191.1	108.6	98.5	4.9
541	Etnedal	99.8	96.3	166.6	116.9	100.1	164.6	135.1	114.1	99.5	5.6
542	Nord-Aurdal	95.7	101.6	109.2	83.9	105.3	141.1	160.8	100.2	98.5	6.6
543	Vestre Slidre	94.5	101.4	109.8	112.2	119.4	139.8	102.6	107.6	104.5	3.3
544	Øystre Slidre	105.4	96.8	110.7	114.2	72.9	149.9	156.9	110.5	98.5	13.5
545	Vang	92.2	106.5	139.7	138.8	130.3	127.4	100.0	119.2	125.4	7.1
	Oppland	96.7	98.6	112.8	100.4	108.0	114.5	83.0	100.2	97.4	
604	Kongsberg	102.5	102.7	125.3	101.0	92.7	115.3	59.3	101.5	105.5	1.5
605	Ringerike	97.8	103.0	106.1	94.3	98.4	100.6	69.0	97.2	96.5	1.4
612	Hole	102.2	106.2	89.8	107.5	125.8	89.2	41.5	101.7	104.5	0.5
615	Flå	98.7	102.7	200.3	93.5	63.9	116.3	95.7	102.9	112.4	3.9
616	Nes	87.7	99.7	120.4	78.7	103.0	101.5	64.2	89.8	101.5	3.7
617	Gol	96.5	101.1	120.4	98.6	154.5	106.4	111.5	103.3	98.5	0.3

619	Ål	99.9	100.8	169.5	102.4	130.5	124.8	141.8	109.4	102.5	3.6
620	Hol	96.9	109.0	124.3	120.1	125.8	68.7	121.4	110.5	151.3	4.9
621	Sigdal	97.7	96.7	125.7	129.6	110.6	106.2	89.8	110.8	97.5	2.7
622	Krødsherad	98.1	95.3	83.4	116.2	130.4	167.3	75.1	107.3	101.5	0
623	Modum	95.5	98.9	124.1	100.4	115.1	94.1	45.2	97.8	97.5	1.4
625	Nedre Eiker	99.7	100.9	82.3	88.0	144.5	114.0	55.8	95.4	91.5	2
626	Lier	104.0	105.1	84.5	84.1	100.2	107.1	35.2	92.9	95.5	0.9
627	Røyken	99.3	101.7	66.0	84.9	86.8	70.5	24.2	87.2	93.5	2.4
628	Hurum	105.8	99.2	92.4	77.6	133.7	138.2	49.7	93.5	91.5	-0.7
631	Flesberg	96.6	112.7	98.8	118.8	185.2	103.9	112.9	113.6	99.5	3
632	Rollag	118.2	112.1	120.2	112.2	81.7	73.5	130.8	111.0	124.4	5.4
633	Nøre og Uvdal	96.7	105.5	146.5	125.2	150.4	102.8	297.0	124.0	143.3	6.1
	Buskerud	100.0	102.4	102.6	94.7	111.8	103.9	62.1	97.8	99.5	
702	Holmestrand	105.8	99.8	97.0	83.0	100.4	121.6	62.8	94.3	94.5	1.6
704	Tønsberg	101.5	99.7	90.9	97.9	92.6	111.1	145.5	101.6	94.5	-2.6
706	Sandefjord	103.0	102.3	86.7	91.3	89.0	105.2	129.1	98.7	92.5	2.1
709	Larvik	105.8	100.4	98.3	98.9	93.4	78.4	87.4	98.4	92.5	-2.4
711	Svelvik	95.9	103.1	98.2	104.2	125.1	111.7	63.9	101.5	94.5	0.2
713	Sande	100.1	103.4	89.8	91.7	112.5	77.7	91.1	96.1	91.5	2.3
714	Hof	102.0	102.3	84.3	105.3	163.2	88.1	79.1	102.6	95.5	1.3
716	Re	101.2	97.9	72.4	89.9	162.3	99.5	48.0	94.3	93.5	0
719	Andebu	102.6	100.1	76.7	89.5	120.6	78.3	53.7	92.7	91.5	2.2
720	Stokke	102.1	103.1	94.0	88.4	94.5	103.3	81.9	95.9	91.5	0.1
723	Tjøme	97.9	100.4	102.2	98.1	114.5	121.5	67.3	99.5	93.5	0.1
728	Lardal	94.0	104.3	105.1	108.2	111.3	156.8	84.6	106.6	96.5	-0.3
	Vestfold	102.7	101.0	91.4	94.8	100.5	99.8	103.8	98.6	93.2	
805	Porsgrunn	106.6	103.1	99.7	103.9	107.5	94.0	80.8	102.3	96.5	1.1
806	Skien	99.6	100.3	84.3	100.5	114.3	93.8	78.6	98.5	95.5	-1.2
807	Notodden	103.3	96.6	92.4	105.8	110.0	113.5	63.0	100.7	103.5	-0.7
811	Siljan	95.6	102.9	94.7	86.4	124.0	97.1	166.5	98.9	97.5	2.8
814	Bamble	96.8	96.7	107.4	85.9	109.9	128.2	50.5	93.6	97.5	0.8
815	Kragerø	101.7	103.7	101.8	90.8	141.3	135.6	78.6	100.8	96.5	-2.9
817	Drangedal	94.1	100.0	84.6	99.0	171.9	131.9	101.6	102.6	97.5	2.7
819	Nome	101.2	105.6	106.1	112.0	133.0	142.9	140.9	112.2	103.5	0.1
821	Bø	106.7	100.9	128.8	109.8	104.6	136.4	129.5	110.2	96.5	-0.1
822	Sauherad	84.3	96.6	130.1	90.9	110.6	103.2	62.3	93.5	97.5	-0.1
826	Tinn	108.6	106.5	110.7	106.2	125.1	99.7	151.9	109.5	122.4	3.6
828	Seljord	98.4	96.5	113.8	101.7	101.5	104.5	120.8	101.4	105.5	0.3
829	Kviteseid	103.1	95.1	132.6	108.1	121.4	129.6	92.7	106.0	101.5	3
830	Nissedal	83.3	93.2	118.1	98.4	146.3	93.2	69.9	95.5	121.4	3.3
831	Fyresdal	96.2	108.2	134.2	126.1	74.7	97.9	311.3	122.0	129.4	10.4
833	Tokke	101.8	105.3	192.0	121.8	155.7	98.9	222.9	122.3	140.3	6.6
834	Vinje	98.6	102.1	166.0	139.1	132.0	111.7	104.6	119.8	145.3	6.8
	Telemark	101.2	100.9	101.0	101.7	117.0	106.8	89.0	101.6	100.4	
901	Risør	97.3	97.1	102.7	98.6	111.4	113.5	108.4	100.1	96.5	2.1
904	Grimstad	99.5	98.4	84.9	100.8	109.0	95.9	99.3	99.0	95.5	3
906	Arendal	98.1	100.0	88.4	105.2	100.4	99.7	72.2	99.6	96.5	-0.5
911	Gjerstad	89.8	99.8	86.9	154.4	163.0	165.5	59.2	121.3	98.5	2.1
912	Vegårshei	101.3	99.4	74.6	135.2	165.0	111.8	156.2	117.1	99.5	1
914	Tvedestrand	96.6	98.0	150.7	110.9	192.8	152.3	44.5	109.3	91.5	-0.8

919	Froland	99.7	103.6	79.4	105.7	148.5	121.7	61.6	103.1	97.5	-0.2
926	Lillesand	98.9	95.6	101.5	108.4	133.4	82.5	55.9	99.6	96.5	-1.2
928	Birkenes	97.8	95.6	109.7	108.5	119.8	58.1	91.3	99.6	92.5	-0.9
929	Åmli	93.9	89.4	156.0	110.0	205.5	64.7	128.3	105.6	110.5	2.6
935	Iveland	103.2	106.4	94.8	109.3	131.1	97.6	63.4	104.6	116.4	4
937	Evje og Hornnes	84.3	102.2	110.0	96.5	130.0	99.0	92.1	98.0	94.5	5.3
938	Bygland	109.3	112.9	96.5	131.2	150.1	105.0	194.3	122.8	119.4	6
	Aust-Agder	97.9	99.1	95.5	106.5	120.3	101.6	81.1	101.4	96.7	
1001	Kristiansand	104.0	101.7	102.2	98.2	92.0	102.1	126.8	101.7	98.5	1.2
1002	Mandal	98.0	98.5	97.5	101.7	120.8	102.2	39.3	97.7	91.5	3.2
1003	Farsund	99.7	99.7	91.5	109.4	94.4	94.1	77.6	101.1	96.5	0.5
1004	Flekkefjord	105.0	96.6	106.8	100.5	105.6	72.4	76.0	97.7	96.5	-0.1
1014	Vennesla	105.3	95.3	86.6	94.7	119.8	129.4	54.5	97.3	97.5	4.9
1017	Songdalen	98.4	96.4	102.7	94.0	109.7	114.3	61.8	96.1	92.5	-5.3
1018	Søgne	100.9	97.1	87.7	97.3	89.1	93.0	57.1	94.8	95.5	3.4
1021	Marnardal	95.3	97.1	122.3	89.1	145.9	84.5	162.5	99.5	103.5	4.5
1026	Åseral	83.6	95.4	257.3	143.6	105.5	70.0	205.7	123.2	173.1	1.5
1027	Audnedal	81.3	98.9	96.2	102.5	100.0	54.8	132.5	96.1	101.5	-6.8
1029	Lindesnes	103.4	97.8	100.9	99.5	138.3	120.2	52.4	100.1	93.5	4.1
1032	Lyngdal	103.7	94.6	79.9	77.7	105.9	119.0	118.2	92.4	90.6	0.1
1037	Kvinesdal	99.0	97.5	107.5	95.4	72.2	91.9	89.1	95.8	115.4	2.9
1046	Sirdal	83.2	109.8	148.7	110.3	96.3	104.4	247.0	113.5	209.0	8.3
	Vest-Agder	102.1	99.4	99.9	98.0	100.1	102.2	99.9	99.6	98.9	
1101	Eigersund	104.0	92.0	94.9	95.7	145.1	93.5	69.7	96.4	95.5	2.2
1102	Sandnes	101.2	99.2	82.8	81.0	92.0	87.6	71.0	89.9	95.5	2.1
1103	Stavanger	97.6	98.3	92.6	105.1	76.9	94.7	133.7	101.0	106.5	3.3
1106	Haugesund	99.8	98.8	90.3	98.9	99.0	109.9	123.8	100.5	96.5	0.9
1111	Sokndal	88.0	94.2	84.9	89.1	117.2	91.2	190.0	96.2	98.5	-2.1
1112	Lund	98.9	86.5	108.5	92.5	187.3	107.4	227.2	103.8	99.5	-0.4
1114	Bjerkreim	98.4	95.3	87.9	127.3	181.8	103.9	196.8	115.5	99.5	3.9
1119	Hå	95.7	96.0	89.3	107.4	93.8	78.1	108.8	99.1	91.5	7.3
1120	Klepp	97.8	96.0	81.5	83.9	92.3	95.7	91.5	90.9	95.5	4.3
1121	Time	102.9	97.3	84.5	86.4	107.8	83.0	90.8	92.9	94.5	1.9
1122	Gjesdal	97.6	99.7	78.9	84.8	106.4	109.9	117.0	94.7	94.5	3.7
1124	Sola	110.5	101.3	96.8	96.4	105.2	97.2	73.7	99.4	101.5	3.3
1127	Randaberg	103.8	99.0	79.2	83.1	121.3	113.1	94.6	94.6	100.5	3.4
1129	Forsand	105.1	101.2	149.9	133.4	216.5	81.8	182.6	122.9	173.1	-9.5
1130	Strand	99.9	95.6	95.2	83.0	132.9	102.0	74.0	92.5	97.5	1.5
1134	Suldal	90.4	99.0	114.1	109.2	108.7	132.1	355.0	116.9	157.2	10.3
1135	Sauda	102.8	99.0	114.3	89.2	193.7	167.7	76.0	103.6	121.4	2.7
1141	Finnøy	109.1	91.0	85.6	90.1	129.0	112.3	167.7	99.8	108.5	2.5
1142	Rennesøy	105.9	101.4	89.2	90.8	132.2	73.5	120.0	98.0	99.5	-0.5
1145	Bokn	92.5	108.8	118.5	102.3	92.2	124.5	198.2	109.0	124.4	3.4
1146	Tysvær	100.3	93.9	89.0	113.4	130.7	128.5	103.2	105.6	119.4	2.9
1149	Karmøy	104.5	97.3	67.2	90.0	82.6	78.3	99.1	92.7	95.5	-2.4
1160	Vindafjord	94.2	99.7	93.0	102.9	127.0	78.4	53.2	97.0	105.5	5.6
	Rogaland	100.3	97.9	87.9	95.4	97.8	95.0	108.4	97.2	101.1	
1201	Bergen	98.5	101.9	97.5	100.2	93.4	88.4	158.7	102.1	97.5	1.4
1211	Etne	100.8	95.8	146.5	97.7	72.1	70.5	95.3	97.5	102.5	5.3
1216	Sveio	94.4	97.9	104.6	96.6	111.2	112.3	76.4	97.5	93.5	3.5

1219	Bømlo	107.7	93.7	66.6	98.2	86.0	82.9	72.8	94.2	97.5	1.9
1222	Fitjar	87.0	93.1	104.8	110.0	49.5	91.9	97.1	97.2	105.5	2.6
1223	Tysnes	93.9	97.7	136.3	110.0	113.9	117.1	65.2	103.7	104.5	2.2
1224	Kvinnherad	102.1	98.4	104.1	95.8	111.8	104.8	56.4	97.2	109.5	-5.5
1228	Odda	105.8	103.0	126.5	92.6	132.8	145.2	115.5	105.4	128.4	4.5
1231	Ullensvang	93.7	103.7	126.1	109.5	80.1	82.5	124.7	104.1	102.5	1.4
1234	Granvin	100.2	104.5	168.5	109.3	91.1	122.0	100.8	109.2	108.5	3.5
1235	Voss	97.5	97.0	105.6	117.2	104.3	112.4	60.8	104.2	100.5	-1
1238	Kvam	94.1	102.7	124.9	98.3	112.5	112.3	119.3	102.6	107.5	7.8
1241	Fusa	94.0	100.9	133.1	107.6	63.8	57.4	80.2	98.7	98.5	0.7
1242	Samnanger	104.7	100.9	95.6	93.4	123.3	102.7	138.4	101.3	112.4	3.1
1243	Os	106.2	97.0	83.2	81.3	87.2	85.3	53.9	89.0	92.5	-2
1244	Austevoll	108.2	91.8	94.9	93.4	66.0	81.3	37.5	91.0	112.4	6.2
1245	Sund	104.5	100.5	77.6	88.6	117.0	114.3	88.1	96.6	95.5	-0.1
1246	Fjell	111.3	99.5	87.1	88.3	92.3	93.8	74.7	95.0	92.5	-3.1
1251	Vaksdal	95.4	98.7	89.3	114.4	115.1	126.9	111.6	106.2	121.4	1.9
1253	Osterøy	101.1	94.4	97.4	85.8	149.6	109.5	57.6	93.8	96.5	-1.6
1256	Meland	103.6	101.7	96.8	81.8	111.4	137.2	76.5	96.0	98.5	-1.3
1259	Øygarden	110.3	103.1	108.5	137.1	111.6	112.0	74.4	116.1	157.2	6.7
1263	Lindås	99.7	98.9	100.2	107.2	88.4	95.1	79.9	100.5	112.4	-4.5
1264	Austrheim	120.6	88.8	112.8	86.3	113.1	107.4	145.8	99.2	116.4	3.5
1266	Masfjorden	103.8	110.7	186.7	132.4	126.0	85.3	136.7	121.5	139.3	3.3
	Hordaland	100.3	100.5	98.8	99.2	96.3	93.6	126.9	100.6	100.2	
1401	Flora	105.2	101.3	105.0	89.7	87.8	129.3	55.3	97.0	102.5	1.4
1411	Gulen	102.7	104.2	95.4	107.9	161.9	95.6	115.7	107.0	114.4	11.8
1413	Hyllestad	116.5	96.7	133.5	102.1	107.3	79.6	166.7	106.6	107.5	-0.3
1416	Høyanger	106.4	106.9	159.5	136.3	98.3	122.9	187.5	124.6	126.4	4.1
1417	Vik	99.4	102.6	107.8	125.1	99.3	58.2	161.7	110.4	128.4	5
1418	Balestrand	97.9	101.9	117.2	114.3	126.4	119.6	106.0	108.6	119.4	1.6
1419	Leikanger	99.6	105.8	109.7	120.6	71.9	98.2	120.2	109.2	101.5	-3
1420	Sogndal	104.3	102.1	107.8	94.3	82.2	89.9	124.5	99.6	100.5	3
1421	Aurland	97.9	109.0	153.5	135.6	105.0	153.4	106.0	121.4	183.1	9.2
1422	Lærdal	108.0	109.4	119.5	142.7	95.3	136.5	84.8	121.5	141.3	1.9
1424	Årdal	104.0	99.4	115.3	112.5	72.5	90.7	55.3	101.9	122.4	-3.4
1426	Luster	99.1	105.9	145.1	119.1	124.0	106.5	195.4	116.6	129.4	-0.2
1428	Askvoll	82.0	95.1	120.6	108.5	144.9	130.9	105.5	103.6	96.5	-1.9
1429	Fjaler	112.0	103.0	126.6	100.5	99.4	73.1	125.7	104.0	98.5	3.6
1430	Gaular	112.6	103.3	112.0	117.7	87.3	110.2	62.5	108.3	97.5	-1
1431	Jølster	96.6	97.0	115.4	91.8	109.7	123.7	105.3	98.6	102.5	2
1432	Førde	99.7	104.3	109.6	109.9	71.3	116.3	59.7	103.2	98.5	0.6
1433	Naustdal	95.3	94.9	113.5	97.0	238.9	70.5	128.1	102.1	101.5	-0.4
1438	Bremanger	106.5	100.2	120.3	100.9	117.1	83.0	113.0	102.7	121.4	0.6
1439	Vågsøy	98.1	93.7	143.1	102.7	129.7	69.1	60.8	98.4	103.5	1
1441	Selje	105.0	97.3	38.2	105.0	146.7	87.8	105.6	99.9	95.5	-0.1
1443	Eid	109.6	102.2	115.8	102.4	102.2	118.3	96.5	104.9	91.5	-0.2
1444	Hornindal	92.7	94.6	105.3	134.8	108.2	83.4	165.6	112.4	99.5	8.7
1445	Gloppen	98.6	98.8	135.1	79.9	104.8	117.0	126.0	96.6	98.5	2.8
1449	Stryn	103.7	104.5	110.0	118.4	89.3	90.5	122.2	109.0	96.5	2.3
	Sogn og Fjordane	102.4	101.6	117.1	106.9	102.9	104.2	103.4	104.7	107.3	
1502	Molde	101.3	97.7	108.8	98.6	96.3	103.1	67.6	98.0	98.5	-1

1504	Ålesund	102.8	98.6	100.6	102.4	109.4	82.5	84.7	99.5	97.5	-1
1505	Kristiansund	103.8	98.8	96.7	94.7	107.9	106.9	74.5	97.7	100.5	2.1
1511	Vanylven	91.9	99.8	151.7	114.2	112.8	76.7	108.1	105.8	97.5	0.9
1514	Sande	101.3	96.7	112.2	116.9	116.8	86.4	75.5	104.5	101.5	3.1
1515	Herøy	102.7	97.1	95.0	116.2	132.0	109.7	64.1	105.2	99.5	5
1516	Ulstein	106.8	95.1	109.0	99.9	129.9	96.8	79.2	100.1	98.5	-1.1
1517	Hareid	101.8	96.4	73.0	114.0	151.5	95.0	61.8	102.6	90.6	-0.2
1519	Volda	108.4	99.5	105.2	99.2	128.4	74.0	53.1	98.4	91.5	2.1
1520	Ørsta	104.2	98.4	101.8	113.5	133.9	92.7	66.9	104.3	91.5	0.2
1523	Ørskog	92.0	110.4	151.6	138.1	103.5	121.7	81.0	118.4	97.5	-0.7
1524	Norrdal	93.6	102.8	131.6	115.0	93.9	82.5	192.5	109.9	135.3	-0.3
1525	Stranda	87.0	99.4	105.7	113.1	97.9	67.2	72.8	99.2	97.5	-2.2
1526	Stordal	97.8	101.7	163.9	112.9	115.4	94.8	175.8	111.9	104.5	4.2
1528	Sykkylven	106.7	94.0	91.5	83.2	128.7	74.9	53.3	90.2	90.6	0.2
1529	Skodje	99.6	98.4	109.9	87.0	170.7	103.5	56.0	96.1	95.5	-2.5
1532	Giske	102.1	101.7	97.5	78.6	115.4	89.5	52.1	90.7	93.5	-5.8
1534	Haram	105.2	98.0	111.0	110.6	96.0	82.2	79.2	102.4	94.5	-7.3
1535	Vestnes	108.1	95.9	101.9	102.9	108.5	71.7	42.1	97.1	91.5	-2.2
1539	Rauma	96.0	100.2	108.8	132.8	116.9	98.1	97.4	111.9	99.5	0.8
1546	Sandøy	98.0	97.7	142.5	122.0	107.6	67.6	167.9	110.7	106.5	-3.8
1547	Aukra	106.4	97.9	103.7	130.9	70.5	89.3	77.2	108.8	187.1	24.5
1548	Fræna	92.0	101.7	84.3	100.3	104.8	115.5	61.0	97.7	98.5	-0.5
1551	Eide	95.1	99.1	105.1	119.0	138.9	90.1	32.1	103.5	93.5	-4.9
1557	Gjemnes	109.4	95.4	116.2	105.8	96.8	52.5	51.0	97.7	102.5	-3.4
1560	Tingvoll	99.6	94.9	106.1	104.6	164.7	96.0	128.6	104.0	95.5	1.1
1563	Sunndal	105.0	103.6	94.6	128.4	106.7	98.6	116.0	112.6	117.4	2.1
1566	Surnadal	95.1	97.7	88.4	109.6	101.4	62.7	60.7	97.2	105.5	4.3
1567	Rindal	100.4	103.1	102.6	127.3	79.6	48.9	108.5	107.3	109.5	3.2
1571	Halsa	83.7	108.9	88.0	123.0	137.7	99.7	126.0	110.0	100.5	4.7
1573	Smøla	86.7	104.7	98.7	128.0	122.7	108.3	151.9	112.9	105.5	0.5
1576	Aure	104.8	96.4	124.0	109.3	121.1	94.1	131.7	106.3	127.4	4.7
	Møre og Romsdal	101.6	98.7	102.9	105.3	113.6	91.1	77.2	100.8	99.9	
1601	Trondheim	103.2	98.0	82.7	106.7	74.6	86.3	78.9	98.6	100.5	3.2
1612	Hemne	109.7	99.6	82.1	105.6	166.5	102.9	60.6	103.3	102.5	1.7
1617	Hitra	107.7	99.2	107.6	95.8	112.1	136.1	79.8	101.6	101.5	4.5
1622	Agdenes	92.0	95.1	108.4	106.3	71.7	92.6	107.1	98.8	103.5	4.6
1624	Rissa	98.2	103.8	98.3	117.5	136.6	86.5	125.8	108.7	97.5	2.2
1627	Bjugn	90.9	95.1	111.5	90.5	123.6	81.7	63.1	92.3	97.5	-1.2
1630	Åfjord	86.4	94.6	135.3	103.4	98.9	64.8	121.1	98.1	101.5	2.9
1634	Oppdal	103.2	100.3	103.4	98.8	154.1	100.8	75.8	101.2	100.5	5.6
1638	Orkdal	109.4	97.4	92.1	98.2	115.5	109.2	53.8	98.6	92.5	4
1640	Rørøs	91.1	103.9	129.1	115.2	120.0	98.3	96.5	107.0	99.5	-1.3
1644	Holtålen	94.9	105.7	108.3	106.5	88.0	91.6	72.6	101.2	116.4	4
1648	Midtre Gauldal	98.7	94.0	102.7	130.6	143.7	97.5	45.4	107.9	96.5	-3
1653	Melhus	100.5	95.1	85.9	86.6	102.0	95.7	36.1	89.9	95.5	3.9
1657	Skaun	111.2	98.2	94.8	140.1	119.5	84.1	63.2	113.3	93.5	7
1662	Klæbu	105.7	95.7	91.2	89.8	97.3	89.9	44.6	92.2	97.5	5.2
1663	Malvik	102.1	99.8	99.4	87.4	86.0	108.9	31.7	92.5	91.5	3.1
1664	Selbu	101.2	86.6	128.4	114.5	123.9	111.4	102.8	104.8	103.5	-3
1665	Tydal	117.8	104.2	228.1	132.0	122.3	141.4	150.7	128.0	163.2	7.1

	Sør-Trøndelag	102.7	97.9	89.7	105.3	89.8	91.0	73.5	99.0	99.5	
1702	Steinkjer	109.4	97.0	85.6	100.4	108.9	103.0	70.2	99.2	94.5	2
1703	Namsos	105.8	98.1	94.5	108.9	99.7	90.2	49.9	100.2	98.5	1.5
1714	Stjørdal	106.3	97.0	92.8	74.7	111.1	96.4	50.0	88.6	91.5	1
1717	Frosta	104.4	97.3	121.6	93.6	189.8	108.3	112.8	103.3	97.5	1.4
1718	Leksvik	109.6	96.5	137.1	105.0	172.5	123.1	45.8	105.8	96.5	-1
1719	Levanger	106.5	98.7	102.8	91.0	121.9	88.0	35.5	94.6	98.5	1.7
1721	Verdal	108.7	101.9	100.3	93.0	135.5	105.2	87.1	100.5	96.5	2.6
1724	Verran	98.7	104.7	49.6	99.6	126.0	75.3	60.2	95.8	113.4	0.6
1725	Namdalseid	87.6	92.3	141.8	122.3	106.3	93.5	136.3	107.5	105.5	1.4
1736	Snåsa	99.7	100.1	105.0	140.6	83.2	125.8	90.6	115.2	107.5	1.1
1742	Grong	105.4	98.9	172.5	132.9	175.3	149.1	176.2	125.6	121.4	4
1743	Høylandet	117.6	89.8	171.2	113.4	71.6	80.1	168.6	109.6	107.5	-0.6
1744	Overhalla	102.3	98.4	91.2	106.4	94.5	118.8	124.3	103.9	95.5	1.3
1749	Flatanger	97.6	110.6	129.1	121.3	136.6	139.2	120.9	116.4	110.5	-0.2
1750	Vikna	115.7	96.1	91.8	97.1	81.5	95.3	99.4	99.0	97.5	2.5
1751	Nærøy	101.0	88.3	104.6	117.1	122.6	131.6	108.0	106.4	97.5	1.6
	Nord-Trøndelag	106.6	97.9	99.3	97.0	117.4	101.1	70.1	98.7	97.3	
1804	Bodø	103.7	101.5	105.5	110.0	90.2	124.6	58.0	104.0	101.5	2
1805	Narvik	103.4	101.3	116.8	106.9	85.1	129.1	82.7	104.7	106.5	3
1812	Sømna	110.3	96.7	137.3	150.2	104.5	118.0	111.3	122.4	99.5	6.8
1813	Brønnøy	107.7	98.1	115.8	109.8	100.0	128.2	58.1	104.7	99.5	2.7
1815	Vega	92.4	103.0	194.1	123.4	164.5	142.1	184.9	122.0	107.5	-1.1
1818	Herøy	103.6	100.8	196.1	92.5	137.4	134.0	130.5	108.1	108.5	11.7
1824	Vefsn	105.2	95.7	114.9	96.6	119.4	98.8	92.3	99.5	105.5	6.2
1825	Grane	112.0	104.2	163.2	101.0	129.1	147.2	109.3	111.2	119.4	-0.6
1826	Hattfjelldal	95.2	95.2	209.9	98.8	142.8	127.9	135.0	108.2	111.4	3.2
1832	Hemnes	100.7	98.1	106.4	106.4	169.3	164.3	77.3	107.6	122.4	2.1
1833	Rana	105.9	94.3	108.6	113.9	111.2	133.2	70.5	105.8	102.5	3.3
1834	Lurøy	102.2	102.8	116.2	82.7	121.4	86.9	194.1	100.4	103.5	1.7
1836	Rødøy	87.6	101.1	101.8	107.7	103.1	104.9	56.9	99.4	110.5	-2.7
1837	Meløy	100.0	98.5	137.6	137.8	105.9	127.7	71.2	115.5	125.4	5.1
1838	Gildeskål	100.0	102.2	100.4	118.8	160.0	129.8	104.5	111.6	121.4	1.1
1839	Beiarn	104.7	112.8	156.0	147.7	76.3	108.4	148.4	126.2	148.3	1.5
1840	Saltdal	109.9	105.8	129.8	95.3	78.2	165.9	49.9	104.0	96.5	0.9
1841	Fauske	111.9	96.9	105.2	103.0	134.6	130.2	61.5	103.7	108.5	-1.2
1845	Sørfold	98.7	109.2	121.6	100.0	108.1	112.0	99.2	104.5	157.2	1.9
1848	Steigen	97.8	95.7	129.8	135.2	127.6	166.5	111.7	118.2	108.5	0.4
1850	Tysfjord	94.9	106.7	157.4	99.7	210.4	121.2	147.4	111.6	122.4	11.6
1851	Lødingen	99.3	104.3	86.7	95.2	146.1	116.2	133.2	103.0	102.5	0.5
1853	Evenes	87.6	98.3	116.8	112.5	163.5	139.2	134.1	109.2	115.4	1
1854	Ballangen	86.4	88.7	104.9	113.8	88.5	132.9	77.6	100.3	103.5	-2.9
1860	Vestvågøy	107.3	96.5	128.9	101.5	131.6	111.6	58.7	102.1	97.5	0.6
1865	Vågan	101.9	105.6	108.6	120.0	140.9	155.8	65.1	112.7	98.5	0.6
1868	Øksnes	102.0	100.5	124.7	104.8	102.8	116.4	92.9	104.2	94.5	1
1870	Sortland	107.7	95.1	97.6	114.4	119.3	124.3	70.4	105.7	99.5	2.7
1871	Andøy	99.5	94.4	110.5	102.8	194.9	112.0	77.0	103.0	98.5	4.3
1874	Moskenes	114.1	92.1	115.0	154.1	196.7	84.6	69.0	121.2	108.5	10.1
	Nordland	104.0	99.0	114.9	109.9	113.3	127.0	75.5	105.6	104.8	
1901	Harstad	103.1	101.4	119.0	111.4	93.5	106.5	108.5	106.5	101.5	-3.8

1902	Tromsø	103.0	101.5	113.3	96.1	110.4	97.8	72.8	99.2	103.5	2.4
1911	Kvæfjord	88.4	101.0	158.4	131.4	151.9	142.3	64.3	115.3	104.5	0.7
1913	Skånland	96.4	97.3	141.2	103.9	162.5	137.5	85.1	106.1	105.5	2.4
1917	Ibestad	112.9	99.2	63.9	119.5	191.9	106.6	134.9	112.5	115.4	-1.4
1919	Gratangen	107.2	104.9	157.5	123.5	86.8	176.7	42.2	115.3	113.4	2.9
1922	Bardu	104.9	105.2	133.5	109.7	177.9	58.7	47.2	105.2	120.4	1.7
1923	Salangen	122.1	98.0	152.9	104.5	294.2	94.9	70.1	112.8	104.5	-1.2
1924	Målselv	106.5	101.3	116.0	111.5	144.0	97.0	122.0	108.9	106.5	0.1
1925	Sørreisa	96.6	97.4	151.1	83.5	144.2	84.1	49.2	93.7	97.5	3
1926	Dyrøy	106.4	107.5	103.4	115.8	187.0	123.3	94.8	113.4	110.5	5.9
1927	Tranøy	99.9	96.7	122.3	128.4	82.1	151.6	69.3	111.3	118.4	2.3
1931	Lenvik	103.2	97.1	128.7	102.2	124.3	88.6	63.3	100.4	100.5	-2.4
1933	Balsfjord	88.0	96.3	132.9	112.1	122.4	100.6	35.5	100.7	102.5	4.1
1936	Karlsøy	96.1	99.7	137.6	114.4	150.9	139.1	68.9	109.1	119.4	-0.4
1938	Lyngen	96.3	103.1	158.9	97.5	110.0	80.2	91.1	101.1	110.5	8.4
1941	Skjervøy	106.1	89.1	105.2	106.4	151.2	155.6	85.4	105.2	119.4	0.3
1942	Nordreisa	110.2	91.9	109.9	109.2	191.2	139.5	95.9	108.8	108.5	2.2
1943	Kvænangen	79.4	104.0	263.1	110.3	173.2	247.2	67.2	120.1	142.3	4.3
	Troms	102.4	100.3	121.8	103.2	123.2	104.2	79.0	102.8	105.0	
2002	Vardø	94.7	103.2	122.6	137.0	83.2	135.1	145.5	118.1	126.4	5.5
2003	Vadsø	96.3	98.4	121.9	86.5	216.8	155.8	207.1	108.3	111.4	2.5
2011	Kautokeino	105.6	108.7	143.0	107.7	147.2	119.7	110.5	111.8	119.4	-4.2
2012	Alta	102.9	99.4	110.5	96.7	121.8	133.4	44.4	99.8	110.5	2.5
2019	Nordkapp	107.9	102.8	124.7	113.7	151.3	130.8	115.2	112.8	120.4	-1.4
2020	Porsanger	95.7	96.6	143.1	176.7	101.5	125.4	172.2	133.0	111.4	-1.9
2021	Karasjok	98.0	98.5	125.6	128.1	133.6	101.1	145.2	114.1	118.4	2
2022	Lebesby	90.1	91.1	190.8	174.7	162.3	168.4	152.2	136.2	150.3	-1
2023	Gamvik	83.5	95.1	157.4	175.0	121.9	176.7	202.7	136.1	144.3	-2.2
2024	Berlevåg	97.3	109.0	176.1	97.2	161.6	128.6	136.5	110.9	142.3	-0.2
2028	Båtsfjord	96.9	98.4	204.2	90.9	138.5	124.4	133.9	105.8	121.4	-0.3
2030	Sør-Varanger	104.4	102.7	112.7	115.8	123.6	111.5	71.1	107.9	115.4	4.9
	Finnmark	100.8	100.3	125.7	112.4	135.6	130.2	103.2	109.3	116.1	
	Landet	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	

Vedlegg 12

Kommunenes inntekter fra konsesjonskraft og eiendomsskatt 1996-2011

I dette vedlegget grupperes kommunene etter nivået på inntekter fra konsesjonskraft og eiendomsskatt. Inntekter fra konsesjonskraft er definert som summen av hjemfallsinntekter og konsesjonskraftinntekter som fritt kan benyttes til dekning av kommunale utgifter. Konsesjonsavgifter som er bundet til næringsformål er holdt utenfor. Naturressursskatt er inkludert i skatt på inntekt og formue.

Tabell 12.1 Antall kommuner i hver gruppe når kommunene er gruppert etter nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter målt i prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt.

	1996*	1997*	1998*	1999*	2000*	2001*	2002*	2003*	2004*	2005*	2006*	2007*	2008*	2009*	2010*	2011*
>100 prosent	9	13	14	14	11	6	6	7	6	9	10	14	16	15	14	16
50-100 prosent	13	10	13	14	11	16	13	15	18	15	20	25	25	25	25	32
25-50 prosent	28	23	28	31	30	21	21	23	21	28	31	30	33	37	36	34
10-25 prosent	50	47	51	54	53	45	46	54	54	53	58	73	74	82	94	109
5-10 prosent	47	58	49	56	49	66	68	68	66	72	63	64	72	78	82	80
0-5 prosent	108	95	98	83	92	106	119	109	116	122	120	100	97	92	82	66
0 prosent	179	188	181	182	188	174	160	157	152	133	128	124	112	100	96	92
Totalt**)	434	434	434	434	434	434	433	433	433	432	430	430	429	429	429	429

*) Grupperingen er gjort i forhold til bruttoinntekter.

**) Utenom Oslo

Bruddet i tidsserien i 2010 består i at konsesjonsavgift ikke lenger inngår i "skatt på inntekt og formue".

For alle kommuner med eiendomsskatt utgjør derfor denne nå et litt høyere relativt nivå enn i tidligere utgaver av TBU's høringsrapport.

I alt 12 kommuner er av denne grunn flyttet opp én kategori, ettersom kommunen lå rett under kategorigrensen før inntekts-

definisjonen ble endret, men etter endringen ligger rett over. Antall kommuner med høyere andel enn 10 prosent på eiendomsskatt og

konsesjonskraftinntekter (de 4 høyeste kategoriene) økte med 10. Uten endringen i inntektsdefinisjonen ville dette antallet økt

med bare 4 kommuner.

Tabell 12.2 Gjennomsnittlig kommunestørrelse når kommunene er gruppert etter nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter målt i prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt.

	1996	1997	1998	1999	2000*	2001*	2002*	2003*	2004*	2005*	2006*	2007*	2008*	2009*	2011*
>100 prosent	2 097	1 623	1 569	1 868	1 713	1 453	1 467	1 518	1 610	1 729	1 647	1 744	1 791	1 751	2 167
50-100 prosent	2 149	2 739	3 805	3 305	3 643	3 126	2 552	2 615	2 583	3 231	3 680	3 915	3 765	3 932	3 535
25-50 prosent	3 532	4 012	3 957	3 743	3 925	4 492	4 220	3 853	3 502	3 284	2 803	2 704	3 273	3 497	3 676
10-25 prosent	6 794	5 737	6 186	8 252	13 080	5 353	4 973	5 315	7 100	9 386	9 980	10 170	11 191	9 484	11 674
5-10 prosent	24 868	21 812	23 706	20 948	16 695	19 769	19 288	20 054	20 042	18 265	19 848	19 581	17 253	14 314	11 245
0-5 prosent	7 285	7 822	7 130	6 620	7 636	8 068	7 704	7 819	7 416	7 583	8 178	7 581	7 324	10 482	12 789
0 prosent	8 047	7 869	8 618	8 714	8 408	8 280	8 898	8 876	8 944	8 894	8 704	9 479	10 403	11 113	11 269
Totalt**)	8 943	8 981	9 027	9 084	9 150	9 204	9 264	9 318	9 366	9 436	9 539	9 611	9 736	9 846	10 072

*) Grupperingen er gjort i forhold til bruttoinntekter.

**) Utenom Oslo

De ulike gruppenes folketall er bare i liten grad endret som følge av at kommuner har en annen kategori enn de ville hatt etter tidligere inntektsdefinisjon.

Tabell 12.3 Kommunenes inntekter fra eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter i 2011 rangert etter kommunenes nivå på disse skattene målt i andel av landsgjennomsnittet for ordinær skatt på inntekt og formue inkl. naturressursskatt og konsesjonskraft

Tabell 12.3.1 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger over 100 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fri-tidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
0620 Hol	4 453	30 068	6 865	-	17 302	54 235	15 491	69 726
0633 Nore og Uvdal	2 524	26 112	13 937	-	6 214	46 263	24 882	71 146
0940 Valle	1 284	29 269	20 885	-	9 669	59 823	28 934	88 757
0941 Bykle	989	62 656	40 432	-	17 023	120 111	4 603	124 714
1026 Åseral	912	33 124	23 729	-	7 787	64 640	33 284	97 924
1046 Sirdal	1 791	44 091	31 686	-	8 857	84 634	21 161	105 796
1129 Forsand	1 166	34 518	31 581	-	-	66 099	30 069	96 168
1134 Suldal	3 850	32 518	23 172	-	7 164	62 855	22 324	85 178
1232 Eidfjord	959	46 727	46 863	-	9 529	103 119	13 481	116 600
1252 Modalen	370	54 827	54 738	-	-	109 565	31 911	141 476
1259 Øygarden	4 300	18 801	30 769	-	-	49 570	25 164	74 734
1416 Høyanger	4 280	21 882	6 721	1 062	21 884	51 550	26 816	78 366
1421 Aurland	1 689	39 537	27 275	-	7 426	74 239	14 808	89 047
1547 Aukra	3 249	22 247	42 304	-	-	64 550	22 489	87 039
1665 Tydal	868	33 120	25 910	-	-	59 030	24 675	83 705
1845 Sørfold	1 989	24 047	15 121	-	12 841	52 009	33 805	85 813

Tabell 12.3.2 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 50 og 100 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fri-tidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
0545 Vang	1 591	21 408	3 660	-	6 664	31 732	34 303	66 035
0826 Tinn	6 037	26 472	11 240	-	-	37 712	21 656	59 368
0830 Nissedal	1 405	22 413	6 261	-	4 733	33 407	33 325	66 732
0831 Fyresdal	1 351	20 715	6 224	-	6 292	33 231	34 829	68 060
0833 Tokke	2 316	28 075	15 470	-	2 879	46 424	22 637	69 061
0834 Vinje	3 661	31 245	13 236	-	4 961	49 443	19 286	68 729
0938 Bygland	1 239	19 847	6 163	-	5 546	31 555	41 549	73 104
1146 Tysvær	10 191	20 787	12 830	-	-	33 617	23 530	57 147
1228 Odda	6 985	24 918	10 879	-	8 557	44 354	22 483	66 837
1233 Ulvik	1 118	26 652	7 414	-	10 907	44 973	36 404	81 377
1251 Vaksdal	4 153	19 758	6 297	1 088	5 945	33 087	29 114	62 202
1266 Masfjorden	1 672	26 264	11 874	-	5 927	44 065	30 278	74 343
1411 Gulen	2 299	23 294	3 318	1 719	5 957	34 288	35 948	70 237
1417 Vik	2 758	24 934	6 565	1 588	3 551	36 639	31 787	68 426
1418 Balestrand	1 343	19 580	3 991	36	11 016	34 622	39 379	74 001
1422 Lærdal	2 224	25 984	9 375	-	10 194	45 553	26 026	71 579
1424 Årdal	5 601	25 712	9 962	1 089	-	36 763	18 977	55 740
1426 Luster	5 023	24 122	10 630	-	3 512	38 264	25 129	63 393
1438 Bremanger	3 910	21 977	6 662	-	3 546	32 185	33 283	65 469
1524 Norddal	1 761	22 621	10 750	-	8 180	41 550	35 201	76 751
1563 Sunndal	7 267	20 877	10 157	958	826	32 818	23 523	56 341
1576 Aure	3 523	18 137	10 508	-	-	28 645	37 255	65 900
1635 Rennebu	2 629	17 851	4 016	240	6 065	28 170	31 662	59 832
1740 Namsskogan	928	24 599	15 909	-	-	40 509	43 856	84 364

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
1832 Hemnes	4 600	21 568	10 846	913	1 289	34 616	27 984	62 600
1837 Meløy	6 650	22 694	5 533	30	6 937	35 194	26 834	62 028
1838 Gildeskål	2 020	18 496	6 962	3 428	-	28 886	40 397	69 283
1839 Beiarn	1 103	21 841	9 986	1 654	6 287	39 769	39 882	79 651
1850 Tysfjord	2 002	17 086	6 456	1 225	3 642	28 410	42 170	70 580
1922 Bardu	3 942	22 950	4 991	-	7 004	34 944	26 066	61 010
1939 Storfjord	1 894	17 813	3 780	-	7 056	28 649	41 903	70 552
2004 Hammerfest	9 912	22 595	15 696	657	-	38 948	23 840	62 788

Tabell 12.3.3 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 25 og 50 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
0432 Rendalen	1 974	18 075	6 261	-	1 527	25 863	36 941	62 804
0437 Tynset	5 495	18 052	2 029	1 377	2 512	23 970	30 385	54 355
0512 Lesja	2 197	17 010	538	-	7 580	25 128	34 786	59 914
0513 Skjåk	2 299	20 061	5 742	-	2 096	27 899	26 682	54 582
0515 Vågå	3 718	15 817	2 016	194	3 252	21 279	35 531	56 810
0516 Nord-Fron	5 834	20 453	4 929	2 219	573	28 174	25 343	53 517
0519 Sør-Fron	3 212	18 173	3 488	1 215	517	23 394	29 352	52 746
0543 Vestre Slidre	2 217	20 000	1 851	-	4 712	26 563	27 936	54 499
0632 Rollag	1 382	21 059	4 577	2 540	2 480	30 656	40 920	71 576
0827 Hjartdal	1 597	21 552	5 032	-	9	26 594	36 573	63 167
0929 Åmli	1 829	16 736	3 775	-	1 708	22 220	41 188	63 408
0935 Iveland	1 305	17 657	4 908	-	2 166	24 732	37 557	62 289
1037 Kvinesdal	5 816	21 032	9 294	-	396	30 722	25 061	55 783
1133 Hjelmeland	2 814	28 112	7 654	1 540	-	37 307	23 805	61 111
1135 Sauda	4 703	22 741	6 418	425	2 268	31 852	25 996	57 848
1145 Bokn	837	19 415	9 468	-	-	28 883	41 397	70 280
1224 Kvinnherad	13 243	22 434	4 318	993	364	28 109	24 216	52 326
1238 Kvam	8 442	19 979	1 943	1 575	2 217	25 714	26 640	52 354
1242 Samnanger	2 394	21 592	3 793	-	2 092	27 477	31 855	59 331
1263 Lindås	14 516	22 832	9 572	-	-	32 404	20 033	52 438
1566 Surnadal	5 949	17 171	2 690	308	2 718	22 888	29 178	52 066
1567 Rindal	2 061	17 754	3 383	-	2 460	23 596	34 671	58 267
1664 Selbu	3 996	17 013	2 343	-	3 216	22 571	31 480	54 051
1711 Meråker	2 503	17 734	4 105	-	5 129	26 968	32 438	59 406
1724 Verran	2 609	14 864	2 221	1 714	1 131	19 930	36 348	56 278
1739 Røyrvik	499	22 345	7 172	-	880	30 397	54 840	85 236
1742 Grong	2 357	18 841	4 804	1 168	458	25 271	36 804	62 075
1811 Bindal	1 592	17 730	6 420	-	-	24 149	42 134	66 284
1825 Grane	1 487	16 684	3 120	1 459	436	21 699	41 299	62 998
1841 Fauske	9 533	19 249	2 235	453	4 014	25 952	23 905	49 857
1849 Hamarøy	1 771	21 197	3 621	-	5 356	30 173	38 911	69 084
1940 Kåfjord	2 185	14 855	2 578	-	2 929	20 362	45 076	65 438
1943 Kvænangen	1 294	18 156	4 107	-	4 206	26 469	54 272	80 741
2022 Lebesby	1 336	17 623	5 047	217	3 424	26 311	58 443	84 754

Tabell 12.3.4 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 10 og 25 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fri-tidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
0101 Halden	29 220	17 183	1 427	1 278	-	19 888	22 961	42 849
0104 Moss	30 265	18 807	142	2 732	6	21 687	20 950	42 637
0105 Sarpsborg	52 805	17 648	1 129	1 364	0	20 141	23 078	43 219
0106 Fredrikstad	74 579	18 631	751	1 839	-	21 221	21 308	42 529
0123 Spydeberg	5 265	20 572	1 662	-	681	22 914	21 549	44 463
0124 Askim	14 909	19 494	2 718	-	277	22 489	20 313	42 803
0127 Skiptvet	3 576	17 906	3 289	-	-	21 195	25 010	46 205
0136 Rygge	14 426	20 081	524	2 276	1	22 883	19 928	42 810
0403 Hamar	28 662	20 229	171	2 983	0	23 384	19 822	43 206
0420 Eidskog	6 299	14 585	268	2 072	-	16 926	32 987	49 913
0423 Grue	5 024	15 787	95	2 009	56	17 946	33 689	51 635
0426 Våler	3 882	15 247	581	1 165	654	17 647	32 516	50 164
0428 Trysil	6 754	17 216	592	2 366	-	20 175	30 975	51 150
0429 Åmot	4 317	17 650	2 536	849	0	21 035	31 782	52 817
0434 Engerdal	1 409	13 495	647	1 479	-	15 620	46 023	61 643
0438 Alvdal	2 447	17 394	2 591	238	-	20 223	32 298	52 520
0439 Folldal	1 660	15 153	1 330	1 013	1 287	18 783	37 916	56 699
0501 Lillehammer	26 571	20 435	249	1 878	0	22 562	20 226	42 788
0502 Gjøvik	28 974	18 462	-	2 036	-	20 499	21 445	41 944
0520 Ringebu	4 556	17 183	852	2 182	-	20 217	30 741	50 957
0521 Øyer	5 092	19 357	1 337	2 066	234	22 994	21 771	44 765
0522 Gausdal	6 141	17 067	175	1 913	-	19 155	27 729	46 884
0540 Sør-Aurdal	3 164	18 481	2 063	63	-	20 606	34 327	54 934
0541 Etnedal	1 388	15 976	135	2 140	-	18 251	42 772	61 023
0542 Nord-Aurdal	6 402	19 754	1 717	1 810	1	23 282	22 606	45 888
0544 Øystre Slidre	3 171	21 225	417	-	3 022	24 664	26 261	50 925
0604 Kongsberg	25 090	25 721	833	1 802	-	28 357	17 198	45 555
0605 Ringerike	28 946	19 219	788	1 077	117	21 201	20 883	42 084
0616 Nes	3 445	20 098	4 355	235	-	24 688	24 265	48 953
0617 Gol	4 572	21 618	2 608	1 282	57	25 564	23 825	49 389
0618 Hemsedal	2 140	24 928	3 455	-	12	28 394	21 374	49 769
0619 Ål	4 713	21 990	4 129	-	2	26 121	24 997	51 118
0631 Flesberg	2 592	20 942	1 111	-	1 008	23 061	28 114	51 174
0805 Porsgrunn	35 043	20 314	828	1 299	-	22 440	19 516	41 957
0807 Notodden	12 396	19 736	1 606	2 575	-	23 918	24 615	48 533
0814 Bamble	14 030	20 393	2 629	1 211	0	24 232	18 657	42 889
0815 Kragerø	10 695	17 540	337	1 649	176	19 701	24 474	44 176
0819 Nome	6 561	17 524	1 398	1 500	402	20 823	28 765	49 588
0828 Seljord	2 955	19 755	2 626	-	2 145	24 525	26 432	50 957
0829 Kviteseid	2 501	18 425	1 494	-	1 055	20 974	32 040	53 015
0901 Risør	6 871	17 299	132	1 902	116	19 450	26 992	46 442
0904 Grimstad	20 823	21 112	458	1 571	62	23 203	19 133	42 336
0906 Arendal	42 229	20 116	386	1 597	44	22 144	19 355	41 498
0919 Froland	5 127	18 258	2 156	-	811	21 224	23 860	45 084
1001 Kristiansand	82 394	22 194	740	2 262	-	25 196	18 285	43 481
1003 Farsund	9 415	19 328	1 445	1 071	-	21 844	23 006	44 850
1004 Flekkefjord	9 013	20 865	863	1 177	490	23 395	24 164	47 559
1014 Vennesla	13 334	17 042	1 591	942	-	19 575	24 112	43 687
1021 Marnardal	2 227	17 855	2 749	-	1 745	22 349	35 038	57 387
1111 Sokndal	3 265	19 579	2 130	-	-	21 708	27 219	48 927
1122 Gjesdal	10 508	21 742	502	821	668	23 733	18 927	42 660
1130 Strand	11 379	21 116	930	1 126	193	23 365	21 449	44 814

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
1141 Finnøy	2 919	21 686	132	2 489	-	24 307	31 065	55 372
1151 Utsira	216	24 102	2 370	-	-	26 472	90 546	117 019
1211 Etne	3 909	20 355	1 588	-	701	22 644	28 117	50 761
1216 Sveio	5 138	18 953	247	1 786	-	20 987	26 514	47 501
1222 Fitjar	2 929	24 269	690	1 464	-	26 423	25 747	52 170
1227 Jondal	1 041	28 679	2 640	-	-	31 319	40 904	72 223
1231 Ullensvang	3 405	20 118	1 005	-	1 291	22 414	32 595	55 009
1235 Voss	13 957	20 014	2 499	1 196	-	23 709	24 099	47 808
1241 Fusa	3 851	21 240	1 539	1 005	152	23 935	28 274	52 210
1244 Austevoll	4 680	27 829	816	1 830	-	30 474	24 857	55 331
1256 Meland	6 824	19 069	740	1 467	-	21 276	23 737	45 013
1260 Radøy	4 896	17 896	613	1 651	-	20 161	26 523	46 683
1264 Austrheim	2 789	27 075	4 643	-	-	31 718	22 018	53 735
1265 Fedje	587	21 409	4 549	-	-	25 957	55 429	81 387
1401 Flora	11 588	20 855	627	2 007	1 052	24 541	23 596	48 138
1419 Leikanger	2 225	20 875	1 065	1 136	-	23 075	25 320	48 395
1420 Sogndal	7 160	19 642	1 737	948	250	22 578	22 026	44 604
1431 Jølster	3 021	19 383	3 020	751	6	23 160	31 328	54 487
1433 Naustdal	2 687	17 948	2 253	-	-	20 201	31 959	52 160
1445 Gloppen	5 705	18 981	1 307	906	-	21 194	29 691	50 885
1502 Molde	25 089	22 135	66	2 075	4	24 281	18 437	42 717
1505 Kristiansund	23 570	20 429	611	1 592	-	22 632	21 114	43 746
1539 Rauma	7 400	20 125	2 011	578	328	23 042	25 859	48 901
1543 Nesset	2 988	21 590	3 613	-	-	25 204	29 200	54 404
1548 Fræna	9 324	18 464	2 565	-	-	21 029	25 157	46 186
1554 Averøy	5 520	19 550	1 427	1 670	-	22 647	23 151	45 798
1573 Smøla	2 137	18 281	3 901	-	-	22 182	33 445	55 627
1601 Trondheim	173 486	22 402	698	1 763	-	24 862	16 613	41 475
1612 Hemne	4 232	18 147	1 341	212	1 461	21 161	26 724	47 884
1617 Hitra	4 340	16 695	2 565	-	-	19 260	29 681	48 941
1634 Oppdal	6 691	17 711	797	1 726	-	20 234	25 072	45 307
1640 Røros	5 581	18 834	1 094	1 389	-	21 316	25 752	47 068
1644 Holtålen	2 048	15 689	598	1 813	-	18 100	35 543	53 644
1662 Klæbu	5 894	18 772	1 261	-	1 428	21 461	23 962	45 423
1719 Levanger	18 741	17 572	459	1 890	-	19 921	24 087	44 008
1736 Snåsa	2 172	15 434	1 542	-	448	17 424	39 934	57 358
1738 Lierne	1 406	17 068	2 972	-	772	20 811	46 292	67 103
1805 Narvik	18 380	20 456	3 228	1 693	-	25 377	22 474	47 851
1818 Herøy	1 649	18 190	353	1 915	-	20 458	36 788	57 246
1824 Vefsn	13 307	18 293	1 022	2 466	501	22 283	26 475	48 757
1826 Hattfjellidal	1 463	15 857	2 979	1 222	-	20 058	43 904	63 962
1827 Dønna	1 449	15 146	565	2 035	-	17 745	47 622	65 366
1833 Rana	25 499	18 648	2 521	1 163	606	22 938	23 851	46 789
1836 Rødøy	1 294	16 349	2 267	-	1 045	19 662	55 144	74 805
1848 Steigen	2 619	15 445	422	2 138	-	18 006	39 024	57 030
1853 Evenes	1 342	16 207	1 839	1 037	-	19 083	45 135	64 218
1854 Ballangen	2 620	14 174	558	-	2 585	17 316	37 611	54 927
1865 Vågan	9 023	17 819	201	1 902	-	19 922	26 080	46 003
1870 Sortland	9 856	17 457	975	1 106	-	19 538	27 341	46 879
1924 Målselv	6 563	20 687	1 267	1 945	58	23 956	25 451	49 407
1929 Berg	907	18 553	3 158	990	-	22 701	44 961	67 663
1933 Balsfjord	5 517	15 341	1 053	2 178	-	18 573	34 841	53 414
1941 Skjervøy	2 885	15 568	330	2 257	-	18 156	41 151	59 306
1942 Nordreisa	4 805	15 939	784	2 352	19	19 094	32 881	51 975

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
2012 Alta	19 071	17 904	875	1 426	-	20 205	30 319	50 525
2017 Kvalsund	998	18 366	3 236	-	-	21 602	59 888	81 490
2030 Sør-Varanger	9 826	21 768	822	1 779	1 281	25 649	27 946	53 596

Tabell 12.3.5 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 5 og 10 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per innbygger)
0135 Råde	6 946	19 884	203	1 720	-	21 807	20 244	42 052
0138 Hobøl	4 852	18 734	196	1 140	-	20 070	22 096	42 166
0226 Sørumsund	15 686	21 830	289	844	-	22 963	19 304	42 267
0230 Lørenskog	33 308	25 200	1 833	-	-	27 032	14 393	41 425
0236 Nes	19 049	18 744	162	836	452	20 195	21 152	41 346
0402 Kongsvinger	17 436	17 438	201	1 410	0	19 049	23 494	42 543
0412 Ringsaker	32 842	16 681	65	1 069	-	17 815	23 131	40 947
0415 Løten	7 353	15 713	160	916	-	16 790	24 574	41 364
0417 Stange	19 154	16 610	126	1 778	-	18 513	24 065	42 578
0418 Nord-Odal	5 113	15 047	250	1 416	-	16 713	31 311	48 025
0419 Sør-Odal	7 831	16 857	414	1 198	45	18 515	25 222	43 737
0427 Elverum	19 979	17 723	212	1 155	-	19 089	23 405	42 494
0436 Tolga	1 684	12 692	216	1 335	-	14 243	41 904	56 147
0441 Os	2 045	15 014	320	1 275	-	16 609	39 246	55 855
0514 Lom	2 401	16 304	1 005	320	-	17 629	31 909	49 538
0517 Sel	6 004	14 787	215	1 420	192	16 614	32 156	48 770
0538 Nordre Land	6 716	16 157	1 730	-	-	17 887	28 789	46 676
0615 Flå	1 000	21 227	1 488	-	-	22 715	41 035	63 750
0623 Modum	12 940	19 729	1 571	-	-	21 300	21 896	43 196
0711 Svelvik	6 494	19 419	1 115	90	-	20 624	21 709	42 333
0806 Skien	52 077	19 202	175	1 798	-	21 175	20 828	42 003
0821 Bø	5 659	17 467	215	851	-	18 532	25 979	44 511
0822 Sauherad	4 358	17 288	407	1 302	-	18 997	27 483	46 480
0911 Gjerstad	2 497	15 231	316	1 036	-	16 584	35 567	52 151
0926 Lillesand	9 713	21 085	462	1 262	-	22 809	19 488	42 298
0928 Birkenes	4 776	16 117	1 121	-	-	17 239	26 921	44 160
0937 Evje og Hornnes	3 475	17 723	1 014	-	225	18 962	26 790	45 752
1017 Songdalen	5 999	17 210	221	815	-	18 247	23 638	41 884
1018 Søgne	10 709	20 501	153	1 701	-	22 355	18 579	40 935
1027 Audnedal	1 660	16 757	615	-	404	17 777	38 403	56 180
1029 Lindesnes	4 724	16 225	1 136	-	94	17 456	28 630	46 086
1101 Eigersund	14 346	22 124	306	821	60	23 310	18 877	42 188
1103 Stavanger	126 021	32 521	549	686	-	33 756	10 640	44 395
1114 Bjerkreim	2 651	19 740	1 003	761	-	21 504	28 877	50 381
1127 Randaberg	10 061	26 560	552	837	-	27 949	17 080	45 029
1144 Kvitsøy	528	20 210	1 428	-	-	21 638	50 127	71 765
1149 Karmøy	40 063	20 331	1 369	348	-	22 048	19 269	41 317
1160 Vindafjord	8 298	23 930	829	753	-	25 513	25 218	50 731
1219 Bømlo	11 421	20 985	92	1 057	-	22 134	24 206	46 340
1223 Tysnes	2 756	20 094	276	1 566	-	21 936	33 739	55 675
1234 Granvin	947	17 833	628	1 011	-	19 472	44 224	63 696
1245 Sund	6 265	20 017	58	1 472	-	21 547	21 117	42 664
1253 Osterøy	7 465	18 427	593	1 246	0	20 266	25 486	45 752

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fri-tidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
1413 Hyllestad	1 483	19 606	490	941	-	21 037	37 931	58 968
1429 Fjaler	2 909	15 691	181	733	219	16 824	37 304	54 128
1432 Førde	12 207	21 577	958	886	102	23 522	19 752	43 274
1439 Vågsøy	6 030	21 065	139	1 546	-	22 750	26 288	49 038
1449 Stryn	7 018	18 040	251	1 188	-	19 479	28 332	47 811
1613 Snillfjord	992	15 513	1 012	-	-	16 525	49 632	66 157
1624 Rissa	6 543	15 492	285	758	-	16 536	31 240	47 776
1632 Roan	994	15 120	1 854	-	-	16 974	48 151	65 125
1636 Meldal	3 903	16 379	651	-	549	17 579	32 346	49 925
1648 Midtre Gauldal	6 015	15 814	262	-	951	17 027	29 962	46 989
1653 Melhus	15 028	17 611	662	615	419	19 307	23 680	42 987
1702 Steinkjer	21 151	16 530	497	698	-	17 725	25 609	43 334
1703 Namsos	12 906	16 851	101	883	60	17 895	27 684	45 579
1721 Verdal	14 334	16 039	318	860	-	17 217	27 313	44 531
1723 Mosvik	811	15 200	1 660	-	-	16 859	51 072	67 931
1744 Overhalla	3 636	16 696	443	675	114	17 928	30 023	47 951
1750 Vikna	4 135	18 041	181	1 485	-	19 707	29 809	49 516
1751 Nærøy	4 999	15 811	1 058	233	-	17 102	32 949	50 051
1804 Bodø	47 847	20 943	81	1 868	-	22 892	20 349	43 242
1813 Brønnøy	7 719	17 095	187	1 285	78	18 644	29 054	47 698
1815 Vega	1 270	15 347	187	1 215	-	16 750	42 374	59 124
1820 Alstahaug	7 296	18 132	476	1 449	-	20 056	24 730	44 787
1822 Leirfjord	2 160	14 706	484	1 163	-	16 354	37 163	53 516
1866 Hadsel	7 924	17 895	900	126	-	18 921	27 369	46 290
1871 Andøy	5 033	17 918	388	1 193	-	19 500	30 841	50 341
1901 Harstad	23 423	18 281	717	1 018	-	20 016	23 799	43 815
1902 Tromsø	68 239	20 866	627	1 241	-	22 735	20 397	43 132
1913 Skånland	2 896	17 001	347	-	650	17 998	36 870	54 867
1927 Tranøy	1 538	14 685	280	1 265	-	16 230	48 741	64 971
1931 Lenvik	11 294	18 079	282	901	77	19 339	30 221	49 560
1936 Karlsøy	2 357	16 303	1 815	-	-	18 118	45 385	63 504
1938 Lyngen	3 086	15 444	303	1 229	-	16 977	43 470	60 447
2003 Vadsø	6 095	19 584	822	1 135	-	21 541	28 915	50 456
2019 Nordkapp	3 224	18 257	156	1 410	-	19 823	37 688	57 511
2020 Porsanger	3 980	17 481	405	645	0	18 531	33 429	51 961
2025 Tana	2 897	17 081	318	664	29	18 092	43 779	61 871
2027 Nesseby	893	15 227	756	-	318	16 301	65 474	81 775

Tabell 12.3.6 Kommuner med samlet nivå på eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter pr. innbygger mellom 0 og 5 prosent av landsgjennomsnittet for ordinær skatt pr. innbygger eksklusiv Oslo.

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fri-tidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
0119 Marker	3 476	16 098	220	-	-	16 318	27 217	43 535
0122 Trøgstad	5 142	17 618	-	-	89	17 707	25 567	43 273
0211 Vestby	14 708	21 910	171	-	-	22 082	17 871	39 953
0214 Ås	16 733	21 657	190	-	-	21 847	18 221	40 068
0215 Frogn	14 814	26 583	-	-	2	26 585	14 605	41 190
0216 Nesodden	17 515	22 756	88	-	-	22 844	16 577	39 420
0231 Skedsmo	48 752	23 559	56	662	-	24 277	16 183	40 460
0235 Ullensaker	30 081	22 161	-	-	2	22 163	18 348	40 510
0237 Eidsvoll	21 128	18 398	-	-	47	18 446	20 815	39 261

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fri-tidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
0425 Åsnes	7 597	15 617	95	841	-	16 553	32 263	48 816
0511 Dovre	2 748	15 981	239	158	-	16 379	33 849	50 228
0529 Vestre Toten	12 803	17 036	772	-	-	17 808	23 628	41 436
0532 Jevnaker	6 359	18 033	-	-	6	18 039	23 326	41 365
0533 Lunner	8 654	19 588	78	850	-	20 517	20 748	41 265
0534 Gran	13 434	17 958	17	150	-	18 125	24 322	42 447
0621 Sigdal	3 524	20 841	-	-	1	20 843	28 235	49 077
0622 Krødsherad	2 164	22 572	711	-	-	23 283	25 514	48 797
0624 Øvre Eiker	16 987	19 790	-	-	27	19 817	20 653	40 471
0702 Holmestrand	10 152	18 846	396	-	-	19 242	21 110	40 352
0714 Hof	3 073	18 516	1	-	-	18 518	28 686	47 204
0811 Siljan	2 419	18 095	812	-	-	18 907	27 821	46 728
0817 Drangedal	4 124	15 684	111	734	66	16 596	33 132	49 728
1034 Hægebostad	1 639	18 154	-	-	35	18 190	35 479	53 669
1102 Sandnes	66 245	25 409	-	-	89	25 498	15 272	40 771
1106 Haugesund	34 619	22 193	76	724	-	22 993	19 466	42 460
1112 Lund	3 186	18 006	-	-	85	18 091	30 691	48 782
1121 Time	16 450	23 366	-	-	107	23 473	16 985	40 458
1142 Rennesøy	4 202	25 468	343	-	-	25 811	22 079	47 891
1201 Bergen	260 392	24 869	246	365	-	25 480	16 320	41 800
1430 Gaular	2 798	17 701	207	554	-	18 461	33 216	51 677
1504 Ålesund	43 670	23 568	157	355	0	24 080	16 953	41 034
1511 Vanylven	3 417	19 721	-	-	0	19 721	31 114	50 835
1514 Sande	2 625	19 552	-	-	156	19 709	32 749	52 457
1525 Stranda	4 575	19 941	-	-	217	20 158	26 932	47 090
1546 Sandøy	1 332	23 016	697	-	-	23 713	36 161	59 875
1557 Gjemnes	2 582	17 753	636	-	32	18 421	35 976	54 397
1560 Tingvoll	3 065	15 522	194	-	-	15 716	36 418	52 134
1571 Halså	1 661	18 332	787	-	-	19 119	36 471	55 590
1620 Frøya	4 326	25 653	535	-	-	26 188	24 373	50 561
1627 Bjugn	4 570	15 105	507	-	-	15 611	31 267	46 878
1630 Åfjord	3 229	15 924	626	-	2	16 552	33 755	50 308
1657 Skaun	6 756	16 559	67	-	-	16 626	25 051	41 677
1714 Stjørdal	21 659	17 974	-	-	11	17 985	23 782	41 766
1718 Leksvik	3 522	15 438	-	-	3	15 441	36 395	51 836
1725 Namdalseid	1 707	13 479	456	-	-	13 935	43 772	57 707
1729 Inderøy	5 906	16 856	44	445	-	17 344	27 578	44 922
1743 Høylandet	1 270	14 613	581	-	-	15 194	51 041	66 235
1748 Fosnes	653	13 930	426	-	93	14 449	58 717	73 165
1749 Flatanger	1 109	15 435	772	-	-	16 206	47 412	63 619
1755 Leka	589	14 402	170	-	-	14 572	56 684	71 256
1816 Vevelstad	520	14 200	96	-	-	14 296	61 660	75 956
1828 Nesna	1 808	14 682	209	619	-	15 510	39 957	55 467
1834 Lurøy	1 912	18 897	628	-	-	19 526	51 907	71 433
1840 Saltdal	4 672	17 786	489	7	-	18 283	29 012	47 295
1852 Tjeldsund	1 325	16 197	454	-	-	16 651	48 099	64 749
1860 Vestvågøy	10 780	16 746	200	571	-	17 518	29 477	46 995
1874 Moskenes	1 120	17 662	-	-	404	18 065	40 004	58 070
1919 Gratangen	1 115	14 934	218	-	-	15 152	51 926	67 077
2002 Vardø	2 111	16 371	37	532	-	16 940	43 871	60 811
2011 Kautokeino	2 935	13 901	124	273	588	14 886	44 759	59 644
2018 Måsøy	1 228	18 638	-	-	119	18 757	53 971	72 728
2023 Gamvik	991	17 729	191	352	-	18 271	59 300	77 571
2024 Berlevåg	1 031	17 837	-	-	112	17 949	57 923	75 872

Tabell 12.3.7 Kommuner uten inntekter fra eiendomsskatt og konsesjonskraftinntekter

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fritidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
0111 Hvaler	4 160	21 688	-	-	-	21 688	19 861	41 549
0118 Aremark	1 414	17 725	-	-	-	17 725	36 286	54 011
0121 Rømskog	678	20 392	-	-	-	20 392	47 043	67 435
0125 Eidsberg	10 940	17 936	-	-	-	17 936	23 577	41 513
0128 Rakkestad	7 601	17 682	-	-	-	17 682	27 731	45 413
0137 Våler	4 573	19 674	-	-	-	19 674	21 649	41 323
0213 Ski	28 587	23 600	-	-	-	23 600	16 876	40 476
0217 Oppegård	25 072	28 936	-	-	-	28 936	13 236	42 172
0219 Bærum	112 789	36 191	-	-	-	36 191	10 977	47 168
0220 Asker	55 284	34 632	-	-	-	34 633	10 663	45 296
0221 Aurskog-Høland	14 632	17 234	-	-	-	17 234	22 455	39 690
0227 Fet	10 431	23 596	-	-	-	23 596	15 720	39 316
0228 Rælingen	15 920	22 707	-	-	-	22 707	14 889	37 597
0229 Enebakk	10 262	20 800	-	-	-	20 800	19 939	40 739
0233 Nittedal	21 165	24 090	-	-	-	24 090	17 624	41 714
0234 Gjerdrum	5 990	24 014	-	-	-	24 014	19 153	43 167
0238 Nannestad	11 128	19 868	-	-	-	19 868	21 207	41 076
0239 Hurdal	2 619	16 237	-	-	-	16 237	31 522	47 759
0430 Stor-Elvdal	2 665	17 132	-	-	-	17 132	33 949	51 081
0528 Østre Toten	14 604	17 452	-	-	-	17 452	24 655	42 108
0536 Søndre Land	5 837	14 667	-	-	-	14 667	31 645	46 312
0602 Drammen	63 582	22 532	-	-	-	22 532	17 908	40 440
0612 Hole	6 140	34 854	-	-	-	34 854	10 929	45 783
0625 Nedre Eiker	22 917	18 977	-	-	-	18 977	20 820	39 797
0626 Lier	23 580	25 074	-	-	-	25 074	16 526	41 600
0627 Røyken	19 264	22 883	-	-	-	22 883	17 403	40 286
0628 Hurum	9 155	20 554	-	-	-	20 554	20 673	41 227
0701 Borre	26 036	18 804	-	-	-	18 804	21 753	40 557
0704 Tønsberg	39 758	21 675	-	-	-	21 675	19 412	41 087
0706 Sandefjord	43 648	20 324	-	-	-	20 324	20 394	40 718
0709 Larvik	42 638	19 325	-	-	-	19 325	22 126	41 451
0713 Sande	8 529	18 087	-	-	-	18 087	24 663	42 750
0716 Re (Våle før 200	8 821	18 266	-	-	-	18 266	25 152	43 418
0719 Andebu	5 372	17 543	-	-	-	17 543	25 539	43 082
0720 Stokke	11 129	18 418	-	-	-	18 418	20 847	39 265
0722 Nøtterøy	20 897	21 950	-	-	-	21 950	18 678	40 629
0723 Tjøme	4 738	22 399	-	-	-	22 399	18 819	41 218
0728 Lardal	2 420	17 829	-	-	-	17 829	29 086	46 915
0912 Vegårshei	1 922	17 695	-	-	-	17 695	33 967	51 661
0914 Tvedestrand	5 969	18 496	-	-	-	18 496	24 240	42 735
1002 Mandal	14 960	18 617	-	-	-	18 617	22 451	41 068
1032 Lyngdal	7 815	16 889	-	-	-	16 889	25 465	42 354
1119 Hå	16 822	20 230	-	-	-	20 230	19 720	39 951
1120 Klepp	17 397	22 796	-	-	-	22 796	18 335	41 131
1124 Sola	23 350	30 636	-	-	-	30 636	12 934	43 570
1221 Stord	17 804	23 542	-	-	-	23 542	17 669	41 211
1243 Os	17 210	21 121	-	-	-	21 121	18 424	39 545
1246 Fjell	22 220	22 043	-	-	-	22 043	18 583	40 626
1247 Askøy	25 602	19 447	-	-	-	19 447	22 068	41 516
1412 Solund	862	19 024	-	-	-	19 024	47 032	66 057
1428 Askvoll	3 000	16 867	-	-	-	16 867	34 378	51 245
1441 Selje	2 810	17 783	-	-	-	17 783	32 892	50 675

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fri-tidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
1443 Eid	5 905	18 123	-	-	-	18 123	24 790	42 913
1444 Hornindal	1 207	16 380	-	-	-	16 380	41 843	58 224
1515 Herøy	8 533	25 090	-	-	-	25 090	19 940	45 029
1516 Ulstein	7 751	24 206	-	-	-	24 206	19 653	43 859
1517 Hareid	4 932	20 223	-	-	-	20 223	20 875	41 099
1519 Volda	8 655	19 472	-	-	-	19 472	24 475	43 947
1520 Ørsta	10 373	18 283	-	-	-	18 283	24 386	42 669
1523 Ørskog	2 120	19 115	-	-	-	19 115	29 330	48 445
1526 Stordal	1 022	17 606	-	-	-	17 606	43 078	60 684
1528 Sykkylven	7 662	19 272	-	-	-	19 272	23 172	42 444
1529 Skodje	4 079	23 302	-	-	-	23 302	21 468	44 770
1531 Sula	8 096	18 820	-	-	-	18 820	24 762	43 582
1532 Giske	7 149	19 659	-	-	-	19 659	23 741	43 400
1534 Haram	8 857	21 203	-	-	-	21 203	22 979	44 182
1535 Vestnes	6 504	19 584	-	-	-	19 584	22 564	42 148
1545 Midsund	1 968	19 587	-	-	-	19 587	35 503	55 090
1551 Eide	3 438	18 100	-	-	-	18 100	28 615	46 715
1621 Ørland	5 133	17 519	-	-	-	17 519	25 065	42 584
1622 Agdenes	1 745	15 396	-	-	-	15 396	43 308	58 704
1633 Osen	1 025	15 461	-	-	-	15 461	48 925	64 386
1638 Orkdal	11 365	17 389	-	-	-	17 389	23 835	41 224
1663 Malvik	12 677	20 504	-	-	-	20 504	20 061	40 564
1717 Frosta	2 538	15 011	-	-	-	15 011	35 312	50 323
1812 Sømna	2 025	14 738	-	-	-	14 738	39 615	54 354
1835 Træna	490	16 376	-	-	-	16 376	66 441	82 816
1851 Lødingen	2 196	19 301	-	-	-	19 301	34 196	53 497
1856 Røst	605	18 043	-	-	-	18 043	52 213	70 256
1857 Værøy	748	17 845	-	-	-	17 845	49 660	67 505
1859 Flakstad	1 360	17 271	-	-	-	17 271	40 603	57 874
1867 Bø	2 790	13 363	-	-	-	13 363	42 957	56 320
1868 Øksnes	4 432	17 775	-	-	-	17 775	30 136	47 911
1911 Kvæfjord	3 050	14 996	-	-	-	14 996	39 800	54 797
1915 Bjarkøy	476	16 435	-	-	-	16 435	75 676	92 111
1917 Ibestad	1 419	16 161	-	-	-	16 161	49 734	65 894
1920 Lavangen	1 003	13 225	-	-	-	13 225	56 773	69 998
1923 Salangen	2 179	16 617	-	-	-	16 617	36 935	53 552
1925 Sørreisa	3 371	18 212	-	-	-	18 212	29 527	47 739
1926 Dyrøy	1 205	14 963	-	-	-	14 963	51 460	66 423
1928 Torsken	899	15 716	-	-	-	15 716	43 482	59 198
2014 Loppa	1 078	15 342	-	-	-	15 342	67 173	82 515
2015 Hasvik	972	17 842	-	-	-	17 842	56 960	74 801
2021 Karasjøk	2 768	15 365	-	-	-	15 365	43 673	59 038
2028 Båtsfjord	2 071	17 027	-	-	-	17 027	41 118	58 145
1517 Hareid	4 859	22 293	-	-	-	22 293	11 379	33 673
1519 Volda	8 573	20 115	-	-	-	20 115	15 763	35 877
1520 Ørsta	10 343	20 024	-	-	-	20 024	15 642	35 667
1523 Ørskog	2 138	20 200	-	-	-	20 200	21 666	41 866
1526 Stordal	1 030	19 445	-	-	-	19 445	32 012	51 456
1528 Sykkylven	7 589	20 780	-	-	-	20 780	14 190	34 970
1529 Skodje	3 944	20 441	-	-	-	20 441	14 518	34 959
1531 Sula	7 931	20 477	-	-	-	20 477	14 082	34 559
1532 Giske	7 029	21 261	-	-	-	21 261	13 385	34 646
1534 Haram	8 739	23 518	-	-	-	23 518	15 025	38 543

Kommune	Folketall	Skatt på inntekt og formue	Eiendoms-skatt (annen eiendom / verk og bruk)	Eiendoms-skatt (bolig og fri-tidseiendom)	Konsesjons-kraft- og hjemfalls-inntekt	Sum skatt	Ramme-tilskudd	Sum inntekter (per inn-bygger)
1535 Vestnes	6 506	21 432	-	-	-	21 432	14 484	35 917
1545 Midsund	1 952	20 930	-	-	-	20 930	26 523	47 452
1551 Eide	3 382	20 383	-	-	-	20 383	19 457	39 840
1621 Ørland	5 121	19 192	-	-	-	19 192	17 805	36 997
1622 Agdenes	1 719	16 182	-	-	-	16 182	38 337	54 519
1633 Osen	1 033	15 750	-	-	-	15 750	40 452	56 202
1638 Orkdal	11 276	18 969	-	-	-	18 969	14 176	33 146
1663 Malvik	12 550	22 215	-	-	-	22 215	10 534	32 750
1717 Frøsta	2 495	16 691	-	-	-	16 691	27 233	43 924
1755 Leka	593	15 646	-	-	-	15 646	49 285	64 931
1812 Sømna	2 041	15 770	-	-	-	15 770	30 457	46 227
1816 Vevelstad	510	15 912	-	-	-	15 912	55 855	71 767

Vedlegg 13

Utvalgets mandat og sammensetning

Det blir oppnemnt eit berekningsutval til fagleg vurdering av data som gjeld økonomien i kommunane og fylkeskommunane. Utvalet skal leggje fram det best moglege talmessige bakgrunns materialet, med sikte på å kome fram til ein omforeina situasjonsforståing av den økonomiske situasjonen i kommunesektoren.

Bakgrunns materialet bør innehalde ei oversikt over dei tilhøve utvalet meiner er viktige for vurderinga av økonomien i kommunar og fylkeskommunar, og ei vurdering av desse tilhøva og av utviklingstendensane. Vurderingane bør gjelde både kommunane og fylkeskommunane sett under eitt og så langt råd er og gjeva oversyn over variasjonane mellom dei ulike kommunar og fylkeskommunar. Til konsultasjonsordninga og i forkant av regjeringa sine budsjettkonferanser bes utvalet årlig utarbeide notat om den økonomiske situasjonen i kommunesektoren, og om den demografiske utviklinga inkludert kommunesektorens utgifter. Utvalet bes vidare om å utarbeide eit notat til konsultasjonsordninga om utviklinga i tjenesteytinga etter at endelege rekneskapstal vert lagt fram.

Så langt utvalet finn det forsvarleg, kan det sjølv ta opp særskilde problemstillingar.

Utvalet skal arrangere opne fagseminar.

Utgreiingane frå utvalet skal avgjevast til Kommunal- og regionaldepartementet.

II

Utvalet skal vere breitt samansett. Oppnemninga gjeld inntil vidare, men ikkje ut over 3 år. Kommunal- og regionaldepartementet har fullmakt til å løyse medlem frå vervet og til å oppnemne nye medlem.

III

Kommunal- og regionaldepartementet har fullmakt til å gje nærare retningsliner for arbeidet i utvalet innanfor rammene av mandatet.

IV

Kommunal- og regionaldepartementet leiar sekretariatsarbeidet for utvalet.

Utvalget har for tiden følgende sammensetning

Utvalgsmedlemmer:

Professor Lars-Erik Borge, NTNU, leder
Sjeføkonom Per Richard Johansen, KS
Assisterende kommunaldirektør Pål Hærnes, Oslo kommune
Økonomisjef Thor Fjellanger, Sandefjord kommune
Økonomisjef Lise Solgaard, Vest-Agder fylkeskommune
Førsteamanuensis/forsker Jon H. Fiva, Høgskolen BI
Førsteamanuensis/forsker Lars Håkonsen, Høgskolen i Telemark/Telemarksforsking
Professor Bjarne Jensen, Høgskolen i Hedmark/Fagforbundet
Seksjonssjef Irene Arnesen, Statistisk sentralbyrå
Seniorrådgiver Helga Birgitte Aasdalen, Finansdepartementet
Avdelingsdirektør Ellen Cathrine Arnesen, Kunnskapsdepartementet
Fagdirektør Liv Klyve, Helse- og omsorgsdepartementet
Underdirektør Grete Lilleschulstad, Kommunal- og regionaldepartementet

Sekretariatet:

Seniorrådgiver Trond Hjelmervik-Hansen, KS
Fagsjef Rune Bye, KS
Seniorrådgiver Frode Borgås, Statistisk sentralbyrå
Rådgiver Jostein Birkelund, Statistisk sentralbyrå
Rådgiver Espen Ottesen Vattekar, Statistisk sentralbyrå
Utredningsleder Anders Harildstad, Finansdepartementet
Seniorrådgiver Karen Nystad Byrhagen, Kommunal- og regionaldepartementet
Seniorrådgiver Even Vaboen, Kommunal- og regionaldepartementet
Seniorrådgiver Sigurd Steinsund Pedersen, Kommunal- og regionaldepartementet
Seniorrådgiver Torill Sundland, Kommunal- og regionaldepartementet

Utgitt av:
Kommunal- og regionaldepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
www.publikasjoner.dep.no
Tlf.: 22 24 20 00

Husk å oppgi publikasjonskode: H-2279 B

Rapporten er tilgjengelig på internett:
<http://www.regjeringen.no/tbu>

Forsidebilde: www.colourbox.no

Trykk: Departementenes servicesenter - 11/2012 - 1200